

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش

سازمان آموزش و پرورش استثنایی

مناسب سازی کتاب مطالعات اجتماعی پایه نهم

گروه فنی و حرفه ای - کار دانش

ویژه دانش آموزان با آسیب شنوایی

معاونت برنامه ریزی آموزشی و توانبخشی
کارشناسی برنامه ریزی درسی و
آموزشی گروه آسیب دیده شنوایی

معاونت برنامه‌ریزی آموزشی و توانبخشی
کارشناسی برنامه‌ریزی درسی و آموزشی گروه آسیب‌دیده شنوایی

با همکاری اداره آموزش و پرورش استثنایی استان اصفهان

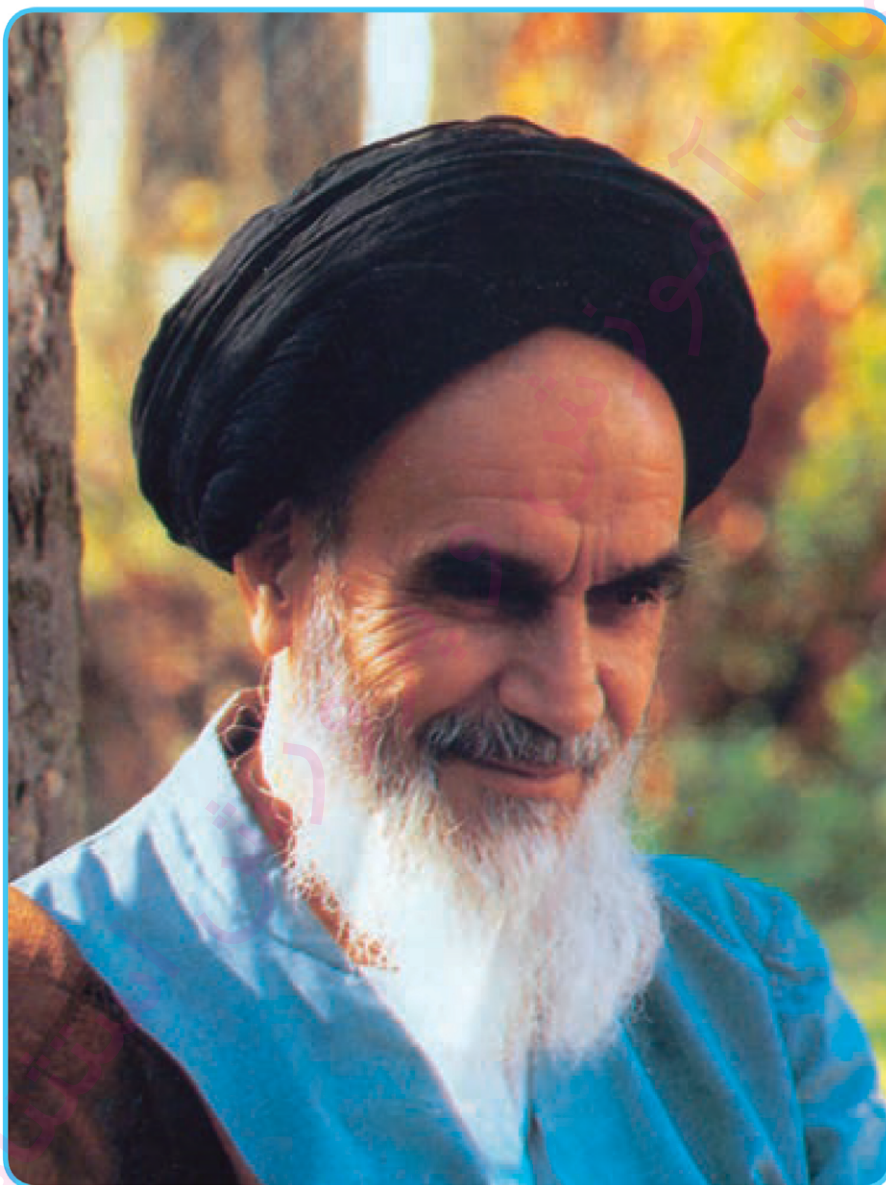
تدوین: مهدی یوسف سیبدری_ عماد صالحی_ محمدصادق مرادی

الهام حاج حیدری

گرافیک: محمدصادق مرادی

کارشناس گروه آسیب‌دیده شنوایی استان اصفهان: الهام حاج حیدری

مدیریت هنری: موسسه فرهنگی و هنری طراحان ایماژ

جوان‌ها قدر جوانی‌شان را بدانند و آن را در علم و تقوی و سازندگی خودشان صرف کنند
که اشخاصی امین و صالح بشوند.

امام خمینی «قُدِسَ سِرُّهُ»

سخنی با دبیران گرامی

با توجه به کلیات سند تحول بنیادین در راستای بسط و اعتلای عدالت آموزشی در جهت حیات طیبه در همه ی ابعاد و دستیابی به تکوین و اعتلای آموزش در سطوح ویژگی های فردی و اجتماعی و توانمند سازی افراد معلول در جامعه، اداره آموزش و پرورش استثنایی استان اصفهان با مشارکت کانون ناشنوایان استان و همچنین متخصصین گروه آسیب دیده شنوایی و برنامه ریزان درسی، اقدام به تدوین مناسب سازی کتاب مطالعات اجتماعی با توجه به تالیف کتاب مرجع صورت گرفت. در این راستا تسهیل سازی عبارات، جملات و تصاویر آموزشی و امکان درک بیشتر معنایی در این کتاب مد نظر قرار گرفته است. امید است این فعالیت آموزشی گامی موثر و راه گشا به منظور ارتقا کیفیت بخشی آموزش، مناسب و هم‌تراز این گروه (ناشنوایان) با سطوح آموزش با دیگر دانش آموزان باشد.

خداوند متعال را سپاس می‌گوییم که به لطف او توانستیم کتاب مطالعات اجتماعی پایه نهم دوره اول متوسطه را پس از کتاب‌های پایه هفتم و هشتم به شما تقدیم کنیم. مطالعات اجتماعی یک حوزه مهم تربیت و یادگیری است که از انسان و تعامل او با محیط‌های گوناگون و همچنین خلق و خلقت، در زمان‌های مختلف (حال، گذشته و آینده) و جنبه‌های گوناگون این تعامل (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و...) بحث می‌کند. به همین دلیل، این حوزه، مفاهیم رشته‌های متعدد و مختلف چون تاریخ، جغرافیا، مدنی، اقتصاد، حقوق، مردم‌شناسی و نظایر آن را دربر می‌گیرد. در برنامه دوره ابتدایی، در سازماندهی محتوا از تلفیق بیشتری استفاده می‌شود اما با رسیدن به دوره اول متوسطه، تلفیق کاهش می‌یابد و با توجه به درجه و نوع تلفیق به کار رفته، رشته‌ها هویت خود را حفظ می‌کنند و درواقع یک حوزه موضوعی غالب است و در جاهای مناسب از پیوند با حوزه‌های دیگر و مفاهیم کلیدی مربوطه استفاده می‌شود. در برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی، به منظور سازماندهی تلفیقی محتوا، پنج حوزه موضوعی انتخاب شده است:

۱- فضا و مکان؛ ۲- زمان، تداوم و تغییر؛ ۳- فرهنگ و هویت؛ ۴- نظام اجتماعی؛ ۵- منابع و فعالیت‌های اقتصادی. هریک از این حوزه‌ها ناظر به تعدادی از رشته‌های مذکور است. این کتاب شامل ۱۲ فصل و ۲۴ درس است که در هر فصل، دو یا چند حوزه موضوعی و مفاهیم کلیدی مربوط به آنها با یکدیگر تلفیق شده‌اند.

رویکرد و هدف اصلی برنامه

درس مطالعات اجتماعی با توجه به رویکرد کلی برنامه درسی ملی مبنی بر فطرت‌گرایی توحیدی و اهتمام به شکوفایی آن، سعی می‌کند زمینه‌های تربیت فردی و اجتماعی نوجوانان را فراهم آورد. از این‌روی، هدف غایی این درس تربیت افرادی مؤمن، مسئول، توانمند و آگاه در زندگی فردی و اجتماعی، پایبند به اخلاق و ارزش‌های دینی و انقلابی و علاقه‌مند به ایران و هویت فرهنگی – تمدنی آن است. این درس پیوند نزدیکی با مهارت‌های زندگی دارد.

فصل اول : سیاره ما، زمین	۱
درس ۱ : زمین، مهد زیبای انسان‌ها	۲
درس ۲ : حرکات زمین	۹
فصل دوم : سنگ کره، آب کره، هوا کره	۱۵
درس ۳ : چهره زمین	۱۶
درس ۴ : آب فراوان، هوای پاک	۲۱
فصل سوم : زیست کره، تنوع شگفت‌انگیز	۲۹
درس ۵ : پراکندگی زیست بوم‌های جهان	۳۰
درس ۶ : زیست بوم‌ها در خطرند	۳۶
فصل چهارم : ساکنان سیاره زمین	۴۱
درس ۷ : جمعیت جهان	۴۲
درس ۸ : بی‌عدالتی و نابرابری در جهان	۴۸

فصل پنجم : عصر یکپارچگی و شکوفایی	۵۵
درس ۹ : ایرانی متحد و یکپارچه	۵۶
درس ۱۰ : اوضاع اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی ایران در عصر صفوی	۶۲
فصل ششم : ایران از عهد نادرشاه تا ناصرالدین شاه	۶۹
درس ۱۱ : تلاش برای حفظ استقلال و اتحاد سیاسی ایران	۷۰
درس ۱۲ : در جست‌وجوی پیشرفت و رهایی از سلطه خارجی	۷۶

فصل هفتم : ایران در عصر مشروطه	۸۳
درس ۱۳ : نهضت مشروطه	۸۴
درس ۱۴ : ایران در دوران حکومت بهلوی	۹۰
فصل هشتم : سقوط حکومت شاهنشاهی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی	۹۷
درس ۱۵ : انقلاب اسلامی ایران	۹۸
درس ۱۶ : ایران در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی	۱۰۵

فصل نهم : فرهنگ و هویت	۱۱۳
درس ۱۷ : فرهنگ	۱۱۴
درس ۱۸ : هویت	۱۲۰
فصل دهم : خانواده و جامعه	۱۲۷
درس ۱۹ : ارزش‌ها و کارکردهای خانواده	۱۲۸
درس ۲۰ : آرامش در خانواده	۱۳۲
فصل یازدهم : حکومت و مردم	۱۳۹
درس ۲۱ : نهاد حکومت	۱۴۰
درس ۲۲ : حقوق و تکالیف شهروندی	۱۴۶
فصل دوازدهم : بهره‌وری	۱۵۳
درس ۲۳ : بهره‌وری چیست؟	۱۵۴
درس ۲۴ : اقتصاد و بهره‌وری	۱۶۰

سیاره ماه زمین

فصل

زمین، این امانت الهی در دست انسان‌ها، خانه و محل تولد ما است که در آن و به وسیله آن، رشد می‌کنیم. زمینی که شناخت پیچیدگی‌ها و چگونگی ارتباط آن با جهان هستی و انسان، می‌تواند شگفتی‌های بسیاری از خلقت و قدرت خداوند را آشکار کند.

از قدیم، شناخت زمین، فضا و ارتباط بین آنها، یکی از مسائل جدی بشر بوده است. در زمان‌های مختلف و به دست اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان، بحث‌های علمی مختلفی درباره زمین و مواد تشکیل‌دهنده آن، آسمان، نسبت بین زمین با اجرام آسمانی، چگونگی استفاده از زمین و منابع طبیعی برای تأمین منافع و رشد انسان و مسائلی مانند آن، وجود داشته است.

در دوران جدید و با نگاهی متفاوت به جایگاه انسان، زمین، اجرام آسمانی و نسبت آنها با یکدیگر، و همچنین با استفاده از ابزارهای متفاوت، توصیفی جدید از زمین و نسبت آن با جهان، ارائه شده است. در این نگاه، زمین در کنار دیگر سیارات، در آسمانی پهناور قرار گرفته و دانشمندان سعی در کشف هرچه بیشتر ویژگی‌های مادی آن دارند.

شما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید:

- ۱- جایگاه زمین در فضا کجاست؟
- ۲- موقعیت مکانی چیست و موقعیت پدیده‌ها را بر روی سیاره زمین، چگونه اندازه می‌گیریم؟
- ۳- حرکت‌های وضعی و انتقالی زمین کدام‌اند، چه ویژگی‌هایی دارند و تأثیرات آنها بر زندگی ما چیست؟

درس ۱

زمین، مهد زیبای انسان‌ها

((... از پنجره سفینه زمین را همانند کره ای آبی رنگ در زمینه ای کاملاً سیاه دیدم: سیاهی کاملی که در زمین قابل دیدن نیست قبل از پرواز تصویری از زمین در فضا دیده بودم اما تا از فضا به زمین نگاه نکنید نمی‌توانید تصور کنید که سیاره ما چقدر زیبا کوچک و شکننده است.))

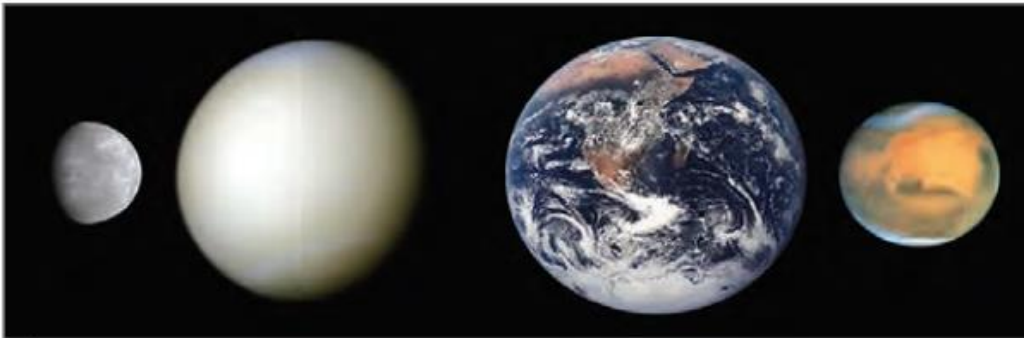
جایگاه زمین در کیهان

زمین ما بخش کوچکی از منظومه شمسی است منظومه ای که یک ستاره به نام خورشید و چندین سیاره به دور آن می‌چرخند تشکیل شده است منظومه خورشیدی دارای هشت سیاره است چهار سیاره نزدیک به خورشید که سنگی هستند و به آنها ((سیاره های درونی)) می‌گویند و چهار سیاره دورتر که از گازهای مختلف تشکیل شده اند و ((سیاره های بیرونی)) نامیده می‌شوند در میان چهار سیاره نزدیک به خورشید زمین بزرگترین زمین سومین سیاره منظومه خورشیدی است و در فاصله ۱۵۰ میلیون کیلومتری خورشید قرار دارد.

مقایسه اندازه خورشید و سیاره‌های منظومه خورشیدی

دانشمندان عمر زمین و منظومه خورشیدی را ۴/۵ میلیارد سال پیش پینی کردندند اند آنها بنا بر حدس های می‌گویند که این منظوم از ابری متشکل از گازهای بین ستاره‌ای تشکیل شده است برخی از سیاره های منظومه خورشیدی قمرهایی دارند که به دور این سیاره ها می‌گردند. سیاره زمین یک قمر به نام (ماه) دارد در سیاره های گازی تعداد قمر ها بیشتر است برای مثال تاکنون بیش از ۶۰ قمر برای سیاره مشتری کشف شده است.

منظومه خورشیدی علاوه بر سیاره ها و قمر هایشان اجسام دیگری را شامل می‌شوند شما در کتاب علوم تجربی امسال با آنها آشنا میشوید.

آخورشید که در مرکز منظومه قرار دارد سرچشمه اصلی نور و گرما و انرژی بر روی زمین است قطر خورشید تقریباً ۱۰۹ برابر قطر زمین و وزن آن ۳۳۰ هزار برابر وزن زمین است.

چهار سیاره درونی منظومه خورشیدی: تیر، ناهید، زمین، بهرام (مریخ)

ستاره خورشید یکی از میلیاردها ستاره ی «کهکشان راه شیری» است. منظومه ی خورشیدی نقطه ای کوچک از این کهکشان بزرگ مارپیچی است. البته کهکشان راه شیری، خود یکی از هزاران کهکشان جهان بزرگ است.

یکی از شگفتی‌های خلقت، کهکشان راه شیری است که بیش از ۲۰۰ میلیارد ستاره دارد و قطر هسته آن ۱۰۰۰۰ سال نوری* است. حدود ۲۵۰ میلیون سال طول می‌کشد تا خورشید با سرعت ۲۲۰ کیلومتر در ثانیه، مرکز این کهکشان را دور بزند.

○ فعالیت

- ۱ - زمین و سه سیاره ی دیگر درونی منظومه خورشیدی (تیر، زهره، بهرام) چه تفاوت هایی دارند ؟
- ۲ - سه تفاوت سیاره های درونی و بیرونی منظومه خورشیدی را بیان کنید (مدارگردش، جنس و قمر)
- ۳ - الف) پرس و جو کنید که آیا تاکنون در اکتشافات فضایی، اثری از زندگی در نقاط دیگر فضا یافت شده است.
- ب) به نظر شما چرا در تحقیقات فضایی به سیاره بهرام (مریخ) بسیار توجه می شود ؟
- ۴ - الف) با مراجعه به کتاب های علوم یا اینترنت، چند مورد از شگفتی های منظومه ی خورشیدی را بنویسید و در کلاس بخوانید.
- ب) به نظر شما فکر کردن در مورد ای ن شگفتگی ها چه ارتباطی با موضوع خدا شناسی دارد ؟
- پ) از معنی آیه ۵۷ سوره غافر چه می فهمید ؟

● موقعیت مکانی

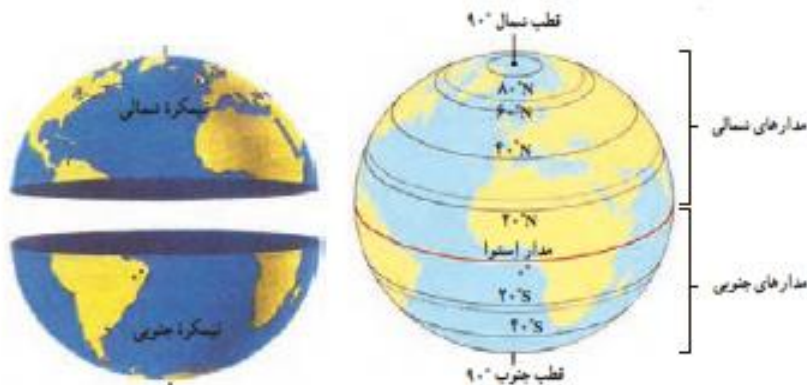
مساحت کره زمین ۵۱۰ میلیون کیلومتر مربع است و سطح این کره را خشکی‌ها (قاره‌ها) و آب‌ها پوشانده است. تمام رودها و دریاها و دشتهای، شهر یا روستا بر روی کره زمین مکانی دارد. موقعیت مکانی، یعنی مکان دقیق قرار گرفتن آن روی کره زمین اما چگونه می‌توان فهمید که این اتفاق، دقیقاً در کجای کره زمین قرار دارد؟ جغرافی دانان برای تعیین موقعیت مکانی بر روی کره زمین و مطالعه درباره مکان‌ها، خطوط و تقسیمات راهنما را ابداع کردند.

● مدارها

در فاصله مساوی از دو قطب شمال و جنوب، میتوانیم یک دایره بزرگ را به دور زمین تصور کنیم این دایره بزرگ استوا نام دارد .

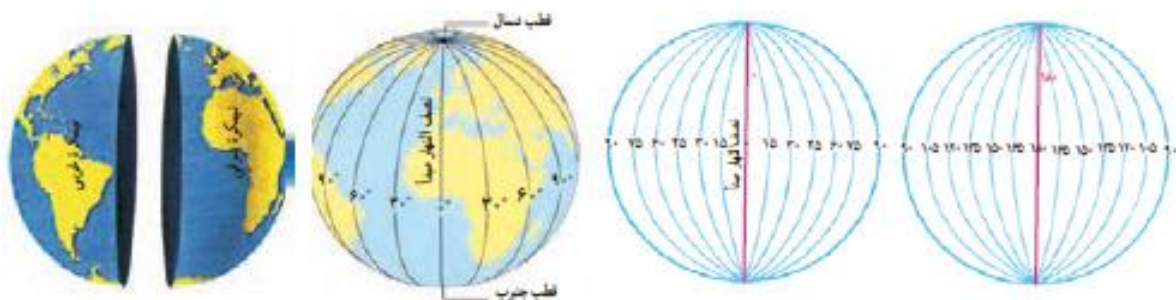
همانطور که در شکل می بینید، دایره های دیگری در هر دو نیمکره به موازات استوا رسم شده اند که به آنها مدار می گویند. هرچه به قطب شمال یا جنوب نزدیک می شویم، این دایره ها کوچکتر می شوند.

مدار استوا (مدار مبدأ) صفر درجه است. بقیه مدارها بین ۰ تا ۹۰ درجه شمالی یا جنوبی درجه بندی شده اند.

● نصف النهارها

نصف النهارها نیم دایره های فرضی هستند که از قطب شمال تا جنوب کشیده اند و طول مساوی دارند. برای درجه بندی نصف النهارها، نصف النهاری را که از ستاره شناسی «گرینویچ» در شهر لندن عبور می کند، به نصف النهار مبدأ انتخاب کرده اند. نصف النهار مبدأ و ادامه آن در سوی دیگر کره، زمین را به دو نیم کره ای مساوی شرقی و غربی تقسیم کرده است. نصف النهار مبدأ، صفر درجه و نصف النهارهای دیگر از ۰ تا ۱۸۰ درجه غربی و ۱۸۰ درجه شرقی درجه بندی شده اند؛ زیرا محیط زمین ۳۶۰ درجه است.

● فعالیت

- ۳ - ایران در نیمکره شمالی قرار دارد یا نیمکره جنوبی؟ نیمکره شرقی یا نیمکره غربی؟ چگونه می فهمید؟
- ۴ - چند کره جغرافیایی به کلاس بیاورید. هر گروه با این یک کار کند.
- الف) مدار استوا، مدار قطبی شمال، مدار قطبی جنوب، مدار راس السرطان و مدار راس الجدی را روی کره پیدا کنید و نشان دهید.
- ب) نصف النهار مبدأ را پیدا کنید و درجه آن را بخوانید ادامه نصف النهار مبدأ را در آن سوی کره پیدا کنید و درجه آن را بخوانید.

طول و عرض جغرافیایی (مختصات جغرافیایی)

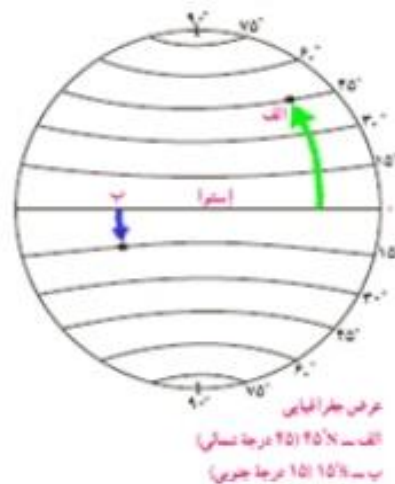
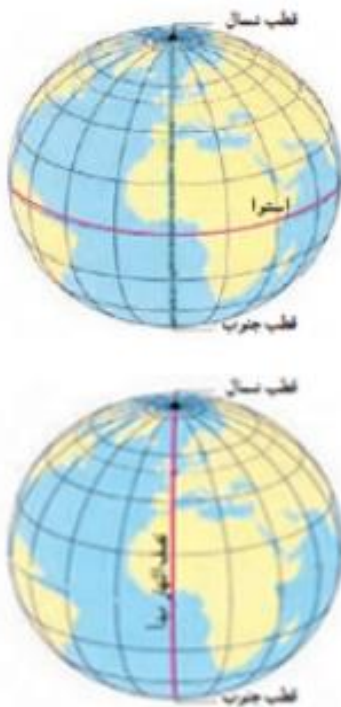
هر نقطه از کره زمین روی یک مدار و یک نصف النهار مشخص قرار دارد که به آنها «مختصات جغرافیایی» آن نقطه می‌گویند.

ما با داشتن مجموعه مدارها و نصف النهارهای توانیم طول و عرض جغرافیایی هر مکان یا مختصات جغرافیایی آن را به دست بیاوریم.

هر نقطه بر روی کره زمین، با مدار استوا و نصف النهار مبدأ فاصله‌ای دارد. طول جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله‌ی آن مکان با نصف النهار مبدأ بر حسب درجه.

عرض جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله‌ی آن مکان با مدار استوا بر حسب درجه.

اکنون به طول و عرض جغرافیایی نقاط الف و ب در تصویر توجه کنید. برای نوشتن طول و عرض جغرافیایی از علائم ویژه این N (شمالی)، S (جنوبی)، E (شرقی) و W (غربی) استفاده می‌شود.

فعالیت

۵- به کمک معلم، چند کره جغرافیایی را به کلاس بیاورید؛ به طوری که هر گروه، یک کره در اختیار داشته باشد. سپس در هر گروه:

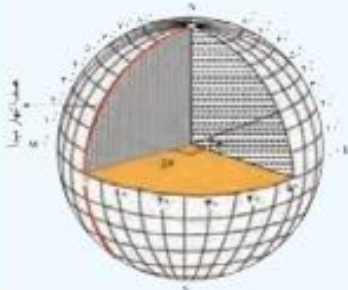
الف) طول و عرض جغرافیایی یک مکان را که درجه آن صفر است، روی کره نشان دهید.

ب) سه مکانی را که روی یک مدار قرار دارند، در نظر بگیرید و بگویید آیا این سه مکان عرض جغرافیایی یکسانی دارند؟ چرا؟

پ) سه مکانی را که روی یک نصف النهار قرار دارند، در نظر بگیرید و بگویید آیا این سه مکان طول جغرافیایی یکسانی دارند؟ چرا؟

۶- کاربرگهای شماره ۱ و ۲ را کامل کنید.

بیشتر بدانیم

منظور از درجه‌ها، زاویه‌هایی است که در داخل کره ایجاد می‌شود. هر نصف‌النهار با نصف‌النهار مبدأ زاویه‌ای می‌سازد که درجه آن نصف‌النهار را تشکیل می‌دهد. درجه هر مدار نیز زاویه‌ای است که به‌طور افقی نسبت به صفحه استوا در داخل کره زمین، فرض می‌شود.

● استفاده از ماهواره‌ها در تعیین موقعیت

از گذشته، مردم در جست‌وجوی روش‌هایی قابل اطمینان بودند تا بتوانند به وسیله آن، بفهمند که کجا قرار دارند و با در مسیر حرکت خود به مقصدی مشخص، راه را گم نکنند. استفاده از ستارگان و اسطرلاب*، تهیه نقشه‌های اولیه و سپس استفاده از قطب‌نما، از ابزارهای اولیه تعیین مکان و مسیر بود.

تلاش برای مسیریابی و تعیین مکان با روش‌های دقیق که در هر شرایطی بتوان با کمک آن عملیات ناوبری* را انجام داد، در دهه‌های اخیر منجر به استفاده از ماهواره برای تعیین موقعیت‌های مکانی گردید. ناوبری ماهواره‌ای، روشی جدید است که در آن از چندین ماهواره برای ارائه موقعیت و جهت جغرافیایی و مسیر حرکت استفاده می‌شود. مبنای کار این قبیل سیستم‌ها بر پایه امواج رادیویی است که بین ماهواره و گیرنده‌های مختلف، رد و بدل می‌شود.

در اردیبهشت ۱۳۹۹، جمهوری اسلامی ایران توانست ماهواره نور را با ماهواره‌ریز قاصد، در مدار زمین قرار دهد. در مدار قراردادن یک ماهواره، به سوختی خاص و موتورهایی با آخرین دانش و فناوری روز و همچنین محاسبات دقیق علمی و پیچیده خاص نیاز دارد. به همین دلیل، تنها چند کشور در جهان، توانسته‌اند چنین کاری را انجام دهند.

بیشتر بدانیم

فواید و تهدیدات ناوبری ماهواره‌ای

برخی از فواید ناوبری ماهواره‌ای عبارت‌اند از:

- مشخص نمودن دقیق مکانی خاص (طول و عرض جغرافیایی) یا وسایل حمل‌ونقل مانند ماشین، هواپیما و کشتی و همچنین تعیین مسافت پیموده‌شده، سرعت و جهت حرکت، ارتفاع از سطح دریا و ...

• کمک به پایگاه‌های امداد رسانی برای یافتن مصدومان یا مناطق حادثه دیده

• تهیه نقشه‌های مختلف زمین‌شناسی

• استفاده در فعالیت‌های محیط‌زیست و کشاورزی

• استفاده در عملیات‌های جنگی و نظامی، مانند هدایت موشک‌های مختلف

تاکنون سیستم‌های تعیین موقعیت ماهواره‌ای مختلفی مانند (GPS) متعلق به آمریکا، گلوناس (GLONASS) متعلق به کشور روسیه و بیدو (BeiDou) که یک سیستم ناوبری ماهواره‌ای چینی است، در دنیا طراحی شده و با در اختیار داشتن ماهواره‌های متعدد در فضا، مورد استفاده قرار گرفته و می‌گیرند.

با توجه به کاربردهای فراوان و ضروری تعیین موقعیت ماهواره‌ای در جهان، دانشمندان کشور ما نیز در صدد هستند تا علاوه بر ساخت ماهواره‌های مختلف و سیستم‌های موقعیت‌یاب محلی که در طراحی و ساخت آن پیشرفت‌هایی خیره‌کننده و جدی داشته‌اند، در زمینه سیستم‌های ناوبری ماهواره‌ای نیز پیشرفت‌های بیشتری کنند. قدرت بیشتر در استفاده از فضا و استقلال در چنین سیستم‌هایی باعث می‌شود تا از آسیب‌های احتمالی وابستگی به کشورهای دیگر، کاسته شود.

نیاز و وابستگی به کشورهای دیگر در استفاده از ناوبری ماهواره‌ای می‌تواند در برخی مواقع نوعی تهدید به‌شمار آید. به‌عنوان مثال، اگر تمام سیستم‌های موقعیت‌یابی نظامی یک کشور بر اساس GPS باشد، احتمال کنترل، اختلال یا فریب‌کاری از سوی آمریکا در فعالیت‌های دفاعی آن کشور، بسیار افزایش خواهد یافت. چنان‌که تاکنون، آمریکا برای جاسوسی از افراد در کشورهای مختلف به وسیله تلفن‌های هوشمند و یا ترور برخی فرماندهان کشور ما و جبهه مقاومت به وسیله موشک‌های هدایت شونده، از این ابزار و قابلیت، استفاده کرده است.

○ فعالیت

شهر مکه در کشور عربستان و در جنوب غربی ایران واقع است.

بنابراین، در ایران ما به سمت جنوب غربی نماز می‌خوانیم و هرگاه می‌خواهیم جهت قبله را پیدا کنیم، ابتدا جهت جنوب را جست‌وجوی کنیم و سپس به سمت غرب متمایل می‌شویم. میزان تمایل ما به سمت غرب، در نواحی مختلف ایران متفاوت است. به نقشه رویه‌رو توجه کنید و از سه شهر مشهد، بندرعباس و تبریز خطی به سمت خانه کعبه رسم کنید.

۷- مردم بندرعباس برای اینکه در جهت قبله قرار بگیرند، بیشتر به سمت غرب متمایل می‌شوند یا مردم تبریز؟

۸- در آدیس آبابا (اتیوپی) و قاهره، قبله در کدام سمت است؟

۹- با استفاده از یک نقشه جهان‌نما بگویید که در مالزی قبله رو به

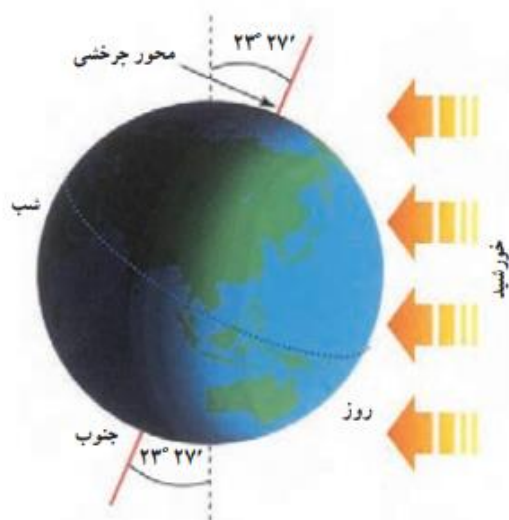
درس ۲

حرکات زمین

در پیشخوان بعضی هتل‌ها، چند ساعت روی دیوار نصب شده‌اند که زمان‌های مختلف را در کشورهای مختلف نشان می‌دهند.

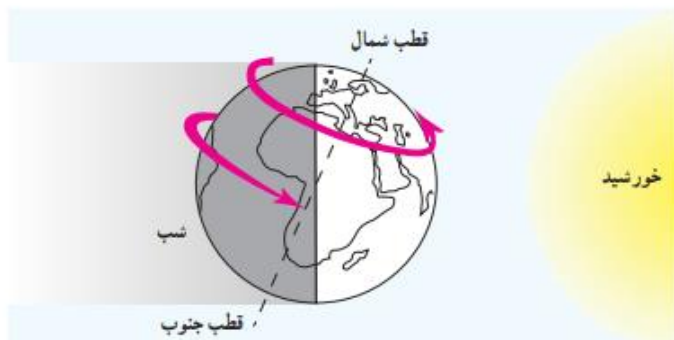
به ساعت نگاه کنید و بگویید ساعت چند است؟ از طلوع آفتاب چند سال گذشته است؟ تا ظهر چقدر باقی مانده است؟ آیا میدانید در حالی که در ساعت ۱۱ صبح مردم کشور ما مشغول فعالیت‌های روزانه هستند در استرالیا و ژاپن هنگام عصر است و مردم در حال دست کشیدن از کار و رفتن به سوی خانه‌هایشان هستند و در کانادا نیمه شب است و مردم در حال استراحت شبانه‌اند؟ بلکه ما با نگاه کردن به ساعت به راحتی زمانی را که در آن به سر می‌بریم، می‌فهمیم اما موضوع تعیین ساعت به این سادگی نیست. چرا مکان‌های مختلف سیاره زمین با یکدیگر اختلاف زمانی یا اختلاف ساعت دارند؟

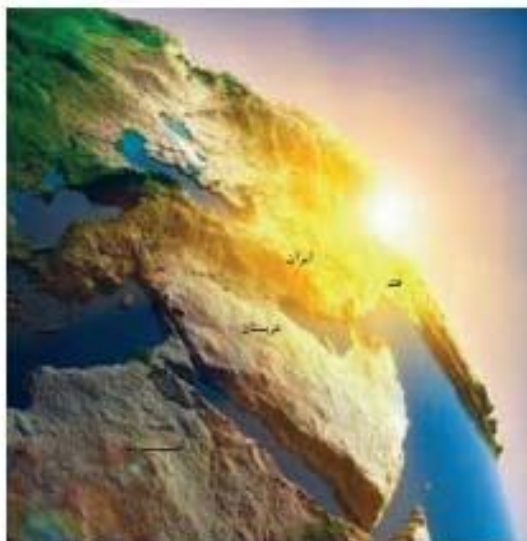
الف) حرکت وضعی

زمین در هر ۲۴ ساعت یک بار به دور خود می‌چرخد که با آن حرکت وضعی می‌گویند. زمین روشنایی خود را از نور خورشید می‌گیرد اما نور خورشید در زمان مشخص، فقط نیمی از زمین را روشن می‌کند. چرا؟

نیمی از زمین که رو به خورشید است که از مشرق طلوع می‌کند. هنگام ظهر خورشید تقریباً بالای سر ماست و هنگام عصر رفته به سمت مغرب حرکت و در آن سمت غروب می‌کند. اما این جابجایی با حرکت خورشید در آسمان حرکت ظاهری است. در واقع خورشیدی حرکت نمی‌کند بلکه زمین به دور خورشید می‌چرخد.

زمین از غرب به شرق می‌چرخد.

زمین از غرب به شرق می‌چرخد.

با توجه به تصویر روبرو، مردم هند طلوع خورشید را زودتر می‌بینند یا مردم ایران؟ هنگام ظهر در ایران زودتر می‌رسد یا در عربستان؟ چرا؟

● اختلاف زمان در مناطق مختلف زمین

نتیجه حرکت وضعی زمین، پدید آمدن شب و روز اختلاف ساعت است. وقتی نیمه ای از زمین در مقابل خورشید قرار می‌گیرد، ساکنان تمام نقاطی که روی یک نصف النهار قرار دارند، در یک زمان خورشید را در آسمان مشاهده می‌کنند. وقتی خورشید درست روی نصف النهار مبدأ قرار می‌گیرد در همه ی شهر هایی که روی این نصف النهار (از شمال اروپا تا جنوب آفریقا) قرار گرفته اند، هنگام ظهر است. در همین حال، مردم کشورهایی که در شرق گرینویچ قرار دارند، خورشید را زودتر دیده اند و بنابر این از ظهرشان گذشته است. به عکس در کشور هایی که در غرب نصف النهار گرینویچ قرار دارند، چند ساعت به ظهر مانده است.

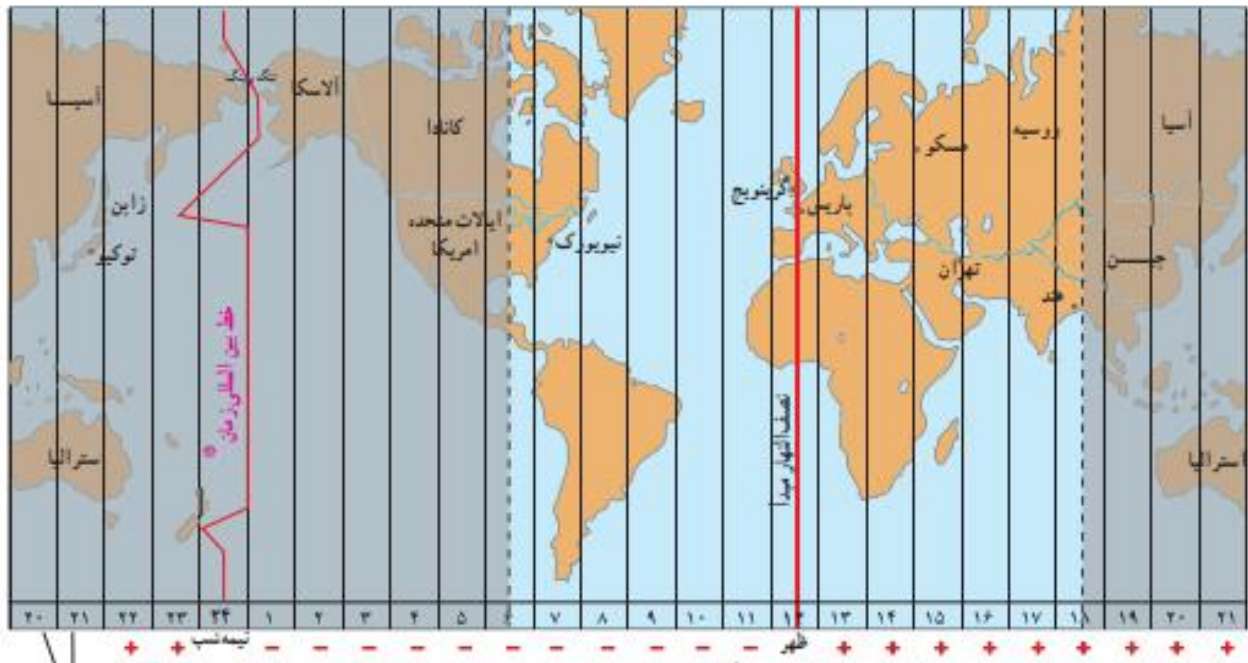
● ساعت واقعی، ساعت رسمی

آنچه گفته شد، زمان واقعی در مکان های مختلف بود که بر اساس موقعیت خورشید در آسمان است اما در زندگی روزانه نمی‌توان از ساعت واقعی استفاده کرد. تصور کنید حتی دوشهر کنار هم، که روی یک نصف النهار قرار ندارند ساعت های مختلفی دارند. بنابراین در برنامه های مختلف مثل زمان باز و بسته شدن اداره ها و مغازه ها و برنامه حرکت قطارها و هواپیما مشکلات زیادی به وجود می‌آید.

ساعت رسمی :

کره زمین برای آنکه یک دور یا ۳۶۰ درجه به دور خود بچرخد ۲۴ ساعت وقت لازم دارد. پس اگر ۳۶۰ درجه محیط کره زمین را به ۲۴ قاچ تقسیم کنیم هر یک از قاچ ها ۱۵ درجه پهنا دارد. هر منطقه زمانی یک قاچ است و یک ساعت طول می‌کشد. بنابراین همه نصف النهار هایی که داخل یک قاچ قرار گرفتند به طور قراردادی ساعت یکسانی دارند.

البته برخی از کشورها مانند ایران با آن که در بیشتر از یک قاچ قرار دارند از یک ساعت پیروی می‌کنند برای مثال ساعت تبریز و مشهد هردو مثل هم هستند در برخی از کشورهای بزرگ مثل چین چند ساعت رسمی وجود دارد بنابراین مردم این کشورها با مسافرت به شرق و غرب کشور خود را جلو و عقب می‌کشند.

این دو ستون تکرار ستون‌های سمت راست است.

هر قاچ ۱.۵ درجه است و یک نصف‌النهار مرکزی دارد.

بیشتر بدانیم

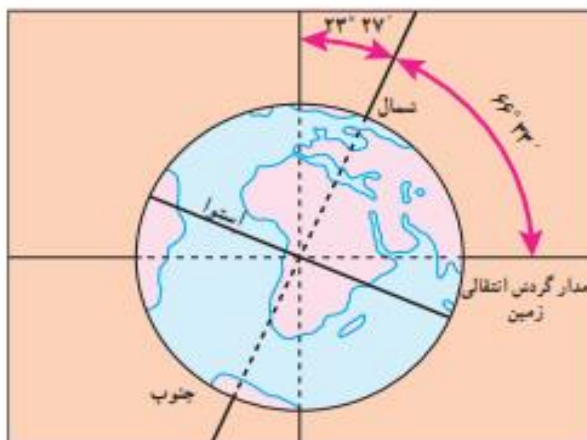
- **خط بین‌المللی زمان:** یک نصف‌النهار فرضی ۱۸۰ درجه است که هنگام عبور از این خط، از سمت غرب به شرق، باید یک روز به تقویم اضافه کنیم و از سمت شرق به غرب نیز، یک روز کم کنیم.
- **هر زمان یا مکان، ویژگی‌های مخصوص به خود را دارد.** در دین اسلام نیز به برخی زمان‌ها یا مکان‌ها، اهمیت داده شده و برای آنها ویژگی‌هایی خاص بیان شده است. به عنوان مثال برخی از زمان‌ها، مانند هنگام طلوع یا غروب آفتاب، شب و روز جمعه، روز اول هر ماه قمری، ماه مبارک رمضان و یا برخی مکان‌ها مانند زیارتگاه‌ها، مسجدها، برخی بناها و یا بعضی از شهرها، دارای تأثیرات خاصی بر انسان هستند. آگاهی از ویژگی‌های زمان و مکان‌های مختلف، می‌تواند در برنامه‌ریزی بهتر ما برای زندگی‌مان، تأثیرگذار باشد.

فعالیت

- الف) در زندگی روزانه، ساعت واقعی چه کاربردی دارد؟
ب) چرا از ساعت رسمی استفاده می‌کنیم؟ مثال بیاورید.
- ۲- با توجه به نقشه مناطق زمانی، بگویید اگر کسی از پاریس به تهران سفر کند، باید ساعت خود را جلو بکشد یا عقب؟ چرا؟
- ۳- با کمک والدین خود، برخی از زمان‌ها یا مکان‌هایی که ویژگی‌های خاصی برای آنها در اسلام بیان شده است را نام ببرید. پاسخ‌های خود را در کلاس و با دوستانتان، به اشتراک بگذارید.
- ۴- هر ساله در کشور ما، ساعت رسمی در اول فروردین، یک ساعت به جلو کشیده می‌شود و در ۳۰ شهریور، یک ساعت به عقب کشیده می‌شود. فکر می‌کنید دلیل این کار چیست؟

ب) حرکت انتقالی

زمین همزمان با چرخش به دور خود به دور خورشید نیز می‌چرخد. یک دوره کامل زمین به دور خورشید یک سال طول می‌کشد که با آن حرکت انتقالی می‌گویند. مدار زمین، بیضی شکل است و زمین با سرعت متوسط ۳۰ کیلومتر در ثانیه این مسیر را طی می‌کند. مدت زمان واقعی یک دور کامل گردش زمین به دور خورشید، ۳۶۵ روز و ۶ ساعت است. اما در تقویم‌ها سال ۳۶۵ روز در نظر می‌گیرند. سال ۳۶۵ روز، کامل سال رسمی است که ۶ ساعت از سال خورشیدی کوتاه‌تر است. برای جبران کمی این ۶ ساعت در هر ۴ سال یک روز به سال رسمی اضافه می‌شود. (ساعت $24 \times 6 = 144$) کیبسه می‌نامند.

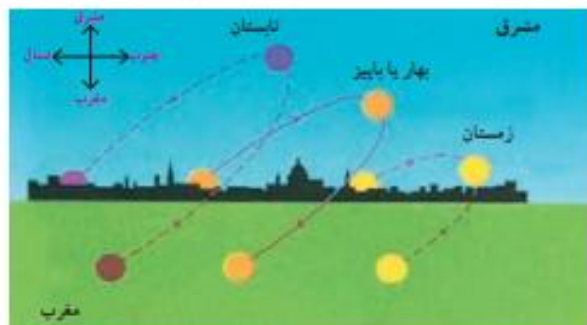
• مایل بودن محور قطب‌ها

به تصویر روبرو توجه کنید. همانطور که می‌بینید محور قطب‌ها بر روی مدار گردش انتقالی زمین کج است. به همین دلیل زاویه تابش آفتاب در طول سال تغییر می‌کند. در طی یکسال، زمین در حالت‌های مختلفی در برابر خورشید قرار می‌گیرد. پس درازی شب و روز نامساوی می‌شود و فصل‌های مختلف به وجود می‌آید. اکنون موقعیت زمین را با توجه به زاویه تابش در اول تابستان و زمستان بررسی کنید.

• پیدایش فصول

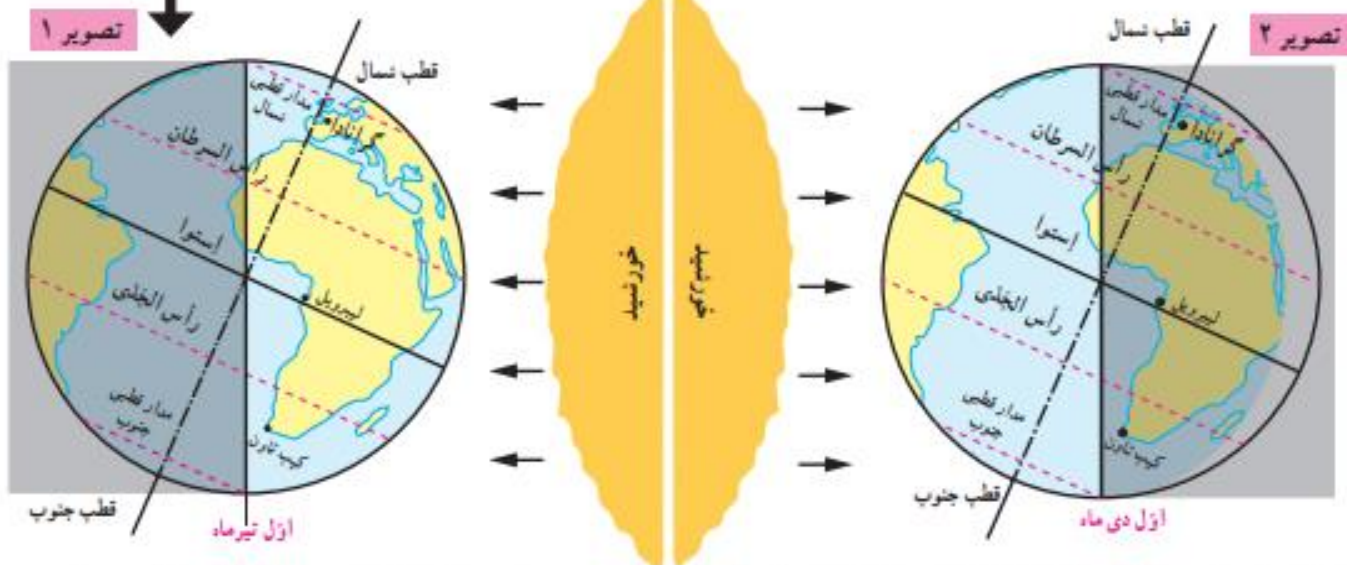
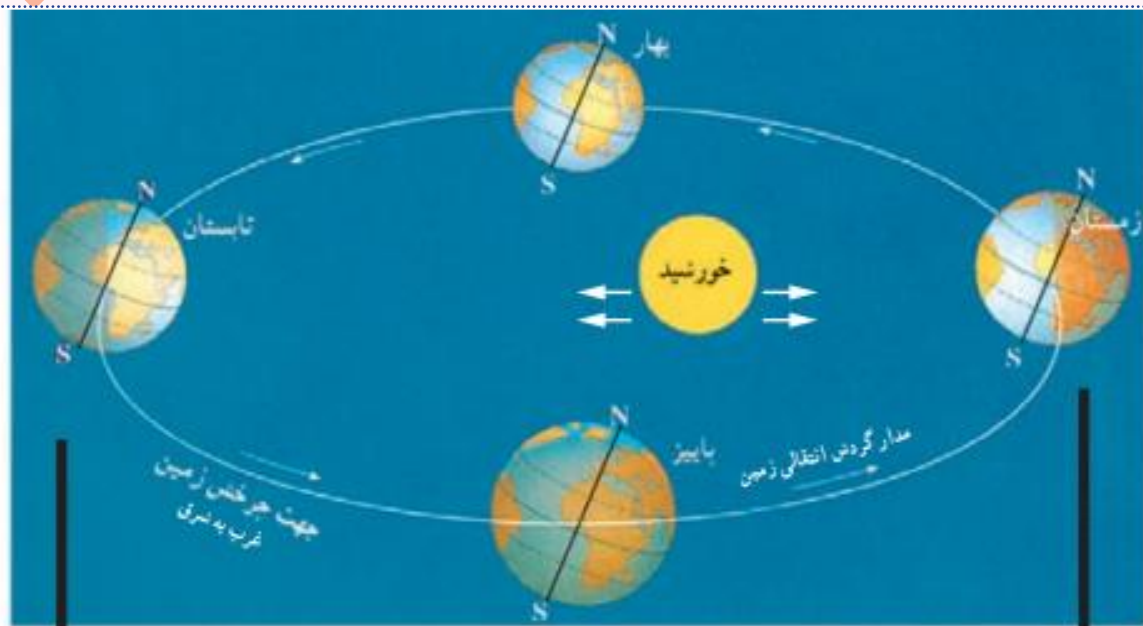
• به تصویر ۱ در صفحه رو به توجه کنید. * در اول تیر ماه، خورشید در نیمکره شمالی به مدار راس السرطان به طور عمودی می‌تابد. در اول تیر ماه در نیمکره شمالی منطقه زیادی از کره زمین در تابش نور خورشید قرار می‌گیرد. در نتیجه طول روزها از شبها بیشتر می‌شود. در این هنگام که طولانی‌ترین روز در این نیمکره است و به آن انقلاب تابستانی می‌گویند، فصل تابستان آغاز می‌شود. در همین زمان، نیمکره جنوبی در چه حالتی است؟

• به تصویر ۲ توجه کنید. در اول دی ماه، خورشید به مدار راس الجدی در نیمکره جنوبی عمودی می‌تابد. در اوایل دی ماه، در نیمکره شمالی بخش کمی از کره زمین تابش خورشید را دریافت می‌کند در این روز فصل زمستان آغاز می‌شود در حالی که در همین زمان در نیمکره جنوبی فصل تابستان آغاز شده است.

مسیر حرکت ظاهری خورشید در آسمان در طول سال؛ همان‌طور که می‌بینید، این مکان در فصول مختلف سال، متفاوت است.

• پس از انقلاب تابستانی یا زمستانی، کم‌کم با گردش زمین به دور خورشید، پهنای دایره روشنائی در دو نیمکره کم و زیاد می‌شود و طول روز و شب تغییر می‌کند. تا سرانجام در دو موقع از سال، یعنی اول بهار و اول پاییز، درازی روز و شب برابر می‌شود. یعنی مسیر منطقه روشن و تاریک زمین برابر می‌شود. به این دو زمان «اعتدالین» برابری بهاری و برابری پاییزی می‌گویند.

اکنون به مدار استوا توجه کنید در اطراف استعمال مسیر طی شده در دو منطقه تاریک و روشن همواره ایسان از درجه تصویر روز و شب همواره مساوی است

فعالیت

- ۵- موقعیت سه شهر گرانا، لیرویل و کیپ تاون را با توجه به دایره روشنایی در اول تیرماه و اول دی ماه توضیح دهید.
- ۶- به مدار قطبی شمال و جنوب در تصویر (۱) توجه کنید. چرا در اول تیرماه در ناحیه مدار قطبی شمال، طول یک روز ۲۴ ساعت و به عکس در مدار قطبی جنوب، طول یک شب ۲۴ ساعت است؟
- ۷- از مساوی بودن همیشگی طول روز و شب در منطقه استوا به چه نتیجه‌ای درباره فصول این منطقه می‌رسید؟
- ۸- جهت تابش آفتاب به نقاط مختلف زمین یا فصول مختلف سال، چه تأثیری در کشاورزی یا معماری خانه‌ها می‌تواند داشته باشد؟

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

مدار رأس السرطان و مدار رأس الجدی : به مدار عرض جغرافیایی ۲۳ درجه و ۲۷ دقیقه در نیمکره شمالی رأس السرطان گفته می‌شود و به مدار عرض جغرافیایی ۲۳ درجه و ۲۷ دقیقه در نیمکره جنوبی رأس الجدی گفته می‌شود.

سال نوری : در نجوم، واحد اندازه‌گیری فاصله ستارگان است. سرعت نور معادل 300000 کیلومتر در ثانیه است و سال نوری مسافتی است که نور در مدت یک سال خورشیدی طی می‌کند (9.46×10^{12} کیلومتر).

ناوبری : مسیریابی در هوا، خشکی و دریا و پیدا کردن راه از یک مکان به مکان دیگر است.

اسطرلاب : ابزاری کهن برای محاسبات نجومی، نقشه‌برداری و موقعیت‌یابی به ویژه در دریانوردی بوده است. با اسطرلاب همچنین می‌توان طول و عرض یک زمین و عمق یا ارتفاع یک مکان مانند جاده، کوه یا برج‌های بلند را به دست آورد. دانشمندان مسلمان از پیش‌گامان طراحی اسطرلاب‌های پیشرفته‌ای بودند که در سراسر جهان شناخته شده بود.

راه شیری : نواری کم‌رنگ از نور (شیری‌رنگ) که در شب‌های تیره در آسمان دیده می‌شود. این نوار شامل ستاره‌های کهکشان راه شیری است که از زمین، قابل رؤیت‌اند.

به کار ببندیم

- ۱- الف) با استفاده از یک نقشه، طول و عرض جغرافیایی کشور ایران را بخوانید و بنویسید. ب) به کمک معلم و با مراجعه به منابع، طول و عرض جغرافیایی شهر یا روستای محل زندگی خود را پیدا کنید و بنویسید.
- ۲- به کمک معلم، طرز کار یک گیرنده GPS را مشاهده و بررسی کنید.
- ۳- میانگین سرعت گردش زمین به دور خورشید در یک ثانیه 30 کیلومتر است، سرعت حرکت زمین به دور خورشید در یک ساعت چقدر است؟ حساب کنید.

سنگ کره، آب کره، هوا کره

فصل ۲

تا جایی که می‌دانیم در منظومه شمسی تنها در سیاره زمین زندگی وجود دارد. این به دلیل آن است که انسان و سایر موجودات زنده خلق شده‌اند؛ مانند فاصله مناسب از خورشید، وجود آب، هوا و خاکی که گیاهان می‌توانند رشد کنند. انسان برای ادامه حیات مجبور است که محیط‌های طبیعی استفاده کنند. زمین خانه‌ی انسان است ولی در چندین سال گذشته انسان با پیشرفت صنعت به شدت به خانه آسیب زده است. در این فصل به بررسی محیط زندگی انسان و اهمیت نگهداری از آن می‌پردازیم.

شما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر می‌رسید:

- ۱- سه محیطی که در سیاره زمین، شرایط زندگی را برای انسان و سایر موجودات فراهم می‌آورد کدامند؟
- ۲- سنگ کره چه ویژگی‌هایی دارد و چه عواملی باعث پیدایش ناهمواری‌ها بر روی آن می‌شود؟
- ۳- آب کره چه ویژگی‌هایی دارد و نقش اهمیت آن در زندگی چیست؟
- ۴- هواکره چه ویژگی‌هایی دارد و عوامل موثر در آب‌های مناطق مختلف زمین کدامند؟

درس ۳

چهره زمین

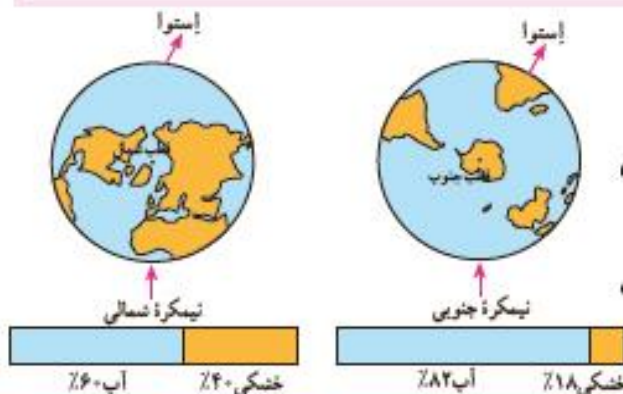
سیاره ای که روی آن زندگی می کنیم از چهار محیط تشکیل شده است. بخش های خارجی کره زمین حالت جامد دارد و از سنگ و خاک تشکیل شده است، سنگ کره نامیده می شود.

آب کره شامل اقیانوس و دریاها، دریاچه ها است. هوا کره یا جو (اتمسفر) نیز شامل گازهایی است که دور تا دور کره زمین را فرا گرفته است. این سه محیط با هم سیاره زمین را برای زندگی انسان و دیگر موجودات زنده یعنی زیست کره مناسب می سازد.

فعالیت

- ۱- زیست کره برای زندگی، به هر یک از سه بخش سنگ کره، آب کره و هوا کره چه نیازی دارد؟ توضیح دهید.
- ۲- آیات قرآن کریم را بخوانید و ارتباط آن را با این درس توضیح دهید.

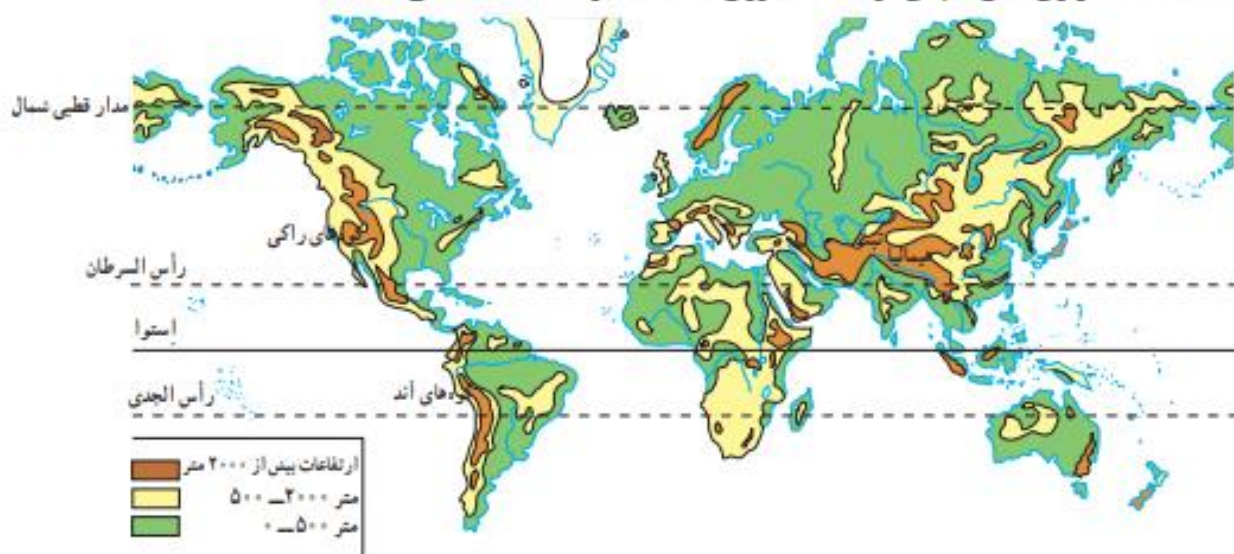
خشکی ها

وسعت خشکی های زمین نسبت به آب ها کم است.

حدود ۷۱ درصد سطح زمین را آب تشکیل می دهد. با توجه به این شکل بگویید در دو نیمکره شمالی و جنوبی از نظر مقدار آبی چه تفاوتی با هم دارند؟

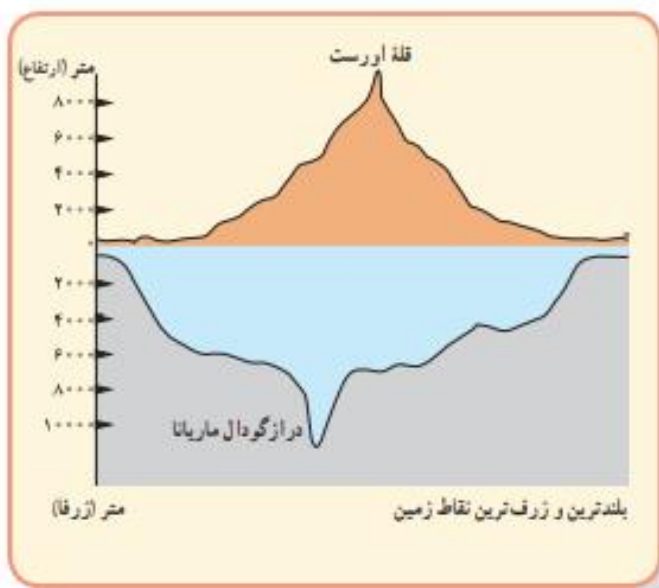
ناهمواری‌ها

سال گذشته با ۵ مجموعه بزرگ خشکی‌ها یعنی قاره‌های آسیا، اروپا، آفریقا، آمریکا، استرالیا و اقیانوسیه آشنا شدید. آنها را روی نقش نامگذاری کنید. سطح خشکی‌ها صاف نیست و فلات‌ها و کوه‌ها و تپه‌ها، دشت‌ها، پستی‌ها و بلندی‌های زیادی در آنها به وجود آورده‌اند. به نقشه ناهمواری‌های جهان توجه کنید روی نقشه سه رنگ مشاهده می‌کنید.

• رنگ سبز، جلگه‌ها و دشت‌ها یعنی سرزمین‌های پست نشان می‌دهد جلگه‌های پهناور جهان در کنار دریا‌ها یا ادامه رودهای بزرگ تشکیل شده‌اند

• رنگ زرد و قهوه‌ای، فلات‌ها و کوه‌های بلند را نشان می‌دهد. فلات‌ها سرزمین‌های نسبتاً هموار اما بلند هستند که از اطراف سرزمین کم‌ارتفاع و پس می‌رسند فلات تبت بلندترین فلات جهان است

تصویر ماهواره‌ای فلات تبت

این فلات‌ها، کوه‌های بسیار بلند باقلای نوک تیز را در بر گرفته‌اند. کوه‌های بسیار بلند جزء ناهمواری‌های جوان هستند. دامنه‌ی این کوه‌ها شیب تندی دارند و دره‌های بین آنها تنگ به شکل **۷** است. برعکس، در کوه‌های کم ارتفاع با گذشت زمان و از بین رفتن قله‌ها به شکل گنبدی در می‌آید و شیب دامنه‌ها کم است. این کوه‌ها دره‌های باز، به شکل **۸** دارند.

درة ۷ شکل، زاین

درة ۸ شکل، گرینلند

فعالیت

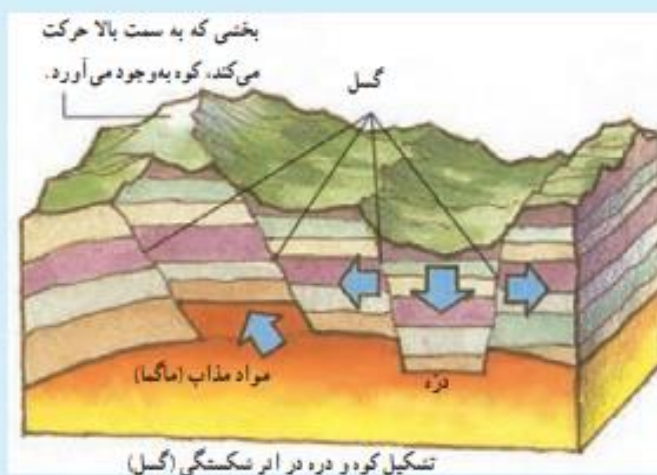
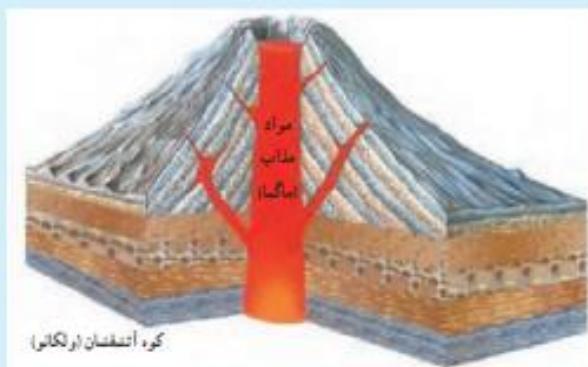
۳- جدولی با دو ستون رسم کنید: الف) کوهستان‌ها و دامنه‌ آنها، ب) جلگه‌ها و دشت‌ها. سپس، به‌طور گروهی موارد استفاده و بهره‌برداری انسان از هر یک را در همان ستون فهرست کنید.

شکل زمین در میلیون‌ها سال پیش مانند امروز نبوده است. ناهمواری‌های جهان طی میلیون‌ها سال پدید آمده و در طول زمان تغییر شکل داده‌اند به‌طور کلی دو دسته از عواملی که موجب به وجود آمدن تغییر شکل ناهمواری‌ها شده‌اند: عوامل طبیعی و عوامل انسانی در سال‌های قبل با برخی عوامل طبیعی موثر بر تغییر ناهمواری‌های زمین آشنا شدید و امسال نیز با برخی از آنها در کتاب علوم تجربی، آشنا خواهید شد.

عوامل طبیعی مؤثر در تغییر شکل ناهمواری‌های زمین

عوامل درونی: طبق نظر دانشمندان، پوسته زمین به قطعات یا ورقه‌های بزرگی تقسیم شده است. این ورقه‌ها (پوسته و گوشته فوقانی) بخش‌هایی از قاره‌ها و کف اقیانوس‌ها را در بر می‌گیرند. ورقه‌ها روی بخش خمیری شکل گوشته یا نرم کره به آرامی حرکت می‌کنند، از هم دور یا به هم نزدیک می‌شوند، به هم برخورد می‌کنند یا در امتداد هم می‌لغزند. البته ورقه‌ها بسیار کند حرکت می‌کنند و در هر سال فقط چند سانتی متر جا به‌جا می‌شوند اما این جا به‌جایی و حرکت‌ها طی میلیون‌ها سال، تغییرات زیادی در ناهمواری‌ها به وجود می‌آورد. از نتایج حرکت ورقه‌ها، ایجاد چین خوردگی‌ها و رشته کوه‌ها، شکست‌ها (گسل‌ها) و کوه‌های آتشفشانی است.

عوامل بیرونی: هر چند ناهمواری‌ها بر اثر نیروهای درونی پدید می‌آیند اما در طول زمان، عواملی چون هوازگی، فرسایش آبی، فرسایش بادی و فرسایش یخچالی تغییرات زیادی در چهره این ناهمواری‌ها پدید می‌آورد. شما در کتاب علوم تجربی سال هفتم و هشتم، تأثیرات این عوامل بیرونی را مطالعه و بررسی کرده‌اید.

● تأثیر فعالیت‌های انسان بر ناهمواری‌ها

علاوه بر عوامل طبیعی، فعالیت‌های انسان نیز نقش مهمی در تغییر شکل ناهمواری‌های زمین دارد. انسان همواره برای رفع نیازهای خود و بهره‌برداری از محیط طبیعی، چهره ناهمواری‌ها را تغییر داده است.

معادن

دریاچه ارومیه

کشت پلکانی، یرنج

سد و جاده

خانه‌های روستایی کندوان

تونل و جاده

○ فعالیت

به تصویر بالا دقت کنید و توضیح دهید که در هر یک، تأثیر فعالیت انسان بر ناهمواری‌ها و محیط طبیعی چگونه است.

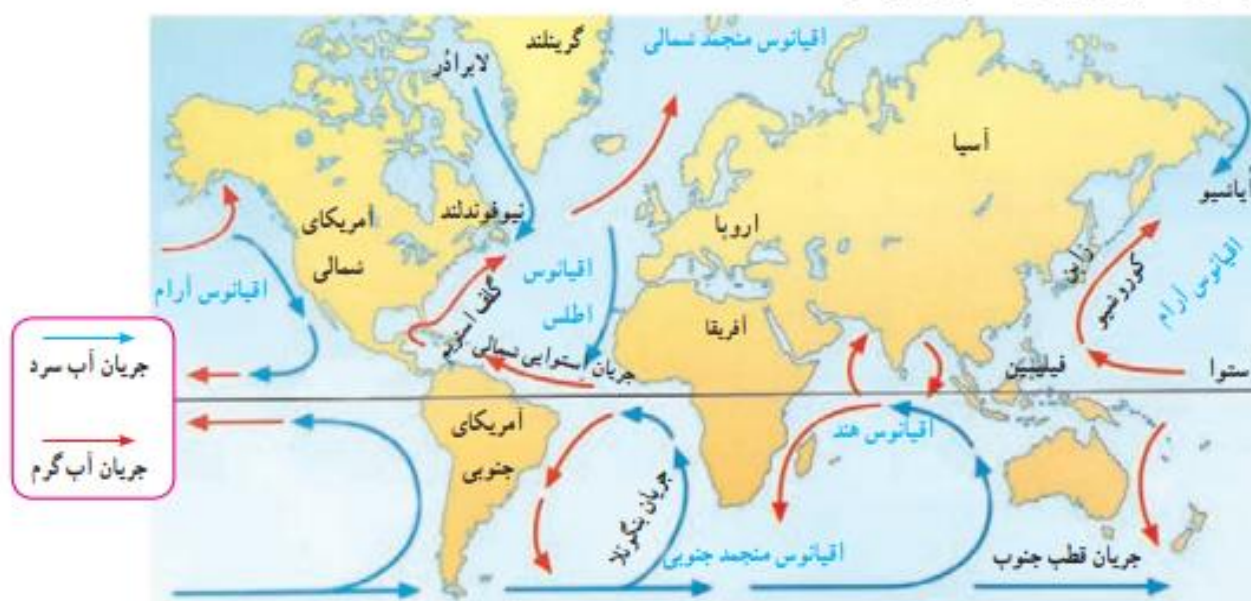
۵) گفتگو کنید و دلیل مثال بیاورید. به نظر شما امروز انسان بیشتر زندگی خود را ناهمواری‌های زمین هماهنگ می‌کند یا برعکس ناهمواری‌ها را برای اهداف خود تغییر می‌دهد یا هردو؟ میزان دستکاری و دخالت انسان در محیط‌های طبیعی نسبت به گذشته بیشتر شده است یا کمتر؟ چرا؟

آب فراوان، هوای پاک

درس ۴

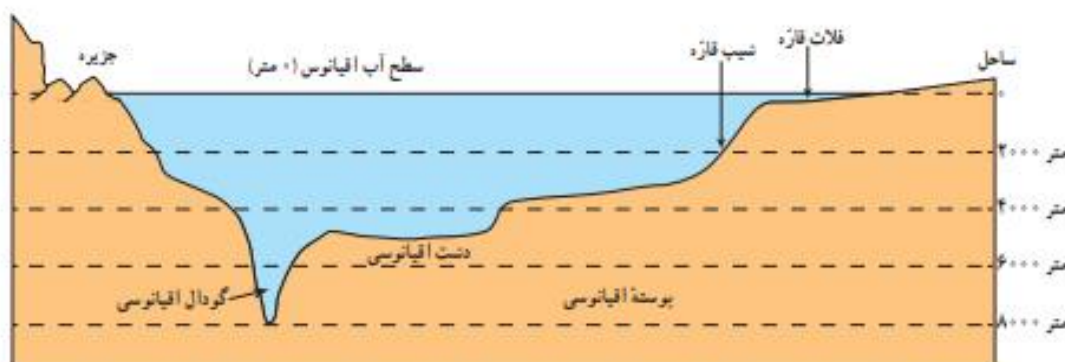
پنج مجموعه آبی بزرگ

آب کره همه آبهای کره زمین یعنی اقیانوس‌ها دریاها دریاچه‌ها و رودها و غیره را شامل می‌شود به نقشه توجه کنید و ۵ مجموعه بزرگی آبها یعنی اقیانوس‌های جهان را نام ببرید. همان‌طور که مشاهده می‌کنید. اقیانوس آرام پهناورترین اقیانوس کره زمین است. (تصور کنید مساحت آن ۱۰۰ برابر کشور ایران است). این اقیانوس عمیق‌ترین اقیانوس جهان نیز هست. عمق گودال ماریانا با ۱۱۰۰۰ متر در نزدیکی فیلیپین در این اقیانوس قرار دارد.

ناهمواری‌های کف اقیانوس‌ها

به طور کلی، مطالعه درباره اقیانوس‌ها دشواری‌های زیادی دارد. فشار زیاد آب، تاریکی و دمای کم در اعماق آب، تحقیقات علمی را سخت کرده است. پوسته زمین در کف اقیانوس‌ها و دریاها ادامه دارد. کف اقیانوس‌ها و دریاها همانند سطح خشکی‌ها و ناهمواری‌های زیادی دارد.

* در جاهایی که اقیانوس‌ها با خشکی تماس دارد، اغلب ناحیه‌ای کم عمق با عمق کمتر از ۲۰۰ متر دیده می‌شود که به آن فلات قاره «ایوان خشکی» می‌گویند. فلات قاره در دریاها و دریاچه‌ها نیز دیده می‌شود و در برخی از آنها جزیره‌هایی سر از آب بیرون آورده‌اند. معمولاً فلات قاره‌ها از نظر وجود منابع نفت و گاز و جزیره‌های ماهیگیری اهمیت زیادی دارند. بعد از فلات قاره ناگهان شیب زیاد می‌شود و تا عمق ۲۰۰۰ تا ۵۰۰۰ متری ادامه می‌یابد به این بخش شیب قاره می‌گویند.

* حرکات آب دریا به صورت موج، جزر و مد (بالا و پایین آمدن سطح آب) و جریان‌های دریایی است که در کتاب علوم سال هفتم آشنا شده‌اید. جریان‌های دریایی گرم و سرد بر آب و هوای مناطقی که در نزدیکی آن‌ها عبور می‌کنند تأثیر می‌گذارند. همچنین محل برخورد آب‌های گرم و سرد از مهم‌ترین مناطق صید ماهی جهان است.

فعالیت

- ۱ - با توجه به نقشه صفحه ۲۱ بگویید نیوفوندلند در شرق ژاپن که یکی از مناطق مهم ماهیگیری جهان هستند در محله برخورد کدام جریان‌های دریایی قرار دارند؟
- ۲ - چرا سفر به اعماق اقیانوس‌ها دشوارتر از بالا رفتن به قله‌ها است؟ چند دلیل بگویید.
- ۳ - کاربرگ شماره (۳) را در کلاس انجام دهید.

انسان و اقیانوس‌ها

اقیانوس‌ها یکی از منابع مهم تأمین غذا برای انسان هستند. در این اقیانوس‌ها می‌توان خیلی از بارها را با کشتی به آسانی حمل کرد. اقیانوس‌ها به تأمین آب شیرین نیز کمک می‌کنند. چطور؟ اقیانوس‌ها برای همه مردم جهان است ولی انسان‌ها آن را کثیف می‌کنند و در آن زباله می‌ریزند.

یک خبر خوب :

یک خبر خوب پس از چندین سال تلاش سازمان جهانی محیط زیست با ۱۹۰ کشور به تعهدنامه امضا کرده‌اند که از اقیانوس‌ها به خوبی محافظت کنند این کار برای کنترل صید ماهی و جلوگیری از آلودگی آب امضا شده است

خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران

۹۳/۱۱/۶

با توجه به تولید خور و میزان مصرف بنزین و گازوئیل در ایران

ده سال دو برابر می‌شود

منبع:

● هر سال مقدار زیادی زباله‌های سمی کارخانه‌ها، پلاستیک و مواد مضر به اقیانوس ریخته می‌شود. بعضی از کشورها زباله‌های اتمی خود را کف اقیانوس‌ها دفن می‌کنند.

● صید زیاد ماهی باعث از بین رفتن آنها در اقیانوس‌ها شده است. علاوه بر این بعضی از کشورها با تورهای بزرگ به وسیله کشتی، ماهی‌های زیادی را صید می‌کنند.

جزیره وایا در مجمع‌الجزایر اندونزی واقع در اقیانوس هند یکی از جاذبه‌های گردشگری این کشور است.

فعالیت

۴_ درباره اندازه خشکی‌ها و آب‌های کره زمین فکر کنید و بگویید اگر این اندازه برعکس می‌شد چه اتفاقی می‌افتاد؟

۵-الف) خبر بالا را بخوانید و بگویید چرا مهم است؟
ب) بعضی از کشورها تعهدنامه جهانی را امضا نمی‌کند و با این کار موافق نیستند به نظر شما چرا؟

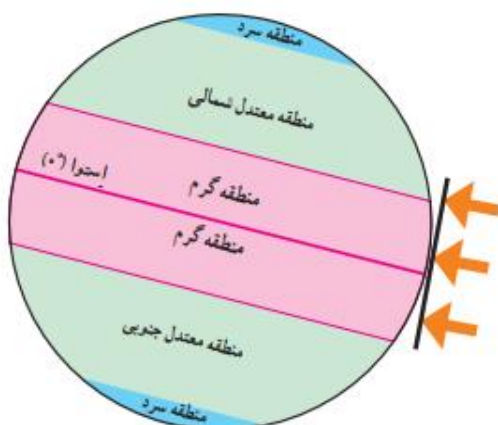
بیشتر بدانیم

درازگودال ماریانا: می‌دانیم که تاکنون صدها نفر به قله اورست در ارتفاع ۸۸۴۸ متری هیمالیا صعود کرده‌اند اما تا این زمان، فقط سه نفر در جهان موفق شده‌اند بازیدریایی به درازگودال ماریانا که ۱۱۰۰۰ متر عمق دارد - سفر کنند!

عوامل موثر بر آب و هوای جهان

۱- زاویه تابش خورشید و عرض جغرافیایی

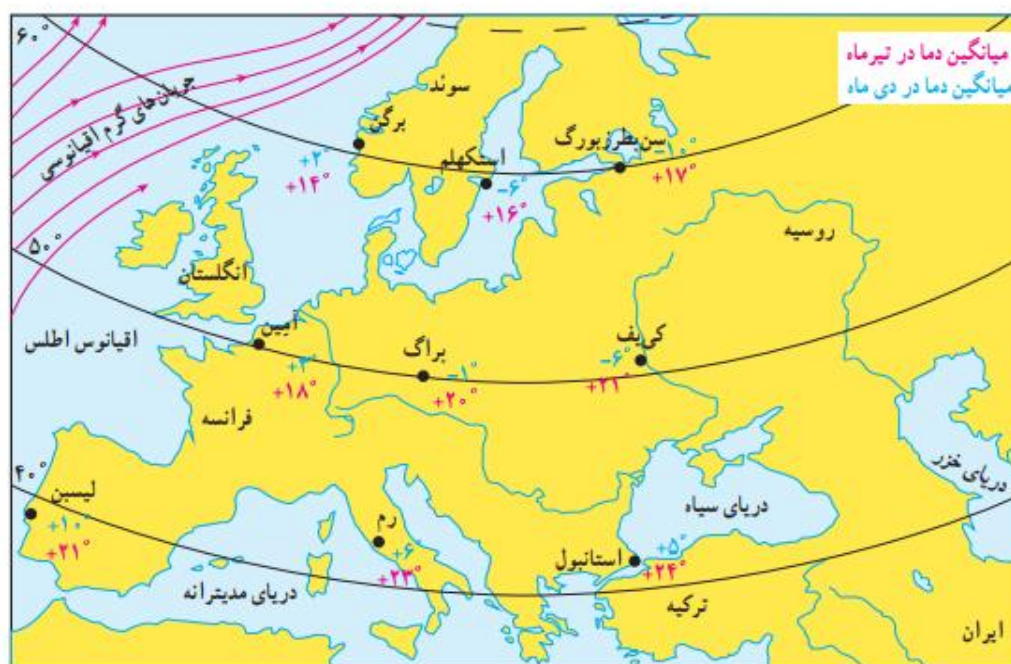
نور خورشید از هواکره عبور می‌کند و به زمین می‌رسد. سرزمین‌های نزدیک استوا نور عمودی خورشید را دریافت می‌کنند. اما هرچه استوا به طرف قطب‌ها پیش می‌رویم، تابش خورشید کج‌تر می‌شود و در نتیجه گرمایی کمتری به زمین می‌رسد و و باعث به وجود آمدن ۳ منطقه در روی زمین می‌شود.

- ۱- منطقه گرم در دو طرف استوا تا مدارهای راس السرطان و راس الجدی
 - ۲- منطقه معتدل شمالی و جنوبی
 - ۳- منطقه سرد در کنار قطب‌ها
- بدین ترتیب هر چه از مدار استوا (صفر درجه) به سمت بالا حرکت کنیم، دمای هوا کم می‌شود و در نزدیک خود‌ها خیلی سرد تر می‌شود.

۲- دوری و نزدیکی به اقیانوس‌ها و دریاها

خشکی‌ها زودتر از آب‌ها گرم می‌شوند و سریع‌تر گرمای خود را از دست می‌دهند. آب‌ها بیشتر از خشکی‌ها گرم‌تر را در خود نگه می‌دارند. به همین دلیل، آب و هوای اطراف دریاها و اقیانوس‌ها معتدل است.

○ فعالیت

۶- به نقشه صفحه قبل توجه کنید. در دی ماه ژم سردتر است یا استکهلم؟ چرا؟ سه شهر برگن، استکهلم و سن پترزبورگ (لنینگراد) تقریباً در یک عرض جغرافیایی قرار دارند اما میانگین دمای این شهرها در دی ماه متفاوت است. چرا؟ دوشهر آمین (در کشور فرانسه) و کی‌یف بر روی یک عرض جغرافیایی قرار دارند اما میانگین دمای این دو شهر در دی ماه متفاوت است. چرا؟ هرچه از شهرهای نواحی داخلی به سمت شهرهای مجاور اقیانوس می‌رویم، سرمای زمستان می‌شود.

۷- به تصویر صفحه ۲۴ توجه کنید. لایه اُزن در کدام بخش هوا کره قرار دارد؟ آیا می‌توانید در یک جمله بگویید فایده لایه اُزن چیست؟ در این باره پرس و جو کنید.

همانطور که قبلاً گفتیم عبور جریان های دریایی آب گرم از کنار این کشورها موجب می‌شود که سرمای هوا در زمستان کاهش پیدا کند. برعکس عبور جریان های آب سرد موجب سرمای شدید در کناره‌ها می‌شود مانند جریان آب سرد گرینلند که از کناره‌های کانادا عبور می‌کند.

به ازای هر ۱۰۰۰ متر، دمای هوا، ۶ درجه سانتی‌گراد، کاهش می‌یابد.

۳- ارتفاع از سطح زمین

در لایه ورد سپهر هرچه از سطح زمین بالاتر می‌رویم دمای هوا کم می‌شود (یعنی هر هزار متر که بالا می‌رویم دما ۶ درجه سانتی‌گراد کاهش پیدا می‌کند). بنابراین در مناطق بلند و بالای قله‌ها و کوه‌ها و دامنه‌ها پایین‌تر از نواحی پست است. همچنین بلندی‌ها می‌توانند از ورود توده‌های مرطوب به نواحی آن سوی خود جلوگیری کنند. جهت وزش بادهای را نیز تغییر می‌دهند.

۴- فشار هوا و جریان باد

هوا مانند همه گازها سنگینی دارد و بر همه چیز فشار وارد می‌کند. ولی ما این فشار را حس نمی‌کنیم فشار هوا را با دستگاه فشارسنج اندازه‌گیری می‌کنند. فشار هوا در یک مکان تغییر می‌کند و زیاد و کم می‌شود. هوا همیشه از جایی که فشار بیشتری دارد به سمت جایی که فشار کمتری دارد حرکت می‌کند و به این صورت باد به وجود می‌آید. چون کانون‌های فشار در مناطق مختلف هستند باعث جریان عمومی هوا و تغییرات آب و هوا در مناطق مختلف است.

انسان و تغییرات آب و هوایی

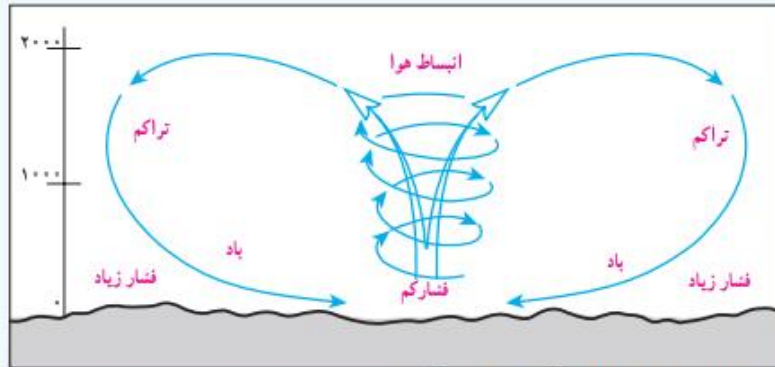

دانشمندان معتقدند که طی ۱۰۰ سال گذشته، دمای هوای کره زمین بیشتر شده است. به نظر آنها یکی از علل مهم افزایش دما، زیاد شدن تعداد خودروها و افزایش فعالیت‌های صنعتی که از سوخت‌های فسیلی استفاده می‌کنند و موجب آلودگی هوا و افزایش گاز گلخانه‌ای در هوا کره می‌شوند.

برخی کشورها از جمله آمریکا، با عدم رعایت و پایبند نبودن به برخی قوانین بین‌المللی، از بزرگ‌ترین تخریب‌کنندگان محیط‌زیست در جهان به‌شمار می‌روند.

برخی معتقدند که افزایش دمای زمین باعث ذوب شدن یخ‌های قطبی بالا آمدن آب دریا به زیر آب رفتن نواحی ساحلی و جزیره‌ها یا طولانی‌تر شدن دوره‌های خشک سالی در نواحی گرم و خشک، افزایش سیلاب و مواردی از این شکل می‌شود.

بیشتر بدانیم

از اختلاف فشار هوا و جابه‌جا شدن آن باد به وجود می‌آید.

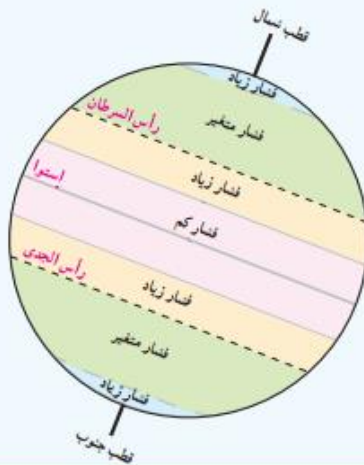
هوای گرم فشار کمتری دارد زیرا منبسط می‌شود و مولکولهای آن از هم فاصله می‌گیرند. هوای گرم سبک است و به سمت بالا حرکت می‌کند.

هوای سرد فشار بیشتری دارد زیرا سرما موجب فشرده شدن مولکولها می‌شود. هوای سرد سنگین است و به سمت پایین و سطح زمین حرکت می‌کند.

از جابجایی هوای سرد پرفشار و هوای گرم کم فشار باد به وجود می‌آید.

ممکن است این سوال برای شما پیش بیاید چرا با آنکه می‌گوییم هوای سرد فشار زیادی دارد اما در ارتفاعات فشار هوا کم است؟

علت این است که با بالا رفتن از سطح زمین هوا کمتر می‌شود. زیرا با فاصله گرفتن از سطح زمین مقداری جاذبه کمتر می‌شود. بنابراین در ارتفاعات فشار هوا کم است هر چه از سطح زمین بالاتر می‌رویم فشار هوا کم می‌شود به همین دلیل فشار هوا در سطح دریاها زیاد و در ارتفاعات و کوهستان کم است.

کمربندهای فشار

* مراکز فشار در دو نیمکره شمالی و جنوبی حالت قرینه دارد. منطقه استوایی مرکز فشار کم است. در این منطقه هوا گرم و مرطوب است.

* سرزمین‌های تجاوز به مدار رأس السرطان و رأس الجدی مرکز فشار زیاد اند.

فعالیت

- ۸- الف) چرا کوه‌نوردان در ارتفاعات بسیار بلند ممکن است با مشکلات تنفسی روبه‌رو شوند؟ ب) چرا در هواپیما، قبل از شروع پرواز، نحوه استفاده از ماسک اکسیژن به مسافران آموزش داده می‌شود؟
- ۹- با مشاهده دقیق محیط زندگی خود بگویید چه کارها و فعالیت‌هایی موجب آلودگی هوا می‌شود. فکر می‌کنید برای کاهش آلودگی هوا، مخصوصاً در حمل و نقل، چه کارهایی می‌توان انجام داد؟

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

جزر و مد : بالا آمدن و پایین رفتن منظم و دوره‌ای آب اقیانوس‌ها، دریاها، خلیج‌ها و خورها به علت نیروی جاذبه ماه و خورشید است و هر روز دو بار تکرار می‌شود. بالا آمدن آب دریا را مد و پایین رفتن آن را جزر می‌گویند.

زباله اتمی : پسماندهایی است که از فعالیت‌های رآکتورهای هسته‌ای یا آزمایش‌های مربوط به آنها حاصل می‌شود و به دلیل پرتوزایی برای انسان و موجودات زنده مضر است. زباله اتمی در درازمدت آب و خاک را هم آلوده می‌کند. امروزه چگونگی دفع این پسماندها از نگرانی‌های مهم استفاده‌کنندگان از انرژی اتمی است.

گازهای گلخانه‌ای : گازهایی مانند بخار آب، دی اکسید کربن، متان و اُزن که به طور طبیعی در جو وجود دارند و تبادل‌های شیمیایی آنها برای سیاره زمین و موجودات آن مفید است. امروزه انسان از طریق فعالیت‌های صنعتی و وارد کردن برخی از این گازها، مانند دی اکسید کربن در هوا، حجم و ترکیب گازهای گلخانه‌ای را به هم می‌زند.

به کار ببندیم

- ۱- یکی از فعالیت‌های زیر را به دلخواه انجام دهید.
 - الف) به‌طور گروهی برای حفاظت از اقیانوس‌ها و دریاها پیش‌نویس قوانین تهیه کنید و راهکارهایی را نیز به کشورها توصیه کنید.
 - ب) به‌طور گروهی، پوستری با موضوع حفاظت از آب‌های خلیج فارس برای گردهمایی فرضی سران کشورهای منطقه طراحی کنید و پیامی نیز روی آن بنویسید.
- ۲- روی برخی افشانه‌ها (اسپری) نوشته «اُزن را دوست نداریم» یا «دوست اُزن» و یا علامت آن مشاهده می‌شود. پرس‌وجو کنید که منظور از این نوشته یا علامت چیست و این کالاها چه خصوصیاتی دارند.

زیست‌کره، تنوع شگفت‌انگیز

فصل ۳

در بیابان‌های خشک و سوزان « صحرای آفریقا »، جنگل‌های انبوه « آمازون »، پایین‌ترین سطح اقیانوس‌ها و سخره‌های مرجانی درخشان و بلندی‌های سطح زمین، گونه‌های زیادی از گیاهان و جانوران زندگی می‌کنند. نمونه‌ای شگفت‌انیز از رنگ‌ها و دور نماهای گوناگون، از ریزترین حشره‌ها تا بزرگ‌جسته‌ترین جانوران، بزرگی خلقت را به ما نشان می‌دهند.

طی چند میلیون سال عمر کره‌ی زمین، هزاران گونه‌ی زیستی خلق و بر روی آن نمایان شده‌اند و گوناگونی زیستی مختلفی را برای زمین به ارمغان آورده است. اما امروزه کاهش و نابودی همین گوناگونی زیستی، یکی از مشکلات و نگرانی‌های مهم محیط زیستی در جهان است. محیط‌های طبیعی با سرعتی زیاد در حال خراب شدنند و برخی موجودات در حال نابودی هستند.

این فصل به مطالعه‌ی گوناگونی زیست بوم‌های جهان و لزوم آشتی انسان با طبیعت می‌پردازد.

نما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید :

- ۱- قلمرو زیست بوم‌های مهم جهان کجاست و زیست بوم‌ها چگونه در سطح زمین پراکنده شده‌اند؟
- ۲- مهمترین ویژگی‌های هر یک از زیست بوم‌ها چیست؟
- ۳- گوناگونی و طبقه‌بندی زیست بوم‌ها به چه عواملی بستگی دارد؟
- ۴- چه عواملی زیست بوم‌ها رو در مقابل خطر قرار داده‌اند؟
- ۵- چرا و چگونه باید از گوناگونی زیستی، محافظت کنیم؟

درس ۵

پراکندگی زیست‌بوم‌های جهان

(۲)

(۱)

(۴)

(۳)

به تصاویر (۱) و (۲) دقت کنید. آیا می‌توانید گیاه و جانوری را که در این دو تصویر مشاهده می‌کنید نام ببرید؟ به نظر شما این گیاهان و جانوران در کدام نواحی جهان هستند؟ چرا؟ اکنون بگویید تصاویر (۳) و (۴) کدام نواحی جغرافیایی را نشان می‌دهند؟ در هر یک از این نواحی کدام گیاهان و جانوران می‌توانند زندگی کنند؟

زیست‌بوم (بیوم)

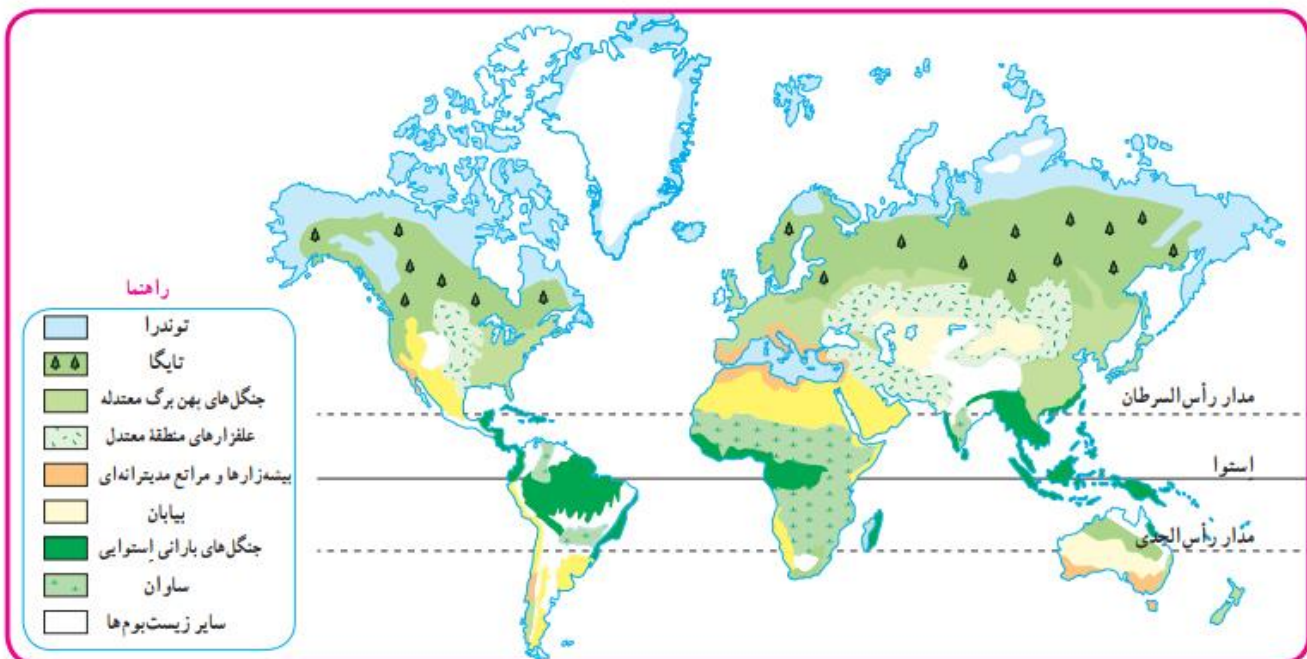
زیست‌بوم یک منطقه بزرگ جغرافیایی است که در آن، گیاهان و جانوران خاصی در آن زندگی می‌کنند. هر زیست‌بوم از چند بوم‌سازگان تشکیل شده است. در کتاب علوم امسال با مطالب بهتر آشنا می‌شوید.

تنوع زیست‌بوم‌ها به چه عواملی، بستگی دارد؟

وجود هر زیست‌بوم در یک ناحیه به عوامل مختلفی چون آب و هوا، شکل ناهمواری‌ها، اندازه بلندی زمین و جنس خاک بستگی دارد. در میان موارد گفته شده، آب و هوای خیلی اهمیت دارد و دما و بارش در وجود زیست‌بوم‌ها خیلی مهم است. دما در رشد گیاهان خیلی تاثیر دارد و در جایی که هوا خیلی سرد است گیاهان رشد نمی‌کنند. همین‌طور بارش نیز تاثیر زیادی در رشد گیاهان دارد. علاوه بر دما و بارش عوامل دیگری چون طول زمان فصل‌ها خیلی موثر است.

پراکندگی زیست‌بوم‌های جهان

به نقشه توجه کنید در این نقشه سطح زمین به هشت زیست‌بوم تقسیم شده است. آنها را نام ببرید و منطقه آنها را روی نقشه نشان دهید. یک زیست‌بوم ممکن است در چند قاره مختلف وجود داشته باشد.

توجه :

- در جغرافیای زیستی* و بوم‌شناسی* (اکولوژی) تقسیمات مختلفی برای زیست‌بوم‌ها ارائه شده است. یکی از جغرافی دانان زیستی به نام «گودی» تقسیم‌بندی خود را به ۸ زیست‌بوم محدود کرده است که آنها را در نقشه‌های بالا مشاهده می‌کنید.
- این نقشه، پراکندگی زیست‌بوم‌ها را در کل جهان نشان می‌دهد. در نقشه‌های کلی و عمومی، جزئیات نواحی محلی نشان داده نمی‌شود و مرز بین نواحی دقیق نیست.

○ فعالیت

۱- با توجه به راهنمای نقشه، نام زیست بوم‌های توندرا، تایگا، جنگل‌های بارانی استوایی، ساوان و بیابان را روی نقشه در محل مربوط بنویسید.
با توجه به نقشه صفحه پیش و با مراجعه به یک اطلس بگویید که جنگل‌های بارانی استوایی در کدام قاره‌ها و کشورها وجود دارد و کدام کشور، بیشترین وسعت جنگل استوایی را دارد.
کاربرگ شماره ۵ (۴) را در کلاس انجام دهید.

اکنون ویژگی‌های چند نمونه از زیست‌بوم‌های جهان را مطالعه کنید و فعالیت مربوط به آن را انجام دهید.

توندرا

توندرا ناحیه‌ای در نزدیکی قطب شمال و نزدیکی اقیانوس منجمد شمالی است. این ناحیه زمستانهای طولانی دارد و سرمایه هوا در آن بسیار شدید است ۳۴- درجه سانتی‌گراد می‌رسد در این ناحیه، تابستان‌ها کوتاه و میانگین دمای حداکثر ۱۲ درجه سانتی‌گراد است.
زمین‌های توندرا از یخ و برف پوشیده شده است. در تابستان با آب شدن یخ‌ها، در زیر خاک، باتلاق‌های کم عمق ایجاد می‌شود. در توندرا فقط خزه و گل سنگ می‌تواند رشد کند. بزرگترین جانور این منطقه خرس قطبی است. در زمستان، برخی از جانوران به مناطق گرم‌تر اطراف مهاجرت می‌کنند.

روباه قطبی

خزه و گل‌سنگ

خرس قطبی در حال پریدن

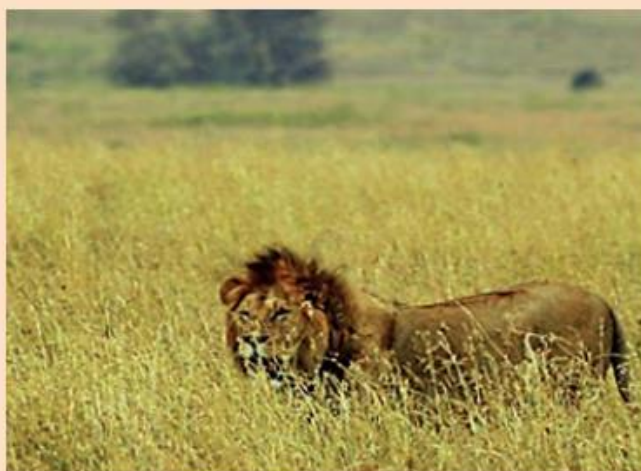
اسکیوها و گوزن شمالی

ساوان

ساوان منطقه علفزارها با درختان کم است که در نزدیکی استوا قرار دارد. بیشترین منطقه ساوان در آفریقا است. آب و هوای در تمام سال، گرم است و در آن، دو فصل خشک و مرطوب وجود دارد. در ساوان جانوران بسیار گوناگون دیده می‌شود. جانوران علف خوار مثل گورخر، فیل، زرافه و کرگدن زیاد هستند و گوشت خواران درنده، چون شیر از این گیاه خواران تغذیه می‌کنند. از درختان معروفی منطقه بائوباب است.

درختان بائوباب

شیر ساوان

گورخر و فیل در علفزارهای ساوان

کلبه‌ای در منطقه ساوان، کنیا

بیابان

لاک‌پشت صحرائی، جنوب کالیفرنیا

خارپشت گوش بلند

مارمولک خاردار استرالیایی

رو بهاء صحرائی بزرگ آفریقا (Sahara)

حمل و نقل با شتر، بیابان

به سرزمینی که بارش در آن حاکم است یعنی کمتر از ۵۰ میلی متر در سال، را بیابان می‌گویند. بیشتر بیابان‌های بزرگ جهان در نزدیکی دو مدار راس السرطان و راس الجدی هستند مانند صحرا در آفریقا، ربع الخالی در عربستان و لوت در ایران همیشه بیابان‌ها مارا یاد هوایی گرم می‌اندازد ولی هوای خیلی سرد هم در بیابان‌ها وجود دارد. مثل بیابان گبی.

گیاهان در این مناطق خیلی کم رشد می‌کنند و فقط بوته‌های خار دار وجود دارد که در مقابل خشکی هوا و کم‌آبی مقاوم هستند.

فعالیت

۵- کاربرگه‌های شماره ۵ و ۶ را کامل کنید.

۶- اگر شما را به یک سفر رایگان گردشگری دعوت کنند، کدام زیست‌بوم را انتخاب می‌کنید؟ چرا؟

۷- به طور گروهی، یک برگه تبلیغاتی (بروشور) مسافرتی برای مسافران یکی از زیست‌بوم‌ها تهیه کنید. روی برگه مطالب بنویسید که گردشگران را تشویق به سفر کند. چند تصویر خوب از گیاهان یا جانوران آن ناحیه هم بر روی آن بچسبانید. درباره آب و هوای آن منطقه بنویسید و هنگام سفر برای مسافران چه توصیه‌هایی برای وسایل دارید.

درس ۲

زیست بوم‌ها در خطرند

در چندین سال گذشته، زیست بوم‌های جهان خیلی تغییر کرده‌اند. در این مدت بسیاری از گیاهان و جانوران به طور کلی نابود شده‌اند. وقتی آخر عضو یک جانور می‌میرد، دیگر تولید مثل صورت نمی‌گیرد، در نتیجه آن نوع جانوران برای همیشه ناپدید می‌شود. به تصاویر توجه کنید. اکنون به نقشه توجه کنید. این نقشه پراکندگی تعداد جانوران در خطر نابودی را در نقاط مختلف جهان نشان می‌دهد.

بیشتر بدانیم

ببر سیبری

خرس باندا

رافلزیا (یک گونه انگلی) بزرگ‌ترین گلی که قطر آن تا یک متر است و عمری چندروزه دارد.

پرند پرنده

غزال عربی

فیل آفریقایی

کرگدن سفید با بیش از ۲۰۰۰ کیلوگرم وزن

فعالیت

- ۱- الف) سه کشور را نام ببرید که جانوران بیشتر در خطر نابودی هستند؟
- ب) دو کشور نام ببرید که وضعیت بهتری دارند در مورد خطر نابودی جانوران؟
- ۲- نواحی جنوب شرقی آسیا، استرالیا و آمریکای جنوبی را از نظر جانوران در خطر نابودی باهم مقایسه کنید. علت تفاوت چیست؟
- ۳- چرا در صحرای آفریقا جانوران و گیاهان، کمتر در خطر نابودی کامل هستند؟

درخت ازدها

وزغ درختی بهاری

لاک پشت مرداب

قورباغه درختی چشم قرمز

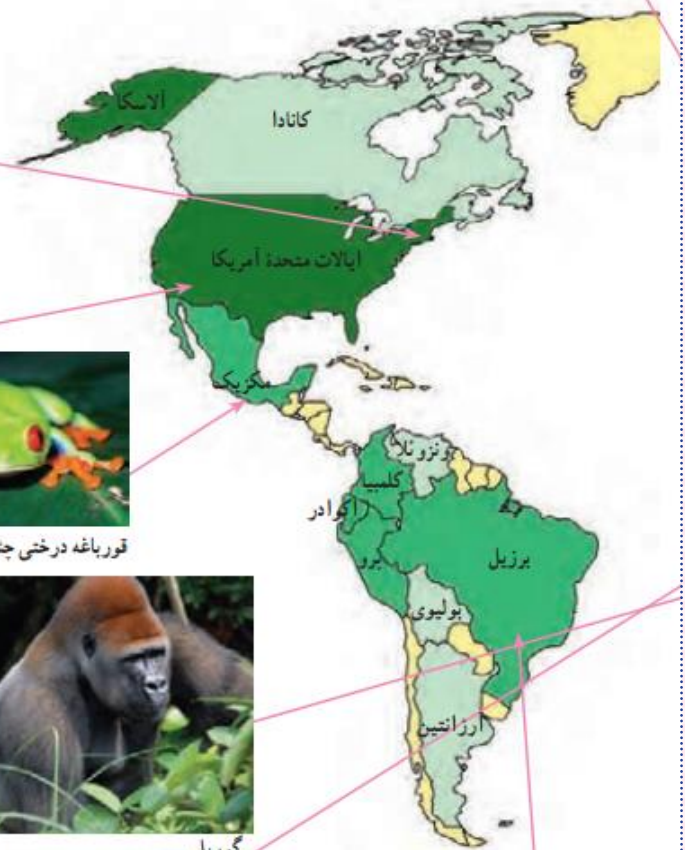
گوریل

درختان بائوباب

شامپانزه

تعداد گونه‌های در معرض تهدید

	۳۰۰-۷۰۰
	۱۰۰-۳۰۰
	۵۰-۹۹
	کمتر از ۵۰

زیستگاه‌ها چرا و چگونه تخریب می‌شوند؟

در ۳۰۰ سال گذشته، انسان‌ها خیلی پیشرفت کرده اند اما به محیط زیست خود خیلی آسیب وارد کرده‌اند به علت مختلف بودن زمان زیست گیاهان و جانوران، زیستگاه‌ها بیشتر نابود می‌شوند. با نابود شدن گیاهان در یک منطقه، غذا کم می‌شود و شرایط زندگی برای جانوران سخت می‌شود.

مهم‌ترین عواملی که باعث از بین رفتن زیستگاه‌ها می‌شوند عبارتند از :

- افزایش تعداد شهرها روستاها ساختن پل جاده ساختمان‌ها و صدها بدون برنامه ریزی
- فعالیت زیاد کارخانه‌های صنعتی
- شکار و تجارت اعضای بدن حیوانات
- مصرف زیاد و تولید زیاد زباله

مطالعه موردی

اهمیت و ارزش جنگل‌های بارانی استوایی

جنگل‌های بارانی استوایی یکی از مهمترین جنگل‌های جهان است که گیاهان و جانوران مختلف زیادی در آن وجود دارد. ۴۰٪ انواع مختلف گیاهان و جانوران در این جنگل‌ها هستند. جنگل‌های استوایی را ریه‌های زمین نامیده‌اند. برخی از دانشمندان می‌گویند که این جنگل‌ها حدود ۵۰ درصد اکسیژن سیاره زمین و ۵۰ درصد رطوبت جو را تولید می‌کنند و به همین دلیل در آب و هوای سیاره زمین اثر می‌گذارند. دی اکسید کربن گازی است که در اثر فعالیت‌های انسان و استفاده از سوخت‌های فسیلی وارد جو می‌شود. این جنگل‌ها زیاد می‌توانند دی اکسید کربن را به اکسیژن تبدیل کنند. جنگل‌های بارانی استوایی محل رشد اولیه بسیاری از درختان میوه جهان مثل موز، نارگیل و انبه بوده است. امروزه از این جنگل‌ها انواع محصولات غذایی، دارویی و مواد اولیه صنعتی به دست می‌آید. قهوه، کاکائو، انواع روغن‌ها، لوازم آرایشی و عطرها، کانوچو، «لاستیک و خمیردندان» از آن جمله‌اند. همچنین در مواد شیمیایی کاربرد دارد. بیشتر داروهایی که امروز از آنها برای درمان سرطان استفاده می‌شود از درختان و گیاهان استوایی به دست می‌آیند.

نابود شدن جنگل‌های بارانی استوایی

نابود شدن جنگل‌های بارانی استوایی در برخی از کشورها مانند برزیل و اندونزی بسیار زیاد شده و باعث نابودی بسیاری از جانوران شده است. در جنگل‌های آمازون، مدت طولانی، تعداد بسیار کمی از افراد به صورت جدا زندگی می‌کردند. در ۵۰ سال اخیر کشاورزی و دامداری و خرید و فروش چوب و برداشت طلا از معادن و همینطور آلومینیوم باعث خراب شدن جنگل‌های این منطقه شده است.

جنگل زدایی یعنی از بین بردن کامل جنگل‌ها در یک ناحیه؛ برای این کار جنگل‌ها را می‌سوزانند، درخت‌ها را با اره برقی می‌برند و

زمین‌ها را با بلدوزر صاف می‌کنند. وقتی درختان سوزانده یا قطع می‌شوند، کربن دی اکسید بیشتری وارد هوا می‌شود و اثرات گاز گلخانه‌ای بیشتر و زمین گرم‌تر می‌شود.

احداث بزرگراه در جنگل‌های بارانی استوایی

قطع درختان

چه باید کرد؟

استفاده خردمندانه :

درست است که انسان برای ادامه زندگی مجبور به استفاده از منابع طبیعی است. اما نکته مهم استفاده درست و به جا از آنها است.

برای مثال، در موضوع جنگل‌های استوایی: ۱- باید بین استفاده اقتصادی از جنگل و کاشت دوباره درختان برابری باشد. یعنی وقتی درختی قطع می‌شود باید برای جبران آن نهالی کاشته شود.

۲- کشاورزی و دامپروری به روش جدید و علمی به کشاورزان این منطقه آموزش داده شود.

۳- با استفاده پارک‌های وحشت از گیاهان و جانورانی که در خطر نابودی هستند مراقبت کنیم تا برای همیشه نابود نشوند

همکاری بین‌المللی :

ما همه در کشورهای مختلف اما روی یک سیاره زندگی می‌کنیم و همگی در آب و خاک و هوای این سیاره شریک هستیم. اما متأسفانه بعد از کشورها به فکر منافع خود هستند و به تصمیمات سایر مناطق توجه نمی‌کنند. برای نگهداری زیستگاه‌ها و باقی ماندن انواع جانوران، همه کشورها باید با هم همکاری کنند.

۲ دیدگاه متفاوت :

۱- جنگل‌های آمازون متعلق به همه ساکنان زمین است و تخریب آنها، مشکلات زیادی برای آب و هوا و ساکنان کره زمین به وجود می‌آورد. بهتر است کشورهای جهان، به دولت‌های این منطقه فشار بیاورند تا جلوی قطع درختان گرفته شود.

۲- آمازون، منابع و ثروت بسیاری را در خود جای داده است. شرکت‌های مختلف با استخراج منابع آنجا، سود زیادی می‌برند و دولت هم با صادرات چوب، به اقتصاد کشور کمک می‌کند. صنعت چوب شغل‌های فراوانی ایجاد کرده و جلوگیری از قطع درختان سبب بیکاری می‌شود.

فعالیت

۴- شما کدام یک از دو دیدگاه مطرح شده در بالا، درباره قطع درختان آمازون را ترجیح می‌دهید. درباره دلایل خود در کلاس گفت‌وگو کنید.

۵- هر ساله تعداد زیادی درخت برای تولید کاغذ قطع می‌شود. با یکدیگر درباره راه‌های کاهش استفاده از کاغذ تولید شده از درختان که در چاپ کتاب‌های درسی یا مجلات یا ... استفاده می‌شود، گفت‌وگو کنید و نتایج آن را در کلاس بیان کنید.

واژه‌ها

جغرافیای زیستی: شاخه‌ای از دانش جغرافیا که پراکندگی گونه‌ها و زیست‌بوم‌ها را در سطح زمین و در دوره‌های زمین‌شناسی مطالعه می‌کند. جغرافیای زیستی در مطالعات خود از دانش بوم‌شناسی استفاده می‌کند.

بوم‌شناسی (اکولوژی): دانشی که ارتباط و وابستگی متقابل بین موجودات زنده و موجودات زنده با محیطی را که در آن زندگی می‌کنند، بررسی و مطالعه می‌کند.

اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت: یک نهاد بین‌المللی است که کشورهای متعددی از جمله ایران عضو آن هستند. این اتحادیه همکاری بین کشورها برای حفاظت از زیست‌بوم‌ها را تشویق و حمایت می‌کند.

به کار بندیم

- ۱- فرض کنید قرار است به خودتان، اعضای خانواده و دوستان یا مردمی که در منطقه شما زندگی می‌کنند، پنج پیشنهاد در مورد نحوه انجام دادن فعالیت‌های روزانه بدهید؛ به طوری که این پنج پیشنهاد بتواند به حفاظت از زیست‌بوم منطقه زندگی و یا حتی زیست‌بوم‌های جهان کمک کند. پیشنهادهای شما چیست؟ آنها را روی یک برگ کاغذ بنویسید و در کلاس نصب کنید.
مثال - به جای دستمال کاغذی، بیشتر از دستمال پارچه‌ای استفاده کنیم.
- ۲- فرض کنید به شمال کشور سفر کرده و جنگل‌های ناحیه خزری را دیده‌اید. یک کارت پستال درست کنید و روی آن تصویر یک منظره یا یک گونه گیاهی و جانوری این ناحیه را بچسبانید. کارت را برای یک دوست بفرستید.
- ۳- درباره شگفتی‌های یکی از گونه‌های گیاهی یا یک جانور تحقیق کنید. آنها را روی یک برگه کاغذ بنویسید و در کلاس بخوانید. سپس بگویید این نکات جالب، چه درس‌هایی درباره خالق هستی به ما می‌آموزد.

ساکنان سیاره زمین

۴

فصل

امروزه بیش از ۷ میلیارد نفر بر روی سیاره زمین در شهرها و روستاها زندگی می‌کنند. این سیاره بین کشورهای مختلف تقسیم شده و مرزهای آنها از هم جدا شده‌اند. کشورها از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با هم شباهت‌ها و فرق‌هایی دارند با نگاه به نقشه جهان می‌فهمیم که جمعیت در همه جای جهان برابر نیست و در جاهای مختلف با هم فرق دارد. موضوع مهم‌تر اینکه کشورها از لحاظ اندازه و امکانات زندگی و بهداشتی و رفح نیازها با هم تفاوت دارند و این موضوع سالهاست که مورد مطالعه قرار دارد.

نمای از مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر می‌پرسد :

- ۱- توزیع و تراکم و رشد جمعیت در جهان چگونه است؟
- ۲- چه عواملی بر شکل پراکندگی و جابه‌جایی جمعیت در نواحی مختلف جهان تأثیر می‌گذارند؟
- ۳- شاخص توسعه انسانی چیست و بر پایه چه عواملی قرار دارد؟
- ۴- کشورهای جهان از نظر شاخص توسعه انسانی چه تفاوت‌هایی دارند؟

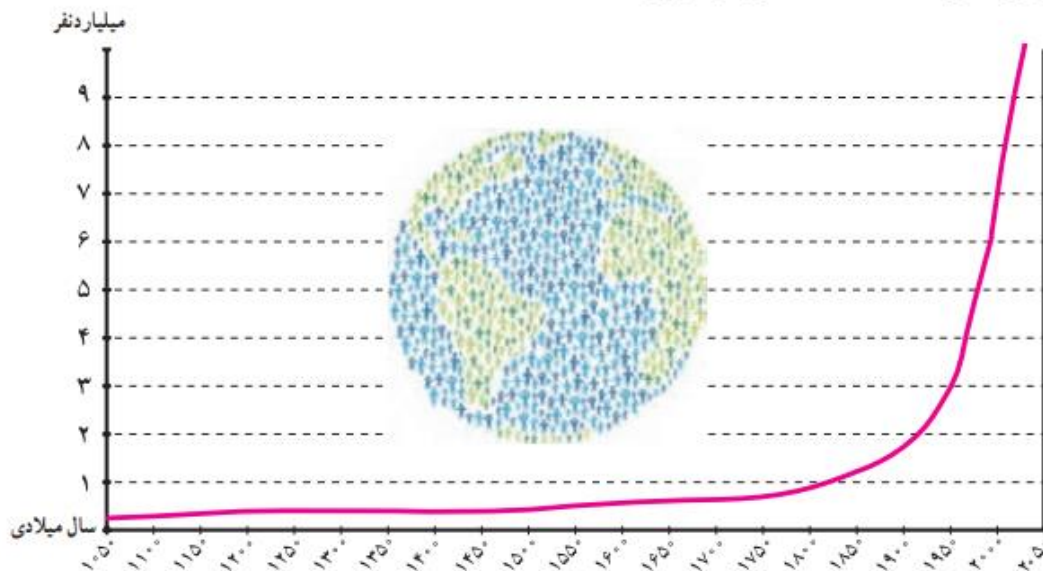
درس ۷

جمعیت جهان

در سال ۲۰۱۷ میلادی، جمعیت جهان بیشتر از ۷/۵ میلیارد نفر شد و پیش‌بینی می‌شود. در سال ۲۰۵۰ میلادی به حدود ۱۱ میلیارد نفر برسد. به نمودار جهان توجه کنید از مطالعه این نمودار چه می‌فهمید؟ همانطور که مشاهده می‌کنید رشد جمعیت جهان در طول سالیان زیادی کم بوده است ولی در ۲۰۰ سال گذشته خیلی بیشتر شده است. علت این رشد زیاد کاهش مرگ و میر مخصوصاً در کودکان بوده است.

در گذشته، عده‌ی زیادی از مردم بر اثر بیماری‌های واگیردار و عفونی، گرسنگی و کمبود غذا یا جنگ از بین می‌رفتند.

در ۲۰۰ سال گذشته دو عامل باعث کاهش مرگ و میرها شده است:

- ۱- بهتر شدن بهداشت: با پیشرفت پزشکی و تولید واکسن‌ها و آنتی‌بیوتیک‌ها و جلوگیری از زیاد شدن بیماری‌ها و طاعون و ... مرگ و میرها کاهش یافت.
- ۲- بهتر شدن تغذیه با پیشرفت و گسترش کشاورزی صنعتی، تولید مواد غذایی بیشتر شد و با پیشرفت حمل و نقل، رساندن غذا به نواحی دور تر آسان تر شد. همانطور که در سال هفتم خواندید، رشد طبیعی جمعیت در یک مکان به دو عامل میزان تولد‌ها و میزان مرگ و میرها در یک دوره زمانی وابسته است.

موالید	=	جمعیت ثابت می‌ماند	→	مرگ و میر
موالید	>	جمعیت افزایش می‌یابد	→	مرگ و میر
موالید	<	جمعیت کاهش می‌یابد	→	مرگ و میر

بیشتر بدانیم

رشد طبیعی جمعیت: از تفاوت میزان موالید و مرگ و میر حاصل می شود.

مثال

$$\frac{21}{1000} \times \frac{100}{1} = 2.1$$

رشد جمعیت در کشورهای جهان

به نقشه رشد جمعیت کشورها دقت کنید. همانطور که می‌بینید رشد جمعیت در همه ی کشورها یکسان نیست. جمعیت برخی کشورها روبه زیاد شدن و برخی کشورها روبه کم شدن است. اگر درصد رشد جمعیت به کمتر از صفر برسد، به آن رشد منفی می‌گویند. در این حالت میزان تولدها کمتر از مرگ و میرها می‌شود که برای مثال کشور ژاپن، روسیه، آلمان، مجارستان، لهستان و رمانی از این دسته هستند. کم شدن رشد جمعیت در این کشورها نگرانی به وجود آورده است. در کشورهای دارای رشد منفی جمعیت پیر و از کار افتاده زیاد می‌شود و چون میزان تولد کم است جامعه نیروی جوان برای تحصیل و کار ندارد. و جمعیت کشور نیز کم می‌شود. به همین دلیل آینده این کشور هانگری نگران کننده است به طور کلی.

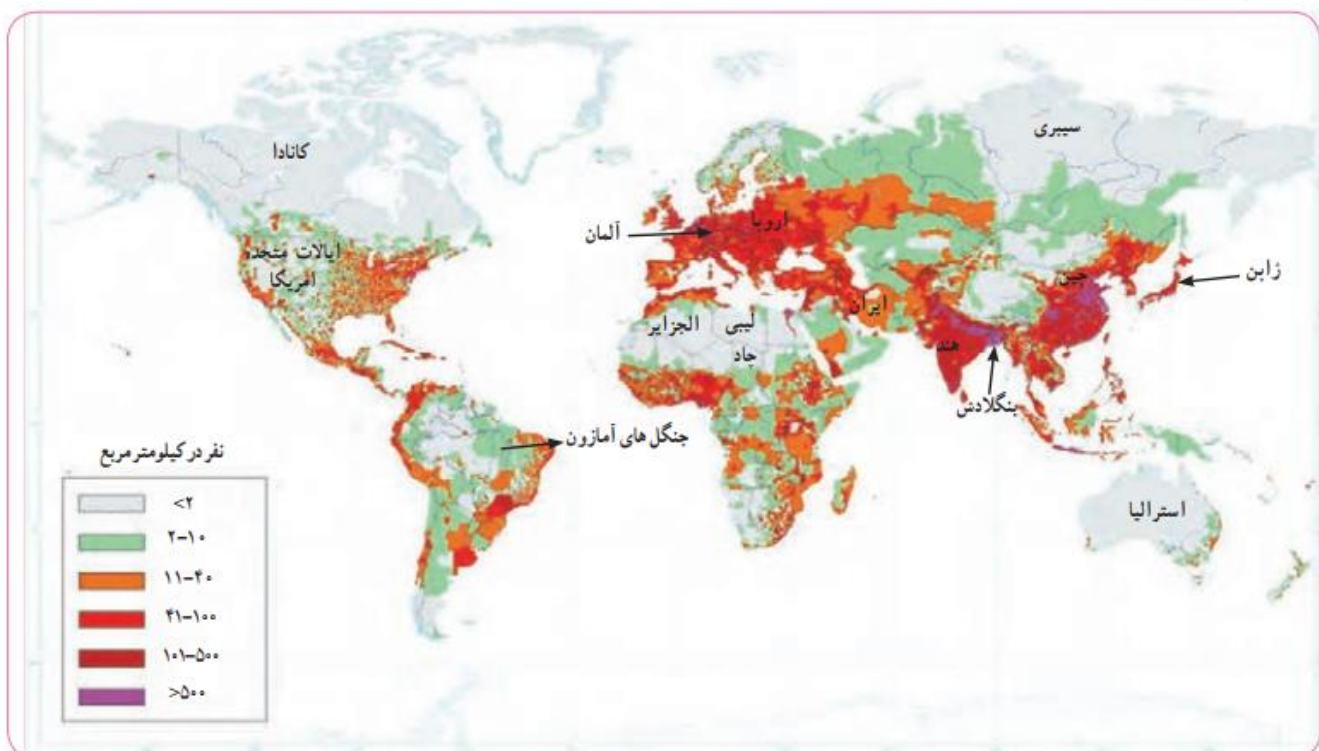
درصد

امروزه در بعضی از کشورها، دولت‌ها برای جلوگیری از کم شدن جمعیت برنامه‌های مختلفی برای تشویق به فرزندآوری دارند. از جمله این برنامه‌ها جایزه دادن، کمک‌های مالی و دادن مرخصی تحصیلی و کاری به مادرانی که صاحب فرزند می‌شوند.

پراکندگی جمعیت

نقشه پراکندگی توزیع جمعیت جهان توجه کنید. جمعیت در همه جای جهان یکسان نیست. در برخی کشورها جمعیت بیشتری در یک منطقه زندگی می‌کنند و در جاهای دیگر در یک منطقه، جمعیت کمتری زندگی می‌کنند.

آیا می‌توانید دو ناحیه پرجمعیت و کم جمعیت را نام ببرید؟

باید بدانید به طور کلی برخی عوامل طبیعی و انسانی موجب زیاد شدن جمعیت در یک منطقه می‌شود. و برعکس برخی عوامل باعث کم شدن جمعیت در یک ناحیه می‌شود. حتی از این که جمعیت به آن مکان برود جلوگیری می‌کند.

برای مثال نواحی خوش آب و هوا و حاصلخیز و نواحی دارای آب کافی، جمعیت بیشتری را به سمت خود می‌کشاند. در حالی که جمعیت به نواحی گرم و خشک یا بلند و سرد و یا مکان‌هایی که آب کافی ندارند جمعیت کمی می‌روند. همچنین شهرهای بزرگ و پایتخت‌ها و نواحی صنعتی و مکان‌های گردشگری و زیارتی و مکان‌هایی که امکانات مناسب مانند بیمارستان، دانشگاه، وسایل حمل و نقل کافی و ... دارند جمعیت بیشتری را به سمت خود می‌کشاند. اما مکان‌های بدون امکانات لازم و نواحی که در آنها جنگ و درگیری وجود دارد جمعیت را از خود دور می‌کند.

فعالیت

۱- با استفاده از نقشه پراکندگی جمعیت، ابتدا نوع کمی و زیادی جمعیت را در مکان‌های زیر مشخص کنید و سپس با توجه به دانسته‌های خود از سال گذشته، علت این کمی و زیادی را در هر کشور بنویسید.

بنگلادش () زاین () لیبی وچاد () سیری () آلمان () استرالیا ()
کانادا ()

۲- پرس و جو کنید پرجمعیت‌ترین کشورهای جهان به ترتیب از رتبه اول تا هفتم کدام کشورها هستند و چقدر جمعیت دارند؟

جابه‌جایی جمعیت

علاوه بر رشد طبیعی جمعیت، عامل دیگری که موجب زیاد شدن جمعیت یک مکان می‌شود، مهاجرت است. مهاجرت یعنی رفتن مردم از جایی به جای دیگر برای کار یا زندگی. مهاجرت دلایل گوناگونی و انواع مختلف دارد:

● گاهی مهاجرت در داخل مرزهای یک کشور صورت می‌گیرد که به آن مهاجرت داخلی می‌گویند. مانند مهاجرت روستاییان به شهرها یا مهاجرت کارگران برای انجام کار. گاهی مهاجرت از یک کشور به کشور دیگر صورت می‌گیرد که به آن مهاجرت خارجی یا بین‌المللی می‌گویند.

● مهاجرت همچنین ممکن است اختیاری یا اجباری باشد.

در مهاجرت اختیاری افراد خودشان تصمیم به مهاجرت می‌گیرند یکی از بزرگترین مهاجرت‌ها در قرن نوزدهم و بیستم بود که بیش از ۱۰۰ میلیون نفر از مردم قاره اروپا برای زندگی بهتر به آمریکا و استرالیا مهاجرت کردند.

در مهاجرت اجباری افراد دوست ندارند جای خود را ترک کنند ولی به دلایلی چون، خشکسالی، کمبود غذا، جنگ و یا زلزله مجبور به مهاجرت می‌شوند. مانند مهاجرت اجباری مردم فلسطین از سرزمین‌های اشغالی یا شرایط جنگ که باعث مهاجرت گروهی از افغان‌ها یا عراقی‌ها به کشورهای همسایه شد.

یکی از بزرگ‌ترین مهاجرت‌های پناهندگان در سال ۱۹۹۴ میلادی در آفریقا رخ داد که طی آن در مدت چهار روز بیش از ۴۰۰ هزار نفر از مردم رواندا به دلیل جنگ‌های داخلی و عدم واکنش به موقع و مناسب سازمان ملل کشورشان را ترک کردند و به کشورهای همسایه پناهنده شدند.

مهاجرت اجباری گروهی از مردم عراق از یک بخش به بخش دیگر کشور به دلیل حمله گروه تروریستی (وحشت‌افکن) داعش به پنتیپانی آمریکا و هم‌پیمانانش

فعالیت

- ۳- همفکری کنید و به‌طور گروهی، جدولی با دو ستون رسم کنید: الف) فهرستی از عواملی را که موجب می‌شود یک مکان مهاجرپذیر باشد، در یک ستون بنویسید. ب) فهرستی از عواملی را که موجب می‌شود یک مکان مهاجرفرست باشد، در ستون دیگر بنویسید.
- ۴- آیا افرادی را می‌شناسید که خود یا خانواده‌شان از شهر یا روستای دیگری به شهر یا روستای شما مهاجرت کرده باشند؟ درباره دلایل مهاجرت آنها (چه در مبدأ و چه در مقصد) پرس‌وجو کنید.
- ۵- همان‌طور که می‌دانید، یکی از عواملی که سبب کاهش جمعیت در برخی نقاط جهان شده است، کشتار یا انتقال اجباری مردم از نقطه‌ای به نقطه دیگر بوده است، مانند: نسل‌کشی برخی بومیان استرالیایی و آمریکایی پس از تصرف آنجا به دست اروپاییان، اسارت چند ده میلیون از زنان و مردان آفریقایی و انتقال آنها به اروپا و آمریکا برای کار، کشتار چند ده هزار نفر از مردم مسلمان در بوسنی و هرزگوین به دست صرب‌ها، کشتار هزاران مسلمان یمنی به دست حاکمان سعودی و فکر می‌کنید کاهش شدید و ناگهانی جمعیت در برخی مناطقی که نام برده شد، چه تأثیری بر اقتصاد و جامعه آن منطقه در سال‌های بعد از آن داشته است؟

افزایش شهرنشینی

در صد سال گذشته یکی از تغییرات مهم در نوع سکونت جمعیت جهان، افزایش شهرنشینی بوده است. در سال ۱۹۵۰ میلادی تنها ۲۵ درصد جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی می‌کردند. اما امروزه بیشتر از نثف مردم در شهرها زندگی می‌کنند. و پیش‌بینی می‌شود که شهرنشینی در حال افزایش باشد.

تقریباً در همه کشورها، به دلیل مهاجرت زیاد مردم از روستاها به شهرها برای درآمد و کار و امکانات بهتر زندگی، رشد سریع شهرنشینی اتفاق افتاده است. از آنجایی که رشد شهرنشینی در بیشتر کشورها بدون برنامه ریزی برای سکونت صورت گرفته، بیشتر شهرهای بزرگ با مشکلاتی چون ترافیک و آلودگی هوا و زاغۀ نشینی در اطراف شهرها و افراد بی خانمان (کارتون خواب) روبه رو هستند. امروزه مدیران تلاش می کنند که این مشکلات رو حل کنند.

شدآمد (ترافیک) سنگین در شهرهای بزرگ

آلودگی هوا

زاغۀ نشینی، پدیده ای گسترده در اطراف غالب شهرهای بزرگ جهان

بی خانمان

درس ۸

بی‌عدالتی و نابرابری در جهان

امروزه سطح خشکی‌های زمین میان کشورها تقسیم شده است. و بیش از ۱۹۰ کشور که با مرزهایی از هم جدا شده‌اند. یکی از موضوعات مهم که در چند سال پیش مورد توجه صاحب نظران بوده است «نابرابری جهانی یا بین‌المللی» است. به معنی که امکانات کشور های مختلف از نظر ثروت و مسکن مناسب، آموزش، بهداشت، شغل، تفریح و... باهم خیلی فرق دارند.

در طول سال‌های مختلف برای مقایسه کشورها با هم عوامل مختلفی مورد بررسی قرار می‌گرفت. عوامل اقتصادی اندازه تولید کردن هر کشور و شغل‌ها از جمله این دلایل هستند. بهداشتها، برخی از صاحب نظران بیان کردن که تنها اقتصاد و ثروت نمی‌تواند عامل خوشبختی یک ملت باشد. بلکه عوامل دیگری مانند هویت، عزت، امنیت، آزادی و احساس شادی و رضایت از زندگی، هدف‌های بالاتر هستند.

فعالیت

۱- درباره علل و عوامل نابرابری توسعه انسانی در جهان گفت‌وگو کنید. به نظر شما کدام عوامل مهم‌ترند؟ چرا؟

اما نکته‌ی مهم این است که اندازه‌گیری عوامل خوشبختی را نمی‌توان اندازه گرفت و دیگر آنکه هر کشوری فرهنگ‌های مختلفی دارد که نمی‌توان آنها را با هم مقایسه کرد.

شاخص پیشرفت انسانی چیست؟

از حدود ۲۰ سال پیش «شاخص پیشرفت انسانی» گفته شد. این شاخص برای پی بردن به وضعیت و کیفیت زندگی در کشورها و مقایسه آنها با یک دیگر با توجه به سه دلیل اقتصادی، بهداشتی و فرهنگی تعریف می‌شود.

وقتی می‌خواهیم پیشرفت و خوشبختی انسان را مقایسه کنیم باید همه‌ی موارد را در نظر بگیریم.

۱- درآمد و رفاه ۲- امید به زندگی یا متوسط طول عمر ۳- سواد و آموزش

اکنون به نقشه توجه کنید. این نقشه بر مبنای شاخص توسعه انسانی در کشورهای مختلف رسم شده است. از نظر شاخص توسعه انسانی، کشورها به چهار گروه تقسیم شده‌اند. کشور ما در گروه کشورهای با «توسعه انسانی بالا» قرار دارد.

مقایسه شاخص توسعه انسانی ایران و کشورهای همسایه

ب

نمودار افزایش توسعه انسانی ایران در بیست سال اخیر

الف

○ فعالیت

- ۲- با توجه به آنچه درباره مستعمره شدن آفریقا می‌دانید، فکر می‌کنید چه ارتباطی بین پایین بودن شاخص‌های توسعه انسانی در بیشتر کشورهای آفریقایی و بالا بودن آن در بیشتر کشورهای اروپایی و آمریکایی شمالی وجود دارد؟
- ۳- نمودار الف و شکل ب را توضیح دهید.

اکنون بیایید سه عامل مربوط به شاخص توسعه انسانی و نابرابری این عوامل را در کشورهای مختلف بررسی کنیم :

الف) میزان درآمد و رفاه

این عامل جنبه اقتصادی دارد و به معنای زندگی خوب و رفاه اجتماعی است. منظور از آن ، این است که اعضای یک جامعه چقدر راحت می توانند خرید کنند . و کالاها خدمات مورد نیاز چون مسکن ، پوشاک، غذا ، آموزش ، تفریح و وسایل زندگی مناسب دسترسی دارند . امروزه فقط بعضی از کشورها ثروتمند هستند یعنی ۸۰ درصد در آمد جهان برای همین کشورهای کم یعنی ۲۰ درصد از کشورها است. بی شتر ساکنان کشورهای آمریکای شمالی و اروپای غربی از زندگی خیلی خوبی برخوردار هستند در حالی که در بعضی کشورهای غاره آسیا ، آفریقا و آمریکای قدیم مردم در سختی و کمبود امکانات زندگی می کنند. کشور هایی در جهان هستند که مردم آنجا در فقر همیشگی زندگی می کنند آنها حتی بهغذای مناسب هم دسترسی ندارند. مانند موزامبیک ، تانزانیا ، اتیوپی و نپال. معمولاً برای اندازه گیری ثروت و رشد اقتصادی یک کشور ، تولید ناخالص داخلی و در آمد سرانه را در نظر می گیرند.

جنبش‌ها و اعتراضات متعدد در آمریکا در اعتراض به بی‌عدالتی‌های گسترده در این کشور

اختلاف طبقاتی

آمار و ارقام مربوط به وضعیت و رشد اقتصادی کشورها در طی زمان همیشه این اعداد نیستند برای مثال در نیمه دوم قرن بیستم ژاپن، چین و برخی کشورهای آسیای جنوب شرقی چون سنگاپور هنگ کنگ، کره جنوبی و مالزی رشد اقتصادی سریع داشته اند و توانسته اند با تقویت صنایع و صدور کالا به سایر نواحی جهان ، جایگاه مهمی در اقتصاد جهانی به دست آوردند. بعضی از کشورها نیز به دلیل مشکلات سیاسی یا جنگ نه تنها رشد اقتصادی خوبی نداشته‌اند. بلکه تولید و درآمد آنها حتی کمتر هم شده است ؛مانند سوریه و عراق. در برخی کشور ها نیز ارقام بالای در آمد به دلیل وجود ذخایر نفت و گاز حاصل از فروش نفت است.

فعالیت

۴- گفت‌وگو کنید: به نظر شما کشورهایی که اقتصاد و درآمد آنها برای فروش مواد اولیه و خام مانند نفت است، در حال و آینده با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شوند و چه تغییراتی باید در اقتصاد خود ایجاد کنند؟

بیشتر بدانیم

معمولاً میزان ثروت مادی و رشد اقتصادی کشورها را با تولید ناخالص داخلی و درآمد سرانه اندازه‌گیری می‌کنند.

تولید ناخالص داخلی عبارت است از ارزش کلیه محصولات که در یک دوره معین (یک ساله) در داخل یک کشور تولید می‌شوند. میزان تولید ناخالص داخلی (GDP) کشورهای جهان متفاوت است و طیفی از خیلی زیاد تا متوسط و کم و خیلی کم را دربرمی‌گیرد.

وقتی میزان تولید ناخالص را به تعداد جمعیت یک کشور تقسیم می‌کنند، **درآمد سرانه** (به ازای هر نفر در سال) به دست می‌آید.

باید توجه کرد که رقم درآمد سرانه فقط متوسط درآمد یک جامعه را نشان می‌دهد و به این معنا نیست که همه افراد آن جامعه به طور یکسان چنین درآمدی دارند. از آنجا که توزیع درآمد در کشورها ناعادلانه است، درآمد عده‌ای از افراد بسیار بیشتر از این رقم و درآمد عده‌ای کمتر از این رقم می‌باشد.

رتبه‌بندی کشورها بر اساس بدهی خارجی
در سال ۲۰۱۸-۲۰۱۷

رتبه	کشور	به میلیون دلار
۱	آمریکا	۱۹,۰۱۹,۳۰۰
۲	انگلستان	۸,۴۷۵,۹۵۶
۳	فرانسه	۵,۶۸۹,۷۴۵
۴	آلمان	۵,۳۹۸,۲۶۷
۵	هلند	۴,۵۱۰,۴۰۰
۷	ژاپن	۳,۵۸۶,۸۱۷
۸	ایتالیا	۲,۵۱۰,۶۹۰
۱۳	چین	۱,۷۱۰,۶۲۵
۱۹	نروژ	۶۲۳,۲۲۳
۲۲	هند	۵۱۳,۴۳۸
۲۳	دانمارک	۴۹۱,۶۱۷
۲۴	فنلاند	۴۸۳,۳۶۹
۲۶	ترکیه	۴۵۳,۲۰۷
۱۱۶	ایران	۷,۱۱۶

رتبه‌بندی کشورها بر اساس تولید ناخالص داخلی
بنابر آمار بانک جهانی در سال ۲۰۱۸

رتبه	کشور	به میلیون دلار
۱	آمریکا	۲۰,۵۴۴,۳۴۳
۲	چین	۱۳,۶۰۸,۱۵۲
۳	ژاپن	۴,۹۷۱,۳۲۳
۴	آلمان	۳,۹۴۷,۶۲۰
۵	انگلستان	۲,۸۵۵,۲۹۷
۶	فرانسه	۲,۷۷۷,۵۳۵
۷	هند	۲,۷۱۸,۷۳۲
۲۷	ایران	۴۵۴,۰۱۳
۲۸	نروژ	۴۳۴,۱۶۷
۳۱	ایرلند	۳۸۲,۴۸۷
۳۶	مالزی	۳۵۸,۵۸۲
۳۷	دانمارک	۳۵۵,۶۷۵
۴۲	فنلاند	۲۷۶,۷۴۳
۵۲	نیوزیلند	۲۰۴,۹۲۴

ب) امید به زندگی یا متوسط طول عمر

امید به زندگی یا متوسط طول عمر یعنی تعداد سالهایی که انتظار می‌رود یک کودک تا آخر، عمرش زنده بماند.

میزان طول عمر یا امید به زندگی نشان دهنده یک جامعه خوب با سلامت و بهداشت مناسب است. در کشورهایی که آب و هوای خیلی خوبی دارند و غذای مناسب و آب سالم در دسترس مردم می‌باشد، مردم طول عمر بیشتری دارند مگر آنکه بیماری حادثه اتفاق بیافتد. برخلاف آن که کشورهایی که مردم آنها به غذای کافی و آب مناسب دسترسی ندارند با کمبود پزشک و دارو روبرو هستند و همچنین کشورهایی با جنگ‌های داخلی و خارجی طول عمر کمتری دارند. در گذشت در گزارش پیشرفت انسانی سال ۲۰۱۷ میلادی بیشترین متوسط عمر ۸۳ و کمترین متوسط طول عمر ۵۲ سال ثبت شده است.

افزایش امید به زندگی در آفریقا

گردآوری آب آشامیدنی غیربهداشتی، هند

ایران، تولیدکننده تجهیزات پزشکی پیشرفته

جمهوری اسلامی ایران با در اختیار داشتن امکانات و تجهیزات بهداشتی و درمانی پیشرفته و کادر درمانی متخصص، دلسوز و پرتلاش، توانست فعالیت‌های بسیار خوبی را در مقابله با بیماری کرونا انجام دهد. این در حالی است که در برخی کشورهای غربی حتی از پذیرش و درمان بیماران سالمند نیز خودداری می‌شد.

پ) سواد و آموزش

برای پی بردن به خوب بودن آموزش یک کشور باید مواردی مثل میزان باسوادی بزرگسالان متوسط سالهای تحصیل در یک کشور و تعداد معلم برای دانش آموزان در نظر گرفته شود. منظور از متوسط سالهای تحصیلی یعنی متوسط تعداد سالهایی که دانش آموزان در مدرسه درس می خوانند. متأسفانه در برخی کشورهای فقیر جهان امکانات آموزشی بسیار کم است

اکنون میزان امید به زندگی و متوسط سال های تحصیلی را در چند کشور مقایسه کنید

مقایسه میانگین سال های تحصیل در چند کشور انتخابی (۲۰۱۷ میلادی)

سال	نام کشور
۱۴/۸	آلمان
۱۲/۶	نروژ
۱۲/۸	کره جنوبی
۱۰/۲	مالزی
۹/۹	آرژانتین
۹/۸	ایران
۸	ترکیه
۷/۸	چین
۵/۲	پاکستان
۴/۸	رواندا
۳/۸	افغانستان
۳/۵	سیرالئون

مقایسه امید به زندگی یا متوسط طول عمر در چند کشور انتخابی (۲۰۱۷ میلادی)

سال	نام کشور
۸۳/۹	ژاپن
۸۲/۳	نروژ
۷۹/۵	ایالات متحده آمریکا
۷۶/۷	آرژانتین
۷۶/۴	چین
۷۶/۲	ایران
۷۵/۵	مالزی
۶۶/۶	پاکستان
۶۴	افغانستان
۵۸/۹	موزامبیک
۵۳/۹	نیجریه
۵۲/۲	سیرالئون

فعالیت

۵- سواد و آموزش نقش مهمی در پیشرفت یک کشور دارد. به طور گروهی، فهرستی از مشکلاتی را که مردم یک کشور در اثر پایین بودن سطح سواد و محروم بودن از آموزش با آن مواجه می شوند، تهیه کنید و بخوانید.

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

زاغه نشینی: زاغه‌نشینی یا آلودگی‌نشینی عبارت است از سکونت بدون مجوز و غیر قانونی افراد کم‌درآمد و فقیر در حاشیه شهرها یا مناطق نامناسب که از خدمات شهری و اجتماعی مانند آب و برق و گاز و درمانگاه محروم‌اند.

فقر مطلق: ناتوانی در رفع نیازهای مادی اصلی و اولیه زندگی (یعنی خوراک، پوشاک و سرپناه) که برای بقای هر فرد لازم است.

گرسنگی و سوء تغذیه: گرسنگی نرسیدن حداقل انرژی لازم (حدود ۱۸۰۰ کیلو کالری در روز) به بدن یک فرد در اثر کمبود مواد غذایی یا دسترسی نداشتن به غذاست اما سوء تغذیه، مصرف ناکافی یا نامناسب غذاست؛ به طوری که مواد مورد نیاز مانند پروتئین‌ها، مواد معدنی و ویتامین‌ها به اندازه کافی به بدن نرسد.

به کار ببندیم

یکی از فعالیت‌های زیر را انتخاب کنید و انجام دهید.

۱- فرض کنید شما مسئول بالا بردن شاخص توسعه انسانی در کشور هستید و قرار است فهرستی از چند پیشنهاد مناسب در مورد بهبود هر یک از عوامل توسعه انسانی (درآمد، سواد، امید به زندگی) تهیه کنید. با همفکری دوستانتان این پیشنهادها را بنویسید.

۲- درباره جلوگیری از مهاجرت از روستا به شهر چند پیشنهاد و راه حل بنویسید.

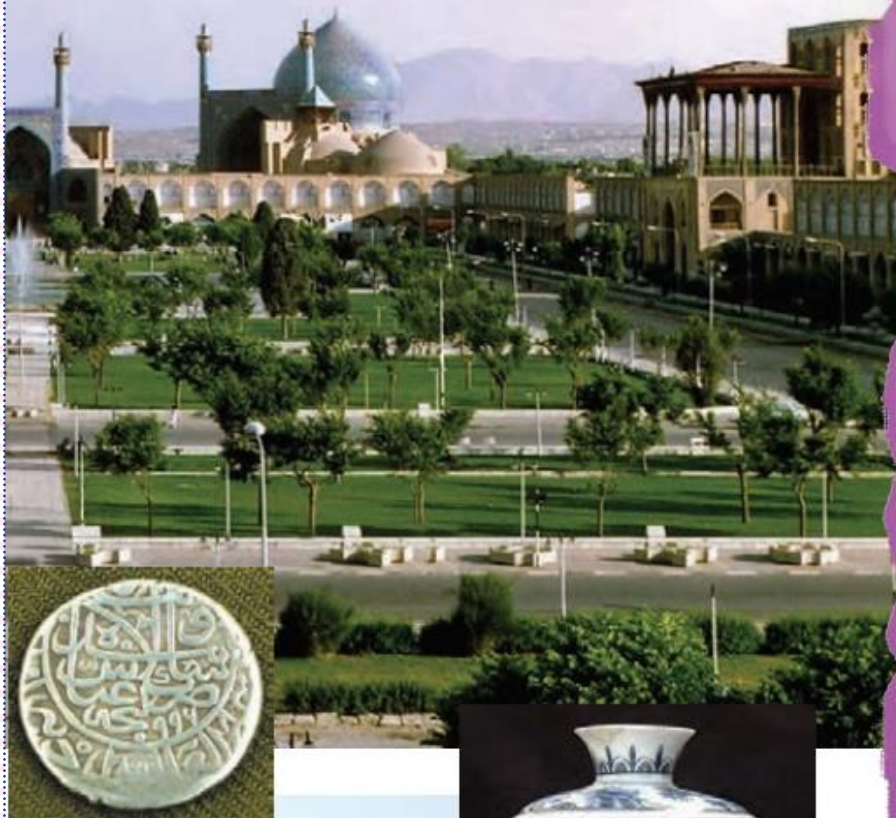
۳- به طور گروهی، درباره یکی از موضوعات این فصل پوستری طراحی کنید و روی آن پیامی بنویسید. (برای مثال، موضوعاتی چون عدالت و از بین رفتن نابرابری در جهان، جمعیت جوان به عنوان ثروت کشور، توسعه انسانی، امید به زندگی)

عصر یکپارچگی و شکوفایی

فصل

در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ی هشتم خواندید که پس از نابودی پادشاهی ساسانیان، کشور مادر حدود ۹ قرن کشورما اتحاد سیاسی، و اجتماعی خوبی نداشت اما در ابتدای قرن دهم هجری، یک خاندان ایرانی به نام صفویان به پادشاهی رسید، در آن زمان ایران از نظر جغرافیایی و سیاسی شرایط خوبی پیدا کرد، و وحدت اجتماعی ایرانیان قوی شد. در دوره پادشاهی صفوی رابطه های سیاسی و تجاری ایران با بقیه کشور ها بهتر از قبل شد. همچنین با رسمی شدن مذهب شیعه تغییرات خوبی از نظر فرهنگی و اجتماعی به وجود آمد. در این زمان ایران از نظر مالی و فرهنگی وضعیت خوبی پیدا کرد.

نسا با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید:

- ۱- دوره صفویه در تاریخ ایران چه اهمیتی دارد؟
- ۲- صفویان کشور را چگونه اداره می‌کرده‌اند؟
- ۳- روابط سیاسی و تجاری ایران با دیگر کشورها در دوره صفویه چگونه بوده است؟
- ۴- در ایران وضعیت مالی و فرهنگی در زمان پادشاهی صفوی چگونه بود؟

درس ۹

ایرانی متحد و یکپارچه

اوضاع سیاسی ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی

هنگام به قدرت رسیدن صفویان کشور ما حکومت قوی نداشت و خیلی پراکنده بود در آن زمان حاکمان بخش‌های مختلف ایران در جنگ بودند به همین علت ایران اوضاع خوبی نداشت. همزمان کشورهای همسایه مثل عثمانی در حال حمله به کشورهای دیگر بودند. شاه عثمانی خود را نماینده مسلمانان می‌دانست و می‌خواست به ایران هم حمله کند در شمال شرق ایران از یک‌ها قوی شده بودند و به ایران حمله می‌کردند.

فعالیت

۱- کاربرگه شماره (۷) را انجام دهید.

شکل‌گیری حکومت صفوی

شیخ صفی الدین اردبیلی (۷۳۵-۶۵۰ق) از دانشمندان معروف شیعه‌ی زمان خود بود. خانه او در اردبیل معروف بود و بعد از مرگ او فرزندان او آنجا را اداره می‌کردند و مردم را به دین شیعه تشویق می‌کرد و در نتیجه افراد ساکن در شمال و شمال غربی ایران به مذهب شیعه ایمان آوردند. این افراد به قزلباش معروف بودند.

(به علت محدودیت در دامنه لغات و درک ناشنویان در انتهای جملات از فعل مفرد استفاده شده است.)

تندیس شاه اسماعیل اول صفوی - تبریز

در ابتدای قرن ۱۰ یکی از نوه‌های شیخ صفی به نام اسماعیل به قدرت رسید.

اسماعیل صفوی به کمک قزلباش‌ها توانست حکومت تبریز را به دست بگیرد و خود را شاه رسمی ایران کند. اوسپس از بک‌ها را در خراسان شکست داد. و به حکومت ایران را قوی تر کرد. و بزرگی کشور مثل زمانپادشاهی ساسانیان شد.

حکومت صفوی باعث همبستگی و اتحاد بیشتر ایرانیان شد.

فعالیت

۲- پس از خواندن متن توضیح دهید که با به وجود آمدن حکومت صفویه چه تغییرات مهم سیاسی اجتماعی و مذهبی در ایران ایجاد شد.

پیش‌برداریم

در اواخر قرن سیزدهم میلادی در منطقه آسیای صغیر (ترکیه امروزی) حکومت مقتدری وجود نداشت و این منطقه توسط حاکمان محلی اداره می‌شد تا اینکه شخصی به نام عثمان به کمک قبیله‌اش توانست به تدریج مناطق مختلف آسیای صغیر را تصرف و سلسله عثمانی را پایه‌گذاری کند.

قبیله عثمان از ترکان مسلمانی بودند که پیرو خلیفه عباسی بودند. با از بین رفتن خلافت عباسی توسط مغولان، دیگر خلیفه‌ای وجود نداشت. پس از آن پادشاهان سلسله عثمانی خود را خلیفه خواندند و مدعی شدند که مسلمانان باید از آنها پیروی کنند. آنها به گسترش سرزمین‌های خود پرداختند و توانستند مناطق گسترده‌ای در سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا تصرف کنند. با تشکیل حکومت شیعه و قدرتمند صفوی در ایران، آنها به بهانه اینکه خلیفه و رهبر جهان اسلام هستند، به جنگ با صفویان پرداختند و همواره سعی داشتند تا با از بین بردن این سلسله، ایران را جزئی از قلمرو خود بنمایند. عثمانیان ششصد سال حکومت کردند و با پایان جنگ جهانی اول، از بین رفتند.

صفویان برای اینکه ایران بتواند قوی باشد با دشمنان خارجی مبارزه می‌کرد از یک‌ها در شرق و عثمانی‌ها در غرب مهم‌ترین دشمنان آنها بودند. سلطان عثمانی که از حکومت شیعه و قدرتمند صفوی نارضا بود با سپاهی بزرگ وارد ایران شد ایرانیان در مقابل آنها خیلی مقاومت کردند ولی چون آنها از سلاح‌های آتشین مثل توپ و تفنگ استفاده می‌کردند نتوانستند سپاه صفویان را شکست دهند.

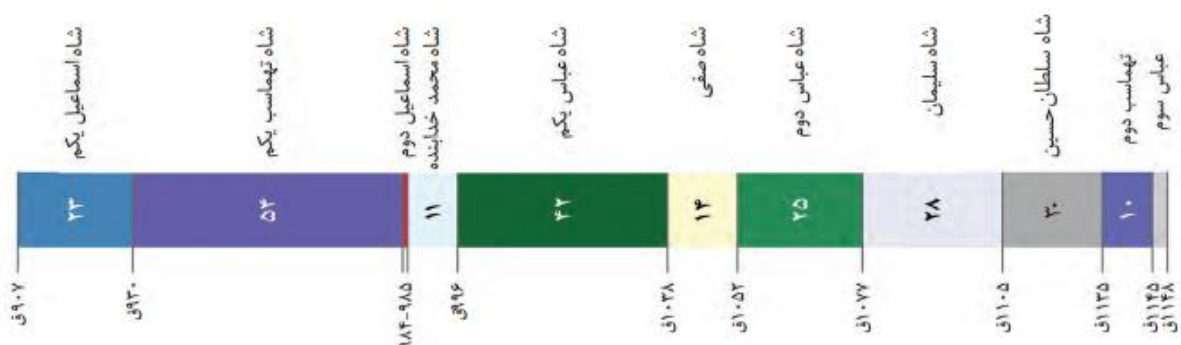
پس از شاه اسماعیل پسرش، طهماسب به حکومت رسید. او دوباره توانست عثمانی‌ها را از کشور بیرون کند. شاه طهماسب پایتخت خود را از تبریز به قزوین تغییر داد. زیرا تبریز نزدیک عثمانی‌ها بود. با کشورهای همسایه به خوبی رفتار می‌کرد و برای پیشرفت علم تلاش می‌کرد.

سلسله صفوی در اوج قدرت :

قدرتمندی‌های حکومت صفوی شاه عباس اول صفوی حکومت صفویه را خیلی قوی کرد او از یک‌ها و عثمانی‌ها را شکست داد و باید قدرت را از قزوین به مرکزی ایران یعنی اصفهان آورد و برای آباد کردن ایران خیلی تلاش کرد

ایران در زمان صفویان (شاه عباس)

تندیس امام قلی‌خان در جزیره قشم : امام قلی‌خان، فرمانده‌ای شجاع بود که در زمان شاه عباس، نقش مهمی در آزادسازی سواحل و جزایر جنوبی ایران از اشغال پرتغالی‌ها داشت. او همچون پدرش الله‌وردی‌خان به فرهنگ و عمران و آبادانی علاقه فراوانی داشت اما بی‌آنکه خطایی کرده باشد با فرزندانش به دستور شاه صفی به قتل رسید.

حکومت صفوی در سرانسیب سقوط :

پس از مرگ شاه عباس اول چهار پادشاه دیگر روی کار آمدند بعضی از آنها نمی‌توانستند کشور را خوب اداره کنند و شاهزادگان را می‌کشتند که نتوانند به قدرت برسند بعد از شاه عباس در حکومت صفوی دیگر شاهد قدرتمندی وجود نداشت و در نتیجه اوضاع کشور خراب شد و درگیری‌های بیشتر شد.

در همین حال، گروهی از افغان‌ها در قندهار حمله کردند و به سمت اصفهان حرکت کردند سلطان حسین صفوی نتوانست در مقابل آنها مبارزه کند و از محمود افغان شکست خورد.

فعالیت

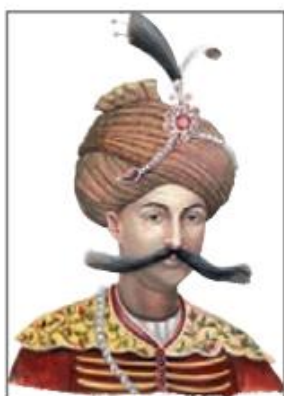
- الف) کدام شهر ها پایتخت صفویان بودند. نام ببرید؟
 ب) دلیل جابه جایی پایتخت صفویان را توضیح دهید؟
 ج) دلایل سیاسی و نظامی ضعف حکومت صفوی چه بود؟

صفویان کشور را چگونه اداره می‌کردند؟

در دوره صفویه حکومت مرکزی قدرتمندی در ایران به وجود آمد که نفر برتر آن شاه بود شاهان صفوی اختیارات زیادی داشتند و با زورگویی بر کشور حکومت می‌کردند همه مقام‌ها زیر نظر فرمان شاه بودند. بعد از شاه، وزیر بزرگ قرار داشت که به او اعتماد الدوله نیز می‌گفتند او مسئول امور اداری و مالی کشور بود.

فرماندهان نظامی که معمولاً حاکم این ولایت‌ها هم بودند نقش مهمی در اداره کشور داشتند.

در زمان شاه عباس اول بزرگان قزلباش حاکم ولایت‌های مختلف بودند. شاه عباس برای قدرت گرفتن و حکومت مرکزی افراد دیگری را به جای قزلباش‌ها گذاشت و افرادی را در کنار قزلباش‌ها قرار داد که توپ و تفنگ داشتند.

شاه عباس اول صفوی

نمونه‌ای از سلاح‌های دوره صفویه

فعالیت

آثار و نتایج اقدام‌های اداری و نظامی شاه عباس اول را توضیح دهید .
کاربرگه شماره ۸ را انجام دهید .

اروپاییان در راه ایران

قلعه پرتغالی‌ها در جزیره هرمز

همزمان با به قدرت رسیدن حکومت صفوی، کشورهای اروپایی وارد قرون جدید شدن آنها با ساختن کشتی‌های بزرگ و دارای توپ کشورهای دیگر را مورد حمله قرار می‌دادند و بخش‌های زیادی از آمریکا، آفریقا و آسیا را مال خود می‌کردند کشورهای مثل پرتغال، اسپانیا انگلستان و فرانسه از آن جمله‌اند.

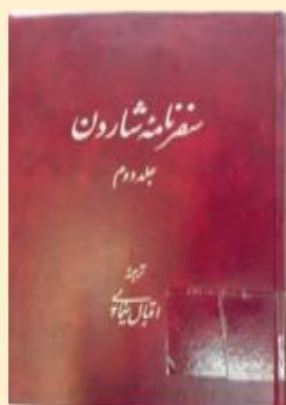
هنگام شکل‌گیری حکومت صفوی پرتغالی‌ها جزایر و سواحل جنوبی ایران را گرفته بودند و در خلیج فارس و دریای عمان تجارت می‌کردند. شاه عباس اول به دلیل نداشتن کشتی جنگی نتوانست آنها را از جزایر و سواحل ایران بیرون کند. انگلستان با اخراج پرتغال قصد گرفتن ایران را داشت.

یک نقاشی قدیمی از میدان نقش جهان در دوران صفویه که نشانگر رونق تجاری در این دوره است.

در دوره صفوی با افزایش قدرت و امنیت در کشور، تولید و تجارت افزایش یافت و ایران با بعضی از کشورهای اروپایی تجارت می‌کرد. در آن زمان که اروپاییان شرکت‌های بزرگی را ایجاد کرده بودند می‌خواستند با ایران قراردادهایی به امضا برسانند.

بیشتر بدانیم

در دوره صفویه، جهانگردان زیادی از اروپا به ایران آمدند. تعدادی از آنها در سفرنامه‌های خود، مطالبی درباره جغرافیا، منابع طبیعی، عقاید و آداب و رسوم مردم ایران نوشتند. نوشته‌های جهانگردان اروپایی در شناساندن تاریخ اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایران عصر صفوی و نیز منابع ثروت ایرانیان ارزش و اهمیت فراوانی دارد. شاردن، بازرگان فرانسوی، یکی از مشهورترین جهانگردانی است که در عصر صفوی به ایران آمد. او در سفرنامه چندجلدی خود، دیده‌ها و شنیده‌هایش از ایران را شرح داده است.

باید توجه داشت که توصیف برخی جهانگردان از جامعه و فرهنگ ایران، گاهی همراه با جهت‌گیری‌های خاص، آمیخته با خطاهای بارز در فهم فرهنگ و رفتار مردم ایران و یا سیاه‌نمایی‌های دور از انصاف علمی بوده است.

فعالیت

۶- انگیزه‌ها و هدف‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اروپاییان از ارتباط با ایران دوره صفوی را از متن درس استخراج و دسته‌بندی کنید.

درس ۱۰

اوضاع اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی ایران در عصر صفوی

زندگی اجتماعی

در دوران صفوی به دلیل وجود حکومت مرکزی قدرتمند اوضاع سراسر کشور خوب و جمعیت ایران حدود ۱۰ میلیون نفر بود. به نظر یک جهانگرد مثل شاردن وضع زندگی کشاورزان خیلی بهتر از وضعیت کشاورزان در اروپا بوده است.

زندگی روستایی
در عصر صفوی

در دوره صفوی شهرهای بزرگ و روستاهای به وجود آمد و شهرنشینی بیشتر شد. در آن زمان حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد ایرانیان در شهرهای بزرگ زندگی می کردند. شهرنشینان بیشتر افراد حکومتی نظامیان، روحانیون، بازرگانان و صنعتگران بودند.

بازار قیصریه مربوط به دوره صفوی - اصفهان

رشد صنعت

قالیچه نفیس متعلق به عصر صفوی

در دوره صفوی نه تنها کشاورزی و دامداری بلکه صنایع ایرانی نیز رشد کرد و در آن زمان هنرمندان و صنعت‌گران توانستند نیازهای جامعه را برطرف کنند.

حتی برخی از محصولات ایران مثل خشکبارها، پارچه‌های مخملی ابریشمی و حریر به کشورهای دیگر صادر می‌شد صنعت بافندگی یکی از صنایع بسیار خوب بود که در کنار صنعت ابریشم شکل گرفت. در دوره شاه عباس اول کارگاه‌های بافندگی بزرگ و زیادی در اصفهان، کاشان، یزدف مشهد و گرگان وجود داشت. شاه و اعضای خانواده‌ی او مالک بیشتر این کارگاه‌ها بودند.

کاشان، شهر کارگاه‌های بافندگی

«منشأ و منبع درآمد مردم کاشان کارگاه‌های ابریشم‌بافی و هنر نقره‌کاری آنهاست. در هیچ‌یک از شهرهای ایران به قدر کاشان صنعت مخمل‌بافی، بافتن ساتن و پارچه‌های زربفت و زری ساده و گل‌دار رواج ندارد. تنها در یکی از ده‌های اطراف شهر، هزار کارگر ابریشم‌کار به بافتن انواع پارچه‌های ابریشمی اشتغال دارند. این ده که آران (شهرستان آران و بیدگل امروزی) نامیده می‌شود... دو هزار خانه و ششصد باغ بزرگ و دلگشا دارد».

(سفرنامه شاردن)

صنعتگران ایرانی در صنایع کاشی، چینی، چرم، جواهر، رنگ، صابون و وسایل جنگی مثل شمشیر و کمان نیز پیشرفت کرده بودند.

پایه فانوس برنجی

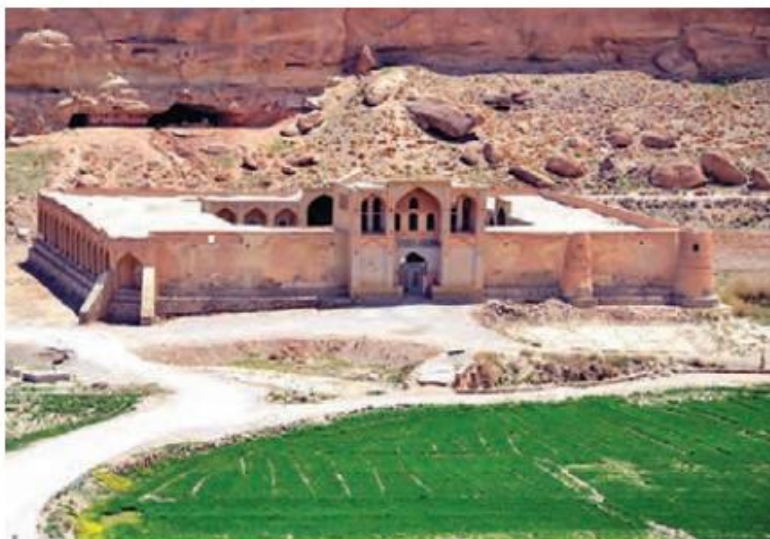
اسطرلاب افلاک نما

کوزه سفالی لعابدار

پیشرفت تجارت

در دوره صفوی به دلیل یک دست بودن ایران و وجود نظم و امنیت در سراسر کشور تجارت داخلی و خارجی اوضاع خوبی داشت. شاهان صفوی به خصوص شاه عباس اول برای گسترش تجارت تلاش بسیار کردند. راه‌ها و کاروان‌سراهای زیادی ساختند. که رایگان در اختیار بازرگانان و مسافران قرار می‌دادند. در آن دوره بازارهای بزرگی مثل بازار قیصریه در شمال میدان نقش جهان ساخته شد.

کاروان‌سرای ایزدخواست در آباد،
استان فارس، به جا مانده از دوره شاه
عباس اول

شاهان صفوی مخصوصاً شاه عباس اول، به شرکت‌های خارجی اجازه فعالیت در ایران را می‌دادند جهانگردان خارجی می‌گویند که صدها بازرگان از کشورهای آسیایی و اروپایی در پایتخت صفوی مشغول کار بودند. صادرات ابریشم که خیلی پر سود بود در اختیار شخص شاه عباس قرار داشت.

فعالیت

۱- متن را مطالعه کنید :

سه عامل پیشرفت تجارت در دوره صفوی را بیان کنید.
سه منبع مهم درآمد حکومت صفویه را بنویسید.

شکوفایی علمی و فرهنگی

در دوران صفوی ایرانیان استعدادها و توانایی‌های خود را نشان دادند. در آن دوران معماران و مهندسان شهرسازی ایرانی مسجدها، کاخ‌ها، پل‌ها و کاروانسراهای بزرگی ساختند و آن‌ها را زیبا کردند. در این درس با پیشرفت‌های علمی و فرهنگی ایرانیان آشنا می‌شوید.

کاخ جهلستون در قزوین

مدرسه چهارباغ در اصفهان

علم و آموزش:

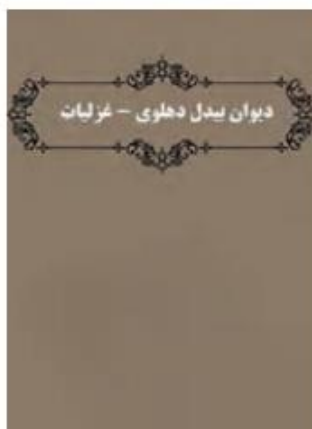
در دوره صفوی، تعلیم و تربیت بسیار مورد توجه قرار گرفت. پادشاهان از افراد دانشمندان شیعه دعوت می‌کردن که به ایران بیایند، پادشاهان مدرسه‌ها و کتابخانه‌های بزرگی ساختند. در آن زمان به علوم دینی مثل تفسیر، فقه و حدیث بسیار توجه کردند. دیگر رشته‌های علوم تجربی، ریاضیات، ادبیات، فلسفه، طب و نجوم در مراکز علمی تدریس می‌شد. در عصر صفوی عالمان و دانشمندان مثل میرداماد، ملاصدرا، شیخ بهایی و علامه محمدباقر مجلسی پرورش یافتند.

بیشتر بدانیم

تندیس شیخ بهایی - اصفهان

بهاءالدین محمد، معروف به شیخ بهایی از دانشمندان مشهور سده‌های ۱۰ و ۱۱ ه.ق است. بهاءالدین علوم رایج و معارف دینی را نزد پدر و دیگر مدرسان معروف فراگرفت و در علوم مختلف تبحر یافت. او کتاب‌های ارزشمند متعددی در موضوع‌های علمی گوناگون نوشت و شاگردان بسیاری تربیت کرد که ملاصدرا، فیلسوف مشهور، از جمله آنان است. شیخ بهایی خدمات علمی و مهندسی متعددی داشته است که معروف‌ترین آنها عبارت‌اند از: طرح محاسبه دقیق آب زاینده‌رود و تقسیم آن میان محله‌های اصفهان و روستاهای مجاور، ساخت گرمابه‌ای در اصفهان که آب آن با یک شمع گرم می‌شد، طراحی و معماری مسجد چهارباغ، و طرح‌ریزی قنات زرین‌کمر نجف‌آباد. سازمان علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) به پاس خدمات او به علم ستاره‌شناسی، سال ۲۰۰۹م را سال «نجوم و شیخ بهایی» نام‌گذاری کرد.

در دوره صفوی به علت بی‌توجهی به شاعران، شعر و ادب فارسی اوضاع خوبی نداشت. با این وجود دوره صفویه یکی از دوره‌های بسیار خوب در تاریخ ادبیات و شعر فارسی است. سبک هندی و شاعران بزرگی مثل صائب تبریزی مربوط به این دوره است. در این دوره علم تاریخ مورد توجه قرار داشت و افراد زیادی وقایع تاریخ را می‌نوشتند و کتاب‌های ارزشمندی از آن دوره به جا مانده است.

هنر :

در زمان صفویان، استعداد هنری ایرانیان شکوفا شد. هنرمندان بزرگی در رشته‌های هنری از جمله معماری نقاشی، خوشنویسی، کتاب آرایی و خاتم کاری شهرت داشتند. و آثار بسیار ارزشمندی به یادگار گذاشته‌اند.

نمونه‌ای از خط نستعلیق میرعماد حسنی قزوینی، خوشنویس مشهور عصر صفوی

نمونه‌ای از خاتم کاری اصفهان

جشن‌ها و آیین‌ها :

در زمان صفوی جشن‌ها و مراسم باشکوهی برگزار می‌شد. در آن زمان علاوه بر نوروز به عیدهای اسلامی مثل قربان، فطر و غدیر را گرامی می‌داشتند. مراسم عزاداری امام حسین در همه کشور به شیوه روضه خوانی و سینه زنی و تعزیه برگزار می‌شد.

مراسم جشن نوروز

«مقدمه نوروز چنین است که در میدان‌های عمومی با نقاره، شنبور و سنج از نیمه‌شب تا ظهر نوازندگی می‌کنند. پس از آن مردم... با هیاو و خوشحالی به مساجد، میدان‌ها و ساختمان‌های عمومی روی می‌آورند؛ همه به هم تبریک می‌گویند، همه‌جا پر از شادی و سرزندگی است؛ بازی می‌کنند، سر به سر هم می‌گذارند، صحبت می‌کنند... شعرا و هنرپیشگان عرض هنر می‌نمایند؛ در جلسات و دسته‌های مذهبی شرکت می‌جویند تا اینکه روز به پایان می‌رسد.»

منبع: سفرنامه کبیر

فعالیت

۲- متن را بخوانید. مراسم جشن و شادی و همچنین تعزیه و عزاداری در عصر صفوی را با روزگار کنونی از جنبه‌های مختلف (شیوه برگزاری، محل جشن و ...) مقایسه کنید.

۳- محتشم کاشانی از شاعران و مرثیه‌سرایان برجسته دوره صفویه است. آیا می‌دانید مشهورترین شعر او چیست؟

بیشتر بدانیم

واژه‌ها

قزلباش: واژه‌ای ترکی به معنای سرخ‌سر (سر سرخ)، لقب اعضای ایل‌های ترک که طرف‌دار خانقاه شیخ‌صفی بودند و به شاه اسماعیل صفوی برای رسیدن به حکومت کمک کردند. این افراد کلاه‌های سرخ رنگی بر سر می‌گذاشتند و به همین دلیل، به قزلباش معروف شدند.

کتاب‌آرایی: هنر کتاب‌آرایی از چند هنر تحریر (خط)، تذهیب، تصویرگری و جلدآرایی کتاب ترکیب شده و از گذشته دور در ایران رواج داشته است.

تعزیه: نمایشی مذهبی که سنت آن به شیعیان ایران متعلق است. محور اصلی این نمایش واقعه کربلا و مصیبت‌های اهل بیت علیهم‌السلام است.

به کاربندیم

- ۱- تصاویر و کارت‌پستال‌هایی از میدان نقش جهان اصفهان تهیه کنید و با خود به کلاس بیاورید. بناهای اصلی این مجموعه تاریخی را مشخص کنید و کارکرد هر یک از بناها و خود میدان را توضیح دهید.
- ۲- با رجوع به پایگاه اینترنتی شبکه رشد به نشانی www.roshd.ir درباره جشن نوروز و عزاداری امام حسین علیه‌السلام در دوره صفویه اطلاعاتی گردآوری کنید و آنها را به شکل یک روزنامه دیواری ارائه دهید.

درس ۱۱

تلاش برای حفظ استقلال و اتحاد سیاسی ایران

زمانی که افغانها توانستند اصفهان را بگیرند و شاه سلطان حسین صفوی را به قتل برسانند ایران دچار مشکل شده بود. افغان‌ها نمی‌توانستند کشور را اداره کنند به همین دلیل در هر جای کشور افرادی حکومت می‌کردند. روسیه و عثمانی‌ها در این هنگام قسمت‌هایی از شمال و شمال غرب را گرفتند.

افشاریه : حکومت ناپایدار

در این زمان نادر که فرمانده ای از ایل افشار بود اول مهاجمان (دشمنان) افغان را شکست داد و بعد نیروهای روسیه و عثمانی را بیرون کرد. نادر بعد از این پیروزی‌ها پادشاه شد و سلسله ی (پادشاهی) افشاریه درست شد.

صحنه رزم نادر با دشمنان

۱۲ سال پادشاهی نادر بیشتر به جنگ کردن با دشمنان تمام شد. نادر برای جنگ با تعدادی از افغان‌ها با سربازانش تا هندوستان و شهر دهلی جلورفت و از آنجا اموال (پول و طلا) زیادی را با خود به ایران آورد. نادرشاه تلاش کرد تا کشور را قدرتمند کند. او از مهم بودن خلیج فارس و نیروهای دریایی آگاه بود. به این دلیل برای درست کردن نیروهای دریایی در خلیج فارس کارهایی انجام داد. اما این کارها با مرگ او به پایان رسید.

در سال‌های پایانی حکومت نادر حمله‌ها در داخل کشور او را بسیار ناراحت و عصبانی کرد. او به خانواده، نزدیکان و فرماندهان خود شک کرد (بدگمان) و با آن‌ها بدرفتاری می‌کرد در نتیجه فرماندهان که از او می‌ترسیدند او را به قتل رساندند. به دلیل قتل نادرشاه در همه جای ایران جنگ‌های زیاد شروع شد.

قلمرو ایران در زمان نادر شاه افشار

فعالیت

۱- با مطالعه درس و راهنمایی دبیر دلایل مهم بودن اوضاع اجتماعی و اقتصادی ایران را در دوران افشاریه را بررسی کنید.

زندیه : آرامش کوتاه مدت

کریم خان زند؛ وکیل الزعایا

سرانجام کریم خان از ایل زندیه با پیروزی بر دیگران برای مدتی از درگیری‌ها کم کرد. او به جز خراسان حکومت تمام ایران را به دست گرفت و سلسله زندیه را به وجود آورد. کریم خان به جای اسم شاه خود را وکیل الزعایا (یعنی نماینده مردم) برای خود انتخاب کرد و به رفاه عمومی مردم توجه می‌کرد و به آسایش آنها هم اهمیت می‌داد و از شورشهای داخلی جلوگیری می‌کرد.

دوران حکومت کریم خان ۳۰ سال طول کشید. در این دوره اوضاع کشور خوب بود و اوضاع اجتماعی و اقتصادی بهتر شد. بازار وکیل، مسجد وکیل، حمام وکیل و ارگ کریم خان در شیراز پایتخت زندیه ساخته شد و فعالیت‌های علمی و فرهنگی در آن شهر بهتر شد. در زمان قدرت گرفتن کریم خان، انگلیسی‌ها هندوستان را اشغال کرده بودند. این موضوع باعث شد انگلیسی‌ها به اقیانوس هند و دریا های جنوبی دسترسی داشته باشند. و آنها بیشتر در امور ایران دخالت می کردند. با مرگ کریم خان افراد خاندان برای کسب قدرت با هم درگیر شدند و مردم شاهد جنگ در داخل ایران بودند.

قلمرو ایران در زمان زندیه

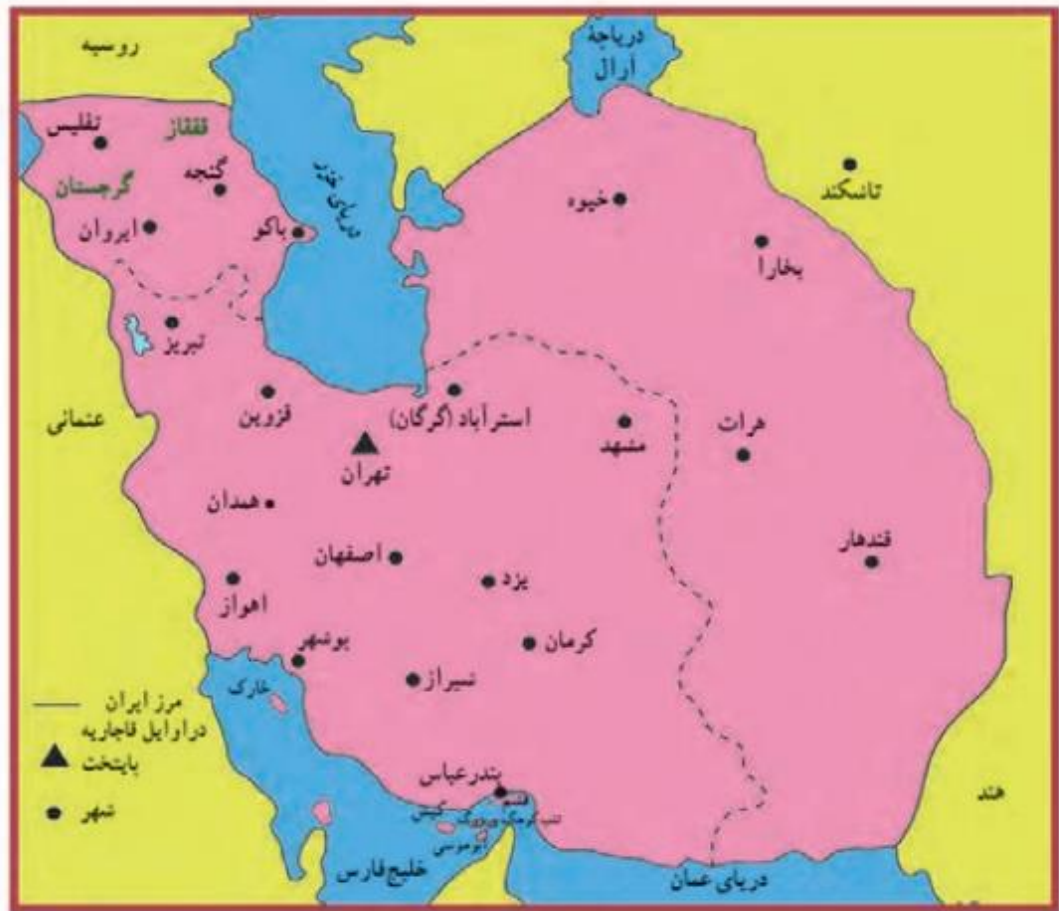
آقا محمدخان

قاجاریه: افزایش دخالت کشورهای ستمگر

ایل قاجار از ترک های ایران بودند. آقا محمد خان پسر یکی از این ایل ها بود او پس از جنگ با لطفعلی خان آخرین پادشاه زندیه او را شکست داد و قدرت را به دست گرفت. همچنین مردم کرمان را به خاطر همکاری با لطفعلی خان به شدت شکنجه داد. آقا محمد خان به همه جای ایران لشکر کشید و ایران را زیر نظر خود گرفت و تهران را به پایتختی خود انتخاب کرد.

○ فعالیت

- ۲- روش به قدرت رسیدن حکومت افشاریه زندیه قاجاریه چه شباهتی باهم دارند؟
- ۳- به نظر شما آقا محمدخان در انتخاب تهران به عنوان پایتخت به چه نکته هایی توجه داشته است؟

قلمرو ایران در اوایل حکومت قاجاریه

فتحعلی شاه

آقامحمدخان مردی خشمگین و بد اخلاق بود و سرانجام به دست خدمتکارانش کشته شد. پس از او برادرزاده‌اش فتحعلی شاه به قدرت رسید. دوره حکومت فتحعلی شاه همزمان با آغاز دخالت زیاد کشورهای روسیه، انگلستان و فرانسه در ایران بود.

اوضاع اروپا:

در زمان قاجاریه کشورهای اروپایی خیلی پیشرفت کرده بودند. یکی از دلایل مهم این پیشرفت انقلاب صنعتی بود که از انگلستان آغاز شد و در دیگر کشورهای اروپایی بیشتر شد. استفاده از ثروت‌های هند و بردهای آفریقا و تجارت پرسود به این انقلاب صنعتی بیشتر کمک کرد. و در نتیجه این انقلاب آنها برای تولید کردند از ماشین‌های صنعتی استفاده می‌کردند. و آنها توانستند قدرت بیشتری به دست آورند و از مواد اولیه و نیرو کار انسانی دیگر مناطق جهان استفاده کنند.

در انقلاب صنعتی تنها هدف اصلی، افزایش تولید و فروش بیشتر بود که این امر سبب رواج نگاه ابزاری به انسان شد. یکی از پیامدهای مخرب این دوران به بعد، آسیب شدید به محیط زیست بود.

فعالیت

۴- دربارهٔ چگونگی تأثیر انقلاب صنعتی بر افزایش قدرت نظامی و سیاسی کشورهای اروپایی و ضعف و فقر برخی کشورهای دیگر، در کلاس بحث و گفت‌وگو کنید.

حملهٔ روسیه به ایران :

روسیه تا پیش از فرمانروایی پترکبیر کشوری ضعیف بود اما در نتیجه فعالیت‌های او به کشور قدرتمند تبدیل شد و بعد از آن نیز با حمله به کشورهای همسایه کشور خود را بزرگ‌تر کرد. یکی از اهداف این کشور رسیدن به آب‌های خلیج فارس و اقیانوس هند بود. در زمان فتح‌علی شاه روسیه با ارتشی قوی و با سلاح‌های جدید به قفقاز در شمال ایران حمله کرد. ولی چون ایرانیان سلاح‌های خوبی برای مبارزه با روزها نداشتند پس از ۱۰ سال مقاومت و جنگ نابرابر، روسیه پیروز شد. ایران مجبور به امضای عهدنامه گلستان شد که در آن بخش‌هایی از گرجستان و داغستان و شهرهای باکو و گنجه به روسیه بخشیده شد. مردم ایران که از عهدنامه گلستان ناراضی بودند با فتوا با (دستور) عالمان و آزاد کردن سرزمین‌های از دست رفته کمک کردن سپاه ایران که از سربازان شجاع و نیروهای مردمی تشکیل شده بود.

بیت نام داوطلبانه ایرانیان برای دفاع از میهن خود

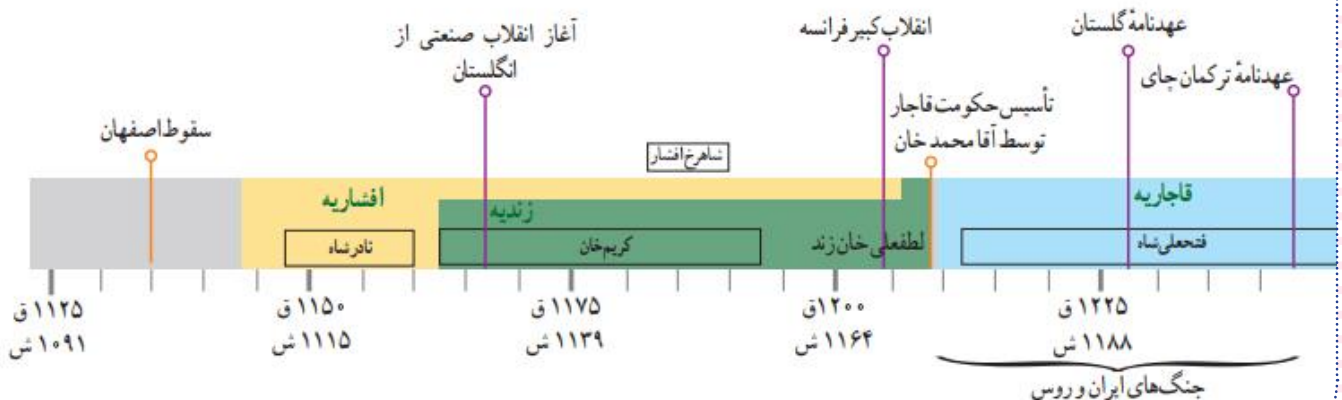
وارد جنگ شد و سپاه ایران را شکست داد و ایران را مجبور به امضای عهدنامه ترکمانچای کرد که از عهدنامه گلستان بدتر بود. بر اساس این قرارداد سرزمین‌های ایرانی شمالی رود ارس به روسیه بخشیده شد و مثل عهدنامه گلستان اجازه کشتیرانی جنگی را در دریای مازندران نداشت شکست ایران و پذیرفتن عهدنامه‌های گلستان و ترکمانچای دلایل مختلفی داشت. از جمله ضعف در پادشاهی، خیانت اطرافیان شاه، فاصله گرفتن شخصیت‌های خوب مثل قائم‌مقام، دروغ کاری روس‌ها و انگلیس.

اهداف و برنامه‌های استعماری انگلستان در ایران

در اوایل دوره قاجاریه مهمترین مستعمره (اشغال شده) انگلستان یعنی هندوستان با ایران همسایه بود. انگلستان به دنبال حفظ منافع خود بود. یکی از هدف‌های اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با حکومت قاجار این بود که نگذارد کشورهای دیگر به راحتی به هندوستان بروند. در زمان فتح‌علی شاه چند عهدنامه میان ایران و انگلستان بسته شد و در آنها حکومت قاجار مجبور شد که به هیچ کشوری اجازه ندهد که از خاک ایران به هندوستان لشکرکشی کند. در مقابل انگلیسی‌ها نیز قول دادند که در صورتی حمله کشورهای دیگر به ایران به حکومت قاجار کمک پولی و نظامی کنند. البته انگلستان به وظیفه خود عمل نکرد حتی در دوران محمد شاه و ناصرالدین شاه با لشکرکشی و خلیج فارس و حمله به جزایر و بنادر ایران حکومت قاجار را مجبور کرد که افغانستان از ایران جدا شود. انگلیسی‌ها ناصرالدین شاه را مجبور به جدایی قسمت شرقی سیستان و بلوچستان از ایران کردن. همچنین تعدادی از جزایر ایرانی خلیج فارس را اشغال و به پایگاه نظامی خود تبدیل کردند.

فعالیت

- ۵- هدف دولت انگلستان از جدا کردن افغانستان و بخش شرقی سیستان و بلوچستان از ایران چه بود؟
- ۶- کاربرگه شماره (۹) را انجام دهید.

درس ۱۲

به دنبال پیشرفت آزادی از دشمنان خارجی

شکست‌های نظامی و سیاسی از کشورهای روسیه و انگلستان در زمان پادشاهی قاجار به ضرر کشور ما بود، اما باعث توجه ایرانیان به مهم بودن علم شد و قدرت صنعتی اروپاییان را فهمید و همین علت تعدادی از بزرگان، دانشمندان و عالمان دینی برای پیشرفت ایران شروع به کار کردند و برای ننگ داشتن کشور خود و پیشرفته آن کارهایی انجام دادند.

تلاش برای نوسازی و اداره

عباس میرزا

عباس میرزا

عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه و فرمانده کشور ایران در جریان جنگ با روسیه، به مهم بودن دانش و صنعت بر پیشرفت های نظامی آن کشور و دیگر کشورهای اروپایی شد.

عباس میرزا یکی از علت‌های قدرت سربازان روسیه را در جنگ، داشتن دانش و وسایل پیشرفته نظامی می‌دانست. به این نتیجه رسید که تا تغییری در پیشرفته دانش و صنعت در ایران به وجود نیاید، تعداد زیاد سربازان ایران و شجاعت‌ها و فداکاری‌های آنها، برای پیروزی کافی نبود.

به نظر عباس میرزا، یکی از کارهای لازم برای پیشرفت ایران، فرستادن افرادی به انگلستان برای یادگیری علوم و دانش‌های جدید بود. این افراد برای تحصیل در رشته‌های فنی، نظامی و پزشکی به اروپا رفتند و کم‌کم شرایط آشنایی با پیشرفت‌هایی کشورهای اروپایی را آماده کردند.

عباس میرزا همچنین برای آگاهی از وضعیت کشورهای اروپایی، دستور داد کتاب‌هایی را در موضوع تاریخ آن کشورها به فارسی ترجمه کند. در آن زمان صنعت چاپ تازه به ایران آمده بود. عباس میرزا در اوایل فرستادن سربازان برای دفاع از شهر هرات که به دست انگلیسی‌ها در آمده بود ناگهان از دنیا رفت و فتحعلی شاه پسر عباس میرزا، محمد میرزا را به ولیعهدی انتخاب کرد.

بیشتر بدانیم

عباس میرزا در نامه‌ای به وزیر خارجه فتحعلی شاه می‌نویسد: «والله! بالله! روس این قدر قوی نیست که مردم شهرت می‌دهند. به خدا، اگر کار به قاعده و رویه [نظم] شود و اسباب [مقدمات] کار به وقت برسد، چاره [مقابله با] آنها به فضل الله صعوبت [سختی] ندارد. پارسال کم مانده بود [شهر] تفلیس را خالی کنند و از [شهرهای] باکو و قبه در روند».

یکی از اعضای سفارت انگلیس در اوایل سلطنت ناصرالدین شاه نیز می‌گوید: «فتوحات فرماندهان روس بیشتر ناشی از سستی شاه و ناراضامندی اتباعش بود نه از برکت فنون جنگی و یا هنرنمایی یا از جهت فعالیت فوق‌العاده آنها»

فعالیت

- ۱- چرا عباس میرزا به فکر نوسازی و اصلاح کشور افتاد؟
- ۲- فکر می‌کنید اگر یک کشور از دشمن خود درخواست کمک کند، دشمن تمام تجربه‌ها و دانش موردنیاز برای اصلاح یا پیشرفت آن کشور را در اختیارش قرار می‌دهد؟ چرا؟
- ۳- به نظر شما، چرا اگر کشوری به سلاح علم و دانش مجهز نباشد، نمی‌تواند قوی شود و در مقابل دشمنانش، مقتدرانه بایستد؟

میرزا تقی‌خان امیرکبیر

میرزا تقی‌خان امیرکبیر یکی دیگر از کسانی بود که در زمان پادشاهی قاجار، کارهای مهمی برای نوسازی و اداره بهتر کشور انجام داد. ناصرالدین شاه در ابتدای سلطنتش امیرکبیر را جانشین (صدراعظم) خود کرد و اداره کشور را در اختیار او گذاشت.

در آن زمان، حکومت قاجار با مشکلات بزرگی مانند حمله به شهرها، دخالت کشورهای خارجی، بی‌نظمی و اداره‌ی بسیار بد کشور و سربازان و خالی بودن بانک (خزانه) داشت. امیرکبیر پس از به وجود آوردن امنیت و آرامش، کارهایی را برای نوسازی اداره حکومتی و مبارزه با بدی در اداره اقتصاد نوین شروع کرد.

یکی از کارهای امیرکبیر درست کردن مدرسه دار الفنون بود. او که فرستادن دانشجویان به اروپا را کافی نمی‌دانست، تصمیم گرفتیم مدرسه‌ای به روش مدرسه‌های جدید در ایران درست کند تا تعداد بیشتری از ایرانیان علم و دانش جدید را یاد بگیرند. او همچنین معلمانی را از کشورهایمانند اتریش برای درس دادن در مدرسه دار الفنون انتخاب کرد. اما از کشورهای روسیه و انگلستان کسی را برای درس دادن نیاورد. مدرسه دار الفنون مدتی بعد از رفتن امیرکبیر و چند روز قبل از قتل او شروع به کار کرد.

امیرکبیر

ناصرالدین شاه قاجار

سرانجام ناصرالدین شاه، به علت دروغ گفتن بعضی از افراد، دستور قتل امیرکبیر را داد. و ایران را از کارهای مهم او محروم کرد. وضعیت کشور بعد از قطع امیرکبیر خراب شد.

بیشتر بدانیم

میرزا تقی‌خان امیرکبیر در سال ۱۲۲۲ق در فراهان از توابع اراک متولد شد. او به خاطر هوش و استعداد کم‌نظیرش از همان دوران نوجوانی مورد توجه ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی (وزیر عباس میرزا و صدراعظم محمدشاه) قرار گرفت و به خدمت دولت درآمد. میرزا تقی‌خان در دوران حکومت محمدشاه، چندین مأموریت سیاسی را در کشورهای روسیه و عثمانی انجام داد و از نزدیک با کارهایی که دولت‌های روسیه و عثمانی برای نوسازی و اصلاح امور کشورهای خود انجام داده بودند، آشنا شد.

برخی فعالیت‌های اصلاحی و اساسی امیرکبیر:

- * منع رشوه‌خواری و پیشکش گرفتن توسط مقام‌ها و کارکنان دولت و تعیین حقوق برای آنان؛
- * منع فروش حکومت ایالت‌ها (پیش از آن، حکومت ایالت‌ها را به کسانی که پول بیشتری پرداخت می‌کردند، می‌فروختند)؛
- * کاهش حقوق و مستمری شاه، شاهزادگان، درباریان و...؛
- * اصلاح قوانین مالیاتی و وادار کردن زمین‌داران بزرگ (درباریان و صاحب‌منصبان برجسته دولتی) به پرداخت مالیات؛
- * تلاش برای ایجاد سپاه منظم و تأسیس کارخانه اسلحه‌سازی؛
- * اصلاح امور قضایی و توجه جدی به برقراری عدالت و رعایت حقوق مردم؛
- * منع شکنجه متهمان؛
- * احترام به حقوق اقلیت‌های دینی در عین مبارزه با فرقه‌های ساختگی که با ایجاد اغتشاش و شورش، برخی استان‌های کشور را ناامن ساخته و زمینه سیاست‌های استعماری برخی کشورها مانند انگلستان را فراهم می‌کردند؛
- * انتشار روزنامه وقایع اتفاقیه به‌عنوان اولین روزنامه رسمی ایران؛
- * ترجمه کتاب‌های اروپایی و توسعه چاپخانه؛
- * ساختن بیمارستان؛ مقابله با بیماری‌های مُسری مانند آبله و وبا؛
- * سنگ‌فرش کردن خیابان‌ها؛

مدرسه دارالفنون در تهران در سال ۱۲۶۸ق افتتاح شد و بیش از صد دانشجو در رشته‌های مهندسی، پزشکی و جراحی، فیزیک، شیمی، داروسازی، معدن‌شناسی، توپخانه، پیاده‌نظام و سواره نظام در آن مشغول تحصیل شدند. تاریخ و جغرافیا از جمله درس‌های عمومی این رشته‌ها بود.

* راه‌اندازی پست جدید، اداره گذرنامه و ساخت بازار در تهران.

فعالیت

- ۴- الف) انگیزه و اهداف امیرکبیر از اقدامات اصلاحی چه بود؟
 ب) شما کدام یک از اصلاحگری‌های امیرکبیر را مؤثرتر می‌دانید؟ اگر شما جای امیرکبیر بودید، چه کارهایی برای پیشرفت ایران در آن زمان می‌کردید؟
 پ) به نظر شما، چرا امیرکبیر بر استخدام نکردن معلمان و استادان روسی و انگلیسی در مدرسه دارالفنون، اصرار می‌کرد؟
 ۵- چند مورد از اقدامات امیرکبیر را در زمینه رواج عدالت و پیشرفت علمی و فرهنگی بنویسید.
 ۶- به نظر شما با توجه به اصلاحات امیرکبیر، چرا شاهزادگان و درباریان قاجار و عوامل وابسته خارجی برای برکناری و قتل امیرکبیر توطئه کردند؟

بیشتر شدن مدرسه‌های جدید

ایران در طول تاریخ یکی از بهترین مکان‌های بزرگ مانند نظامیه و دانشگاه‌های مشهور مانند جندی شاپور برای تولید علم و دانش‌های متعدد به دست مسلمانان ایرانی و غیرایرانی بوده است. آشنایی کشورهای اروپایی با علم و دانش ایرانیان پس از قرن ۱۵ باعث رشد علم و صنعت آنها شد.

اما ایران از دوره قاجار به دلیل مختلف مانند کم‌کار کردن حاکمان، در رشد علم و دانش پیشرفت نداشت. در زمان قاجار تعدادی از حاکمان داخلی و روشنفکران فقط به پیشرفت‌های اروپا نگاه می‌کردند و کاری انجام نمی‌دادند. همچنین اروپاییان تلاش می‌کردند که دانش‌آموزان ایرانی را با روش‌های مدارس اروپایی آموزش دهند. در همین وضعیت افرادی مانند میرزا حسن رشتیه مدارس با روش‌های جدید درست کردند. این مدارس با فرهنگ آموزش و تربیت اسلامی تفاوت داشت.

بیشتر بدانیم

عکسی از کلاس مدارس جدید در دوره قاجار

در مدارس جدید، دانش‌آموزان در دوره ابتدایی درس‌هایی از قبیل قرآن، شرعیات، فارسی، دیکته، حساب، نصاب (مقدم‌زبان غربی) و هندسه می‌آموختند. در دوره متوسطه نیز همین دروس به اضافه فیزیک، شیمی، ریاضی، جبر، مثلثات، طب، زبان فرانسه، تاریخ و جغرافیا توسط معلماتی که اغلب فارغ‌التحصیل دارالفنون و یا تحصیل کرده اروپا بودند، تدریس می‌شدند.

عکسی از مکتب‌خانه‌ای در اصفهان، در دوره قاجار

در مکتب‌خانه، شاگردان پس از آموختن القای عربی به روخوانی قرآن می‌پرداختند. سپس کتاب‌های گلستان و بوستان سعدی و دیگر آثار ادبی و تاریخی را می‌خواندند و نوشتن را می‌آموختند. مکتب‌دار، اصول و فروع دین و احکام دینی و همچنین آداب زندگی را نیز به کودکان یاد می‌داد.

التحصیل: درس‌هایشان تمام شده است.

دوره: زمان، فارغ

مکتب‌خانه: مدارس قدیم

مبارزه با دخالت اقتصادی دشمنان:

کشورهای روسیه و انگلستان قسمت‌های زیادی از ایران را گرفته بودند و هم در اقتصاد کشور ما دخالت می‌کردند. شروع به رقابت کردند. آنها در دوره ناصرالدین شاه امتیازهای اقتصادی مهمی مانند درست کردن بانک، خارج کردن نفت از زمین، استفاده از جنگل‌ها و دریاها را از پادشاه گرفتند. صنعت و بازار ایران به دلیل گرفتن این امتیازها بسیار خراب شد. شرکت‌های بازرگانی خارجی برای خرید و فروش به دنبال بازارهای جدید بودند و همین دلیل بازار جدید در ایران درست و شروع به کار کردند. این شرکت‌ها معمولاً کالاهای اروپایی را بدون پرداخت حق گمرکی (سهام کشوری که کالا وارد می‌شود) یا با حق گمرکی کم وارد کشور می‌کردند. تولیدکنندگان و بازار ایران چون نمی‌توانستند با این شرکت‌ها رقابت کنند، هر روز ضعیف‌تر و بیکارتر می‌شدند.

امتیازهای واگذار شده به انگلیسی‌ها	امتیازهای واگذار شده به روس‌ها
۱- احداث تلگراف	۱- نیلات شمال
۲- روتر: بهره‌برداری از جنگل‌ها و منابع و معادن ایران به جز طلا و نقره	۲- بانک استقراضی روس
۳- کنسرسیونی در کارون	۳- تشکیل نیروی قزاق
۴- بخت‌آزمایی (لاتاری)	۴- احداث راه شوسه بین آتلی و فزوین
۵- تأسیس بانک شاهنشاهی	۵- قرارداد گمرکی
۶- خرید و فروش انحصاری توتون و تنباکو	
۷- داری: استخراج معادن نفت	

بیشتر بدانیم

یکی از شخصیت‌های مذهبی که نقش مؤثری در بیداری مردم ایران و دیگر مسلمانان جهان داشت، سیدجمال‌الدین اسدآبادی بود. سید جمال از فقر و عقب‌ماندگی کشورهای مسلمان و دخالت بیگانگان در امور مسلمانان رنج می‌برد و تلاش زیادی کرد که ملت‌های مسلمان را در برابر استبداد داخلی و استعمار خارجی بسیج کند. از جمله اقداماتی که برای بیداری امت اسلامی انجام داد، انتشار روزنامه عروة الوثقی بود.

مردم مسلمان ایران می‌دانستند که دادن امتیازهای اقتصادی به روسیه و انگلستان باعث دخالت و گرفتن پول، ثروت و بازار کشورشان به وسیله دشمنان می‌شود. برای همین با دادن بعضی از امتیازهای اقتصادی مخالفت کردند روحانیون (دانشمندان دینی) از انسان‌های آگاه و مردم به آنها اعتماد داشتند رهبری این مخالفت‌ها، روحانیون بودند.

مخالفت گروهی با تنباکو:

مخالفت گروهی تنباکو یکی از بزرگ‌ترین حرکت‌های اجتماعی بود که مخالف دادن امتیاز اقتصادی به دشمنان بود. در زمان ناصرالدین شاه، توتون و تنباکو از بیشترین محصولات کشاورزی در ایران بود. در آن زمان یک نفر انگلیسی تمام محصولات توتون و تنباکو را گرفته بود و مردم نمی‌توانستند توتون و تنباکو خود را به کس دیگری بفروشند.

آیت‌الله میرزا حسن شیرازی

روحانیون و بازاریان فهمیدند که این کار اقتصاد کشور را خراب می‌کند. به همین دلیل شروع به مخالفت کردند و از پادشاه خواستند که این امتیاز را از فردی انگلیسی بگیرد.

ناصرالدین شاه پادشاه به حرف‌های مردم گوش نداد و آیت‌الله میرزا حسن شیرازی، دانشمند بزرگ شیعیان در شهر سامرا استفاده، کردن از توتون و تنباکو را حرام کرد.

با بیشتر شدن مخالفت، ناصرالدین شاه مجبور شد این امتیاز را بگیرد. مخالفت گروهی تنباکو اولین حرکت واقعی مردم ایران برای آزاد شدن از دخالت کشورهای دشمن بود و پیروزی در آن حس اعتماد به نفس و مبارزه با دشمنان را در مردم بیشتر کرد.

○ فعالیت

- ۷- الف) دلیل اصلی شکل‌گیری نهضت تنباکو چه بود؟
ب) موفقیت نهضت تنباکو از نظر سیاسی و اجتماعی چه اهمیتی داشت؟

► بیشتر بدانیم

از طهران به اصفهان

اداره تلگرافی دولت علیه ایران

بر حسب امر قَدر قَدر بندگان اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی روحنا و روح العالمین فداء ابلاغ می‌شود. بنا به مرحمت و رأفت همایونی نسبت به عموم ممالک محروسه بعد از اینکه معلوم شد که عمل انحصار تنباکو و منوبل آن بر عموم اهالی قدری شاق است و از خاکپای اقدس همایون مستدعی معافی و موقوفی آن شدند برای آسایش خاطر عموم اهالی و رعایا و تکمیل مزید دعاگویی وجود مبارک این انحصار را در تمام ممالک محروسه ایران از امروز موقوف و متروک فرمودند و ضرر و خسارت کمپانی را از مَتر دیگری معین و مقرر خواهند فرمود که به مرور به کمپانی پرداخته خواهد شد. از تاریخ این تلگراف به بعد عموم اهالی از علما و اعیان و تجار و عموم اطلاع می‌دهد که تنباکو و توتون و عموم اجناس دخانیه خودشان را به هر کس و به هر قیمت و هر نحو که میل خودشان باشد بیع و شری نمایند و ابتدا به مأمورین و کسان اداره دخانیه اگرچه رئیس آنها یقیناً اطلاع داده است شما هم اطلاع بدهید که حکم از این قرار است و ضمناً به موجب امر همایونی روحنا فدا تأکید می‌شود مبدا نسبت به مأمورین آنها خلاف قاعده و خلاف احترامی شود که موجب تنبیه و سیاست شدید خواهد شد. مردم هم خودشان را از این زحمت و تحمیل آسوده دانسته به دعاگویی وجود مسعود همایونی و به شکرگزاری مراجع کامله همایون خسروانه بیفزایند و بعضی حرکات جاهلانه را به کلی موقوف نمایند و عرایض شکرانه علمای اعلام به خاکپای مبارک برسد.

به تاریخ ۱۷ شهر جمادی الاولی ۱۳۰۹ امین‌السلطان [صدر اعظم]

فرمان لغو امتیاز توتون و تنباکو

واژگان سند

قَدر قَدر: بلند مرتبه	
ممالک محروسه: سرزمین‌های حفاظت و حراست شده یک پادشاه	
شاق: کار دشوار و سخت	مستدعی: درخواست شده
منوبل: انحصاری	معافی: عفو کردن، لغو کردن
موقوفی: بازداشتن، لغو کردن	مَتر: محل درآمد
بیع و شری: خرید و فروش	

○ فعالیت

- ۸- با راهنمایی دبیر خود متن سند را در کلاس بخوانید و به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:
الف) فرمان لغو قرارداد توتون و تنباکو توسط چه کسی صادر و توسط چه کسی به مردم ابلاغ شد؟
ب) فکر می‌کنید چرا در این فرمان، هیچ اشاره‌ای به اشتباه شاه و حکومت در انعقاد اولیه قرارداد با استعمارگران نشده است و بلکه در مقابل، لغو آن به لطف و مرحمت شاه نسبت داده شده است؟
پ) در کدام قسمت‌های فرمان، می‌توانید تکبر و خودخواهی شاهانه را ببینید؟ آیا فکر نمی‌کنید که یکی از عوامل پیشرفت نکردن ایران در گذشته، وجود چنین حکومت و شاهانی بوده است؟
ت) وقتی متن این سند را می‌خوانید چه نکته‌هایی شما را بیشتر به فکر و می‌دارد یا توجه شما را جلب می‌کند؟

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

پتر کبیر: پتر اول امپراتور (تزار) نامدار و معروف روسیه که هم‌زمان با سال‌های پایانی سلسله صفوی بر آن کشور حکومت می‌کرد. او با نوسازی ارتش روسیه، روسیه را به کشوری قدرتمند و پهناور تبدیل کرد.

امتیاز اقتصادی: اجازه فعالیت اقتصادی و یا واگذاری حق بهره‌برداری از منابع طبیعی و معدنی به افراد یا شرکت‌های داخلی یا خارجی.

نهضت: برخاستن، به حرکت درآمدن و قیام برای رسیدن به مقاصد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی معین.

به کار بندیم

- ۱- با مراجعه به پایگاه اینترنتی شبکه رشد به نشانی www.roshd.ir و یا کتاب‌هایی درباره زندگی و خدمات میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی، خلاصه‌ای از زندگی‌نامه او را تهیه کنید و در کلاس بخوانید.
- ۲- پرس‌وجو کنید که آیا در شهر یا روستای محل زندگی شما آثاری از دوره قاجار باقی مانده است. در صورت وجود چنین آثاری، درباره یکی از آنها گزارشی به همراه عکس تهیه و به کلاس ارائه کنید.
- ۳- با مطالعه متن به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

«تعداد دستگاه‌های بافندگی دستی شیراز که در اوایل حکومت قاجار ۵۰۰ واحد بود، حدود ۶۰ سال بعد به ۱۰ واحد کاهش یافت که آنها هم پارچه‌های زیر و خشن می‌بافتند. در همان دوره، تعداد کارگاه‌های حریربافی اصفهان نیز از ۱۲۵۰ واحد به ۱۲ واحد رسید و مردم آن شهر، مصرف‌کننده پارچه‌های نخی کارخانه‌های انگلستان شدند».

منبع: مقاومت شکننده، تاریخ تحولات اجتماعی ایران از صفویه تا انقلاب اسلامی، تألیف جان فوران، ترجمه احمد تدین، ناشر: رسا،

۱۳۷۷ ش، ص ۱۹۶.

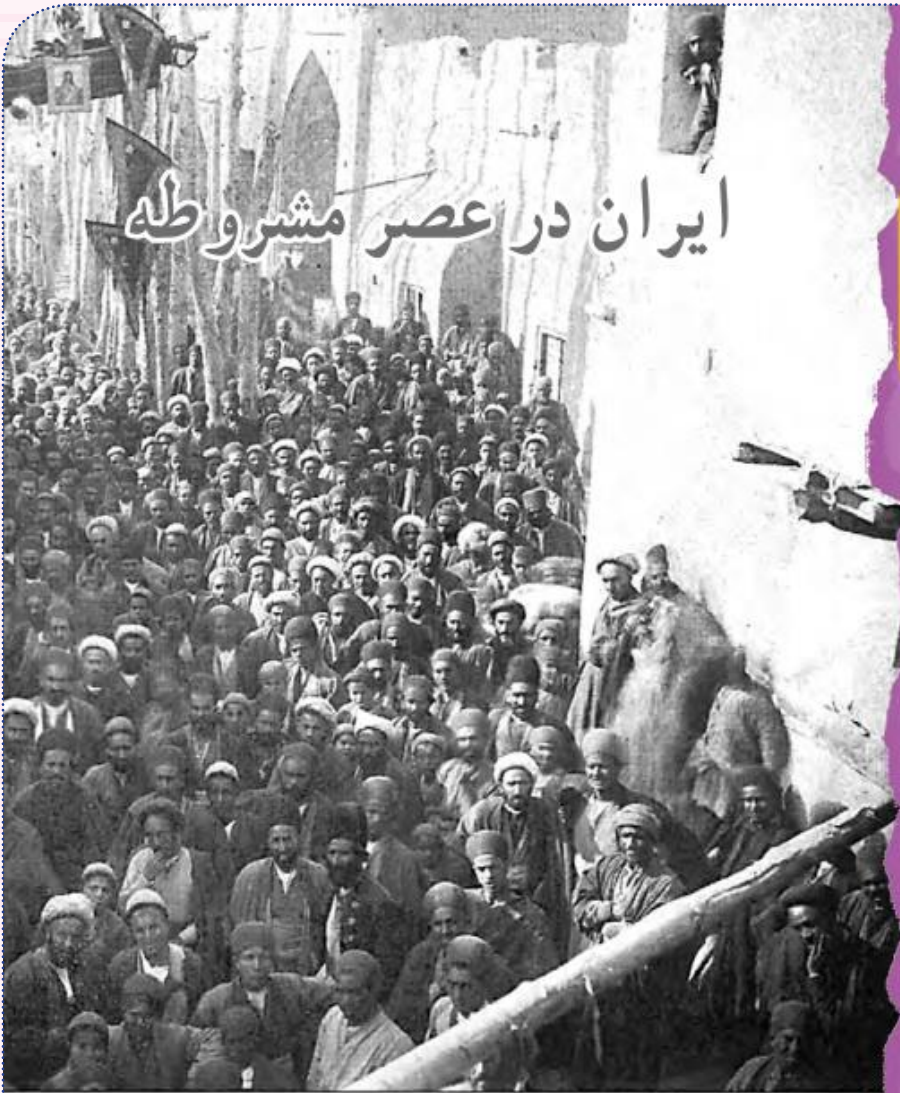
- الف) دلیل کاهش تعداد کارگاه‌های بافندگی در دو شهر شیراز و اصفهان چه بوده است؟
 ب) به نظر شما، کاهش تعداد کارگاه‌های بافندگی در دوره قاجار، از نظر اقتصادی چه آثار و نتایجی برای مردم ایران داشت؟
 پ) از این موضوع تاریخی برای اقتصاد کشور در شرایط کنونی چه پندی می‌توان گرفت؟

ایران در عصر مشروطه

فصل

در دوره پادشاهی مظفرالدین‌شاه قاجار، اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران به دلیل مشکلات داخلی و افزایش نفوذ و دخالت روسیه و انگلستان آشفته‌تر شد. مردم ایران که در آن زمان در نتیجه روشنگری‌ها و هدایت علما و اندیشمندان آگاه‌تر و بیدارتر شده بودند، برای رهایی از آن وضع نابسامان، جنبش عظیمی به پا کردند. هدف این جنبش تغییر شیوه حکومت به منظور ایجاد امنیت، عدالت، آزادی، پیشرفت کشور و رهایی از استبداد داخلی و سلطه خارجی بود. نهضت مشروطیت در سال ۱۲۸۵ ش/۱۳۲۴ ق به پیروزی رسید و نظام پادشاهی استبدادی در ظاهر به حکومت مشروطه تبدیل شد اما به سبب موانع و مشکلات داخلی، دخالت‌های کشورهای خارجی و وقوع جنگ جهانی اول، نهضت به هدف‌های اساسی خود نرسید و اوضاع ایران بدتر شد. نتیجه این حوادث، سقوط سلسله قاجار، روی کار آمدن سلسله پهلوی و آغاز دوره جدیدی در تاریخ ایران بود.

شما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید :

- ۱- نهضت مشروطه چرا و چگونه در ایران به وجود آمد؟
- ۲- موانع و مشکلات داخلی و خارجی حکومت مشروطه در ایران چه بود؟
- ۳- تغییر حکومت قاجاریه به پهلوی چرا و چگونه صورت گرفت؟
- ۴- هدف‌ها و نتایج نهضت ملی شدن نفت ایران چه بود؟

درس ۱۳

نهضت مشروطه

مظفرالدین شاه

در زمان پادشاهی مظفرالدین‌شاه، اتفاق بزرگ در ایران شد و قدرت شاه توسط قانون کم شد. و مراکزی مانند مجلس شوراها و گروه وزیران در اداره کشور می توانستند دخالت کنند.

وضعیت ایران و جهان در اول نهضت مشروطه

در زمان پادشاهی ناصرالدین شاه، با بیشتر شدن دخالت روسیه و انگلستان در ایران، وضعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران بد شد. این اتفاق در زمان پادشاهی مظفرالدین شاه که ضعیف، بود بیشتر شد.

مردم ایران از این وضعیت بسیار بد در زمانی دخالت کشورهای دشمن ناراحت بودند و می دانستند که پادشاه ضعیف ایران هیچ کاری نمی‌تواند انجام دهد، با کمک از دین و فکر شیعی به آرامی شروع به بهتر کردن وضعیت کشور کردند. رهبر مردم در این اتفاق علما (روحانی) بود. کشورهای دشمن اروپایی که از چهار قرن قبل، شروع به حمله کردند و گرفتن پول و ثروت کشور ما در قاره آسیا، آمریکا و آفریقا بودند، پس از انقلاب صنعتی تلاش کردند که همه جهان را بگیرند و از پول و ثروت کشورها استفاده کنند. یکی از کارهای آنها ضعیف کردن پادشاه هر کشور بود تا بتوانند آن کشور را بگیرند مانند انگلیس. آنها با درست کردن گروه های جدید و بیشتر کردن دعوا بین گروه های مختلف تلاش کردند تا نیرویی مردم را ضعیف کند. اما علما (روحانی) برای بهتر شدن اداره کشور زیاد می کرد.

در زمان پادشاهی قاجار، به بعضی از مردم شروع به تشویق و حمایت از کشورهای اروپایی و پادشاهی مشروطه کردند و از وضعیت بد کشور گفتند. تعدادی از افراد با فکر روشنفکران این زمان پذیرفتن فکرها و کارهای کشورهای اروپایی را بسیار به مردم می گفتند و نهضت و اصلاح طلبی مردم ایران را که مساوی بودن حق و مبارزه کشور با دشمن بود را به فکرها کشورهای اروپایی اضافه کردند.

صحنه ای از مراسم عزاداری ماه محرم در دوره قاجار

○ فعالیت

۱- کاربرگه شماره (۱۰) را انجام دهید.

نهضت مشروطه چگونه رخ داد؟

پیروزی در نهضت تنباکو و قتل ناصرالدین شاه، انگیزه مردم برای مبارزه با دشمنان و سلطنت کشورهای خارجی را بیشتر کرده بود. مظفر الدین شاه هم پادشاهی ضعیف بود و قدرتی برای درست کردن کشور نداشت و اتفاقاً هزینه‌های سنگین سفرهای او به خارج کشور وقتی وضعیت اقتصادی مردم بد بود باعث ناراحتی زیاد مردم شد. در این وضعیت بی احترامی به دین از سوی تعدادی از کارمندان کشورهای دشمن در ایران، باعث ناراحتی و مخالفت مردم به رهبری و علما (روحانی) تهران مانند آیت الله بهبهانی و آیت الله سید محمد طباطبایی بود.

یکی دیگر از دلیل‌هایی که اتفاق مشروطه را سریع کرد اتفاق فلک کشیدن بعضی از بازاریان بود. در آن زمان قیمت تعدادی از کالاهای مهم مانند نان و قند بالا رفت. تعدادی از مردم به همراه تعدادی از فروشندگان قند به این گرانی مخالفت کردند. حاکم تهران بر مخالفت مردم گوش نکرد و حتی آنها را فلک کرد. به همین دلیل مخالفت‌ها زیاد شد و تعدادی از علما (روحانی) با نشستن در حرم حضرت عبدالعظیم از مردم حمایت کردند. از درخواست‌های مردم و علما (روحانی) مانند آیت الله بهبهانی و آیت الله سید محمد طباطبایی این بود که عدالت خانه در تمام شهر درست شود که با قول شاهین مخالفت تمام شد. اما بعد از چند وقت مظفرالدین شاه به قول خود عمل نکرد.

خارج شدن علما از کشور، نشستن در سفارت و دادن دستور مشروطه

به دلیل تشکیل نشدن عدالت خانه و مخالفت شدید، شهر حالت نیمه تعطیل به خود گرفت و آیت الله طباطبایی و بهبهانی پیشرفته کار را بدون همراه شدن آیت الله شیخ فضل الله نوری ناممکن می دیدن از او خواستند تا به مردم مخالف اضافه شود.

شیخ فضل الله نوری که بزرگترین عالم تهران بود با آن همراه شد و به همین دلیل بیشتر علما به جمعیت مخالف مردم اضافه شدند. در آخرت چند هزار نفر برای گرفتن درخواست‌های خود به قم رفتند و یا فرستادن نامه به عالمان دانشمندان دیگر شهرها و علمای بزرگ در عراق درخواست همراه شدن کردند.

با خارج شدن علما از تهران در شهر به دروغ گفتند که دولت می‌خواهد بازاریان را اذیت کند به همین دلیل تعدادی با تحریک تعدادی از دوستان انگلیس به سفارت کشور انگلیس رفتند.

آیت الله بهبهانی

آیت الله طباطبایی

پذیرایی سفارت انگلیس از پست نشینان

گروهی از معترضان که در سفارت انگلستان پست نشسته بودند.

کم کم تعداد مخالفان زیاد شدند و هزاران نفر از بازاریان و مغازه‌داران و مردم اضافه شدند. کارمندان سفارت از این اتفاق استفاده کردند و از مردم پذیرایی کردن و به دورغ از مخالفت مردم شکایت کردند. ولی مردم از فکرهای پیچیده و دروغین آگاه نبودند. بسیاری از مردم برای اولین بار کلمه مشروطه را شنیدند و انگلیسی‌ها از مردم خواستند که مانند کشور خودشان، ایران هم باید مشروطه و مجلس شورا داشته باشد.

مخالفت مردم در بعضی از شهرها و تعطیلی بازار و مسجد هادر تهران، در آخر دلیل دادن دست و تشکیل مجلس شورا توسط مظفردالدین شاه در مردادماه سال ۱۲۸۵ شد. بعد از آن تعدادی از سیاستمداران (بزرگان کشور) مشروطه، با سرعت قانون اساسی را نوشتند.

○ فعالیت

۲- چه جریان‌هایی با چه تفاوت‌هایی در نهضت مشروطه نقش مؤثری داشتند؟

مسائل و حوادث پس از مشروطه

حکومت مشروطه از همان اول پیروزی، مشکلات زیادی در داخل کشور و خارج کشور داشت، که دلیل انجام نشدن کارهای اصلی حرکت مشروطه‌خواهی شد. تعدادی از حوادث مانند:

نوشتن متمم قانون اساسی و زیاد شدن مخالفت‌ها:

درست کردن سریع قانون اساسی توسط نمایندگان دلیل کم و خوب نبودن آن بود. این کم و خوب نبودن دلیل شد که شیخ فضل الله نوری و تعدادی از علما (روحانی) را مجبور به اضافه کردن بعضی از قوانین به قانون اساسی کرد. با تلاش زیاد آیت الله شیخ فضل الله نوری قسمت‌هایی از این قانون‌های اضافه شده قبول شد که تعدادی از علما و دانشمندان بزرگ دینی قانون‌ها را با اتفاقات زمان خود نگاه کنند تا با اصل اسلام مخالفت نباشند

ب) تعطیلی مجلس:

مظفردالدین شاه زمانی کوتاه بعد از دادن دستور مشروطه فوت کرد. محمدعلی شاه، جانشین او پادشاه بدی بود. او با حمایت دولت روسیه و دوستان پادشاه تصمیم گرفت حکومت مشروطه را خراب کند. پس از چند ماه از اختلاف و دعوا بین موافقان و مخالفان و حادثه مانند قتل صدر اعظم شاه و حمله به شاه به دستور محمد علی شاه، به مجلس شلیک کردند و مجلس تعطیل شد.

محمدعلی شاه

با تعطیلی مجلس، گروهی از مشروطه خواهان به اروپا رفتند. اما مردم و علما (روحانی) در داخل کشور مقاومت کردند. مقاومت اصلی از تبریز به رهبری ستارخان و باقرخان و با کمک علما بزرگ شهر نجف بود. در این زمان دوستان مشروطه در گیلان و اصفهان، با شنیدن خبر مقاومت مردم تبریز به تهران رفتند و آنجا را گرفتند. پس از گرفتن تهران و تشکیل مجلس عالی، شاه رفت و پسر نوجوانش، احمدشاه پادشاه شد.

ستارخان و باقرخان در میان گروهی از مجاهدان مشروطه‌خواه

پ) شهادت شیخ فضل الله نوری :

با پیروزی دوباره دوستان مشروطه، انتظار بود که دشمنان واقعی نهضت تنبیه شوند. اما آنها آزاد شدن و محمدعلی شاه نیز بدون تنبیه شدن به خارج از کشور فرستاده شد. برای همین، در روزهای اول، تعدادی از علما را به زندان بردند و شیخ فضل الله نوری بدون دلیل اعدام (کشته) شد.

شهادت بزرگترین عالم تهران در زمان نهضت مشروطه که قبل از آن در نهضت تنباکو نیز تلاش زیاد کرد، نشانه اشتباه شدن کارهای مشروطه بود که البته از قبل هم شروع شده بود. شیخ فضل الله نوری با مشروطه که مانند فرهنگی کشورهای اروپایی باشند مخالف بود و از مشروطه ی مناسب با فرهنگ ایران حمایت می کرد.

سفارت روسیه که دارای منافع متضادی با انگلستان در جریان مشروطیت بود، به شیخ فضل الله پیشنهاد کمک و پناهنده شدن به سفارت روسیه را داد، اما او نپذیرفت و گفت: «من راضی هستم صدمرتبه زنده شوم و کشته شوم، اما پناهنده بیگانگان نشوم و برخلاف امر خداوند، رفتاری نکرده باشم».

○ فعالیت

۳- چه حوادث مهمی در فاصله فرمان مشروطیت تا آغاز جنگ جهانی اول رخ داد؟

فعالیت

۴- مهم‌ترین موانع و مشکلات داخلی نظام مشروطه را توضیح دهید.

ت) افزایش دخالت‌های خارجی :

افزایش دخالت‌های خارجی در زمان انقلاب مشروطه ایران، کشور آلمان و دوستانش، یعنی ایتالیا، اتریش و مجارستان یک قدرت بزرگ در اروپا شدند و می‌خواستند کشور های گرفته شده از قبل را برای خود بگیرند. انگلستان و روسیه برای زیاد شدن قدرت آلمان و دوستانش، تصمیم گرفت با آنها دوست شود. به این دلیل، این دو کشور با قرارداد ۱۹۰۷ ایران را بین دو تقسیم کردند (جدا کردند) بعد از آن روسیه به راحتی در ایران دخالت می‌کرد و اجازه نمی‌داد که دولت و مجلس ایران درست شود. بعد نیروهای روسیه وارد ایران شدند. آنها تعدادی از از طرفداران مشروطه را در تبریز کشتن و در حرم امام رضا (ع) شلیک کردند.

نقشه تقسیم ایران در قرارداد ۱۹۰۷

فعالیت

۵- پس از مطالعه متن، به نقشه دقت کنید و بگویید : الف) روسیه و انگلستان در قرارداد ۱۹۰۷ تقریباً کدام نواحی ایران را تحت نفوذ خود گرفتند؟

ب) هدف انگلستان و روسیه از امضای قرارداد ۱۹۰۷ چه بود؟ پ) قرارداد ۱۹۰۷ چه نتایجی برای ایران داشت؟

نظامیان اشغالگر انگلیسی مستقر در ایران در دوران جنگ جهانی اول

تندیس رئیس‌علی دلواری در بندر دلواری (استان بوشهر)

مردم ایران برای جنگی که خود نقشی در ایجاد آن نداشتند، بهای سنگینی پرداختند. یکی از عوامل مؤثر بر کشته شدن چند میلیون نفر ایرانی در این زمان، دخالت انگلیس در بازار ایران و ایجاد موانع برای تأمین آذوقه مورد نیاز مردم و ایجاد قحطی بود.

ث) وقوع جنگ جهانی اول:

جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۴ میلادی ۱۲۹۳ شمسی شروع شد. یک طرف جنگ را متحدین و طرف دیگر را متفقین می‌گفتند. جنگ بین متحدین و متفقین بود. جنگ جهانی اول بعد از ۴ سال با پیروزی متفقین تمام شد. به دلیل این جنگ میلیون‌ها نفر کشته و زخمی و بی‌خانه شدند و ضرر و خرابی زیادی داشت.

جنگ جهانی اول

متحدین	آلمان، ایتالیا، اتریش، مجارستان، عثمانی
متفقین	انگلستان، روسیه، فرانسه، در اواخر جنگ (آمریکا)

دولت ایران در زمان شروع جنگ گفت که طرفدار هیچ کشوری نیست، اما انگلستان، روسیه و عثمانی به حرف ایران گوش نکردند و سرباز خود را به ایران آوردند. به همین در جاهایی از ایران سربازان روسیه و انگلستان با سربازان عثمانی جنگیدند. در جاهایی از ایران مانند بوشهر، فارس و خوزستان سربازان مردمی مانند عشایر قوی با نیروهای دشمن مبارزه کردند. مانند مردان بزرگ شهر تنگستان با رهبری رئیس‌علی دلواری با فداکاری و شهید شدن به دشمن ضربه زدند.

جنگ جهانی اول وضعیت ایران را خراب کرد. به دلیل بودن سربازان دشمن و جنگ دولت ضعیف شد و نتوانست از کشور نگهداری کند. مخالفت بر گوش نکردن به دستورهای دولت بیشتر شد و دیگر مردم آرامش و امنیت نداشتند. در آن سال‌ها اتفاقات بد دیگر مانند بی‌غذایی، فقر، گرسنگی و زیاد شدن بیماری چند میلیون نفر کردند.

فعالیت

۶- آثار و پیامدهای سیاسی و اجتماعی جنگ جهانی اول در ایران را از متن درس استخراج و فهرست کنید.

درس ۱۴

ایران در دوران حکومت پهلوی

زمانی که جنگ جهانی اول تمام شد، کشور ما مشکلات زیاد سیاسی اقتصادی و اجتماعی داشت. این مشکلات همراه با کارهای بد انگلستان در ایران، کم کم باعث رفتن پادشاهی قاجار و آمدن پادشاهی پهلوی به جای آنها شد.

علتهای تغییر پادشاهی از قاجاریه به پهلوی
قرارداد ۱۹۱۹:

در آخر جنگ جهانی اول حکومت تزاری روسیه به دلیل انقلاب بزرگی در روسیه نابود شد. و بعد از آن نامه این کشور اتحاد جماهیر شوروی شد. دولت جدید شوروی سربازان خود را از ایران آورد و مشغول اتفاق های داخل کشور خود شد. انگلستان از این اتفاق استفاده کرد تا در ایران قوی تر شود و بیشتر از قبل در ایران دخالت کند. و به همین دلیل با وثوق الدوله نخست وزیر ایران، قراردادی (توافق) بست که قرارداد ۱۹۱۹ نام داشت در این قرارداد اداره کار های نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان نظامی و مالی انگلستان بود. این قرارداد در ایران با مخالفت زیاد مردم بود و بسیاری از افراد مهم و آزادیخواه (طرف دار آزادی) مانند آیت الله مدرس و شیخ محمد خیابانی با آن مخالفت کردند و احمد شاه قاجار هم آن را قبول نکرد.

فعالیت

۱- دلیل مخالفت گسترده آزادی خواهان با قرارداد ۱۹۱۹ چه بود؟

کودتای * ۱۲۹۹:

احمد شاه، رضاخان و تعدادی از مقام های حکومتی

انگلستان بعد از شکست در انجام قرارداد ۱۹۱۹ سعی کرد از راه حمله مخفی به هدف خود برسد. انگلیسی ها یکی از فرماندهان نیروی قزاق به نام رضاخان (رضا میرپنج) را برای کارهای نظامی و سید ضیاء الدین طباطبایی را برای کارهای سیاسی حمله مخفی خود انتخاب کردند. طباطبایی از سیاستمداران (بزرگان) دوست انگلستان بود.

در سوم اسفند ۱۲۹۹ سربازان به دستور رضاخان به جاهای مهم پایتخت (مرکزی) کشور رفتند و آنجا را گرفتند و احمد شاه مجبور شد سید ضیاء را برای نخست وزیر و رضاخان را فرماندهی همه سربازان انتخاب کند. رضا قانع اخلاق بدی داشت و این اخلاق بدی برای انجام اهداف انگلیسی ها در ایران خوب بود.

تغییر پادشاهی از قاجار به پهلوی

رضا خان در میان گروهی از فرماندهان نظامی

کودتای ۱۲۹۹ انگلیسی‌ها کم‌کم دلیل تغییر پادشاهی ایران شد. رضاخان تلاش زیادی برای نگهداشتند و زیاد شدن قدرت خود در ایران کرد. او و سربازان با خشونت زیاد، مردم را می‌ترساندند و با حکومت نظامی (مجبور کردن مردم) کشور را آرام کرد. به همین دلیل دوستان او با تبلیغات زیاد او را بهتر از احمدشاه برای پادشاهی نشان دادند.

رضاخان در آن زمان برای نزدیک شدن به مردم خود را آرام مذهبی و دوست دین نشان داد. به همین دلیل در مراسم و جاهای مذهبی می‌رفت و با علما صحبت می‌کرد او با استفاده از قدرت خود که وزیر جنگ و نخست وزیر بود، دوستان خود را وارد

مجلس شورای ملی کرد. در سال ۱۳۰۴ شمسی مجلس شورای ملی زمانی که تعدادی از نمایندگان مانند آیت الله مدرس مخالف بودند، احمد شاه قاجار را از پادشاهی برکنار کرد و حکومت موقت (پادشاهی در زمان کم) را به رضاخان دادند. بعد مجلس موسسان پادشاهی را به رضاخان و خانواده او داد.

فعالیت

۲- الف) علت کودتای ۱۲۹۹ چه بود؟

ب) کدام شرایط و عوامل داخلی و خارجی، به رضاخان در دستیابی به قدرت کمک کرد؟

راه پادشاهی و کارهای رضا شاه

• استبداد :

زور گفتن رضاشاه از ابتدای پادشاهی شروع به زور گفتن کرد. در زمان پادشاهی او گروه وزیران و نمایندگان مجلس شورای ملی نمی‌توانستند کاری انجام دهند و فقط دستور شاه انجام می‌شد.

• ضربه به زدن به آزادیخواهان

رضاشاه به گروه‌ها و روزنامه‌ها اجازه کار کردن نداد و با زور و خشونت و ترساندن آنها پادشاهی کرد. در این زمان افراد مخالف را زندان یا اذیت و یا می‌کشتن. آیت الله سیدحسن مدرس یکی از مخالفان اصلی با پادشاهی رضا شاه بود که به دست سربازان رضاشاه کشته شد. رضاخان برای درست کردن کشور و آرامش مردم به دروغ گفت و به مخالفت آزادیخواهان و دوستان کشور مانند نهضت جنگل، به رهبری میرزا کوچک خان جنگلی را به خشونت زیاد ضربه زد.

میرزا کوچک خان جنگلی و دو تن از هم‌زمانش

بیشتر بدانیم

«آن یک رأی خودم، چه شد؟»

آیت‌الله سید حسن مدرس از جمله عالمان مبارزی بود که در مجلس همواره از حقوق ملت دفاع و با استبداد داخلی و نفوذ و سلطه بیگانگان مبارزه می‌کرد. او یکی از مخالفان سرسخت رضاخان بود. آیت‌الله مدرس در انتخابات ششمین دوره مجلس به عنوان نماینده اول تهران به مجلس راه یافت اما در انتخابات دوره هفتم، که در زمان حکومت رضاشاه برگزار شد، اعلام کردند که مدرس حتی یک رأی هم نداشته است. وی در پاسخ این ادعا، در جمله‌ای تاریخی و طنزآمیز گفت: «دست‌کم آن یک رأیی که بنده به خودم دادم، چه شد؟» مدرس به مبارزه خود با رضاشاه ادامه داد و به همین دلیل دستگیر و تبعید شد. او پس از تحمل سال‌ها تبعید و زندان، در سال ۱۳۱۶ در کاشمر به جرم آزاداندیشی و مخالفت با رضاخان به شهادت رسید.

• درست کردن ارتش با نظم

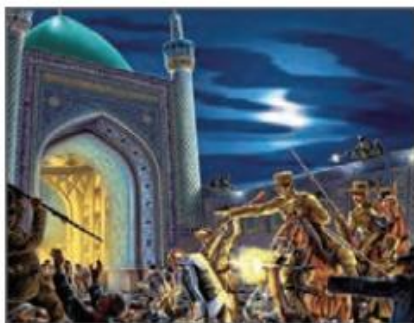
درست کردن ارتش با نظم: در ایران از کارهای مهم انگلیسی‌ها بود. این ارتش دلیل قدرت بیشتر و برای خراب کردن حرکت‌های مردمی بود و در زمان مهم دستورهای نظامی انگلستان را انجام می‌داد. رضاشاه نیروهای سه‌گانه ارتش را با کمک انگلیسی درست کرد و در سال ۱۳۰۴ شمسی قانون سربازی (وظیفه عمومی) را دستور داد. ارتش رضاشاه قدرت کافی نداشت و در حمله متفقین در جنگ جهانی دوم، شکست خورد.

• درست کردن خط راه آهن سراسری

درست کردن خط راه آهن سراسری (قطار) درست کردن این راه با تبلیغات زیاد بود ولی برای مردم و اهداف اقتصادی مردم نبود. هدف این خط آهن (قطار) برای جابجا کردن سریع سربازان انگلیس از جنوب کشور به شمال کشور بود. در صورت جلو آمدن روس‌ها انگلیسی‌ها با استفاده از قطار سریع به شمال کشور می‌آمدند و نمی‌گذاشتند روس‌ها به هندوستان بروند در جنگ جهانی دوم هم این راه مهم‌ترین راه ارتباط سربازان متفقین تبدیل شد.

• تضعیف هویت اسلامی و تخریب فرهنگ ایرانی

ضعیف شدن هویت اسلامی و خراب کردن فرهنگ ایرانی حکومت رضا شاه با دروغ گفتن در مورد پیشرفت و بهتر کردن فرهنگ و اجتماع کارهایی را انجام داد که ارزش‌های دینی ضعیف شد و فرهنگ غیر ایرانی بیشتر شد یکی از این کارها مجبور کردن مردم به

واقعۀ مسجد گوهرشاد

پوشیدن لباس شبیه هم و نداشتن کلاه لبه دار مشهور به کلاه پهلوی است پس از آن کم کردن مراسم مذهبی از جمله عزاداری امام حسین بود و بعد برداشتن حجاب بود مردم مشهد با این کارها مخالفت کردند و در مسجد گوهرشاد جمع شدن سربازان مردم را در کنار حضرت امام رضا با گلوله شهید و زخمی کردند رضاشاه که فرهنگ اروپایی را دوست داشت بعد از خراب کردن مخالفت مردم در مسجد گوهرشاد دستور داد تا حجاب را از زنان و دختران بگیرند در دوران پادشاهی رضا شاه در مورد زمان‌های خیلی قدیم ایران برای ضعیف و خراب کردن هرکدام از ارزش‌های اسلامی زیاد شد این زمان علاقه مردم که هم بدین و هم به اسلام بود و دلیل قدرت و بهتر هویت کشور بود توجه نشد و تلاش زیاد برای از بین بردن هویت قوم هویی داشتن مردمی شهید به هم و از ارزش‌های بعضی از اقوام انجام شد

آثار جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵-۱۹۳۹ م/ ۱۳۲۴-۱۳۱۸ ش) بر ایران

رژه نظامیان انگلیسی در خیابان‌های تهران
(جنگ جهانی دوم)

جنگ جهانی دوم با حمله سریع آلمان به لهستان شروع شد ایتالیا و ژاپن طرفدار آلمان بودند و دولت‌ها محور شدند در سمت دیگر جنگ، انگلستان، فرانسه، شوروی (روسیه قدیم) و آمریکا متفقین شدند.

جنگ جهانی دوم

دولت‌های محور	آلمان، ایتالیا، ژاپن
متفقین	انگلستان، فرانسه، شوروی (روسیه)، آمریکا

نظامیان شوروی در خیابان‌های تبریز (جنگ جهانی دوم)

در جنگ جهانی دوم، دولت ایران گفت که طرفدار هیچ کشوری در جنگ نیست، ولی در شهریور ۱۳۲۰ متفقین با دروغ گفتن که تعدادی از کارمندان آلمانی به ایران آمده‌اند، کشور ایران را گرفتند. هدف مهم آنها استفاده از مکانها و خوبی‌های ایران بود. متفقین بعد از گرفتن ایران رضاشاه را از پادشاهی ایران برداشتند و او را از کشور بیرون کردند.

پیشتر بدانیم

استالین (از شوروی)، روزولت (از آمریکا) و چرچیل (از انگلیس)

سران متفقین در مقطعی از جنگ جهانی دوم، جهت تصمیم‌گیری برای آینده جنگ و نحوه تقسیم جهان بین خود، به تهران آمدند. رؤسای کشورهای آمریکا، انگلیس و شوروی بدون اینکه به محمدرضا شاه چیزی بگویند و حتی او را از سفر خود مطلع کنند از ۹ تا ۱۲ آذر ۱۳۲۲ در سفارت شوروی در تهران به سر بردند و بعد از برپایی جلسه و اتخاذ برخی تصمیمات، بدون اندکی اعتنا به شاه ایران به کشورهای خود بازگشتند.

○ فعالیت

۳- الف) کشور مادر دو جنگ جهانی اول و دوم «پل پیروزی متفقین» لقب گرفت. باراهنمایی دبیر خود و با همفکری یکدیگر، بگویید چرا این لقب به ایران داده شد. ب) آثار و پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جنگ جهانی دوم بر ایران چه بود؟

نهضت ملی شدن نفت (مخالفت گروهی)

آیت‌الله کاشانی و مصدق

محمدرضا شاه در سال‌های اول پادشاهی نمی‌توانست مانند پدرش (باظلم) پادشاهی کند. به همین دلیل نمایندگان مجلس شورای ملی و هیئت وزیران (بزرگان کشور) توانستند برای اداره بهتر کشور کارهایی انجام بدهند. در این زمان گروه‌های سیاسی و روزنامه‌ها کار خود را شروع کردند ولی رقابت‌های انگلستان، شوروی و آمریکا برای بیشتر شدن قدرت سیاسی و اقتصادی، آرامش کشور را خراب می‌کرد. در این زمان نهضت ملی نفت شروع شد.

این نهضت مهم‌ترین اتفاق تاریخ معاصر (جدید) ایران است. حق استفاده از نفت ایران در زمان مظفرالدین شاه به انگلیسی‌ها داده شده بود. رضا شاه این حق استفاده را برداشت، ولی خیلی زود دوباره حق استفاده از نفت ایران را به انگلیس داد. در سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم مردم با حق استفاده از نفت ایران مخالفت کردند و خواستند صنعت نفت ایران ملی شود.

آیت‌الله کاشانی و دکتر محمد مصدق رهبر نهضت (مخالفت گروهی) صنعت نفت ایران شدند. مجلس شورای ملی هم با دیدن همکاری مردم به قانون ملی شدن نفت در اسفند ۱۳۲۹ دستور داد بعد از آن دکتر مصدق نخست‌وزیر شد تا قانون را انجام دهد و دشمنان دیگر از نفت ایران استفاده نکنند. دولت انگلیس برای انجام نشدن این قانون تلاش زیاد کرد ولی به دلیل دوستی و همکاری مردم و رهبران نهضت نتوانست.

پیش‌بردارانیم

شهید نواب صفوی، روحانی‌ای شجاع، با اخلاص و صریح بود که همراه با جوانانی مؤمن و استوار، جمعیتی با عنوان «فدائیان اسلام» را تشکیل داده بودند. آنها از مبارزان جدی با رژیم پهلوی بودند و در مقابل استعمار بیگانه و ظلم و فساد رژیم پهلوی، فعالیت‌ها و مبارزات مختلف نظامی، سیاسی و فرهنگی را انجام می‌دادند. فدائیان اسلام در نهضت ملی شدن نفت و روی کار آمدن دولت دکتر مصدق نیز، نقش مهمی ایفا کردند. سرانجام نواب صفوی و برخی یاران با وفایش، در دی ماه ۱۳۳۴، توسط رژیم شاه تیرباران شده و به شهادت رسیدند.

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و بازگشت استبداد (دیکتاتوری)

گروهی از افسران کودتایی در جریان کودتای ۲۸ مرداد

بعد از مدتی، رهبران و گروه‌های سیاسی نهضت ملی نفت با هم دشمن شدند، این کار، مردم را ناامید و دشمنان نهضت را خوشحال کرد. دولت‌های انگلستان و آمریکا از این زمان استفاده کردند و دولت دکتر مصدق را برداشتند. با کاری که این دو کشور کردند در روز ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تعدادی از سربازان با فرماندهی سرلشکر فضل‌الله زاهدی به خیابان آمدند، مراکز مهم پایتخت را گرفتند و دولت دکتر مصدق را خراب کردند.

دکتر مصدق گمان می‌کرد در مبارزه با استعمار انگلیس می‌تواند به آمریکای جوان اعتماد کند و از قدرت این کشور برای مهار انگلیس بهره‌گیرد، اما نه تنها این گونه نشد، بلکه انگلیس و آمریکا دست به دست هم داده و مصدق و نهضت ملی ایران را ساقط کردند. اعتماد مصدق به آمریکا در بازگشت سلطنت پهلوی به کشور و تقویت دوستی شاه و آمریکا نیز تأثیر گذاشت (اسناد لانه جاسوسی، ج ۱، ص ۳۵۳).

محمدرضا شاه هنگام دیدار با هویدا نخست‌وزیر و اعضای دولت او

بعد از موفقیت کودتای ۲۸ مرداد، حق استفاده از نفت ایران به دشمنان داده شد و قدرت آمریکا بر کشور ایران کم‌کم بیشتر شد.

چند ماه بعد از کودتای ۲۸ مرداد پادشاه پهلوی بدون توجه به ملی شدن صنعت نفت، حق پیدا کردن، خارج کردن و فروش نفت را با قراردادی به چند شرکت نفتی انگلیسی، آمریکایی، هلندی، فرانسوی داد. این شرکت‌ها باید نصف پول به دست آمده از فروش نفت را به ایران می‌دادند. محمدرضا شاه که بعد از کودتا با کمک دوستان انگلیسی و آمریکایی، پادشاهی ظالم و ستمگر شد و به اصول قانون اساسی توجه نکرد. او سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) را درست کرد تا با کمک آمریکایی‌ها مردم مخالف را خراب کند تا مردم ایران از او بترسند.

○ فعالیت

۴- همفکری کنید و بگوید به نظر شما، چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در اهداف نهضت تنباکو و نهضت ملی شدن نفت وجود دارد؟

۵- الف) مهم‌ترین دلیل موفقیت کودتای ۲۸ مرداد چه بود؟
ب) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه تفاوت و شباهتی با کودتای ۱۲۹۹ داشت؟

واژه‌ها

پیشتر بدانیم

بست نشستن: پناه بردن به مکان‌های مقدس یا خانه بزرگان به منظور حفظ جان یا دادخواهی؛ در دوره قاجار و حتی پیش از آن رسم بود که اشخاص برای اعتراض یا دادخواهی به مکان‌هایی مانند زیارتگاه‌ها، خانه علما و دیگر بزرگان پناه می‌بردند و تا خواسته‌هایشان برآورده نمی‌شد، آنجا را ترک نمی‌کردند. در این مدت، کسی حق نداشت پناهندگان را از پناهگاهشان بیرون کند. به این رسم، بست‌نشینی یا تحصن می‌گفتند.

کودتا: برانداختن دولت یا حکومت موجود و به دست گرفتن قدرت با استفاده از قوای نظامی.

مجلس مؤسسان: مجلسی شامل نمایندگان انتخابی مردم که برای تغییر یا اصلاح موادی از قانون اساسی تشکیل می‌شد.

استبدادی (دیکتاتوری): خودرأیی و استبداد؛ فرمانروایی یک فرد یا گروه بر یک کشور با زور و از طریق تحمیل افکار و عقاید خود بر جامعه و سرکوب منتقدان و مخالفان.

به کار ببندیم

- ۱- به چند گروه تقسیم شوید و هر گروه درباره زندگی و اقدامات یکی از این شخصیت‌ها تحقیق کند: میرزا کوچک‌خان جنگلی، آیت‌الله سید ابوالقاسم کاشانی، دکتر محمد مصدق، شهید سید مجتبی نواب صفوی.
- ۲- با توجه به دانسته‌های خود، یک مورد از عملکردهای شاهان زیر را که نشان بدهد آنها به قانون اساسی مشروطه پایبند بوده یا نبوده‌اند، بنویسید.

محمدعلی شاه ←

احمدشاه ←

رضاشاه ←

محمد رضا شاه ←

سقوط حکومت شاهنشاهی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی

فصل

تلاش‌ها و جان‌فشانی‌های ایرانیان برای رهایی از استبداد داخلی و سلطه خارجی در انقلاب مشروطیت و نهضت ملی شدن نفت به نتیجه مطلوب نرسید. مردم مسلمان ایران که خواهان احیای ارزش‌های اسلامی و به ویژه برقراری عدالت و آزادی بودند، در برابر استبداد، ستمگری و فساد حکومت پهلوی به پا خاستند. این بار، رهبری نهضت اسلامی ایران را عالمی شجاع و مبارز به نام امام خمینی به عهده گرفت. امام با تکیه بر باورها و ارزش‌های دینی، مردم را به ایستادگی در برابر ظلم و سلطه بیگانگان بر کشور فراخواند. سرانجام، مبارزه ملت برای استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی با تقدیم هزاران شهید در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ انقلاب اسلامی به نتیجه رسید و رژیم مستبد و وابسته پهلوی سرنگون شد. پس از آن، نظام جمهوری اسلامی با پشتیبانی و مشارکت مؤثر مردم در کشور مستقر شد و با وجود توطئه‌ها و اقدام‌های گسترده دشمنان انقلاب به مسیر خود ادامه داد.

نما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید:

- ۱- نهضت اسلامی مردم ایران به رهبری امام خمینی ره چرا و چگونه آغاز شد؟
- ۲- علل وقوع انقلاب اسلامی چه بود و چه عواملی در پیروزی آن نقش داشت؟
- ۳- نظام جمهوری اسلامی چگونه برقرار شد؟
- ۴- دلایل و پیامدهای دشمنی و توطئه‌های ضد انقلاب داخلی و خارجی چه بود؟

درس ۱۵

انقلاب اسلامی ایران

نهضت اسلامی به رهبری امام خمینی

پس از کودتای ۲۸ مرداد و آمدن محمد رضا شاه به پادشاهی، آمریکا دوباره در اداره کشور ایران شروع به دخالت کرد. در آن زمان مردم ایران از شکست نهضت ملی شدن صنعت نفت و ظلم دشمنان برکشورشان ناراحت بودند. آمریکایی‌ها برای گرفتن مخالفت دوباره مردم به شاه می‌گفتند که در کارهای مختلف اجتماعی و اقتصادی تغییر بدهد.

افشاگری امام خمینی علیه دربار اقدامات و جنایات حکومت پهلوی

الف) تصویب نامه (درست کردن)

انجمن‌های ایالتی و ولایتی پادشاهی پهلوی در سال ۱۳۴۱. ش قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی و شوراهای استان و شهرستان را تغییر داد. یکی از تغییرها این بود که مسلمان بودن برای کسانی که انتخاب می‌شوند کسانی انتخاب می‌کنند نیاز نبود و همچنین قسم دادن به قرآن برای کسانی که انتخاب می‌شوند لازم نبود.

پادشاه پهلوی به دروغ نشان می‌داد که با این تغییرها می‌خواهد مردم را در کارهای اجتماعی بیاورد. اما او می‌خواست هویت اسلامی مردم

ایران را ضعیف کند. به این دلیل، علما با این تغییر قانون مخالفت کردند. مهمترین مخالف، عالمی شجاع به نام آیت الله سید روح الله خمینی بود که در قم زندگی می‌کرد. امام خمینی می‌دانست دلیل این تغییرها، مخالفت با اسلام و خراب کردن ارزش‌های اسلامی است. در آخر به دلیل این مخالف‌های امام و دیگر علما دولت مجبور شد این تصویب نامه را انجام ندهد.

ب) اصول شش‌گانه *

محمدرضا شاه گوش دادن به دستورهای آمریکایی‌ها را برای باقی ماندن پادشاهی خود لازم می‌دانست. به این دلیل، زمان کوتاهی بعد از انجام ندادن تصویب نامه انجمن‌های ایالتی و ولایتی، گفت که اصول (قانون) شش‌گانه‌ای را با اسم انقلاب سفید برای نظر دادن همه مردم آورد.

اصول (قانون) شش‌گانه به دروغ برای کشور خوب و لازم بود، اما امام خمینی و دیگر علما از دروغ‌های پادشاه آگاه بودند. همچنین فهمیدن که انجام این اصول باعث بیشتر شدن دخالت آمریکا در ایران و گوش دادن به دستورهای دشمنان در سیاست و اقتصاد است. به این دلیل امام گفت: این نظر دادن مردم به اصول شش‌گانه درست نیست و از مردم خواست نظر ندهند. در بعضی از شهرها مانند تهران و قم مردم به اصول شش‌گانه و نظر دادن مردم مخالفت کردند. اما با همه مخالفت‌ها در بهمن ۱۳۴۱ انجام شد و پادشاهی پهلوی به دروغ گفت: بیشتر مردم موافق هستند.

فعالیت

۱- هدف آمریکا از ایجاد تغییرات در امور اجتماعی و اقتصادی ایران چه بود؟

۲- به نظر شما هدف شاه از برگزاری همه‌پرسی اصول شش‌گانه چه بود؟

(ب) قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲:

با شروع ماه محرم که در خرداد سال ۱۳۴۲ امام خمینی به مداحان و سخنرانان مذهبی گفت که به دلیل ظلم و دشمنی پادشاهان باید ساکت باشیم و ساکت بودن کمک به دشمن است از آنان خواست که خطر اسرائیل را به مردم بگویند. پادشاه پهلوی با اسرائیل دوست شده بود. او ۷۰ درصد مصرف نفت اسرائیل را از کشور ایران به آنها می داد و هیچ مخالفتی با حمله ها و به زور گرفتن های اسرائیل نمی کرد.

امام خمینی در عصر عاشورا ۱۳ خرداد در صحبت های تاریخی در مدرسه فیضیه قم با شاه به دلیل ظلم و شمنی و از طرفی دوستی با اسرائیل و آمریکا مخالفت زیاد کرد. دو روز بعد، سربازان پادشاه شب به خانه امام رفتند و او را گرفتند و بعد از بردن به تهران در پادگان نظامی زندانی کردند. گرفتن امام دلیل خشم و مخالفت زیاد مردم مسلمان ایران در شهرهای زیاد شد. بیشترین مخالفت در شهرهای قم، تهران و ورامین انجام شد. شاه که از حرکت زیاد و سریع مردم ترسید، دستور داد به مردم گلوله بزنند و مخالفت را تمام کنند. قیام ۱۵ خرداد با کشتن مردم و خشونت سربازان تمام شد، اما خشم و ناراحتی مردم انقلابی به شاه و سربازان او زیاد شد و قدرت مردم برای خراب کردن پادشاهی بیشتر شد.

تهران، ۱۵ خرداد ۱۳۴۲

امام خمینی (ره) در مدرسه فیضیه قم، ۱۳۴۲

(ت) مخالفت امام خمینی با لایحه کاپیتولاسیون (قضاوت سپاری):
(تنبیه نشدن و سوال نکردن خارجی ها در داخل کشور)

محمدرضا شاه در ملاقات با نیکسون، رئیس‌جمهور آمریکا

امام خمینی بعد از چند ماه در زندان، در فروردین ۱۳۴۳ به قم برگشت. بعد آمریکا دولت ایران را مجبور کرد که به سربازان نظامی آمریکا پول بدهد و ایران نتواند آنها را تنبیه یا از آنها سوال بپرسد. به دلیل این دستور آمریکایی‌ها در ایران کارهای اشتباه زیاد می کردند و دادگاه‌های ایران نمی توانست از آنها سوال بپرسد و یا آنها را تنبیه کند. امام خمینی در یک سخنرانی مهم گفت: این دستور ظلم و دشمنی با مردم ایران است و به دلیل دوستی شاه و آمریکا با او مخالفت زیاد کرد.

۱- مجموعه اسناد، ۱۳۸۶، ج ۱، صص ۴۲۵-۴۲۶

۲- اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۶، ص ۸۲۱

به این دلیل، پادشاه پهلوی فهمید که امام ساکت نمی‌شود و همیشه با آنها مخالفت می‌کند، در ۱۳ آبان ۱۳۴۳ امام را از ایران به ترکیه برد. بعد از یک سال امام از ترکیه به عراق رفت و تا مهر ۱۳۵۷ امام در شهر نجف زندگی کرد.

توضیح یادآورد

کاپیتولاسیون در ژاپن و کره جنوبی :

در انتهای جنگ جهانی دوم درحالی که ژاپن در حال مذاکره با متفقین برای پذیرش شکست با برخی از شروط بود، آمریکا دوبار اقدام به بمباران اتمی شهرهای هیروشیما و ناگازاکی کرد و ژاپن مجبور به تسلیم بی قید و شرط شد. پس از آن مقرر شد آمریکا نیروهای نظامی خود را در ژاپن مستقر کرده و از حق کاپیتولاسیون در این کشور برخوردار شود. لذا قراردادی با عنوان «سوپا» بین ژاپن و آمریکا منعقد شد که مبتنی بر آن زمانی که یکی از نیروهای نظامی یا غیرنظامی آمریکا مرتکب تخلف یا جرمی شود، دولت ژاپن اجازه اقدام علیه او نداشته و فقط ارتش آمریکای تواند وی را محاکمه کند. هم‌زمان این قرارداد با کشور کره جنوبی نیز منعقد شد. کاپیتولاسیون با اندکی تغییر همچنان در حال اجرا است.

فعالیت

۳- الف) کاربرگه شماره (۱۱) را انجام دهید.

ب) با مطالعه دقیق درس، اقدامات امام خمینی را در مبارزه با حکومت پهلوی به ترتیب روی نمودار بنویسید.

مخالفت با تصویب‌نامه
انجمن‌های ایالتی و ولایتی

ادامه مبارزه در دوران تبعید

ادامه مبارزه ملت پس از تبعید امام خمینی :

سخنرانی آیت الله خامنه‌ای برای جوانان و مردم

ادامه مبارزه مردم بعد از رفتن امام از کشور: مردم مختلف ایران و از همه مهم‌تر روحانیون، فرهنگیان، دانشجویان و بازاریان بعد از خارج شدن امام از کشور به مبارزه ادامه دادند. آنها گوش دادن به دستور امام را کار مهمی دینی می‌دانستند. گروه‌های دیگر هم با گروه‌های سیاسی متفاوت با پادشاه پهلوی مخالف بودند. بعضی از عالمان و دانشمندان مانند استاد شهید آیت الله مطهری، مرحوم آیت الله طالقانی و دکتر علی شریعتی تلاش کردند با سخنرانی، نوشتن کتاب و مقاله و گذاشتن کلاسهای آموزشی قرآن و نهج البلاغه در مسجدها، حسینیه‌ها و دانشگاه‌ها، اسلام انقلابی را به جوانان آموزش دهند.

استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری، سخنرانی در حسینیه ارشاد
مرحوم آیت‌الله سید محمود طالقانی، عالم مبارزی که مدت‌های طولانی در زندان‌های شاه، شدیدترین شکنجه‌ها را تحمل کرد و سال‌ها در تبعید به سر برد.
مرحوم دکتر علی شریعتی

اوضاع ایران در آستانه انقلاب اسلامی

زندان کمیته مشترک ضد خراب‌کاری که هم اکنون به موزه عبرت تبدیل شده است. در دوران محمدرضا پهلوی در این زندان، آویزان کردن از سقف، دستبند قبانی، آویزان کردن صلیبی، شوک الکتریکی، سوزاندن نقاط حساس بدن با قندک و شعله شمع و شلاق یا کابل برقی از رایج‌ترین شکنجه‌های مأموران ساواک بود.

در سال ۱۳۵۶ فکر می‌کردند که پادشاه پهلوی بسیار قدرت دارد. در آن زمان، شاه بیشتر مخالفان خود را خراب کرده بود. آمریکا و بسیاری از کشورهای قدرتمند به پادشاهی پهلوی کمک می‌کردند. باز هم مردم به دلیل مشکلات مختلف فرهنگی، سیاسی و اقتصادی با شاه و سیاست‌های او مخالف بودند.

پادشاه پهلوی به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی توجه نداشت. برنامه‌های رادیو و تلویزیون و سینما برای خراب کردن و ارزش‌های اسلامی بود. پادشاه پهلوی با دشمنان ایران دوست بود و دخالت‌های این کشورها مانند آمریکا دلیل شد تا مردم ایران ناراحت باشند.

ظلم و دشمنی دلیل خشم و ناراحتی مردم از پادشاه شده بود. پادشاهی پهلوی به حق مردم توجه نمی‌کرد.

روزنامه‌ها هم آزادی نداشتند و نمی‌توانستند با شاه و بزرگان پادشاهی مخالفت کنند. ساواک و سربازان مردم را اذیت و ناراحت می‌کردند و تعدادی زیادی از مخالفان را کشته، زندان و یا از کشور خارج می‌کرد. خراب کردن و دزدیدن پول و سرمایه مردم ایران از کارهای پادشاه پهلوی و بزرگان پادشاهی بود. که مردم فهمیدند و بسیار ناراحت شدند. بیشتر مردم ایران و مردم روستاها و شهرهای کوچک فقیر و بی‌سواد بودند و به فکر زنده ماندن خود و خانواده بودند. با دلیلی که در لانه جاسوسی آمریکا (محل کار آمریکا در ایران) پیدا شد که تعداد زیادی از خانواده پهلوی، رفتارهای غیر اخلاقی (بسیار زشت) داشتند و مردم ایران را دوست نداشتند.

۱- استاد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۶، ص ۶۸۵

۲- استاد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۱، ص ۲۷۵

مرضیه حدیدجی (دباغ) از زنان مبارز و انقلابی که در دوره حکومت پهلوی، زندانی و شکنجه شد.

○ فعالیت

- ۴- جدولی با سه ستون رسم کنید. دلایل سیاسی، فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی نارضایتی مردم از حکومت شاه را به تفکیک در آن بنویسید.
- ۵- با توجه به آنچه در کتاب «آمادگی دفاعی» خوانده‌اید درباره زندگی یکی از شخصیت‌هایی که با حکومت پهلوی مبارزه نمود، تحقیق کنید و اهداف وی را در کلاس توضیح دهید.

پیشتر بدانیم

- سیاست‌های محمدرضاشاه برای تبدیل شدن به برترین نیروی نظامی منطقه، از علل عمده وابستگی اقتصادی حکومت وی به آمریکا بود. در فاصله سال‌های ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۶، نزدیک به ۱۵ میلیارد دلار جنگ افزار آمریکایی به ایران فروخته شده بود. درآمد نفتی ایران در سال‌های آخر حکومت محمدرضا حدود ۲۰ میلیارد دلار در سال بود که البته نیمی از آن سهم شرکت‌های انگلیسی، آمریکایی و فرانسوی بود.
- هنگامی که تظاهرات در کشور اوج گرفت و شاه تصمیم به ترک کشور گرفت، دستور داده شد تا تمام جواهرات، عتیقه‌ها و اشیای قیمتی شامل چند هزار قطعه الماس، مروارید، طلا و ... در چند صد چمدان و صندوق گذاشته و به خارج از کشور منتقل شوند. برخی تخمین می‌زنند که محمدرضاشاه حدود ۲۵ میلیارد دلار را که معادل هزینه چند سال اداره کشور بود، با خود از کشور خارج کرد و به کشورهای غربی برد.

انقلاب اسلامی از آغاز تا پیروزی

در سال ۱۳۵۶ حاج آقا مصطفی خمینی و فرزند بزرگ امام (آبان ۱۳۵۶) ناگهان درگذشت (فوت کرد). مجلس ختم حاج آقا مصطفی در بعضی شهرها انجام شد و مردم به امام خمینی احترام گذاشتند و خشم خود را به شاه نشان دادند.

شاه و بزرگان پادشاهی که از کار مردم ناراحت بودند در روزنامه‌ها اطلاعات به ایشان حرف بد گفتند. این مقاله زشت بسیار مردم را ناراحت کرد و دلیل مخالفت مردم شد. مخالفت مردم بعد از چاپ مقاله، مهم بود فکر مردم به اسلام و روحانیت را نشان داد و دلیل قبول کردن فکر امام شد.

قیام ۱۹ دی قم :

مردم قم در ۱۹ دی ۱۳۵۶ در مخالفت با چاپ مقاله زشت درباره امام در روزنامه اطلاعات به خیابان آمدند. سربازان پادشاه مردم را کشتند.

قیام ۲۹ بهمن تبریز: مردم تبریز به مناسبت چهل‌م شهدای ۱۹ دی قم، در روزنامه ۲۹ بهمن مخالفت کردند و تعداد زیادی از آنها شهید و زخمی شدند.

زیاد شدن مخالفت‌ها و به خیابان آمدند مردم در کشور:

مخالفت مردم در خیابان در سال ۱۳۵۷ بود و شهرهای مختلف ایران پر از مخالفت‌های مردم شد بعد افراد بیشتری در خیابان‌ها آمدند و خواستند پادشاهی شاه نابود شود. در این زمان کارکنان و کارگران شرکت نفت هم شروع به مخالفت کردند و کارکنان کارخانه‌های دیگر و مراکز آموزشی رادیو و تلویزیون و روزنامه‌ها دیگر کار نکردند. یکی از بدترین اتفاق‌ها در زمان انقلاب اسلامی در روز ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ در تهران بود. در آن روز که جمعه سیاه نام داشت سربازان پادشاهی با بی رحمی و خشونت مردم را در میدان ژاله (شهدای کنونی) کشتند.

راه‌پیمایی عظیم مردم تهران در روز عاشورا سال ۱۳۵۷

کارهای شاه مشخص نبود به دروغ نخست وزیران خود را عوض می‌کرد و می‌گفت که صدای مخالفت مردم را شنیده است و به خواسته‌ها توجه دارد. ولی به مأموران خود دستور می‌داد که مردم مخالف را نابود کنند. اما امام خمینی باهوش بود و کارهای شاه و دوستان خارجی شاه را خراب می‌کرد و نمی‌گذاشت مخالفت‌ها تمام شود.

هجرت امام از نجف به پاریس:

بعد از مخالفت مردم با پادشاهی پهلوی که زیاد شده بود دولت عراق امام را مجبور به خارج شدن از عراق کرد. امام مجبور شد به فرانسه برود و در محله نوفل‌لوشاتو در شهر پاریس زندگی کند. با رفتن امام به پاریس، تعداد زیادی از مبارزان توانستند ایشان را ببینند و صحبت کنند. این مکان برای صحبت کردن امام با مردم ایران و جهان خوب بود.

امام خمینی (ره) در پاریس

سرنگونی نظام شاهنشاهی
در ایران

سخنرانی امام خمینی (ره) پس از بازگشت به ایران در بهشت زهرا، تهران
و غیرقانونی اعلام کردن دولت بختیار، ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ (عکاس: علی کاره)

بازگشت امام (ره) به ایران و پیروزی انقلاب:

در آخر به دلیل مبارزه و مخالفت مردم ایران، شاه در روز ۲۶ دی ماه از کشور بیرون رفت و رهبر انقلاب اسلامی در ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ با خوشحالی زیاد مردم به کشور آمد. انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به پیروزی رسید و زمان جدید در تاریخ ایران شروع شد. انقلاب اسلامی ایران با جمله مهم (استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی) به پیروزی رسید و هدف آن خراب کردن دخالت‌های کشورهای دشمن و گرفتن حق مردم با توجه به قوانین و ارزشهای اسلامی بود. ایمان به اسلام، با هم بودن مردم و رهبری قوی امام خمینی (ره) سه دلیل مهم انقلاب اسلامی بود. مهمترین اتفاقات انقلاب در سال ۱۳۵۷ را در جدول زیر ببینید.

بیشتر بدانیم

شهریور	۵: دولت شریف‌امامی به منظور آرام کردن ملت با شعار «آشتی ملی» روی کار آمد؛ اما مردم با هدایت امام فریب این شعار را نخوردند و در مقابل شعار دادند: «اما می‌گیم شاه نمی‌خوایم، نخست‌وزیر عوض می‌شه» ۱۳: تظاهرات صدها هزار نفری مردم تهران پس از نماز عید فطر در قیطریه ۱۷: جمعه سیاه و کشتار تظاهرکنندگان در میدان ژاله (شهدای) تهران
مهر	۱۳: مهاجرت امام از نجف به پاریس به سبب مشکلات و محدودیت‌هایی که دولت عراق برای ایشان ایجاد کرد.
آبان	۱۳: کشتار دانش‌آموزان در مقابل دانشگاه تهران توسط مأموران نظامی حکومت؛ از این رو پس از پیروزی انقلاب اسلامی، ۱۳ آبان «روز دانش‌آموز» نام‌گذاری شد. ۱۵: روی کار آمدن دولت نظامی از هاری برای ترساندن مردم و جلوگیری از ادامه تظاهرات
آذر	۱۹ و ۲۰: راه پیمایی آرام و ملیونی مردم تهران در تاسوعا و عاشورا؛ این راه پیمایی به جهانیان ثابت کرد که شاه رفتنی است.
دی	۱۵: روی کار آمدن دولت بختیار برای فریب مردم و جلوگیری از سقوط حکومت شاه ۲۲: تشکیل شورای انقلاب به فرمان امام؛ در این شورا تعدادی از شخصیت‌های مبارز حضور داشتند. ۲۶: فرار شاه به مصر
بهمن	۱۲: بازگشت امام خمینی (ره) به میهن پس از ۱۴ سال تبعید در میان استقبال گرم مردم؛ آغاز دهه فجر انقلاب اسلامی ۱۵: معرفی مهندس مهدی بازرگان از سوی امام به عنوان نخست‌وزیر دولت موقت ۲۲: پیروزی انقلاب اسلامی و سقوط حکومت پهلوی پس از تصرف پادگان‌ها و سایر مراکز دولتی توسط مردم

فعالیت

۶- کاریگه شماره (۱۲) را انجام دهید.

درس ۱۶

ایران در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی

همه‌پرسی تعیین نظام سیاسی ایران در فروردین ۱۳۵۸

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی برای استقلال آزادی جمهوری اسلامی که حرف همه مردم در انقلاب اسلامی بود تلاش کردند.

برپایی نظام جمهوری اسلامی

درست کردن دولت جمهوری اسلامی

نظر دادن همه مردم برای انتخاب دولت: امام خمینی (ره) به دولت موقت انقلاب دستور داد که هم اداره کشورهای را انجام دهد و هم دولت جدید را درست کند. کار نظر دادن همه مردم زود آماده شد. مردم ایران در روزهای ۱۰ و ۱۱ فروردین ۱۳۵۸

برای مشخص کردن آینده کشور خود رای دادند تا از بین «جمهوری اسلامی؛ آری یا نه» یکی را انتخاب کنند. در این نظر دادن همه مردم ۹۸/۲ درصد مردم با جمهوری اسلامی آرای موافق بودند. نتیجه نظر دادن ی مردم در ۱۲ فروردین گفته شد و بعد از آن این روز به نام روز جمهوری اسلامی نام‌گذاری شد.

نوشتن و قبول کردن قانون اساسی جدید: بعد از نظر دادن همه مردم، کارهای نوشتن قانون اساسی جمهوری اسلامی شروع شد.

انتخاب ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی: بعد از قبول کردن قانون اساسی انتخابات اول ریاست جمهوری (بهمن ۱۳۵۸) و بعد از اولین دوره (زمان مشخص) مجلس شورای اسلامی (اسفند ۱۳۵۶) انجام شد. بعد از انتخاب رئیس جمهور و تشکیل مجلس شورای اسلامی، بزرگان دولت انتخاب شدند و دولت جمهوری اسلامی درست شد.

بیشتر بدانیم

تدوین و تصویب قانون اساسی

در مرداد ۱۳۵۸، مردم، نمایندگان مجلس خبرگان قانون اساسی را انتخاب کردند. این مجلس که از ۷۵ نماینده از سراسر کشور تشکیل شده بود، قانون اساسی جدید را تدوین و تصویب کرد. با تأکید امام خمینی (ره)، قانون اساسی جدید در آذر ماه ۱۳۵۸ به همه‌پرسی گذاشته شد و ۹۹/۵ درصد ملت آن را تأیید کرد.

درست شدن نهادها (گروه‌ها) انقلابی: بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به دستور امام خمینی، بعضی گروه‌های انقلابی به دلیل نیاز و مهم بودن در کشور درست شدند. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بسیج مستضعفان (فقیران) با هدف دفاع از انقلاب اسلامی و کشور ایران درست شدند. نامم و کار بقیه گروه‌های انقلابی در جدول زیر بخوانید.

جهاد سازندگی در سال ۱۳۵۸ ایجاد شد. دانشجویان و سایر اقشار مردم به طور داوطلبانه به مناطق محروم و دورافتاده و به ویژه روستاها می‌رفتند و برای عمران و آبادانی این نواحی و تأمین آب، جاده، امکانات بهداشتی و نظایر آن فعالیت می‌کردند.

بیشتر بدانیم

مسئولیت و وظایف	نهادهای انقلابی
برقراری نظم و امنیت؛ (بعدها با شهرداری و ژاندارمری ادغام شدند و نیروی انتظامی را تشکیل دادند.)	کمیته انقلاب اسلامی
عمران و آبادانی روستاها و مناطق محروم؛ (جهاد سازندگی بعدها با وزارت کشاورزی ادغام شد.)	جهاد سازندگی
حمایت از قشرهای محروم جامعه	کمیته امداد امام خمینی (ره)
گسترش سواد و کاهش بی‌سوادی در کشور	نهضت سوادآموزی
تبلیغ و ترویج فرهنگ و ارزش‌های اسلامی در کشور	سازمان تبلیغات اسلامی

فعالیت

۱- با مطالعه متن:

الف) نمودار روند تأسیس حکومت جمهوری اسلامی را تکمیل کنید.

تعیین هیئت دولت				همه‌پرسی تعیین نظام سیاسی
-----------------	--	--	--	---------------------------

ب) با توجه به نمودار، نقش مردم را در تأسیس نظام جمهوری اسلامی توضیح دهید.

حمله‌ها و دروغ‌های دشمن ایران

با پیروزی انقلاب اسلامی، پادشاه پهلوی رفت و جمهوری اسلامی درست شد. دولت جمهوری اسلامی از اول به مخالفت‌های مردم که آزادی می‌خواستند در تمام دنیا کمک کرد. به این دلیل دیگر با رژیم است که اشغالگران (دشمن) قدس نزد و به مخالفت مردم فلسطین برای آزادی کشورشان کمک کرد به همین دلیل دولت‌های دروغگو و بد مانند آمریکا کارهای زیادی برای خراب کردن انقلاب اسلامی انجام داد.

الف) حمله کردن و خراب کردن: در روزهای اول انقلاب اسلامی، گروه‌های مخالف انقلاب اسلامی ایران با کمک دشمنان خارجی به جاهای مختلف (زیاد) کشور حمله و خراب کردند. این گروه‌ها می‌خواستند تا جنگ داخلی درست کنند و مردم ایران با هم جنگ کنند آنها و سایل خانه‌های مردم را بسیار خراب کردند.

ب) کشتن افراد و مردم انقلابی: یکی از کارهای بد گروه‌های ضد انقلاب مانند گروه مجاهدین خلق (منافقین) که با کمک دشمنان خارجی انجام شد کشتن افراد مهم انقلاب، رئیس‌های سیاسی و فرهنگی بود. به این دلیل تعداد زیادی از افراد مهم انقلاب اسلامی و دوستان امام را کشتند (شهید شدند). منافقین به مردم هم حمله می‌کردند و زن و مرد پیر و بچه را می‌کشتند. آیت‌الله سید علی خامنه‌ای از افراد مهم بود که به دلیل حمله ضد انقلاب زیاد زخمی شد.

محمدعلی رجایی، دومین رئیس‌جمهور اسلامی ایران، و حجت‌الاسلام دکتر محمد جواد باهنر، نخست‌وزیر، در ۸ شهریور ۱۳۶۰ بر اثر انفجار دفتر نخست‌وزیری توسط منافقین (گروه مجاهدین خلق) به شهادت رسیدند.

آیت‌الله دکتر بهشتی و ۷۲ تن از یارانش بر اثر انفجار دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی توسط منافقین (گروه مجاهدین خلق) در ۷ تیر ۱۳۶۰ به شهادت رسیدند.

استاد آیت‌الله مرتضی مطهری، رئیس شورای انقلاب، که در ۱۲ اردیبهشت ۱۳۵۸ توسط گروه‌های ضدانقلاب به شهادت رسید.

بقایای هواپیما و بالگردهای آمریکا در طبس (۵ اردیبهشت ۱۳۵۹)

کارهای نظامی:

در اول پیروزی انقلاب، محل کار آمریکا در ایران به گروه‌های ضد انقلاب و جاسوسی کمک می‌کرد. به این دلیل در ۱۳ آبان ۱۳۵۸ دانشجویان دوست امام آنجا را گرفتند و تعدادی از سربازان دولت آمریکا را به زندان بردند. دانشجویان گفتند که اگر آمریکا، شاه را به آنها بدهد و در کارهای کشور دخالت نکند، زندانی‌ها آزاد می‌شوند. آمریکا برای آزاد کردن زندانی‌ها حمله نظامی کرد. اما هواپیما و بالگرد (هلی کوپتر) های آن کشور در صحرای طبس به دلیل حرکت شن ها خراب شد. اما با صحبت‌های دولت الجزایر، دانشجویان بعد از یک سال زندانی‌ها آمریکا را آزاد کردند.

جنگ تحمیلی:

در آن زمان که ایران پر از حمله‌های ضد انقلاب داخل کشور بود، دشمنان خارجی انقلاب اسلامی ایران را به جنگی بد مجبور کرد. در سال ششم خواندید که در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، صدام، رئیس عراق با کمک بعضی از کشورهای دشمن، با دستور حمله به شهر خرمشهر جنگ با ایران را شروع کرد. و جاهایی از کشور ایران را گرفت. در زمان جنگ تحمیلی، کشورهای زیادی مانند آمریکا، شوروی، انگلستان، فرانسه، آلمان و ... به دولت عراق کمک می‌کرد. جنگ تحمیلی بعد از ۸ سال با شجاعت و محکم بودن مردم ایران تمام شد. عراق نتوانست کاری انجام دهد. و دو سال بعد از تمام شدن جنگ، ایران و عراق زندانی‌ها خود را آوردند و بعد از آن زندانی‌های (رزمندگان در بند) ایرانی از زندان‌های عراق آزاد شدند و به کشور ایران آمدند.

رزمندگان در جبهه‌های جنگ تحمیلی

احداث بل و حداث در منطقه کردستان از اقدامات جهاد سازندگی در دوران دفاع مقدس

کمک و هبستگی همه مردم در طول جنگ تحمیلی

بازگشت آزادگان به میهن

کمک‌های تسلیحات شیمیایی برخی کشورهای اروپایی مانند آلمان به صدام، برای بمباران شیمیایی برخی شهرهای ایران مانند سردشت

حمله آمریکا به سکوها نفتی در سال‌های آخر جنگ تحمیلی

حمله آمریکا به هواپیمای مسافربری ایران و کشته شدن ۲۹۰ نفر انسان بی‌گناه

فعالیت

- ۲- با راهنمایی دبیر خود، همفکری کنید و بگویید که انقلاب اسلامی با وجود ترور گسترده شخصیت‌های نظام جمهوری اسلامی، چرا و چگونه به حرکت خود ادامه داده است؟
- ۳- با مطالعه متن و مراجعه به دانسته‌های قبلی خود، درباره حمایت گسترده مردم از انقلاب اسلامی در سال‌های پس از پیروزی چند دلیل بیاورید.

ضعیف کردن اقتصاد و جنگ آرام با جمهوری اسلامی ایران

یکی از کارهای دشمنان انقلاب اسلامی برای خراب کردن و ناراحت کردن مردم ایران و جمهوری اسلامی، ضعیف کردن اقتصاد ایران بود. برای اولین بار و با سرعت بعد از پیروزی انقلاب، آمریکا شروع به ضعیف کردن اقتصاد ایران کرد و بسیاری از پول‌های ایران در بانک‌های خارجی یا وسایل کشور را در خارج کشور گرفتند. بعد از آن بادروغ زیاد، فشار و ضعیف کردن اقتصاد ایران را بیشتر کردند. در این زمان مردم ایران داروهای مهم هم نداشتند. به این دلیل قدرت‌های دشمن مانند آمریکا، انگلیس و دوستانشان بعد از پیروز شدن در جنگ‌های نظامی با ایران، کم‌کم جنگ نرم را با ایران شروع کردند.

هدف دشمن در جنگ نرم، تغییر ذهن و فکر مردم است، تا مردم چیزی بخواهد که دشمن می‌خواهد، به این دلیل اگر یک فرد یا افرادی را شکست داد، آن فرد یا افراد کشته نمی‌شوند، اما نیروی جدید دشمن می‌شوند. راه پیروزی در جنگ نرم، یادگیری ارزش‌های انسانی، قوی شدن هویت اسلامی ایرانی، فکر درست، زیاد شدن معنویت و دین داری در دل‌ها است.

رحلت (فوت) امام خمینی و انتخاب حضرت آیت الله خامنه ای به رهبری

امام خمینی بعد از سال‌ها تلاش علمی و مبارزه برای اسلام و پیروزی ایران اسلامی، در شب ۱۳ خرداد ۱۳۶۸ در تهران درگذشت (فوت کرد). بدن او را میلیون‌ها عزادار (دوست) بعد از یک مجلس خوب و عالی در تاریخ، در نزدیک بهشت زهرا تهران به خاک سپردند.

وداع تاریخی مردم با امام خمینی

بهترین نتیجه زندگی ایشان، رهبری انقلابی، بزرگ بود. آیت الله خامنه‌ای گفتند: این انقلاب، در هیچ کجای جهان بی نام او شناخته نیست. یک روز بعد از رحلت (فوت) امام، مجلس خبرگان رهبری، آیت الله خامنه ای را با توجه به قانون اساسی به رهبری ایران انتخاب کردند. آیت الله خامنه ای همیشه برای حفظ و ادامه داشتن آرمان‌های انقلاب اسلامی (حرف اصلی انقلاب) و راه امام خمینی بسیار گفتند و کارهای مهمی انجام دادند.

بخشی از پیام رهبر انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای که در سالگرد چهل سالگی پیروزی انقلاب صادر کردند :

...

مدیریت جهادی و اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم»، عامل عزت و پیشرفت ایران در همه عرصه‌ها به رغم همه مشکلات طاقت‌فرسا، جمهوری اسلامی روز به روز گام‌های بلندتر و استوارتری به جلو برداشت. این چهل سال، شاهد جهادهای بزرگ و افتخارات درخشان و پیشرفت‌های شگفت‌آور در ایران اسلامی است. عظمت پیشرفت‌های چهل ساله ملت ایران آنگاه به درستی دیده می‌شود که این مدت، با مدت‌های مشابه در انقلاب‌های بزرگی همچون انقلاب فرانسه و انقلاب اکبر شوروی و انقلاب هند مقایسه شود. مدیریت‌های جهادی الهام گرفته از ایمان اسلامی و اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم» که امام بزرگوار به همه ما آموخت، ایران را به عزت و پیشرفت در همه عرصه‌ها رسانید.

...

جوانان، محور تحقق نظام پیشرفته اسلامی

... اما راه طی شده فقط قطعه‌ای از مسیر افتخارآمیز به سوی آرمان‌های بلند نظام جمهوری اسلامی است. دنباله این مسیر که به گمان زیاد، به دشواری گذشته‌ها نیست، باید با همت و هشیاری و سرعت عمل و ابتکار شما جوانان طی شود. مدیران جوان، کارگزاران جوان، اندیشمندان جوان، فعالان جوان، در همه میدان‌های سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و بین‌المللی و نیز در عرصه‌های دین و اخلاق و معنویت و عدالت، باید شانه‌های خود را به زیر بار مسئولیت دهند، از تجربه‌ها و عبرت‌های گذشته بهره گیرند، نگاه انقلابی و روحیه انقلابی و عمل جهادی را به کار بندند و ایران عزیز را الگوی کامل نظام پیشرفته اسلامی بسازند.

○ فعالیت

۴- کشور عزیز ما پس از پیروزی انقلاب اسلامی در زمینه‌های متعددی دارای دستاوردها و پیشرفت‌های چشمگیری بوده است. در کلاس به چند گروه تقسیم شوید و هر گروه درباره دستاوردها و پیشرفت‌های ایران در یکی از زمینه‌ها (مانند: صنعت، کشاورزی، مهندسی و رباتیک، ساخت تجهیزات پزشکی و دارویی، ورزش، المپیادهای علمی جهانی، فناوری‌های زیستی، فناوری‌های فضایی، فناوری‌های نانو، صنایع نظامی یا غیر از اینها) گزارشی تهیه و آن را در کلاس ارائه دهد.

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

تصویب‌نامه: قوانینی که هیئت دولت آنها را تصویب می‌کند.

اصول شش‌گانه: ۱- اصلاحات ارضی و لغای رژیم ارباب رعیتی؛ ۲- تصویب لایحه قانون ملی کردن جنگل‌ها؛ ۳- فروش سهام کارخانه‌های دولتی به عنوان پستوانه اصلاحات ارضی؛ ۴- سهم کردن کارگران در سود کارخانه‌ها؛ ۵- اصلاح قانون انتخابات؛ ۶- ایجاد سپاه دانش.

کاپیتولاسیون: به معنای قضاوت‌سپاری؛ به موافقت‌نامه‌ای گفته می‌شود که طبق آن، دولت حق رسیدگی قضایی به جرایم اتباع خارجی یک کشور در خاک خود را به نماینده حقوقی آن کشور واگذار می‌کند. به همین دلیل به آن «حق قضاوت کنسولی» می‌گویند.

تاریخ شفاهی: یکی از شیوه‌های پژوهش در تاریخ که در آن رویدادهای تاریخی را با استفاده از دیدگاه‌ها و سخنان و عملکرد کسانی که شاهد و ناظر آن رویدادها بوده‌اند، شناسایی می‌کنند.

به کاربندیم

به دو گروه الف و ب تقسیم شوید و مجله‌ای به ترتیب زیر طراحی و تولید کنید.

۱- اعضای گروه الف با پدر، مادر، پدر بزرگ، مادر بزرگ و یا یکی از بستگان خود که در تظاهرات دوران انقلاب یا یکی از نهادهای مردمی و انقلابی مانند نهضت سوادآموزی و جهادسازندگی و... حضور داشته‌اند، گفت‌وگو کنند و خاطرات آنان را از روزهای انقلاب و فعالیت مردمی نهادها پس از پیروزی بنویسند.

۲- اعضای گروه ب با یکی از بستگان یا آشنایان خود که در جبهه‌های جنگ تحمیلی حضور داشته‌اند، گفت‌وگو کنند و گزارش آن را به صورت کتبی ارائه دهند.

مطالب گردآوری شده را در قالب مجله تاریخ شفاهی* ارائه کنید و پس از همفکری، عنوانی برای آن انتخاب نمایید.

فرهنگ و هویت

۹ فصل

همان‌طور که هر فردی، شناسنامه و ویژگی‌هایی دارد که «هویت» یا «کیستی» او را نشان می‌دهند، هر کشوری نیز هویتی دارد.

هویت هر کشور که آن را از کشورهای دیگر متمایز می‌کند، فرهنگ آن است. موجودیت یک کشور با فرهنگ آن شناخته می‌شود.

فرهنگ یک جامعه را مردم آن جامعه به‌وجود می‌آورند. فرهنگ، همه بخش‌های زندگی یک جامعه را دربرمی‌گیرد. به همین دلیل، در دنیای امروز موضوع فرهنگ و هویت به یکی از مهم‌ترین موضوعات اجتماعی تبدیل شده است.

شما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر می‌برید:

- ۱- فرهنگ چیست و لایه‌ها و اجزای مختلف آن کدام‌اند و چگونه با هم ارتباط دارند؟
- ۲- ابعاد مختلف هویت فردی و اجتماعی کدام‌اند و چه تأثیری بر هم دارند؟
- ۳- منظور از هویت ملی چیست؟
- ۴- ویژگی‌های هویت ایرانی کدام‌اند؟

درس ۱۷

فرهنگ

فعالیت

۱- فرهنگ چیست؟ شما چه برداشتی از واژه فرهنگ دارید؟
 برداشت خود را از واژه فرهنگ بنویسید و به نوبت در کلاس بخوانید. معلم نکات مشترک را روی تخته بنویسد.
 پس از پایان درس، یک‌بار دیگر نوشته خودتان و نکات روی تخته را مرور کنید و بگویید برای تکمیل توضیح فرهنگ، چه نکات دیگری را اضافه می‌کنید.

فرهنگ راه زندگی کردن

فرهنگ یک جامعه (مردم کشور) راه زندگی کردن آن مردم است. آیا به راه‌های زندگی کردن مردم‌های مختلف توجه کردید؟ افراد یک جامعه (مردم کشور) برای زندگی کردن با هم راه‌هایی مانند هم دارند. (شبیه هم زندگی میکنند) آنها در راه‌های ارتباط (حرف زدن) با هم، جشن‌ها، مراسم‌ها، فلباس، غذا، فکرها، قوانین و مقررات، راه استفاده از طبیعت (جنگل، دریا، کوه و ...) شبیه هم زندگی می‌کنند. جامعه (مردم کشور) بدون فرهنگ نیست و فرهنگ بدون جامعه (مردم کشور) نیست.

قند ساییدن در مراسم ازدواج، ایران

جشن برنج، زابن

بازار شتاور، تایلند

آیین پذیرایی مردمی از زائران اربعین حسینی (ع)، عراق

مراسم افطاری جمعی، هند

○ فعالیت

- ۲- اگر اعضای خانواده‌تان برای زیارت یا سیاحت به کشورهای همسایه یا سایر کشورها سفر کرده‌اند، بگویید در هنگام گفت‌وگو از خاطرات سفر به چه نکاتی درباره شیوه زندگی مردم آن کشورها اشاره می‌کنند؟
- ۳- اگر درباره شیوه زندگی یک جامعه در سایر مناطق جهان کتابی خوانده‌اید یا فیلمی دیده‌اید، نکته‌هایی از آن را برای هم کلاسی‌هایتان توضیح دهید.

فرهنگ فهمیدن است

فرهنگ باید فهمیده شود. یعنی از راه ارث به مردم نمی‌رسد. اما یاد گرفتن و آموزش دادن از مردم قدیم به مردم جدید انجام می‌شود. به این دلیل، فرهنگ را فهمیدن و فکر شبیه هم مردم یک کشور می‌گویند. مورچه‌ها و زنبورها نیز با هم زندگی می‌کنند اما فرهنگ ندارند! چرا؟
فرهنگ، زمان بزرگ شدن در خانواده و کشور یاد گرفته می‌شود.

اجتماعی شدن یا جامعه پذیری

(شبیه مردم زندگی کردن و قبول کردن مردم کشور)
از تولد (به دنیا آمدن) یک نفر تا آخر عمر زمان زیادی است برای یاد گرفتن شبیه مردم بودند که زندگی کردند در کشور را یاد می‌گیریم و خود را شبیه آن کنیم. شبیه مردم شدن و قبول کردن مردم کار بسیار مهمی در زندگی است. بدون آن نمی‌شود در کشور زندگی کرد.

در یک کشور، هر مرد فکرها، مراسم‌ها، قوانین و راه‌هایی برای نشان دادن خنده، گریه، ناراحتی را از دیگران یاد می‌گیرد و به فرد دیگری آموزش می‌دهد. شبیه مردم زندگی کردن و قبول کردن مردم کشور نیاز است و دلیل زنده ماندن مردم کشور می‌شود.
کار اجتماعی شدن (شبیه مردم زندگی کردن) اول در خانواده آموزش داده می‌شود. خانواده اولین و مهمترین مکان برای اجتماعی شدن (شبیه مردم زندگی کردن) است.

پدر و مادر به کودک یاد می‌دهند که چه چیزهایی خوب و چیزهایی بد است. مانند اینکه کودک در خانواده یاد می‌گیرد (آموزش دیدن) چطور حرف بزند، چگونه غذا بخورد و ادب و احترام را انجام دهد، چگونه به مهمان سلام کند و یا پاهایش را جلوی افراد بزرگ دراز نکند. یاد می‌گیرد چگونه نماز بخواند و در مراسم‌های مختلف مانند جشن‌ها و یا عزاداری چه کار کند.

فعالیت

- ۲- اگر اعضای خانواده‌تان برای زیارت یا سیاحت به کشورهای همسایه یا سایر کشورها سفر کرده‌اند، بگویید در هنگام گفت‌وگو از خاطرات سفر به چه نکاتی دربارهٔ شیوهٔ زندگی مردم آن کشورها اشاره می‌کنند؟
- ۳- اگر دربارهٔ شیوهٔ زندگی یک جامعه در سایر مناطق جهان کتابی خوانده‌اید یا فیلمی دیده‌اید، نکته‌هایی از آن را برای هم‌کلاسی‌هایتان توضیح دهید.

فرهنگ فهمیدن است

فرهنگ باید فهمیده شود. یعنی از راه ارث به مردم نمی‌رسد. اما یاد گرفتن و آموزش دادن از مردم قدیم به مردم جدید انجام می‌شود. به این دلیل، فرهنگ را فهمیدن و فکر شبیه هم مردم یک کشور می‌گویند. مورچه‌ها و زنبورها نیز با هم زندگی می‌کنند اما فرهنگ ندارند! چرا؟
فرهنگ، زمان بزرگ شدن در خانواده و کشور یاد گرفته می‌شود.

اجتماعی شدن یا جامعه پذیری

(شبیه مردم زندگی کردن و قبول کردن مردم کشور)
از تولد (به دنیا آمدن) یک نفر تا آخر عمر زمان زیادی است برای یاد گرفتن شبیه مردم بودند که زندگی کردند در کشور را یاد می‌گیریم و خود را شبیه آن کنیم. شبیه مردم شدن و قبول کردن مردم کار بسیار مهمی در زندگی است. بدون آن نمی‌شود در کشور زندگی کرد.

در یک کشور، هر مرد فکرها، مراسم‌ها، قوانین و راه‌هایی برای نشان دادن خنده، گریه، ناراحتی را از دیگران یاد می‌گیرد و به فرد دیگری آموزش می‌دهد. شبیه مردم زندگی کردن و قبول کردن مردم کشور نیاز است و دلیل زنده ماندن مردم کشور می‌شود. کار اجتماعی شدن (شبیه مردم زندگی کردن) اول در خانواده آموزش داده می‌شود. خانواده اولین و مهمترین مکان برای اجتماعی شدن (شبیه مردم زندگی کردن) است.

پدر و مادر به کودک یاد می‌دهند که چه چیزهایی خوب و چیزهایی بد است. مانند اینکه کودک در خانواده یاد می‌گیرد (آموزش دیدن) چطور حرف بزند، چگونه غذا بخورد و ادب و احترام را انجام دهد، چگونه به مهمان سلام کند و یا پاهایش را جلوی افراد بزرگ دراز نکند. یاد می‌گیرد چگونه نماز بخواند و در مراسم‌های مختلف مانند جشن‌ها و یا عزاداری چه کار کند.

بزرگ شدن فرد، همراه با خانواده، تلویزیون، دوستان و هم‌سن‌ها و برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدرسه نیز چگونه در جامعه زندگی کند را یاد می‌دهد (آموزش می‌دهد). این کار با رفتن به دانشگاه، خدمت سربازی، محل کار و ... ادامه دارد. کار شبیه مردم شدن (اجتماعی شدن) قسمت‌های مختلف فرهنگ مانند: نمادها، هنجارها، ارزش‌ها و عقاید آموزش داده می‌شود و فرد یاد می‌گیرد.

لایه‌های فرهنگ

قسمت‌های فرهنگ
قسمت‌های مختلف یک فرهنگ را مانند قسمت‌های یک پیاز است. بعضی از قسمت‌ها خارجی یا بیرونی است مانند نمادها و هنجارها. معمولاً زمانی که مردم یک کشور را می‌بینیم، اول شکل ظاهری فرهنگ آن را می‌بینیم، اما اگر زندگی مردم آن کشور را بهتر ببینیم، به قسمت‌های مهم آن می‌رسیم. ارزش‌ها و عقاید، قسمت‌های مهم فرهنگ است.

نمادها

نماد، نشانه‌ها یا نماینده یک چیز دیگر است که با دیدن نماد آن چیز به ذهن می‌آید. برای مثال علامت (؟) نماد پرسش و علامت (!) نماد تعجب است. مردم هر کشور برای گفتن حرف‌های خود از نمادهای مشخص استفاده می‌کنند.

زبان گفتاری و نوشتاری، تصاویر، بناها، نوع پوشاک و همه اشیاء و دست‌ساخته‌های انسان و همچنین برخی رفتارها نقش نمادین دارند.

فعالیت

- ۴- فرض کنید کودکی از هر نوع ارتباط با آدم‌های دیگر محروم باشد و فقط نیازهای طبیعی‌اش برطرف شود تا زنده بماند. به نظر شما این کودک چه ویژگی‌هایی خواهد داشت؟
- ۵- با توجه به تصاویر این دو صفحه، معنای هریک از نمادها و رفتارهای نمادین را بیان کنید.

هنجارها

هنجارها یعنی همه عادت‌ها، مراسم‌ها و جن‌ها، قانون‌ها (قانون ازدواج، قانون خرید و فروش، قانون عبور و مرور و) است. در هر کشور تعدادی هنجار وجود دارد که بیش‌تر مردم از آن‌ها اطاعت می‌کنند. مهم‌ترین دلیل اطاعت از هنجارها، فکرها یا احترام گذاشتن‌ها از تنبیه شدن است. اگر افراد از هنجارها یا راه‌های قبول شده اطاعت نکنند، تنبیه می‌شود. این تنبیه شاید به صورت ناراحت کردن خود و دیگران، خندیدن، مسخره کردن، دور شدن، رفتن و یا تنبیه‌های رسمی و قانونی باشد. مثلاً در کشور ما فردی در مراسم عزای لباس قرمز بپوشد و خنده کند، یا در یک مهمانی، یک نفر قبل از آمدن همه مهمان‌ها و صاحب‌خانه سر سفره بشیند و سریع شروع به غذا خوردن کند یا دانش‌آموزی هر وقت خواست به مدرسه بیاید و از آن‌جا بیرون برود یا فردی در ماه رمضان به دروغ غذا بخورد یا فردی ماشین خود را در پیاده‌رو پارک کند (بگذارد)، به نظر شما در هر مورد، رفتار مردم آن کشور با آن فرد چگونه است و چگونه به او بگویند کار اشتباه است؟

فعالیت

- ۶- درباره نمادها و هنجارهای مربوط به سلام و احوال‌پرسی و تعارفات در چند منطقه کشور متفاوت پرس‌وجو کنید و نتیجه را در کلاس بیان کنید.

نمونه‌هایی از ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها

ارزش‌های افراد با هم تفاوت دارند.

ارزش‌ها و عقاید

هر ارزش یعنی کاری را خوب و عالی بدانیم (کاری خوب و عالی است). هر فرد یا تعدادی از گروه یا مردم کشور، کاری را با ارزش می‌دانند و کار دیگر را بد (اشتباه) می‌دانند. به نمونه‌هایی از ارزش‌ها در جدول روبرو دقت کنید.

افراد با فهمیدن کارهای خوب و بد، رفتار و کار می‌کنند. برای نمونه فردی که برای مراقبت از محیط زیست (محل زندگی، هوا، جنگل‌ها، درخت‌ها، دریاها) کمک می‌کند. این فرد در استفاده از آب و برق صرفه جویی (کمتر مصرف کردن) می‌کند، در زمان سفر به همراهانش (خانواده و دوستان) می‌گوید زباله‌ها (آشغال) در جنگل، خیابان، دریا انداخته نشود و شاید با گروهی از افراد که محیط زیست را دوست دارند هستند و ارزش دارد به جمع کردن زباله‌ها (آشغال) در طبیعت کمک کند.

ارزش‌های دینی، انسانی و اجتماعی ارزش‌هایی است که همه انسان‌ها یا بیشتر افراد یک کشور آن را خوب و عالی می‌دانند. مانند شجاعت، راستگویی، کمک به دیگران، کمک به مظلوم، احترام به افراد پیر و دفاع از کشور.

یکی از مهمترین دلیل‌ها در درست شدن ارزش‌ها، فکرهای دینی است. مانند صدقه دادن و کمک کردن به مردم فقیر برای فرد مسلمان یک ارزش است و این ارزش از فکرهایی است که باعث خوشحالی خداوند و اطاعت از او است.

برای ما که مسلمان هستیم با فکرهای اسلامی هنجارها و ارزش‌ها دیده می‌شود و هر کدام را که مخالف با این فکرهای مهم باشد قبول نمی‌کنیم.

فعالیت

گفت‌وگو کنید

۷- هر یک از هنجارهای زیر مبتنی بر کدام ارزش‌ها و عقاید اسلامی است؟ توضیح دهید.

(الف) برخی نانواها، شب‌های جمعه یک یا چند تنور نان خود را به صورت رایگان و صلواتی به مردم می‌دهند.

(ب) مردها در هنگام ورود به خانه دیگران با صدای بلند «یا الله» می‌گویند.

(پ) افراد در موقع دیدن کودک، «ماشاء الله» می‌گویند.

(ت) رزمندگان مسلمان هنگام پیروزی در نبرد «الله اکبر» می‌گویند.

۸- همهٔ هنجارها، مفید و خوب نیستند. برای مثال، ممکن است در یک گروه دوستان، یک مدل نامناسب لباس به هنجار تبدیل شود یا در بین عده‌ای، فال‌گیری رواج پیدا کند یا یک گروه عادت کنند تیم ورزشی رقیب را با نام‌های زشت خطاب کنند یا در بعضی خانواده‌ها خودنمایی و خرید اسباب و اثاثیهٔ گران قیمت متداول شود. آیا پیروی کورکورانه از همهٔ هنجارها درست است؟ ملاک تشخیص درست و مفید بودن هنجارها چیست؟

۹- عوامل مختلفی می‌توانند نمادها، ارزش‌ها و هنجارهای یک جامعه را تغییر دهند و در فرهنگ آن جامعه تغییر و دگرگونی پدید آورند. دربارهٔ این عوامل و چگونگی تأثیر آنها بر فرهنگ گفت‌وگو کنید و مثال‌هایی بیاورید.

عوامل	مصادیق	تغییر در نمادها، ارزش‌ها و هنجارها
پیشرفت‌های صنعتی و فناوری	زندگی کاشانه‌نشینی (آپارتمان‌نشینی) پیشرفت وسایل حمل و نقل و افزایش مسافرت	خانه‌های چند طبقه، فضای کمتر برای بازی بچه‌ها و ...
رسانه‌های جمعی		
نفوذ فرهنگی بیگانگان و کشورهای سلطه‌گر		

۱۰- کاربرگه شماره (۱۳) را انجام دهید.

بیشتر بدانیم

خرده فرهنگ

فرهنگ عمومی هر جامعه، خرده‌فرهنگ‌هایی را در دل خود جا داده است. هریک از این خرده‌فرهنگ‌ها، نمادها و هنجارهای خاص خود را دارد.

موزه لباس محلی، خراسان جنوبی

مراسم سنتی عروسی در یک روستا، گیلان

بازی‌های سنتی، کهگیلویه و بویراحمد

مراسم سینه‌زنی سنتی، بوشهر

درس ۱۸

هویت

هویت یعنی چه؟

فعالیت

۱- داوطلبانه جلوی کلاس بایستید و خودتان را با صفات و ویژگی‌هایی که دارید معرفی کنید. شما می‌توانید مشخصات شناسنامه‌ای و خانوادگی، ویژگی‌های ظاهری، خصوصیات اخلاقی، سلیقه‌ها و علایق و مانند آنها را بیان کنید.

از افراد در جاهای مختلف پرسیده می‌شود تو چه کسی هستی؟ (کیستی) یا (هویت) مانند وقتی به جایی تلفن می‌کنند، در یک مرکز آموزشی (مانند مدرسه) یا ورزشی ثبت نام می‌کنند، برای استخدام شدن به (کار رفتن) در یک شرکت یا در مراسم خواستگاری از آنها این سوال پرسیده می‌شود. آنها نیز خودشان را تعریف می‌کنند (اسم و فامیل و... می‌گویند) هویت یعنی جواب به سوال «کیستی» است (تو چه کسی هستی) هویت یعنی فهمیدن و شناخت خود. یکی از دلیل‌های تفاوت انسان با حیوانات این است که انسان خود را می‌فهمد (شناخت) و خود را تعریف می‌کند.

ابعاد فردی و اجتماعی هویت

قسمت‌های فردی و اجتماعی هویت اکنون که فعالیت شماره ۱ را انجام دادید، آیا می‌توانید ویژگی‌های خود را دسته‌بندی کنید؟ برای مثال، شما بگویید: من ۱۵ سال دارم و فردی بلند قد، گندمگون و با چشمان قهوه‌ای هستم، در تیم والیبال مسجد محله مان عضو هستم و در گروه دوست محیط زیست کمک می‌کنم.

در اینجا شما تعدادی از ویژگی‌های فردی و اجتماعی خود را گفتید. پس ما هویت فردی و هویت اجتماعی داریم.

هویت فردی: هویت فردی هم ویژگی‌های جسمانی (بدنی) و هم ویژگی‌های روانی (ذهنی) دارد. و ویژگی‌هایی مانند جنسیت (زن و مرد) قد، وزن، سن و گروه خونی هویت جسمانی (بدن) است. این ویژگی‌ها مربوط به بدن است.

ویژگی‌های اخلاقی و روانی همان ویژگی‌های غیر جسمانی (غیر بدن) است؛ مانند صبور بودن، ناراحت شدن، داشتن تلاش و امید، لجباز بودن و علاقه به هنر است.

● ویژگی‌های جسمانی (بدن) افراد بر ویژگی‌های روانی (ذهنی) اثر دارد. برای مثال، بیماری‌های بدنی بر سلامت روان ذهن انسان اثر دارد و آن را خراب می‌کند. حتماً در درس علوم خوانده‌اید که مثلاً زیاد یا کم شدن مواد خارج شده از غده‌ها در بدن، مانند تیروئید بر اخلاق افراد تأثیر دارد.

● همچنین، ویژگی‌های اخلاقی و روانی (ذهن) می‌تواند بر جسم (بدن) اثر بگذارد. برای مثال، افراد خوش بین و با امید با تلاش سلامت جسمانی بدن بیشتری دارند و آدم‌های بد بین (فکر بد) و منفی و تنبل و سلامت جسمانی (بدن) کمتری دارند.

هویت اجتماعی: افراد با عضویت یا (رفتن) در گروه‌های مختلف اجتماعی و آشنا شدن با ارزش‌ها (کارهای خوب) و فکرهای مردم کشور هویت اجتماعی خود را به دست می‌آورند (هویت اجتماعی درست می‌شود) ما با عضویت (رفتن) در خانواده، فرزند خانواده می‌شویم، با عضویت (رفتن) در مدرسه دانش آموز هستیم و عضویت (رفتن) در میان مردم کشور ایران، ایرانی می‌شویم هویت اجتماعی ما با کارهایی که در گروه یا در بین مردم کشور انجام می‌دهیم درست می‌شود.

فعالیت

۲- در درس‌های قبل، با موضوع مهاجرت آشنا شدید. به نظر شما مهاجرت از جامعه‌ای به جامعه دیگر، در تغییر هویت اجتماعی افراد چه تأثیری می‌تواند داشته باشد؟

آیا ویژگی‌های هویتی ما تغییر می‌کنند؟

بعضی از ویژگی‌های هویتی تغییر نمی‌کند و همیشه ثابت‌اند (هستند)؛ مانند: ما نمی‌توانیم سن و تاریخ تولد یا مکان تولد خود را تغییر بدهیم اما بعضی ویژگی‌های هویتی همیشه تغییر می‌کند.

فعالیت

گفت و گو کنید

- ۳- چرا شناخت هویت خود و ویژگی‌های آن اهمیت دارد؟
- ۴- به نظر شما ما چه مسئولیتی نسبت به ویژگی‌های هویتی قابل تغییر و انتخاب‌شدنی خود داریم؟ چگونه می‌توانیم به بهترین شکل از عهده این مسئولیت برآیم؟

هویت ملی (کشور)

یکی از شکل‌های هویت اجتماعی، هویت ملی (کشور) است که به یک کشور ربط دارد. ملت: جمعیتی (افرادی) است که در یک کشور معلوم هستند و در تاریخ، زبان مذهب، اقتصاد و آرمان‌ها (حرف اصلی) مشترک هستند. فرهنگ، تاریخ (زمان) و سرزمین (مکان) بیشترین و مهمترین قسمت هویت یک ملت است.

هویت ایرانی

هویت ایرانی اگر از ما پرسند (کیستی)؟ ویژگی‌های فردی و اجتماعی خود را می‌گویید. حالا اگر از هویت ملی ما سوال کنند، مهمترین ویژگی‌های شبیه مردم کشور ایران که با آنها شناخته می‌شویم، می‌گوییم.

این ویژگی‌ها عبارت‌اند از :

۱- ما در سرزمین ایران زندگی می‌کنیم

سرزمین (کشور) از مهمترین قسمتهای درست شدن هویت ملی است. برای مردمی که در یک کشور زندگی می‌کنند سرزمین یا وطن ارزش متفاوت با سایر مکان‌ها دارد و احساس مخصوص در آنها به وجود می‌آورد تا آنجا که کار خود را دفاع از آن کشور می‌دانند حتی اگر شهید شوند. مردم ایران از قدیم در کشوری که فلات ایران گفته می‌شد و ایران امروزی قسمت بزرگان است، زندگی می‌کردند و ملت ایران (کشور ایران) درست شد. در کتاب‌های قدیم ایران، سرزمین (کشور) ما به (ایران‌شهر) و ایران گفته می‌شد. با توجه به اینکه آثار تاریخی، برای مردمی که در کشور ایران زندگی می‌کردند دفاع و حفظ مرزها و مکان جغرافیایی بسیار مهم بود و این موضوع در کتاب‌های ادبی و هنری دیده می‌شود.

همه عالم تن است و ایران دل
نیت کونده زین قیاس نخل
چون که ایران دل زمین باشد
دل ز تن به بود، یقین باشد
«نظامی گنجوی»

۲- ما مسلمانیم

دین از قسمت‌های مهم هویت است. بیش از ۹۸ درصد مردم ایران مسلمانند. فرهنگ مردم ما با توجه به دین اسلام و فکرها و ارزش و حتی نظام سیاسی (دولت) و قوانین امروز ما از دین اسلام گرفته شده است. زندگی ما ایرانیان با دین اسلام همراه است. دین اسلام دلیل ارتباط ما با جهان اسلام یعنی مسلمانی که در همه دنیا زندگی میکنند هست.

البته گروه‌های دینی مانند زردشتی، مسیحی و کلیمی هم در کشور با حمایت از دین خود، هویت و فرهنگ ایرانی دارند و از همه دشمنان به کشور ایران دفاع می‌کنند.

۳- ما تاریخ کهن و میراث فرهنگی غنی داریم

تاریخ و گذشته همه مردم از قسمت‌های مهم هویت ملی است. ایران مکان قدیمی بوده است و بیش از هزار سال است که درست شده است. بعد از ورود اسلام به ایران، فکرها و ارزشهای اسلامی دلیل تغییر بزرگ در فرهنگ ایرانیان است. البته بعضی از مراسم‌ها و جشن‌های ایرانیان مانند جشن نوروز که با اسلام مخالف نیست، هنوز هست و با توجه به هویت دینی مسلمانان انجام می‌شود. در قدیم گروه‌هایی مانند مغول‌ها و تیموریان به ایران حمله کردند اما آنها فرهنگ اسلامی و ایرانی را یاد گرفتند و دوست داشتند

۴- زبان مشترک ما فارسی است

قسمت مهم دیگر که هویت ملی را کامل می‌کند، زبان و خط مشترک است که میراث فرهنگی با آن یاد گرفته می‌شود و به دیگران یاد داده می‌شود. زبان فارسی بسیار قدیمی است اما در دوران بعد از اسلام ادامه دارد و زبان آموزشی و اداری در کشور است. دانشمندان و بزرگان زمان اسلام صدها اثر (وسایل مهم) علمی و ادبی و هنری به زبان فارسی درست کردند.

زبان فارسی بسیار مهم است و به این دلیل زبان دوم جهان اسلام است. زبان فارسی دلیل وحدت (با هم بودن) مردم شهرهای مختلف کشور ایران است. آنها هم از زبان محلی (شهر خود) استفاده می‌کنند و هم اثر ادبی، علمی و فرهنگی با زبان فارسی درست کردند

۵- انقلاب اسلامی نمایانگر آرمان‌های والای جامعه ماست

امسال با خواندن تاریخ معاصر جدید ایران فهمیدید که در ۲۰۰ سال جدید، کشور های دشمن غربی (اروپایی و آمریکایی) همیشه به کشور ما حمله می‌کردن. در این زمان زیاد با ظلم و ستم های داخلی و خارجی مبارزه کرده و در آخر به انقلاب اسلامی رسیده است. در این انقلاب، مردم ایران به فکر فرهنگ و هویت اسلامی خود بودند و به فرهنگ دشمنان نگاه نکردند و با استفاده از ارزشهای (فکرها و کارها) دینی خود، استقلال، آزادی و جامعه اسلامی را خواستند. امروز آرمان های (حرفهای اصلی) انقلاب اسلامی در همه جای جهان اسلام شنیده می‌شود.

فعالیت

۵- با نوشتن نامه به یک دوست فرضی خارجی یا طراحی یک پوستر، ویژگی های هویت ایرانی را به مردم کشورهای دیگر معرفی کنید.

۶- فکر می‌کنید که یک فرد باید دارای چه ویژگی هایی باشد تا هویتی انقلابی داشته باشد؟ می‌توانید به بیانات امام خمینی (ره) یا رهبر انقلاب مراجعه کنید و چند ویژگی را که ایشان برای «فرد انقلابی» بیان کرده‌اند، بیابید.

امت و هویت اسلامی

امت (مردم کشور) و هویت اسلامی
مردم کشور اسلامی جمعیت بزرگی است که کشورهای مختلف آنها را از هم دور نمی‌کند. افراد یک کشور، با همدیگر، دوست و همکار و یک شکل هستند و در تاریخ، سرنوشت و آینده یکدیگر، همراه هستند. یکی از کارهای پیامبر اسلام بعد از پیامبر شدن، درست کردن کشوری که همه مسلمانان باشند بود؛ کشوری که باید همیشه با تلاش و کوشش، بر قدرت، پیشرفت و بزرگ شدن خود ادامه دهند تا در زمان جدید تاریخ نوین اسلامی را درست کنند. مردم کشورهای اسلامی در کشورهای مختلف، در مبارزه با کشورهای دشمن با همدیگر همکاری کنند و با هم دوست باشند.

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

جامعه: گروهی از افراد که با یکدیگر زندگی می‌کنند و با هم روابط و تعامل اجتماعی نسبتاً پایدار دارند.

هویت ملی: احساس تعلق یک ملت به مجموعه‌ای از نمادها، هنجارها، ارزش‌ها، عقاید و ... است که در سرزمینی مشخص و طی نسل‌های متوالی پدید آمده‌اند. بنابراین، هویت ملی ریشه در فرهنگ و تاریخ یک ملت دارد.

به کار بندیم

- ۱- چند مورد از هنجارها و باورهای را که در محل زندگی شما وجود دارد و فکر می‌کنید با عقاید و آموزه‌های اسلامی سازگاری ندارد، شناسایی و بیان کنید و برای تغییر آنها پیشنهادی بدهید.
- ۲- شاید تاکنون به منطقه‌ای از ایران سفر کرده و متوجه شده باشید که نوع گوشت، پوشش، تغذیه، آداب و رسوم، تعارفات، ساختمان‌ها، وسایل و ... مردم آن منطقه با محل زندگی شما تفاوت دارد. خاطرات خود را از یکی از این سفرها با تأکید بر نمادها و هنجارهایی که در آن منطقه مشاهده کرده‌اید، بنویسید و در کلاس بخوانید.

خانواده و جامعه

فصل

خانواده که ارزشمندترین بنیان الهی به شمار می‌رود، کوچک‌ترین و مهم‌ترین نهاد* اجتماعی است و کارکرد* آن برای جامعه، اهمیت زیادی دارد.

خانواده، افراد را برای قبول مسئولیت در جامعه آماده می‌کند و به افکار، عواطف، اراده و فعالیت‌های آنان شکل می‌دهد. خانواده به کودک می‌آموزد که چگونه خود را با ارزش‌های دینی و هنجارهای اجتماعی منطبق کند و او را اجتماعی می‌سازد.

نقش خانواده در تربیت اخلاقی، دینی و اجتماعی فرد آن قدر مهم است که آن را از عوامل حفظ قدرت ملی به حساب می‌آورند و می‌گویند سستی و تباهی خانواده، موجب انحطاط یک ملت می‌شود.

شما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید:

- ۱- وظایف و کارکردهای خانواده کدام‌اند؟
- ۲- خانواده چه نقش و اهمیتی در جامعه دارد؟
- ۳- برای جلوگیری از آسیب رسیدن به کانون خانواده چه کارهایی می‌توان انجام داد؟

درس ۱۹

ارزش‌ها و کارکردهای (وظیفه) خانواده

درست شدن خانواده

شروع خانواده با ازدواج است. ازدواج (نکاح) یک قرار (قول) الهی است که با آن زن و مرد در زندگی شریک و یار هم می‌شوند و خانواده درست می‌شود. انسان همیشه درست کردن خانواده (ازدواج) و داشتن فرزند را دوست داشته و این کار در همه انسان‌ها وجود دارد (هست).

ارزش‌ها و کارکردهای خانواده

الف) بهتر شدن اخلاق در انسان

خانواده مرکز (محل) رشد و بزرگ شدن انسان است. زن و مرد مانند یک عکس زیبا هستند که ازدواج باعث کامل شدن (بهتر شدن) آنها می‌شود. زندگی مشترک (زن و مرد) بسیار سختی دارد و این دلیل قوی شدن معنویت (ارتباط با خدا) و بهتر شدن اخلاق زن و مرد، مانند صبر، گذشت (بخشیدن)، تلاش و کار کردن، تربیت خود و فرزندان، مدیریت خانواده و آمدن آرامش در زندگی می‌شود.

ب) فرزندآوری و تجدید نسل

ب) فرزندآوری (به دنیا آوردن فرزند) و زیاد شدن فرزند. یکی از مهمترین کارهای خانواده از قدیم، فرزندآوری (به دنیا آوردن) بچه بوده است. فرزندآوری باعث بهتر شدن خانواده و ادامه پیدا کردن انسان‌ها در سالهای بعد می‌شود. با تولد فرزندان خانواده محکم‌تر می‌شود و دلیل شادی و خوشحالی در خانواده و زیاد شدن محبت پدر و مادر می‌شود. تولد فرزند، برای بقیه خانواده‌ها هم دلیل بهتر شدن و زیاد شدن محبت خدا به خانواده می‌شود. اولین دلیل زنده ماندن هر جامعه‌ای (مردم کشور) جمعیت است. تعداد کم در جامعه (کشور) کارهای آن کشور را خراب می‌کند وقتی جمعیت از بین بروند آن جامعه خراب می‌شود و از بین می‌رود.

فعالیت

۱- در شهر یا روستای شما برای تولد نوزاد، چه آداب و رسوم می‌شود؟ پرس و جو کنید و این آداب و رسوم را با ذکر ارزش‌ها و عقایدی که برای انجام هر یک از آنها وجود دارد، توضیح دهید.

پ) حمایت و مراقبت

پ) کمک و مراقبت (دفاع کردن)
محبت (دوست بودن)

نیاز به مهربانی و محبت یا نیاز عاطفی از نیازهای اساسی انسان است. خانواده مهمترین مکان برای کمک کردن و مراقبت عاطفی از افراد است.

دوستی و محبت والدین به یکدیگر و به فرزندان دلیل آرامش در خانواده است. کودکان از زمان به دنیا آمدن در کنار پدر و مادر با مهربانی و محبت آشنا می‌شوند و با بزرگ شدن در خانواده مهربانی و دوستی و کارها خوب برای دیگران را یاد می‌گیرند.

مراقبت

اعضای خانواده از یکدیگر مراقبت می‌کنند (دفاع کردن). نوزاد انسان نمی‌تواند همه نیازها (مانند غذا خوردن، لباس پوشیدن و ...) را آماده کنند و کارها را انجام دهد و تا زمان زیادی بعد از تولد ضعیف است. به این دلیل کودک برای زندگی نیاز به کمک کردن و مراقبت دارد. همچنین انسان در زمان پیری هم ضعیف می‌شود و بدون مراقبت (کمک) نمی‌تواند کارها را انجام دهد. در بین کودکی و پیری، در این زمان افراد خانواده در جاهای مختلف مانند بیماری یا تصادف به کمک و محبت دیگران نیاز دارند.

رفع نیازهای مادی (درست کردن خوراک، لباس و خانه و پول).

افراد خانواده به خوراک، لباس، مسکن و وسایل زندگی نیاز دارند. یکی از کارهای مهم خانواده آوردن پول و یا درست کردن خوراک، خریدن لباس و خانه برای افراد خانواده است. آوردن پول و خریدن، وظیفه سرپرست بزرگ خانواده یعنی پدر است.

زنان از قدیم در آوردن پول با کار کردن در خانه و بیرون خانه کمک می‌کردند.

بهترین شما کسی است که رفتار او با خانواده اش نیکوتر باشد و من در نیکی به خانواده ام بهترین هستم.

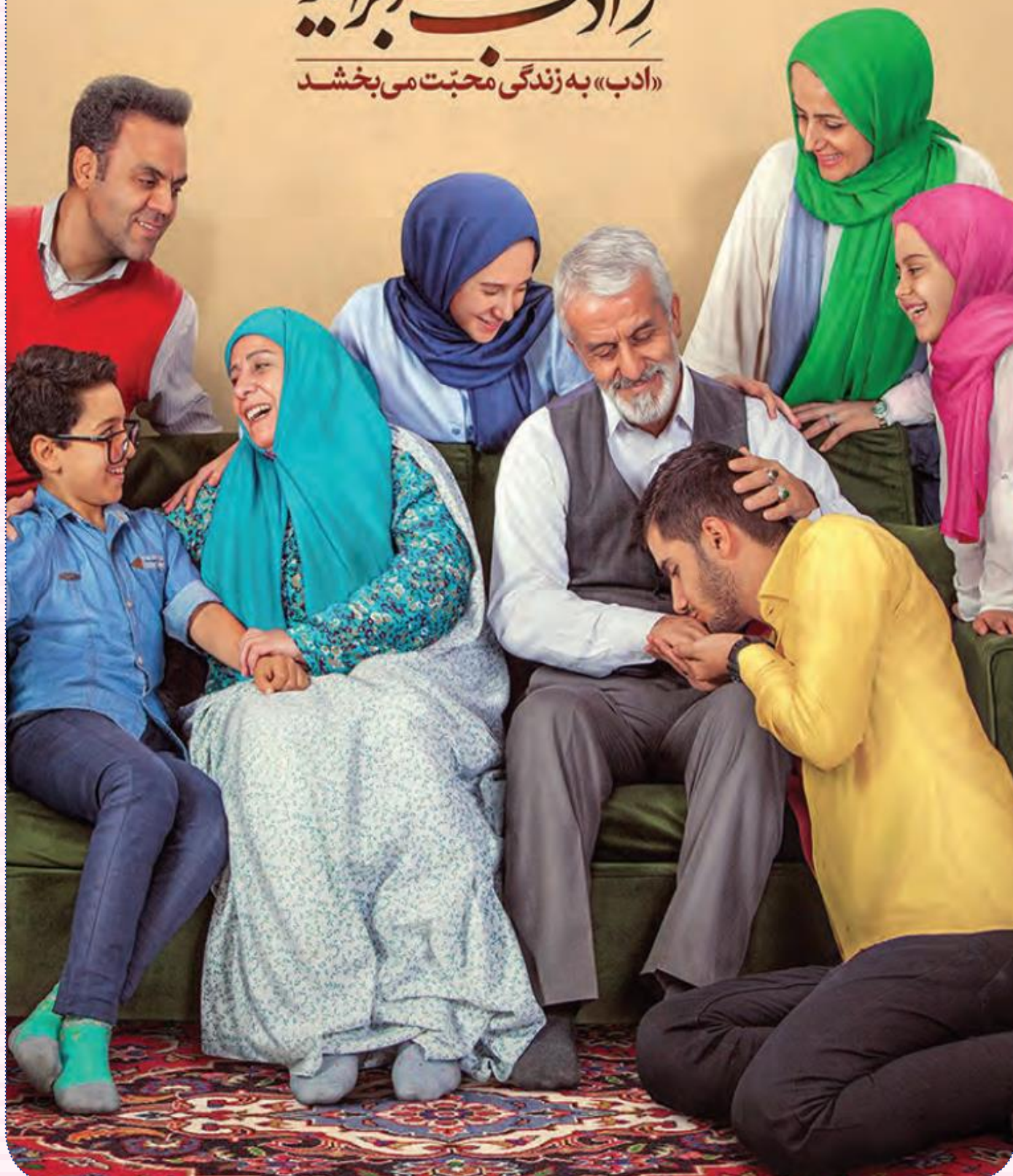
رسول اکرم ﷺ

سفینه البحار، ص ۴۳۵

زاد بس برآید

«ادب» به زندگی محبت می‌بخشد

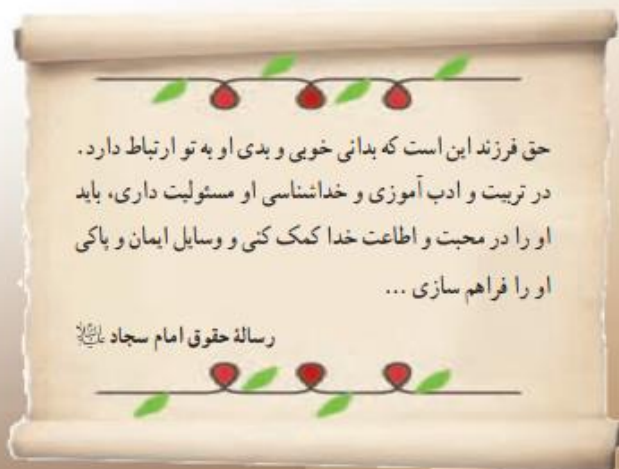
ت) تربیت اعضای خانواده

هر فرد در جامعه براساس فطرت پاک و الهی متولد می‌شود و برای آنکه بتواند در جامعه رشد و زندگی کند، باید با عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای صحیح آشنا شده و به عبارت دیگر، شیوه زندگی کردن در جامعه را بیاموزد.

خانواده یکی از مهم‌ترین بسترهای تربیت انسان است و والدین وظیفه مهم تربیت اخلاقی، معنوی و دینی فرزندان را بر عهده دارند. یک خانواده سالم می‌تواند در دامن خود فرزندان مؤمن، عالم و پاینده به آداب و اصول اخلاقی تربیت کند. پدر و مادر نیز در جریان زندگی و فراز و نشیب‌های آن، تربیت و تعالی می‌یابند.

حق فرزند این است که بدانی خوبی و بدی او به تو ارتباط دارد. در تربیت و ادب آموزی و خداشناسی او مسئولیت داری، باید او را در محبت و اطاعت خدا کمک کنی و وسایل ایمان و پاکی او را فراهم سازی ...

رسالة حقوق امام سجاد (ع)

● فعالیت

گفت‌وگو کنید

۲- امروزه مؤسساتی چون مهدکودک‌ها و خانه‌های سالمندان، مراقبت از بعضی از اعضای خانواده را در دوره‌هایی از زندگی به عهده گرفته‌اند. به نظر شما مزایا و معایب مهدکودک‌ها و خانه‌های سالمندان چیست؟ چه دلایلی برای نظر خود دارید؟

۳- طبق آیات ۱۷ تا ۱۹ سورة لقمان، لقمان حکیم برای تربیت فرزند خود، چه سفارش‌هایی به او می‌کند؟

۴- شما چند خواهر و برادر دارید؟ وظایف خواهر یا برادر بزرگ‌تر نسبت به بقیه اعضای خانواده چیست؟ خواهر و برادر کوچک‌تر چگونه؟ راجع به آنها در کلاس گفت‌وگو کنید.

درس ۲۰

آرامش در خانواده

در درس قبل با کارها و ارزش‌های خانواده آشنا شدید. اگر خانواده کارهای خود را به خوبی انجام دهد به آنها خانواده خوب می‌گویند.

وقتی خانواده کارهای خود را به خوبی انجام ندهد، آسیب می‌بیند (بد می‌شود). خانواده با بقیه مردم کشور خوب رفتار نمی‌کند و در آخر همه جامعه (مردم کشور) آسیب می‌بینند. اولین کار برای داشتن یک خانواده سالم توجه به انتخاب همسر است.

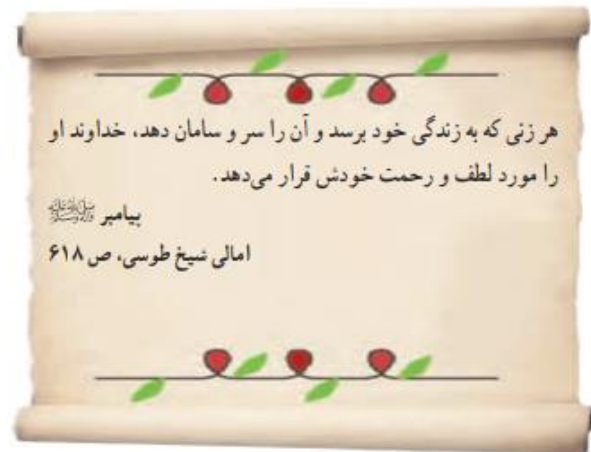
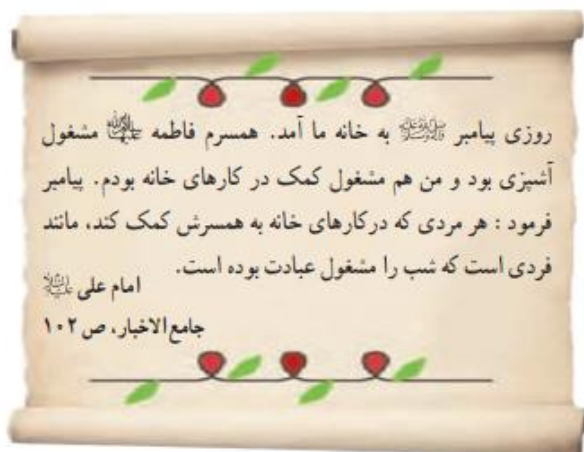
شروع زندگی مشترک (ازدواج)

یک دلیل مهم برای داشتن آرامش، انتخاب همسر خوب است. اگر افراد در انتخاب همسر دلیل‌های درست نداشته باشند و فقط به زیبایی یا پول همسر نگاه کند، احتمال زیاد این ازدواج خراب می‌شود. برای زندگی خوب، افراد باید در انتخاب همسر به مناسب بودن و یک سطح بودن همسر با خودشان توجه کنند. هر چقدر افراد از نظر فکری دینی، فرهنگ، اخلاق، روحیه و وضعیت خانواده با همدیگر هماهنگ (نزدیک به هم) باشند، زندگی بهتر است.

اسلام می‌گوید مهمترین دلیل در انتخاب همسر که باید به آن توجه کرد، ایمان و فکری دینی افراد است. اسلام بر اصالت خانواده (خانواده خوب داشتن) توجه دارد؛ یعنی فردی که به عنوان همسر انتخاب می‌شود، در خانواده ای مومن و اهل دین و خوب بزرگ شده باشد. اگر جوانان همسر خود را با کمک و مشورت خانواده انتخاب کنند و از تجربه آنها استفاده کنند، مشکل کمتری دارند.

خوب بودن زن و شوهر با هم (سازگاری) در خانواده

یکی از مهمترین هدف‌های ازدواج، داشتن آرامش و محبت بین زن و شوهر است. بعد از ازدواج، زن و شوهر با هم دوست هستند و تلاش می‌کنند با همدلی (دوست بودن) و کمک به همدیگر، محبت و آرامش در خانواده درست شود. یک همسر خوب باید کارها و مسئولیت‌های خود را به خوبی بداند و آنها را انجام دهد و همچنین به همسر خود در انجام کارها کمک کند.

فرزندان (بچه‌ها)، شاد شدن خانواده

یکی از دلیل‌هایی که باعث امنیت و باقی ماندن خانواده و گرمی و شادی آن می‌شود، بچه‌ها هستند. بعضی از روانشناسان می‌گویند که خانواده‌هایی که بچه بیشتر دارند، از نظر ارتباط با دیگران و مردم کشور بهتر می‌شوند. در این خانواده‌ها کودکان هم بازی دارند و رقابت و بازی‌ها و دعواهای کودکان و همچنین الگو برداری از رفتارهای خواهر و برادر انجام می‌شود.

افرادی که برادر و خواهر دارند، در آینده از محبت و دوستی با برادر و خواهر شاد هستند و فرزندانشان نیز عمو، خاله، دایی و عمه دارند.

بیشتر بدانیم

در فصل چهارم با پیامدهای کاهش رشد جمعیت و سیاست‌های جمعیتی* که برخی کشورهای جهان برای افزایش فرزندآوری اتخاذ کرده‌اند، آشنا شدید.

در دو دهه اخیر، در کشور ما نرخ باروری کل* همواره سیر نزولی داشته است و این کاهش، تهدیدی برای کشور محسوب می‌شود؛ زیرا کشور با خطر پیری و جایگزین نشدن جمعیت روبه‌رو خواهد شد.

به فرزندان احترام بگذارید و با آداب و روش پسندیده با آنها معاشرت کنید.

رسول خدا ﷺ

بخارا لاتوار، ج ۲۳، ص ۱۱۴

... و به پدر و مادر نیکی کنید. اگر یکی از آن دو با هردوی آنان به سالخوردگی رسیدند و این در حالی است که نزد تو هستند، (کوچک‌ترین) سخنی که نشانگر ناراحتی و رنجش است به آنان مگو و با پرخاشگری آنان را از خود مران و زیبا و شایسته با آن دو سخن بگو. از سر عطف و دلسوزی با آنان مهربان و فروتن باش و بگو پروردگارا همان‌طور که آنها مرا در کودکی پرورش دادند (و با من مهربان بودند) به آن دو رحم کن.

سوره اسراء، آیات ۲۳ و ۲۴

قرآن کریم

حقوق و تکالیف (کارها و وظایف) و والدین فرزندان

وقتی زن و شوهر با هم ازدواج می‌کنند کارها و وظایفی دارند و بعد از آن با تولد فرزندان و کارها و وظایف دیگر بین والدین و فرزندان ایجاد می‌شود (درست می‌شود).

پدر و مادر وظیفه دارند کودک‌ها را نگه دارند و (نیاز مادی و معنوی) کارهای کودک را انجام دهند. فرزندان هم باید برای پدر و مادرشان کارهایی انجام دهند و باید همیشه به آنها احترام بگذارند. فرزندی که پدر و مادر از او راضی نباشد (ناراحت بودن) خدا او را زیاد دوست ندارد. اخلاق خوب و احترام گذاشتن در همه جا لازم است. اطاعت از والدین فقط زمانی انجام نمی‌شود که فرزندان را به گناه کردن و دوری از خدا مجبور کنند.

چگونه می‌توانیم ارتباط بهتری با اعضای خانواده داشته باشیم؟

وجود اختلاف در نظر و سلیقه فرزندان با یکدیگر یا با والدین، تا حدی طبیعی است. این اختلاف نظر یا ناسازگاری، به سبب آشنا شدن فرزندان با محیط و گروه‌های مختلف در جامعه است. این اختلاف نظرها اگر به خوبی مدیریت شود، می‌تواند به ارتقا و انسجام بیشتر اعضای خانواده کمک کند.

فرض کنید برای شما، اختلاف و مشکلی در خانواده پیش آمده است. به منظور حل مشکل از طریق ارتباط خوب با دیگر اعضای خانواده و شروع یک گفت‌وگوی صمیمی، موارد زیر می‌تواند به شما کمک کند:

۱- باور داشته باشیم که بسیاری از مشکلات با ارتباط و گفت‌وگوی صحیح قابل حل شدن هستند. بنابراین سعی کنیم زمانی را برای صحبت با اعضای خانواده و شنیدن حرف‌هایشان اختصاص دهیم.

۲- در هنگام صحبت مخصوصاً با پدر و مادر، حتماً احترام آنها را رعایت کنیم.

۳- برای ارتباط صحیح با دیگران، پیام‌هایمان را به شکل کامل منتقل کنیم. یعنی مشکل‌مان را دقیق و کامل بیان کنیم و احساس خودمان را نیز نسبت به آن، مطرح کنیم.

۴- شرایط شنونده را در نظر بگیریم؛ مثلاً وقتی که فرد مقابل خسته است یا وقت کافی ندارد یا ذهن او به شدت به مسئله دیگری مشغول است، مشکل خودمان را مطرح نکنیم.

۵- هنگامی که عصبانی یا شدیداً ناراحت هستیم، صبر کنیم تا کمی آرام شویم، سپس با اعضای خانواده صحبت کنیم.

۶- هنگام ارتباط، از تمسخر، تحقیر و طعنه زدن اجتناب کنیم. این امر سبب می‌شود تا شنونده به دقت به حرف‌های ما گوش نکند.

۷- پس از طرح مشکل، راه‌های پیشنهادی خود را مطرح کنیم.

۸- از کمک و مشورت صاحبان تجربه و تخصص و بزرگ‌ترهای خانواده و فامیل در مشکلات جدی بهره ببریم. باور داشته باشیم که برای ما، خانه امن‌ترین جا و اعضای خانواده، دلسوزترین افراد هستند.

۹- مشکلات و مسائل خانواده خودمان را، تا جای ممکن در خانه حل کرده و از بازگو کردن آنها به دیگران خودداری کنیم.

۱۰- صبر و توکل به خدا، یاری رسان ما در تمام مسائل و مشکلات احتمالی ما در زندگی است.

گفت‌وگوی صحیح دانش‌آموزان با والدین و مشاور مدرسه

● فعالیت

- ۱- کاربرگه شماره (۱۵) را انجام دهید.
- ۲- در کلاس، به گروه‌های دو یا سه نفره تقسیم شوید. سپس با نظارت و راهنمایی معلم خود، هر گروه یک مشکل فرضی را تصور کند. در هر گروه، یک نفر نقش مادر یا پدر و دیگری، نقش فرزند یا فرزندان را بر عهده بگیرند. با توجه به توصیه‌های بیان شده در این درس برای ایجاد یک گفت‌وگوی صحیح، سعی کنید مشکل را با گفت‌وگو حل کنید. پس از اجرای هر گروه در کلاس، دیگر دانش‌آموزان پیشنهادات خودشان را درباره آن اجرا و به اشتراک بگذارند.
- ۳- به نظر صاحب‌نظران، تک‌فرزندی چه پیامدهای نامطلوب فردی و اجتماعی دارد؟
- ۴- کاهش نرخ باروری در کشور ما در آینده چه پیامدهای نامطلوبی در اقتصاد یا جامعه خواهد داشت؟ دست‌کم به سه مورد اشاره کنید.

مدیریت مشکلات (حل کردن مشکلات) و حوادث در خانواده

زندگی خانوادگی، یک زمان زیاد از ازدواج تا پایان زندگی است که هم خاطرات شیرین خوب دارد و هم مشکلات زیاد مانند بیکاری، فقر، بیماری شدید و طولانی، فوت (مردن) یکی از افراد خانواده یا معلولیت کودک دارد و وضعیت سختی برای خانواده است و حتی خانواده خراب می‌شود. در این زمان، افراد خانواده باید با کمک خواست از خدا، دوستی و همکاری خود را بیشتر کنند و با داشتن صبر و حوصله و گفتن آن به دیگر افراد خانواده، این مشکلات را حل کنند و نگذارند که خانواده آسیب ببیند.

۱

... پسردایی من نادر، دچار معلولیت است و برای انجام دادن کارهای روزانه مشکلاتی دارد. دایی من و دیگر اعضای خانواده او این موضوع را پذیرفته‌اند و می‌دانند که برای مقابله با این مشکل، باید بیشتر تلاش و همکاری کنند. آنها با صبوری در انجام کارهای روزانه به نادر کمک می‌کنند. در تفریح‌ها و سرگرمی‌هایشان او را مشارکت می‌دهند و نمی‌گذارند اعتماد به نفسش ضعیف شود. من روحیه عالی آنها را تحسین می‌کنم و از صبوری‌شان درس می‌گیرم.

۲

... دو سال پیش، پدر بزرگ من فوت کرد و مادر بزرگم تنها ماند. به دلیل پیری و بیماری، او دیگر نمی‌توانست در خانه تنها بماند و کارهایش را خودش انجام بدهد. پدر و عموهایم با همفکری برای حل این مشکل برنامه‌ریزی کردند. آنها قرار گذاشتند که در هفته به نوبت به مادر بزرگ سر بزنند و خریدهای او را انجام دهند. هر شب نیز یک نفر در خانه او بخوابد. پدرم همیشه می‌گوید: «ما هم روزی پیر می‌شویم و به کمک نیاز داریم.» ما سعی می‌کنیم با محبت کردن و احترام گذاشتن به مادر بزرگم او را خوشحال کنیم. مادر بزرگ هم، همیشه دعای خیرش را بدرقه راه ما می‌کند.

۳

خانواده‌ای را در نظر بگیرید که در آن پدر بنا به دلایلی دچار مشکلات اقتصادی شده است و با وجود تلاشی که می‌کند، درآمد کافی ندارد و نمی‌تواند هزینه‌های زندگی را به خوبی تأمین کند. به نظر شما در این شرایط وظیفه اعضای خانواده چیست؟ اعضای خانواده باید چه تغییری در سطح توقعات و خواسته‌های خود به وجود آورند؟

صلهٔ ارحام

در دین اسلام به صلهٔ ارحام سفارش و امر شده است. واژهٔ «صله» از وصل گرفته شده و به معنای اتحاد و پیوستگی است و «ارحام» یعنی خویشان و نزدیکان. صلهٔ ارحام از آن دسته واجباتی است که فواید زیادی در آن نهفته است. در اسلام، کمک کردن به ارحام و خویشاوندان نسبت به دیگران اولویت دارد. منظور از صلهٔ ارحام این است که افراد به دیدار خویشاوندان خود بروند و از یکدیگر خبر بگیرند. البته صلهٔ ارحام تنها به دید و بازدید خلاصه نمی‌شود و این دید و بازدیدها باید با مهر و محبت توأم باشند. باید دقت کنیم که وسایل ارتباطی مانند تلفن یا پیامک یا ... ما را از دیدار حضوری فامیل‌هایمان، محروم نکند. کمک مالی به خویشاوندان نیز جزء صلهٔ ارحام محسوب می‌شود. در مواردی که افراد نذری دارند یا می‌خواهند زکات یا صدقه و ... بدهند، اگر در بین خویشاوندان آنها نیازمندی وجود داشته باشد، باید او را بر دیگران مقدم بدانند.

فعالیت

- ۵- اگر مواردی از مدیریت درست مشکلات و حوادث در خانوادهٔ خود یا خویشان و آشنایان سراغ دارید، در کلاس بیان کنید.
- ۶- فواید صلهٔ ارحام برای خانواده‌ها چیست؟
- ۷- اصل دهم قانون اساسی در انتهای درس ۲۲ را بخوانید. چرا چنین اصلی را در قانون اساسی کشور ما قرار داده‌اند؟
- ۸- چگونه بیمه شدن اعضای خانواده در امور مختلف می‌تواند به رفع مشکلات و آرامش بیشتر خانواده‌ها کمک کند؟ با راهنمایی معلم چند نمونه بیان کنید.

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

نهاد اجتماعی: نهاد اجتماعی عبارت است از نظام سازمان یافته‌ای از روابط اجتماعی که ارزش‌ها و هنجارهای معینی را در برمی‌گیرد و به منظور برطرف کردن یکی از نیازهای اساسی افراد و جامعه به وجود می‌آید. خانواده، حکومت، تعلیم و تربیت و اقتصاد مهم‌ترین نهادهای اجتماعی هستند.

کارکرد: در لغت به معنای انجام یک وظیفه، خدمت و کار است و در اصطلاح، به اثر و فایده‌ای می‌گویند که یک پدیده در زندگی افراد و جامعه دارد.

سیاست‌های جمعیتی: مجموعه تصمیماتی است که حکومت‌ها برای افزایش یا کاهش جمعیت در کشور خود اتخاذ می‌کنند.

نرخ باروری کل: میانگین تعداد فرزندان که یک زن در دوره باروری به دنیا می‌آورد. این شاخص به ازای هر هزار زن محاسبه می‌شود.

به کار بیندیم

- ۱- برای قدردانی از یک یا چند نفر از اعضای خانواده خود (پدر، مادر، برادر و خواهر) طرحی تهیه کنید. درباره زمان مناسب و شیوه قدردانی فکر کنید و ابتکاری به خرج دهید. طرح خود را بنویسید و به معلم بدهید. سپس آن را به اجرا در آورید.
- ۲- با راهنمایی و کمک معلم و مسئولان مدرسه و دعوت از کارشناس خبره، جلسه‌ای با حضور اولیا و دانش‌آموزان داوطلب تشکیل دهید و در آن، علل ناسازگاری‌های اجتماعی برخی فرزندان با والدین و راهکارهای مربوط به آن را به بحث و گفت‌وگو بگذارید. قبل از تشکیل جلسه فکر کنید و مواردی را که موجب ناسازگاری والدین و فرزندان می‌شود، بنویسید.
- ۳- با اعضای خانواده خود در روزهای تعطیل آخر هفته به دیدن یکی از سالمندان خانواده بروید و از وی قدردانی کنید.

حکومت و مردم

فصل

اگر به زندگی روزانه خود و افراد جامعه دقت کنید، پی می‌برید که بسیاری از اموری که با آنها سرو کار داریم، از رفع نیازهای اقتصادی گرفته تا آموزش و بهداشت و قوانین و امنیت و فرهنگ، همه چیز با سیاست‌ها و برنامه‌های حکومت پیوند خورده است.

پیوند و رابطه مردم و حکومت را می‌توان به کشتی و کشتی‌بان یا ناخدا تشبیه کرد. مسافران کشتی به‌سوی مقصدی حرکت می‌کنند و در مسیر، عواملی چون امواج طوفان و دزدان دریایی کشتی را تهدید می‌کند.

در بخش‌های مختلف کشتی، ناخدا، سکان‌دار، ملوان‌ها، کارگران موتورخانه، آشپزها و خدمتکاران هر یک نقش و وظایفی برای خدمت‌رسانی به مسافران برعهده گرفته‌اند.

در صورتی که ناخدا بتواند کشتی را خوب هدایت کند و هماهنگی لازم را میان بخش‌ها به‌وجود بیاورد و هر بخش وظیفه خود را به‌درستی انجام دهد، کشتی مسیرش را به‌سلامت طی می‌کند و مسافران را سالم به مقصد می‌رساند.

موضوع این فصل رابطه متقابل حکومت و مردم است.

شما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید:

- ۱- چرا به حکومت نیاز داریم؟
- ۲- دیدگاه اسلام درباره حکومت چیست؟
- ۳- کشور ما چه نوع حکومتی دارد و ارکان آن کدام‌اند؟
- ۴- حقوق و تکالیف شهروندی ما کدام‌اند؟

نهاد حکومت

درس ۲۱

نیاز به حکومت

نهاد دولت

نیاز به دولت (حکومت)

شما در درس تاریخ با دولت و سلسله‌های مختلف آشنا شده‌اید. آیا فکر کرده‌اید که چرا دولت‌ها درست شده‌اند و آیا مردم می‌توانند بدون دولت زندگی کنند؟ همانطور که زندگی با مردم لازم است و انسان‌ها نمی‌توانند به تنهایی زندگی کنند و نیازهای مادی و معنوی خود را برطرف کنند، داشتن دولت (حکومت) نیز برای یک جامعه لازم است. و هیچ جامعه‌ای (مردم کشور) نمی‌تواند بدون بودن دولت زندگی کنند؛ زیرا در زندگی با مردم نیازهای مشترکی وجود دارد و افراد برای انجام دادن کارهای خود به قوانین و مقررات نیاز دارند. آنها برای انجام قوانین و حل مشکلات بین مردم داشتن امنیت و نظم، هماهنگ شدن کارهای مختلف کشور و دفاع از حملات دشمنان مجبور به تشکیل دولت هستند و انجام دادن کارهای کشور را به این افراد بدهند. پس بدون نهاد دولت کشور دچار مشکل می‌شود.

وظایف حکومت

کارهای دولت (حکومت)

در همه کشورها نهاد دولت وجود دارد و دولت‌ها تقریباً کارهای شبیه به هم دارند. ولی تفاوت‌های مهمی در بین آنها است. نهاد دولت مهم‌ترین ویژگی‌های ارزشی و فرهنگی یک کشور را نشان می‌دهند. به این دلیل در معرفی کشورها و هویت آنها از نوع دولت آنها نیز گفته می‌شود.

- وضع قوانین و مقررات لازم در امور مختلف
- اجرای قوانین
- برقراری نظم و امنیت
- رسیدگی به اختلافات و شکایات
- تعلیم و تربیت
- حفظ میراث فرهنگی
- سیاست‌گذاری فرهنگی
- عمران و آبادانی کشور
- ایجاد وسایل و امکانات لازم برای رفع نیازهای معیشتی، اجتماعی و اقتصادی مردم
- ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی
- دفاع از کشور و حفظ تمامیت ارضی*
- مدیریت منابع طبیعی و ثروت‌هایی که به عموم مردم تعلق دارند؛
- حمایت از گروه‌های خاص و نیازمند مانند کودکان بی‌سرپرست، معلولان و ازکارافتادگان.

● فعالیت

۱- با توجه به آنچه در سال‌های قبل دربارهٔ قوهٔ مقننه، قضائیه و مجریه خوانده‌اید، چند مورد از مهم‌ترین وظایف حکومت را که در صفحهٔ قبل نوشته شده، انتخاب کنید و بگویید از وظایف کدام قوه است.

اسلام و حکومت

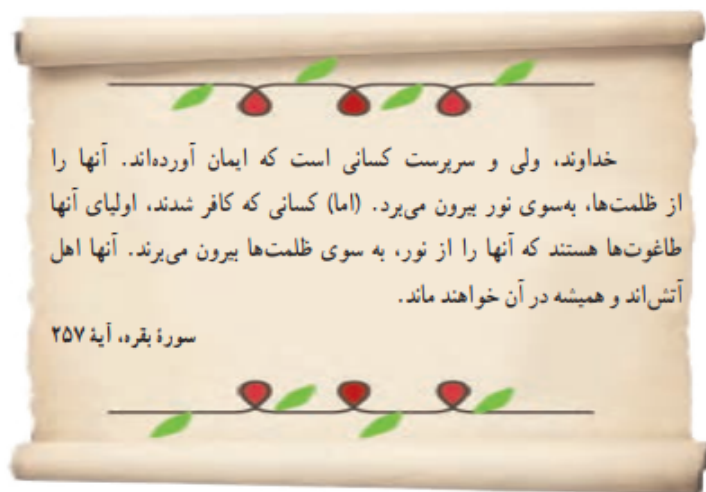
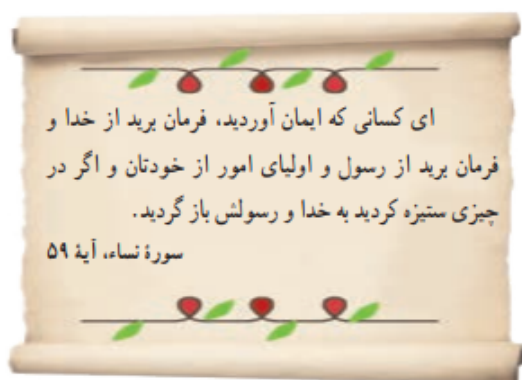
اسلام و دولت (حکومت)

اسلام بودن دولت را برای مردم کشور لازم می‌دانند. زیرا بسیاری از احکام الهی (مانند عدالت) فقط با درست شدن یک جامعه و دولت الهی، به وجود می‌آید. پیامبر اکرم بعد آمدن از مکه به مدینه، دولت اسلامی را درست کرد.

شروع قوانین و مقررات آن برای درست کردن دولت از دیدگاه اسلام، حکمت و اراده خداوند است و عقل و وحی الهی، دو وسیله اصلی برای یادگیری ارزش‌های الهی، قوانین و مقررات اجتماعی هستند. عدالت و ایجاد (به وجود آوردن) راه حل برای رشد و بزرگ شدن مردم، آزادی انسانها از مشکلات، رسیدن به سعادت، استقلال و جلوگیری از حکومت بیگانگان (ظلم نکردن) داشتن وظیفه در مقابل مظلومان، تأمین اجتماعی و تلاش برای درست کردن و بهتر شدن زمین، این بعضی از از قوانین ارزشهای اجتماعی اسلام هستند.

قانون الهی عدالت را نشان می‌دهد و کسانی که قوانین عادلانه را اجرا می‌کنند باید دو ویژگی داشته باشند: عدالت را بشناسند و به عدالت رفتار کنند. به این دلیل، برای حکومت و انجام کارهای جامعه، فقط آن گروه از مردم می‌توانند که هم از قوانین و ارزش‌های الهی آگاهی داشته باشند و هم از نظر تقوا و عدالت از دیگر مردم بالاتر باشند. اولین افراد این گروه، پیامبران الهی و بعد جانشینان آنها یعنی امامان معصوم هستند. در نبود آنان نیز، افراد با تقوا و عادل که دستورات اسلام را می‌شناسند و با تجربه، حکمت و فکر صحیح، می‌توانند دستورات اسلام را به درستی با توجه به زمان و شرایط خود انجام دهند.

مردم کشورهای اسلامی باید از قبول کردن بیگانگان و دولتهای غیر الهی جلوگیری کنند و برای درست شدن امامت و ولایت الهی بر اساس موازین و ارزش‌های اسلامی تلاش بسیار کنند.

فعالیت

- ۲- چرا مبدأ اصلی قوانین برای برپایی حکومت از دیدگاه اسلام، حکمت و اراده خداوند است؟
- ۳- با مطالعه آیات قرآن کریم در صفحه قبل، دیدگاه اسلام را درباره ماهیت حکومت بیان کنید.

حکومت در کشور ما

دولت (حکومت) در کشور ما همانطور که در درس هشتم خواندید بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، دولت جمهوری اسلامی در ایران درست شد و به جای دولت شاه آمد. به وجود آورنده این نوع دولت امام خمینی است. کلمه جمهوری نشان می‌دهند که شکل این دولت، جمهوری است و در آن مردم حق انتخاب و شرکت کردن در دولت را دارند. کلمه «اسلامی» هم یعنی این دولت اسلامی است و کشور با قوانین و اصول اسلامی اداره می‌شود. مسئولین آن نیز باید مومن و اسلام را قبول داشته باشند. و قوانین آن را اجرا کنند.

فعالیت

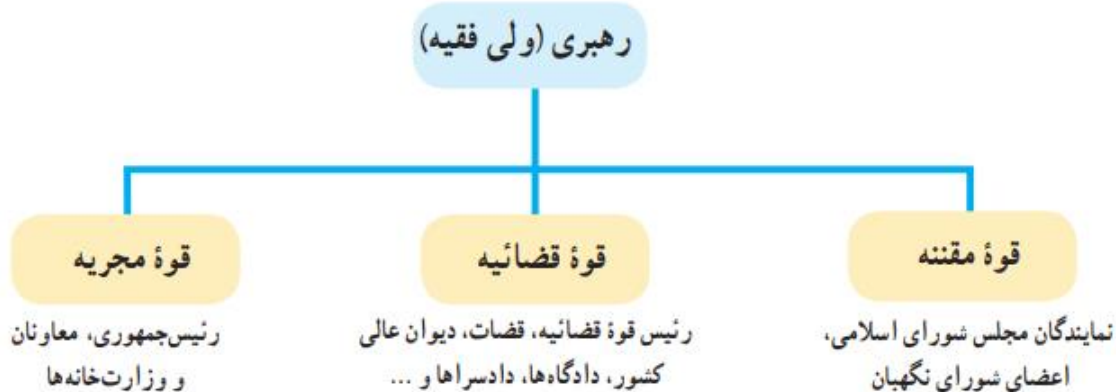
- ۴- تحقیق کنید پس از انقلاب اسلامی تاکنون، چه انتخابات‌هایی و با چه تعداد، در کشور برگزار شده است؟

ارکان حکومت در جمهوری اسلامی ایران

بخش‌های دولت در جمهوری اسلامی ایران با توجه به قانون اساسی، مهمترین بخش دولت اسلامی رهبر آن است و سه قوه مقننه، قضائیه و مجریه با مدیریت رهبر به انجام کارهای کشور می‌پردازند. رهبری در جمهوری اسلامی ایران با توجه به «ولایت فقیه» است.

ولایت به معنای سرپرستی (نگهداری) است. گفتیم که از نظر اسلام پیامبران و امامان معصوم از طرف خداوند نمایندگی دارند که مردم را سرپرستی کنند. با توجه به اصل پنجم قانون اساسی، در زمان غیبت امام زمان سرپرستی جامعه اسلامی وظیفه فقیه عادل و باتقوا، آگاه به زمان، شجاع و مدیر است.

اختیارات و وظایف رهبر

اختیارات و کارهای رهبر رهبر، بالاترین مدیر کشور است. به این معنا که مراقب حرکت کلی کشور است. تا از راه، اهداف و ارزشهای انقلاب اسلامی، خارج نشود.

بر طبق قانون اساسی (اصل ۱۱۰)، برخی از مهم‌ترین وظایف و اختیارات رهبر جمهوری اسلامی عبارت‌اند از :

* تعیین سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آنها

* فرماندهی کل نیروهای مسلح

* نصب و عزل و قبول استعفای فقهای شورای نگهبان، رئیس قوه قضائیه، رئیس سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی

ایران و فرماندهان نیروهای نظامی، انتظامی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ...

* عفو یا تخفیف مجازات محکومان در حدود موازین اسلامی ...

برخی از سیاست‌های کلی نظام که تاکنون تهیه شده و ابلاغ شده‌اند

تاریخ	عنوان	
۱۳۸۹/۱۱/۳۹	ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در امور «پدافند غیرعامل»	۱
۱۳۸۹/۱۱/۳۹	ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در امور «امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و ارتباطات»	۲
۱۳۹۰/۰۴/۳۸	ابلاغ سیاست‌های کلی اشتغال	۳
۱۳۹۲/۰۲/۱۰	ابلاغ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش	۴
۱۳۹۲/۱۱/۲۹	ابلاغ سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی»	۵
۱۳۹۳/۰۱/۱۸	ابلاغ سیاست‌های کلی «سلامت»	۶
۱۳۹۳/۰۲/۳۰	ابلاغ سیاست‌های کلی «جمعیت»	۷
۱۳۹۳/۰۶/۲۹	ابلاغ سیاست‌های کلی «علم و فناوری»	۸
۱۳۹۴/۰۸/۲۶	ابلاغ سیاست‌های کلی «محیط زیست»	۹
۱۳۹۵/۰۶/۱۳	ابلاغ سیاست‌های کلی «خانواده»	۱۰

در دولت جمهوری اسلامی علاوه بر رهبری و سه قوه، نهادهای دیگری در بالاترین بخش‌های مدیریت کشور، کمک می‌کنند.

از جمله این نهادها می‌توان به مجلس خبرگان، رهبری، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی و شورای عالی انقلاب فرهنگی اشاره کرد.

فعالیت

۵- حکومت جمهوری اسلامی چه ویژگی‌هایی دارد؟ ویژگی‌های رهبر در حکومت جمهوری اسلامی کدام‌اند؟ توضیح دهید.

۶- در روزنامه‌ها یا مجلات، یک یا چند مورد از توصیه‌های رهبر جمهوری اسلامی ایران به کارگزاران حکومتی را دربارهٔ امور مختلف کشور جست‌وجو کنید و بنویسید. در صورتی که به اینترنت دسترسی دارید، می‌توانید به پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری یا پایگاه اطلاع‌رسانی حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به نشانی «farsi.khamenei.ir» و «www.leader.ir» مراجعه کنید.

پس از جمع‌آوری گزیده سخنان مقام معظم رهبری، آنها را روی یک تابلو نمایش دهید.

۷- دربارهٔ یکی از نهادهایی که در مدیریت کلان و حاکمیت کشور (غیر از رهبری و قوای سه‌گانه) نقش دارند، تحقیق کنید و برخی از مهم‌ترین وظایف آنها را در کلاس بیان کنید.

• شوراهای اسلامی شهر و روستا

به دلیل نوع دولت در کشور ما که جمهوری است و مردم باید در همه بخش‌های دولت نقش و مشارکت داشته باشند، در قانون اساسی درست شدن شوراهای اسلامی روستا، شهر، شهرستان و استان مورد توجه قرار گرفته است. افراد این شوراها را مردم منطقه یا محل انتخاب می‌کنند. شوراهای اسلامی با هدف همکاری مردم برای بهتر شدن برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی اقتصادی و عمرانی با توجه به شرایط و موقعیت هر منطقه از کشور تشکیل می‌شوند.

شورای اسلامی شهر تهران

فعالیت

۸- دربارهٔ فعالیت‌های اخیر شورای اسلامی شهر یا روستای خود تحقیق کنید و مهم‌ترین اقدام‌هایی را که شورا برای پیشرفت منطقه شما انجام داده است، در کلاس و با راهنمایی معلم خود، به بحث بگذارید.

درس ۲۲

حقوق و تکالیف شهروندی

شهروندی

شهروندی

فهمیدید که هر جامعه برای انجام کارهای عمومی و مشترک خود به نهاد دولت (حکومت) نیاز دارد. وقتی نهاد دولت در یک جامعه باشد، روابط متقابلی بین مردم و حکومت درست می‌شود. کلمه شهروندی روابط متقابل مردم و حکومت را نشان می‌دهد. شهروندی ارتباطی است که افراد و حکومت به هم وصل می‌شوند و در نتیجه برای فرد و حکومت، حقوق و تکالیفی درست می‌شود.

در روابط مردم با دولت، شهروندان حقوقی دارند. دولت باید به آن حقوق احترام بگذارد و آن‌ها را رعایت کند. وقتی از حقوق شهروندان می‌گوییم، در واقع وظایف و تکالیف حکومت را نسبت به مردم بیان کردیم. همچنین، دولت نیز حقی دارد و شهروندان باید تکالیف خود را نسبت به کشور و دولتی که با مدیریت آن زندگی می‌کند، انجام دهند. قانون اساسی هر کشور، حقوق و تکالیف شهروندی را مشخص می‌کند. حقوق و تکالیف شهروندی با توجه به قوانین بوده و از کشوری به کشور دیگر فرق می‌کند. امروزه شباهت‌های زیادی نیز در حقوق و تکالیف شهروندی در کشورهای مختلف دیده می‌شود.

حقوق شهروندی

حقوق شهروندی بخش بزرگی از انواع حقوق سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... را شامل می‌شود.

در این بخش با بعضی از انواع حقوق شهروندی با توجه به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آشنا می‌شوید.

• حق برخورداری از عدالت قانونی

حق استفاده از عدالت قانونی

عدالت قانونی یعنی اینکه دولت در درست کردن قوانین، انجام دادن قوانین و نظارت و انجام قوانین بین شهروندان تفاوت نگذارد.

...امت‌های پیشین گرفتار و نابود شدند؛ زیرا وقتی اشراف آنها جرمی مرتکب می‌شدند آنها را از مجازات معاف می‌کردند، اما وقتی زبردستان آنها همان جرم را مرتکب می‌شدند آنها را به شدت مجازات می‌کردند.

پیامبر اکرم ﷺ
صبح بخاری، ج ۵

• حق برخورداری از عدالت قضایی

حق استفاده از عدالت قضایی شهروندان حق شکایت یا درخواست دارند و هر کس می‌تواند متناسب با نوع شکایت یا درخواست خود به دادگاه برود. شهروندان حق دارند در همه دادگاه‌ها برای خود وکیل مدافع انتخاب کنند.

• حق برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی*

حق استفاده از رفاه و تأمین اجتماعی همه شهروندان حق استفاده از خدمات عمومی به صورت مساوی و عادلانه و در کوتاه‌ترین زمان ممکن را دارند. شهروندان حق دارند در مواردی مانند بیکاری، معلولیت، پیری، بازنشستگی، بی سرپرستی، از کار افتادگی و حوادث از تأمین اجتماعی استفاده کنند. هر شهروند حق دارد از آموزش و پرورش، مراکز فرهنگی و ورزشی، آتش‌نشانی، پلیس و مانند آن استفاده کنند. شهروندان حق دارند در محیطی پاک و سالم و بدون آلودگی زندگی کنند و از خدمات و امکانات بهداشتی درمانی مناسب، استفاده کنند. دولت باید با برنامه‌ریزی مناسب، فقر و محرومیت را کم کند و رفاه عمومی و شرایط مناسب زندگی را درست کند.

• حق مشارکت سیاسی

حقوق شرکت در کارهای سیاسی

شرکت در کارهای سیاسی یعنی چه هر شهروند بتواند در کارهای سیاسی جامعه دخالت کند و در سرنوشت کشور خود نقش داشته باشد. شرکت در کارهای سیاسی مردم ممکن است از راه های مختلفی مانند شرکت در انتخابات، عضویت و همکاری در احزاب انجمن های سیاسی، شرکت در راهپیمایی ها و تظاهرات انجام شود.

در انتخابات، مردم ممکن است انتخاب کننده باشند و برای انتخاب مدیران سیاسی در انتخابات شرکت کنند و یا خود داوطلب نمایندگی و به دست گرفتن کارهای دولت باشند که در این حالت مردم باید به آنها رای دهند.

با توجه به قانون اساسی جمهوری اسلامی، مردم برای انتخاب بعضی از مدیران مانند: رئیس جمهور (رئیس قوه مجریه)، نمایندگان مجلس شورای اسلامی و یا اعضای شورای شهر و روستا به صورت مستقیم به افراد انتخاب شده خود رای می دهند.

در بعضی از زمان ها نیز انتخاب به حالت غیر مستقیم توسط دیگران صورت می گیرد. برای مثال، در انتخاب رهبری، مردم مجلس خبرگان رهبری را انتخاب می کنند و به آنها رای می دهند. بعد اعضای مجلس خبرگان که نمایندگان مردم هستند، رهبر را انتخاب میکنند.

• حقوق فرهنگی

حقوق فرهنگی

بعضی از حقوق فرهنگی که در قانون اساسی مورد توجه است، مانند: حمایت از تشکیل خانواده و مراقبت از روابط خانوادگی، حمایت از تعلیم و تربیت خوب، آزاد بودن استفاده از زبانهای قومی و محلی در روزنامه ها و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی.

• تجاوز نکردن به منافع عمومی و حقوق دیگران

دخالت کردن در منافع عمومی و حقوق دیگران

با توجه به اصل چهارم قانون اساسی شهروندان اجازه ندارند برای استفاده از حقوق خود به منافع عمومی ضربه بزنند و حقوق دیگران را خراب کنند.
مثال:

* همه افراد حق انتخاب شغل دلخواه و کسب درآمد دارند اما فرض کنید فردی بخواهند در شهر و در حیاط خانه خود دامداری ایجاد کند و دام پرورش دهد. از آنجا که این کار باعث آلودگی و ضرر رسیدن به بهداشت و سلامت افراد محله می شود، قانون چنین اجازه ای را به او نمی دهد.

* همه افراد، صاحب زمان خود هستند و حق دارند در جاده ها رانندگی کنند اما نباید با سرعت غیرمجاز حرکت کنند؛ زیرا این کار به جان دیگران آسیب می رساند.

فعالیت

۱- به کمک دبیر، قانون اساسی را به کلاس بیاورید.

الف) با استفاده از قانون اساسی، توضیح اصول ۷ و ۲۰ را که در صفحات بعد نوشته نشده است، بنویسید.

ب) در مقابل هریک از حقوق شهروندی که در این درس نوشته شده است، یک یا چند اصل قانون اساسی را که به آن مربوط می‌شود پیدا کنید و شماره آن را در کنار مطلب مربوط بنویسید.

پ) در اصل ۲۱ قانون اساسی، دولت موظف شده است تا حقوق زنان را در تمام جهات، با رعایت موازین اسلامی تضمین کند. به این اصل مراجعه و برخی موارد آن را در کلاس مطرح کنید.

(توجه: برخی از اصول قانون اساسی ممکن است دو یا چند مورد از حقوق شهروندی را پوشش دهند و برخی از حقوق نیز ممکن است چند اصل را شامل شوند.)

تکالیف شهروندی

هر شهروند اول با توجه به حقوق شهروندی که دارند، تکالیف و وظایفی نیز دارد که بعضی از مهمترین آن‌ها عبارتند از:

• رعایت قانون و مقررات

رعایت قانون و مقررات یکی از تکالیف مهم شهروندان، احترام به قانون و رعایت آن است. دقت نکردن به قانون یا مخالفت و انجام ندادن آن باعث خراب شدن و شلوغی در جامعه می‌شود. البته قانون وقتی در جامعه مشخص می‌شود که همه افراد، از مدیران و مسئولان و مردم آن را رعایت کنند و آنها را انجام دهند.

• همکاری با دولت

برنامه‌ها و کارهای عمرانی، اقتصادی و اجتماعی دولت‌ها زمانی فایده دارند و به هدف می‌رسد که برای شهروندان مهم باشد و با دولت مشارکت و همکاری کنند.

... دولت کارگزار ملت است و ملت کارفرمای دولت است.
هرچه بین ملت و دولت صمیمیت بیشتر و همدلی بیشتری باشد، کارها
بهتر پیش خواهد رفت. ..

من این شعار را برای امسال انتخاب کردم :
دولت و ملت، همدلی و هم‌زبانی
از فرمایشات مقام معظم رهبری در پیام نوروزی

سال ۱۳۹۴

● پرداخت مالیات و عوارض

سال گذشته خواندید که دولت برای انجام دادن کارهای عمرانی و خدمت‌رسانی به مردم به درآمد نیاز دارد. بخشی از درآمدهای دولت از راه مالیات و عوارض است. مالیات پولی است که شهروندان با توجه به قانون و بدون پس گرفتن به دولت پرداخت می‌کنند. تا برای هزینه‌های عمومی کشور خرج شود. عوارض پولی است که شهروندان در در مقابل گرفتن خدمتی از دستگاه‌های اداری و دولتی، به آنها می‌پردازند؛ برای مثال، پولی که بابت امتیاز شمارشگر (کنتور) آب و برق، صدور گواهینامه رانندگی، عبور از بزرگراه‌ها یا وارد کردن کالا به کشور و مانند آن پرداخته می‌شود.

● حفظ و تقویت اقتدار کشور

حفظ و افزایش قدرت کشور خداوند در قرآن کریم می‌فرماید و واعدوا لهم ما استطعتم من قوه یعنی هرچه می‌توانید در مقابل دشمنان قوی شوید. وقتی قدرت در کشور وجود نداشته باشد قدرتهای دشمن ما را مجبور به اطاعت می‌کنند و به راحتی می‌توانند بر سرنوشت و آینده کشور عزیزمان مسلط شوند. اقتدار یعنی علم، اقتصاد، سازندگی، پیشرفت، عزت و اعتبار بین المللی و همچنین قدرت دفاعی کشور، به وسیله نیروهای داخلی و از درون یک ملت، شروع و قوی می‌شود. حفظ و مراقبت از این عناصر یک تکلیف لازم بر همه مردم ایران اسلامی است.

همراه با وظیفه عمومی مردم در نگهداری قدرت کشور، نیروهای نظامی و انتظامی نیز به شکل خاص کار تأمین امنیت کشور و مراقبت از مرزهای کشور را بر عهده دارند. عضویت در بسیج و انجام خدمت سربازی توسط پسران انجام می‌شود.

● امر به معروف و نهی از منکر

اصل هشتم قانون اساسی می‌گوید: در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت، شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند.

○ فعالیت

- ۲- گفت‌وگو کنید: با توجه به آنچه در درس تاریخ امسال خواندید، چند مورد از حقوق شهروندی را که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده است، با حقوق مردم در دوره قاجاریه و پهلوی مقایسه کنید. از این مقایسه چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟ مردم برای به دست آوردن حقوق شهروندی خود چه تلاش‌هایی کرده‌اند؟
- ۳- کار برگه شماره (۱۶) را کامل کنید.
- ۴- الف) منظور از حق برخورداری از تأمین اجتماعی چیست؟ توضیح دهید. ب) کدام اصل قانون اساسی کشور ما مربوط به حق تأمین اجتماعی است؟

بیشتر بدانیم

گزیده اصول قانون اساسی

اصل ۶:

در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکای آرای عمومی اداره شود؛ از راه انتخابات: انتخاب رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراها و نظایر اینها، یا از راه همه‌پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می‌گردد.

اصل ۳۴:

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی‌توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۲۰:

اصل ۷۶:

مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل ۸۱:

دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجاری، صنعتی، کشاورزی، معادن و خدمات، به خارجیان مطلقاً ممنوع است.

اصل ۲۹:

بر خورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای یکایک افراد کشور تأمین کند.

اصل ۷:

اصل ۱۰:

از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

اصل ۲۸:

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی برای احراز مشاغل را ایجاد نماید.

اصل ۳۱:

داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند، به خصوص روستائینان و کارگران، زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۱۵:

زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

طاغوت: این واژه در قرآن کریم آمده است. طاغوت از «طغیان» به معنای تعدی و تجاوز از حد و مرز است و مراد از آن، خدایان دروغین، حاکمان ستمگر، بت‌ها و هر معبودی غیر از پروردگار یکتاست.

جمهوری: حکومت غیر پادشاهی و غیرموروثی، نوعی حکومت که در آن مردم با رأی مستقیم و غیرمستقیم، مسئولان اداره کشور را برمی‌گزینند و افراد منتخب براساس قانون، اختیارات معینی دارند.

تأمین اجتماعی: هر نوع برنامه حمایت اجتماعی که به موجب قانون یا قرارداد برقرار می‌شود و هدف آن تأمین میزانی از درآمد مالی برای افرادی است که با مشکلاتی چون بیکاری، بازنشستگی، از کار افتادگی و مانند آن مواجه شده‌اند.

تمامیت ارضی: یعنی قلمرو یک کشور تجزیه‌ناپذیر است و مرزهای آن باید از حمله و تجاوز هر گروه یا کشور دیگر مصون بماند و کل سرزمین حفظ شود.

به کار بندیم

- ۱- به طور گروهی پوستری طراحی کنید که یکی از حقوق شهروندی و یک تکلیف مربوط به آن را نشان بدهد. پیام کوتاهی نیز روی آن بنویسید. پوسترها را در کلاس یا راهرو مدرسه نصب کنید.
- ۲- الف) درباره «سازمان تأمین اجتماعی» و نقش و کارکرد آن در جامعه پرس و جو و نتیجه را در کلاس ارائه کنید.
ب) در صورتی که اعضای خانواده یا بستگان شما از یک یا چند نوع خدمات سازمان تأمین اجتماعی استفاده می‌کنند، این خدمات را در کلاس توضیح دهید.
- ۳- به طور گروهی یا فردی، نامه‌ای به نمایندگان شورای اسلامی شهر یا روستای محل زندگی خود بنویسید و در آن یکی از مسائل و مشکلات منطقه خود را مطرح کنید و برای حل آن پیشنهادی بدهید.
نامه‌ها را با کمک و راهنمایی دبیر و توسط مدرسه برای شورا ارسال کنید.

بهره‌وری

۱۲

فصل

حتماً تاکنون متوجه شده‌اید که هر سال در روز اول فروردین ماه، ساعت رسمی کشور ما یک ساعت جلو کشیده می‌شود و در شب آخر شهریور ماه (اول مهر) به وضع قبلی برمی‌گردد. این کار در برخی کشورهای دیگر نیز با عنوان «ساعت تابستانی» انجام می‌شود. طرفداران این کار، دلیل جلو کشیدن ساعت را بالا بردن بهره‌وری بیان می‌کنند و معتقدند که این کار در شهرها موجب صرفه‌جویی در مصرف انرژی می‌شود. در واقع، افراد کار خود را زودتر شروع می‌کنند و از روشنایی روز بیشتر بهره می‌برند. از سوی دیگر، زمان استفاده از برق برای تأمین روشنایی نیز کوتاه‌تر می‌شود.

آیا تاکنون با واژه بهره‌وری در شرایطی دیگر برخورد کرده‌اید؟

امروزه توصیه می‌شود که افراد در زندگی فردی و اجتماعی از اندیشه بهره‌وری استفاده کنند. سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی-اجتماعی نیز سعی می‌کنند در همه برنامه‌ها و فعالیت‌هایشان بهره‌وری را در نظر بگیرند. چرا؟

اندیشه بهره‌وری به آدم‌ها گوشزد می‌کند که همواره راه بهتری برای انجام دادن کارها وجود دارد.

شما با مطالعه این فصل و انجام دادن فعالیت‌های آن به پاسخ پرسش‌های زیر پی می‌برید:

- ۱- بهره‌وری چیست و چه عواملی موجب بهره‌وری در کارها می‌شود؟
- ۲- چگونه می‌توان بهره‌وری را در زندگی فردی و اجتماعی افزایش داد؟
- ۳- منظور از بهره‌وری در اقتصاد چیست؟
- ۴- چرا و چگونه باید بهره‌وری را در سطح کشور افزایش داد؟

درس ۲۳

بهره‌وری چیست؟

بهره‌وری چیست

آیا تاکنون برای شما پیش آمده است که بخواهید وسایل و لوازم خود را در یک چمدان بگذاریم و متوجه شویم که همه آن وسایل را نمی‌توانید در آن جا بدهید؟ به این دلیل، ممکن است با فکر کردن و امتحان کردن راه‌های مختلف - مثلاً تا کردن برخی لباس‌ها به روش متفاوت، جابجا کردن وسایل و یا جدا کردن یک وسیله بسته‌بندی شده و مانند آن - موفق شوید تمام وسایل را درون چمدان جا دهید. همچنین وسایلی را که به آنها بیشتر نیاز دارید، نزدیک قرار دهید.

ما در هر محیطی که هستیم، در خانه، مدرسه، اداره، کارخانه، مزرعه و... می‌توانیم با فکر کردن، کارها را بهتر انجام دهیم. یعنی، می‌توانیم هدف‌های درست را انتخاب کنیم، و از وسایلی که داریم عاقلانه و صحیح بهره (استفاده) ببریم و منابع را اسراف دور ریختن) و خراب نکنیم.

آقای اسدی:

ما برای خنک کردن خانه از کولر (خنک‌کن) آبی استفاده می‌کنیم. در شهر ما در هنگام تابستان به‌خصوص ظهرها هوا خیلی گرم می‌شود. من برای اینکه بازدهی کولر را افزایش بدهم، روی پشت بام یک سایبان برای آن درست کرده‌ام که از تابیدن آفتاب به بدنه جلوگیری می‌کند. قسمتی از کانال کولر را هم که از بیرون ساختمان به پنجره وصل می‌شود، با عایق پوشانده‌ام که هوای خنک داخل کانال، گرم نشود.

خانم صدیقی:

ما در یک کاشانه (آپارتمان) کوچک ۶۰ متری زندگی می‌کنیم اما من وسایل را طوری انتخاب کرده و چیده‌ام که افراد به راحتی از فضای خانه استفاده کنند. در فضاهای کوچک نباید از میله‌های بزرگ و وسایلی که جای زیادی می‌گیرند، استفاده کرد. در فضای راهرو، کمدی تا نزدیک سقف درست کرده‌ام که خیلی چیزها در آن جا می‌گیرند. پرده‌ها را به رنگ روشن انتخاب کرده و کف را هم سرامیک سفید کرده‌ام تا فضای خانه بزرگ‌تر به نظر بیاید و روشن‌تر باشد.

امیر مسعود :

من دانشجو هستم و در یک خوابگاه دانشجویی زندگی می‌کنم. صبح‌ها که می‌خواهم برای خودم و دوستانم صبحانه درست کنم، $\frac{1}{4}$ کتری را آب می‌کنم و روی اجاق می‌گذارم. در نتیجه هم آب کمتری مصرف می‌شود، هم آب در زمان کمتری به جوش می‌آید و جای آماده می‌شود. همچنین، به ندرت برای پخت و پز از وسایل برقی استفاده می‌کنم.

آقای حسنی :

من کشاورز هستم. زمین‌های ما روی شیب قرار دارند. قبلاً ما برای آبیاری محصولاتمان آب را به سختی و با تانکر به بالای تپه می‌آوردیم و در منبع ذخیره می‌کردیم. اتلاف آب در زمین هم زیاد بود. پس با یکی دو نفر مهندس و کارشناس کشاورزی مشورت کردیم و به کمک آنها استفاده از روش آبیاری قطره‌ای را شروع کردیم. در ضمن، آنها به ما یاد دادند که در اطراف مزرعه چه محصولی بکاریم که از رشد نوعی آفت که درختانمان را از بین می‌برد جلوگیری شود.

فرزانه :

نان برکت خداست. در روایت‌های دینی سفارش شده است که وقتی می‌بینیم تکه‌ای نان روی زمین افتاده است، آن را برداریم و در گوشه‌ای بگذاریم که کسی پا رویش نگذارد و به برکت خدا بی‌احترامی نکند. متأسفانه امروز دورریز نان در بعضی خانواده‌ها زیاد است. اما در خانه ما حتی یک تکه نان هم دور ریخته نمی‌شود. مابه اندازه مصرف نان می‌خریم و نانوائی محله ما هم، نان‌های بسیار با کیفیتی می‌پزد. اگر پس از مصرف، نان اضافه بیاید، به‌گونه‌ای آن را نگهداری می‌کنیم که کیفیت خود را از دست ندهد.

آقای احمدی :

من سعی می‌کنم تا زمانی که ضرورت ندارد، از خودروی شخصی استفاده نکنم و با وسایل نقلیه عمومی رفت و آمد کنم. خودروی تک سرنشین فقط یک نفر را جابه‌جا می‌کند اما برای آن یک نفر هزینه بنزین و استهلاک (فرسودگی) زیادی صرف می‌شود. به علاوه، این کار آلودگی هوا و شدآمد (ترافیک) بیشتری به وجود می‌آورد. امیدوارم همه روزی بتوانیم از خودروهایی استفاده کنیم که کم مصرف باشند و هوا را هم آلوده نکنند.

فعالیت

۱- گفت و گو و همفکری کنید.
 الف) آیا شما یا اعضای خانواده‌تان با مثال‌های صفحه قبل یا موارد مشابه، روبه‌رو شده‌اید؟ موارد را بیان کنید تا هم کلاسی‌هایتان درباره آنها اظهار نظر کنند.
 ب) به‌طور گروهی، فکر کنید و روشی را پیشنهاد کنید که در یکی از کارها یا فعالیت‌های مدرسه، بازدهی را افزایش دهد و باعث استفاده صحیح از امکانات شود. برای مثال، با چه راهکاری می‌توان از تلف شدن وقت کلاس برای حضور و غیاب و دیدن تکالیف جلوگیری کرد؟
 پیشنهادهای خود را با ذکر دلیل بنویسید و از طریق معلم به دست مسئولان مدرسه برسانید.

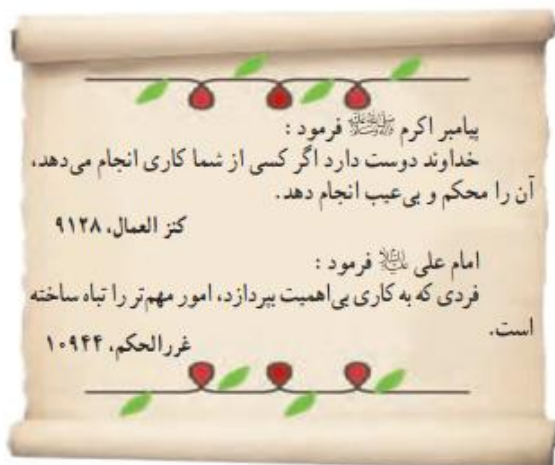
بهره‌وری چیست؟

با دقت در مثال‌ها و فعالیت‌های بخش قبل فهمیدیم که «بهره‌وری» با صرفه جویی، (کمتر مصرف کردن) انجام دادن کارها با فکر، دور نریختن و خراب نکردن منابع، استفاده درست از وسایل و نعمت‌های خداوند کم کردن هزینه‌ها و مانند آن ارتباط دارد.

بهره‌وری یعنی از بین کارهای ممکن، کار درست را انتخاب کنیم و آن را با روش مناسب انجام دهیم.

(اثر بخشی * و کارایی *)

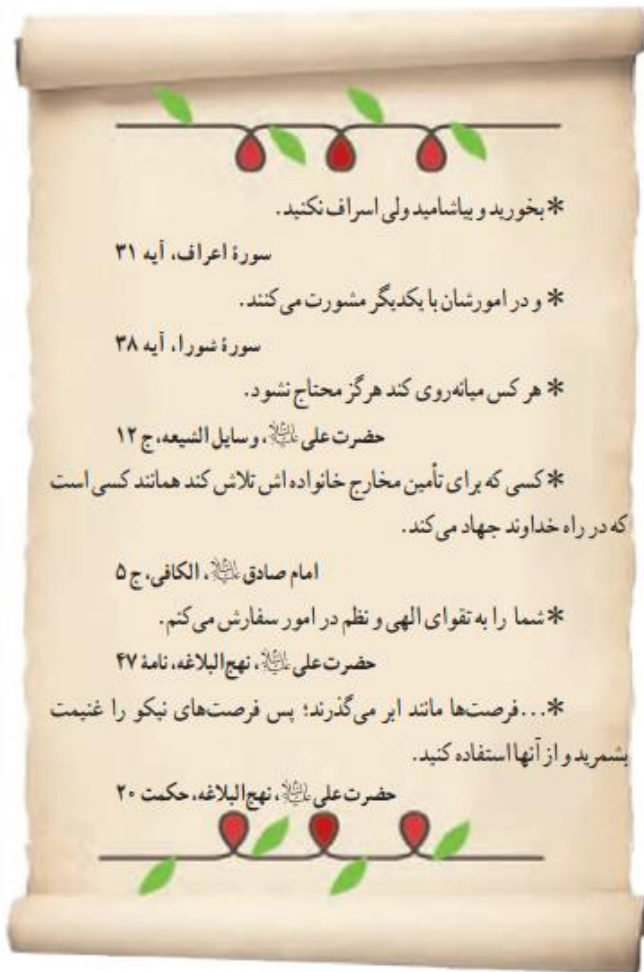
فعالیت

۲- درباره این سخنان ارزشمند پیامبر اکرم ﷺ و امام علی علیه السلام فکر کنید و معنی و مفهوم هر یک را با ذکر یک مثال توضیح دهید.

فرهنگ بهره‌وری

بهره‌وری از قدیم در زندگی مردم بوده است و آنها همیشه برای بهتر شدن کارها و استفاده درست از وسایل، فکر می‌کردند. درست کردن و کندن چاه، نگه داشتن آب در در آب انبارها، خشک کردن و جمع کردن محصولات این کشاورزی و کاری در کارهای کشاورزی، نمونه‌هایی از تفکر بهره‌وری در زندگی مردم در روزگار گذشته است.

در فصل نهم فهمیدیم که فرهنگ هنجارها، ارزشها و باورهای یک جامعه است و نقش مهمی در انجام کارهای آن جامعه دارد.

فرهنگ، نقش مهمی در زیاد شدن بهره‌وری یک جامعه نیز دارد. اگر همه مردم بهره‌وری در کارهای مختلف را مهم بدانند، جامعه از نظر مادی و معنوی پیشرفت می‌کند.

توجه کنید که در فکرهای دینی ما مسلمانان، بهره‌وری در کارها بسیار مهم است متن روبرو را مطالعه کنید. اگر به زندگی فردی و اجتماعی خود و همچنین محیط زندگی مان بیشتر دقت کنیم، می‌فهمیم که ارزش‌ها و هنجارهایی در زندگی ما شکل گرفته که با فکرهای دینی ما مخالفت دارد. برای آنکه بتوانیم اشتباهات خود را درست کنیم، باید تغییراتی در زندگی خود بدهیم.

فعالیت

۳- معنی آیات قرآن کریم و سخنان امامان معصوم (ع) را بخوانید. عوامل مؤثر در بهره‌وری را از آنها استخراج و فهرست کنید؛ مثلاً: الف) اهمیت دادن به کار و تلاش و ...

۴- گفت و گو کنید.

هریک از هنجارهای زیر در جامعه چگونه از بهره‌وری جلوگیری می‌کند و در تضاد با آن است؟ توضیح دهید.

- مهمانی‌ها، مجالس و جشن‌های مفصل و پرهزینه ● مدگرایی و چشم و هم‌چشمی در خرید لباس به جای تمیز و ساده‌پوشی
- نداشتن برنامه مناسب برای اوقات فراغت و تفریح ● ورزش نکردن و پرخوری.

۵- یک زوج جوان می‌خواهند جشن عروسی ساده‌ای با حداقل هزینه برپا کنند. اگر قرار باشد از شما کمک فکری بگیرند، چه طرح و پیشنهادی به آنها می‌دهید؟ همفکری کنید و طرح خود را روی کاغذ بنویسید.

۶- متن صفحه بعد را که درباره یک کارآفرین است بخوانید.

الف) چه نکاتی در این متن برای شما قابل توجه است؟

ب) نظر شما درباره افرادی که می‌خواهند با کار نکردن یا کار کم به ثروت یا موفقیت‌های بزرگ دست یابند چیست؟

بیشتر بدانیم

من در سال ۱۳۵۷ به دنیا آمدم. شانزده ساله بودم که پدرم را از دست دادم. پس از او مادرم که زنی بسیار فداکار بود، با وجود همه سختی‌ها بار زندگی من و برادر و خواهرم را به دوش کشید. پدرم مردی پرتلاش بود و به کار اهمیت زیادی می‌داد. یادم هست همیشه می‌گفت: انسان باید جوهره کار داشته باشد. من پس از فوت پدر، ایام تعطیل و تابستان‌ها را کار می‌کردم و به مادرم در تأمین مخارج زندگی کمک می‌کردم. مادرم دوست داشت درس بخوانم و من هم درسم را تا دانشگاه ادامه دادم اما دوره شبانه دانشگاه را انتخاب کردم تا بتوانم روزها کار کنم. ساعت ۵ بعداز ظهر که از کار فارغ می‌شدم، به کلاس می‌رفتم. همچنین سعی می‌کردم در هزینه‌های لباس، رفت و آمد و... صرفه‌جویی کنم.

پس از سال‌ها توزیع و فروش مواد غذایی تصمیم گرفتم یک کارگاه تولید مواد غذایی احداث کنم. پس‌انداز کمی داشتم. دوسال برای گرفتن جواز تأسیس کارخانه تلاش کردم؛ چون بعضی از شرایط آن را نداشتم دیگر ناامید شده بودم. روزی که از یکی از اداره‌های مربوط برمی‌گشتم، در اتوبوس با پیرمردی خردمند برخورد کردم و با هم صحبت کردیم. او به من گفت که برای رسیدن به هدف‌هایم باید پشتکار داشته باشم و برایم مثال‌هایی از آدم‌های پیگیر و با پشتکار زد. می‌گفت که بهتر است با یکی دو نفر آدم خلاق و خوش فکر مشورت کنم و حتی اگر به این کار علاقه‌مند بودند، با آنها شریک شوم. حرف‌هایش در من تأثیر کرد. نباید خسته می‌شدم. سرانجام با دوتن از دوستان خوش فکر شریک شدیم و جواز تأسیس یک کارگاه را گرفتیم. در سال‌های اول، فروش ما کم بود اما با همفکری یکدیگر ابتکاراتی برای تولید با کیفیت بهتر و عرضه * بیشتر و بهتر محصولاتمان به کار زدیم و کارمان رونق گرفت. پس از چند سال موفق شدیم کارخانه بزرگی احداث و تعداد زیادی از کسانی را که در پی کار بودند، استخدام کنیم. من چون رنج تنگدستی را کشیده بودم، همواره به کسانی که برای تأمین معاش خود در مجموعه ما کار می‌کردند احترام می‌گذاشتم و سعی می‌کردم شرایط خوبی برای آنها فراهم کنم. از طرح‌های نو و خلاقانه استقبال می‌کردم و سعی می‌کردم همیشه محصولاتی بهتر و با کیفیت‌تر تولید کنم و خداوند هم به کار و تولید ما برکت داد. واحد صنعتی ما سال گذشته به عنوان واحد نمونه کشور برگزیده شد و ...

بهره‌وری در زندگی فردی و خانوادگی

اکنون که مهمترین بخش‌های بهره‌وری را شناختیم، می‌توانیم به چند پیشنهاد مهم برای افزایش بهره‌وری در زندگی اشاره کنیم:

* استفاده مناسب از زمان و انضباط در کارها :

* استفاده مناسب از زمان و انضباط در کارها: یکی از بخش‌های مهم در بهره‌وری، ارزش زمان است. وقت و زمان ثروتی است که قابل ذخیره و نگه داشتن نیست.

وسایل و لوازمی که با آنها در محیط‌های مختلف کار می‌کنیم، باید مرتب و منظم باشد.

اگر ماه برنامه نداشته باشیم و یا کارها را به موقع انجام ندهیم و بی انضباط باشیم وقت و زندگیمان را خراب کردیم. و دیگر درست نمی‌شود دانش‌آموزانی که با برنامه درس می‌خوانند و زمان خود را مدیریت می‌کنند و منظم هستند از بقیه موفق‌تر هستند.

* اصلاح عادت‌های غلط مصرفی :

* باید خوب فکر کنیم و ببینیم مصرف یا روش مصرف چه چیزهایی درست نیست و باعث از بین رفتن پول و منابع می‌شوند.

صرفه جویی کم مصرف کردن نیست بلکه مصرف درست و به اندازه مصرف کردن است برای مثال، بعضی از خانواده‌ها برای خرید وسایل زندگی دادن مهمانی و تهیه غذا اسراف یا بسیار زیاد خرید می‌کنند و بیشتر، مواد غذایی را دور می‌ریزند. استفاده درست از منابع و انرژی و خراب نکردن آنها باید مورد توجه باشد. برای مثال با توجه به مشکل کمبود آب در کشورمان باید مصرف درست آب را تمرین کنیم.

* انجام دادن کارها از روی آگاهی :

* انجام دادن کارها با فکر با داشتن دانش و مهارت لازم: برای هر کار، کارها بهتر انجام می‌شود و و کمتر اشتباه می‌کنیم. برای مثال، اگر راه تعمیر وسیله ای را ندانیم و به آن دست بزنیم، ممکن است آن را خراب تر کنیم یا اگر اطلاعات کافی درباره خرید یک وسیله نداشته باشیم، ممکن است پول بیشتر بدهیم.

بعضی از مواد و وسایل به دلیل ندانستن افراد از روش‌های درست نگهداری آنها از بین می‌رود. برای مثال، اگر راه درست شست و شو یک لباس یا نگهداری مواد غذایی را ندانیم، زودتر از بین می‌روند یا بدون استفاده می‌شوند. بعضی از دانش آموزان زمان

بعضی از دانش آموزان زمان تعطیلات تامین تابستانی برای یاد گرفتن مهارت‌های مختلف و حتی گرفتن پول استفاده می‌کنند و این زمان طلایی را فقط بازی و تفریح نمی‌کنند.

* تنظیم جدول بودجه اقتصادی :

برای هر کار، کارها بهتر انجام می‌شود و و کمتر اشتباه می‌کنیم. برای مثال، اگر راه تعمیر وسیله ای را ندانیم و به آن دست بزنیم، ممکن است آن را خراب تر کنیم یا اگر اطلاعات کافی درباره خرید یک وسیله نداشته باشیم، ممکن است پول بیشتر بدهیم.

○ فعالیت

- ۷- دلیل بیاورید : الف) آیا سطح بهره‌وری دانش‌آموزی که کیف یا کمد لوازم تحریرش شلوغ و نامرتب است، پایین می‌رود؟ چرا؟
- ۸- منظور از تنظیم بودجه ماهانه خانواده چیست؟ تنظیم این بودجه چه فایده‌ای دارد؟ توضیح دهید.
- ۹- کار برگه شماره (۱۷) (چند پیشنهاد برای بهره‌وری) را انجام دهید.
- ۱۰- یکی از عادت‌های غلط بعضی از دانش‌آموزان مصرف نادرست و بی‌رویه کاغذ است. چند راهکار برای بهره‌وری در مصرف کاغذ پیشنهاد کنید و توافق کنید که آن راهکارها عملی شوند.
- ۱۱- تفکیک زباله از مبدأ یعنی چه؟ چه راهکارهایی برای کمک به این امر می‌توانید برشمارید؟
- ۱۲- به وسایل خودتان و همچنین مواد دورریختنی که در یک هفته در منزل شما تولید شده است، نگاهی دقیق بیندازید. چه چیزهایی را می‌توانید بیابید که امکان استفاده مجدد از آنها (اگرچه نیاز به تغییراتی در آنها باشد) برای شما یا خانواده‌تان یا دیگران وجود دارد؟

درس ۲۴

اقتصاد و بهره‌وری

نیاز به فعالیت اقتصادی

هر جامعه ای برای زندگی کردن باید از منابع طبیعی استفاده کند و وسایل مورد نیاز خود را تولید کند. به این کار «فعالیت اقتصادی» گفته می شود.

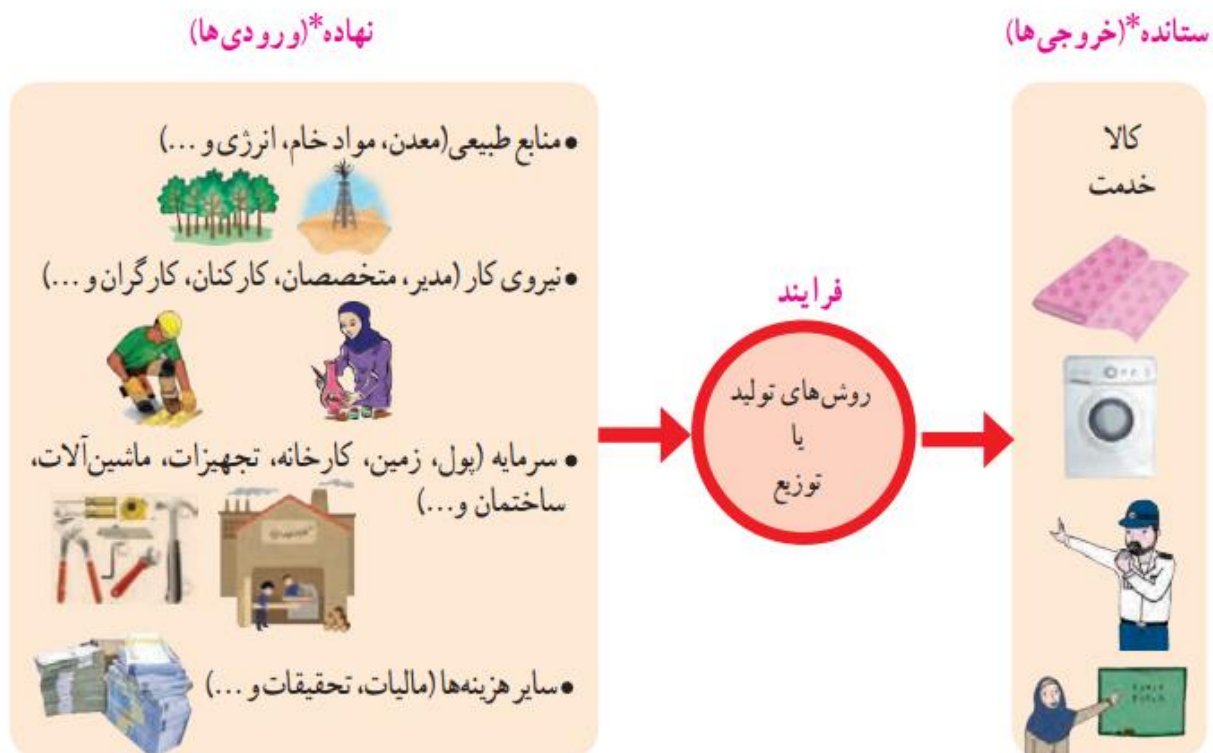
در سال هفتم با انواع فعالیت های اقتصادی آشنا شدید و فهمیدید که تولید ممکن است تولید کالا یا خدمت باشد. کشاورزان در مزرعه و باغ و کارگران در کارخانه و کارگاه، کالا تولید می کنند. پزشکان، معلمان، پلیس، کارمندان و... خدمت ارائه می کنند. بعضی افراد نیز خدمات و کالاهای تولید شده خود را پخش میکنند به دست مصرف کنندگان می رسانند. پس در هر جامعه ای افرادی به فعالیت های تولیدی و پخش کردن مشغول هستند. از طرف دیگر همه افراد جامعه و حتی تولیدکنندگان و پخش کنندگان خود مصرف کننده افراد در این فعالیت ها با یکدیگر ارتباط دارند. برای همین هیچ جامعه ای نمی تواند بدون فعالیت اقتصادی زندگی کنند در همه جوامع، چرخه تولید، توزیع و مصرف وجود دارد و همیشه بین افراد روابط اقتصادی است.

بهره‌وری در تولید، توزیع و مصرف

بهره وری در تولید پخش و مصرف

برای افزایش بهره‌وری در کارهای اقتصادی، باید بهره وری را در تولید و پخش کردن افزایش دهیم و الگوی مصرف را نیز با فکر انجام دهیم. در درس قبل با نمونه‌هایی از مصرف بهینه یا بهره‌وری در مصرف آشنا شدید.

افزایش بهره‌وری یعنی که با روش‌های مناسب، هزینه خود را با ننگه داشتن کیفیت کالا یا خدمات، را کاهش دهیم و در مقابل خروجی فعالیت‌های اقتصادی خود را افزایش دهیم. برای مثال اگر در کارگاهی روزی ۱۰ جفت کفش تولید شد و صاحب کارگاه با اجاره کردن یک ساختمان به قیمت ارزانتر آموزش دادن و تشویق نیروی کار یا درست کردن یک روش جدید یا اختراع یک وسیله که مصرف برق یا مواد مصرفی را کاهش می‌دهد. میزان تولید را به سیزده جفت کفش (با همان کیفیت و یا با کیفیتی بهتر) است در روز افزایش دهد، در اینجا می‌گوییم بهره‌وری اتفاق افتاده است.

بیشتر بدانیم

... یک مثال خوب درباره بهره‌وری در توزیع خدمات، مراکز صدور گذرنامه (پاسپورت) در شهرهاست. در یکی دو دهه قبل، در شهرهای بزرگ همه متقاضیان گذرنامه باید به اداره گذرنامه یعنی ساختمانی که واقع در یک خیابان بود، مراجعه می‌کردند. زمان صدور گذرنامه خیلی طولانی بود. در خیابان جلوی این اداره، صف‌های طولانی تشکیل می‌شد و تحویل و گرفتن مدارک هم برای مراجعه‌کنندگان و هم کارکنان اداره، دشوار و زمان‌بر بود.

... بعدها دفاتر پلیس + ۱۰ در مناطق مختلف شهر ایجاد شد. اکنون ساکنان هر منطقه شهر برای گرفتن گذرنامه به نزدیک‌ترین دفتر پلیس + ۱۰ در محله خود مراجعه می‌کنند و در کوتاه‌ترین زمان و با صرف وقت و انرژی کمتر، گذرنامه‌شان را دریافت می‌نمایند.

فعالیت

- ۱- به چند گروه تقسیم شوید. محصولی مانند نان را در نظر بگیرید. هر گروه یکی از مراحل را انتخاب کند: مرحله اول - تولید (کشت گندم، برداشت گندم، تولید آرد، پختن نان) مرحله دوم - توزیع یا فروش نان و مرحله سوم - مصرف نان. هر گروه بگوید که چه راه‌هایی برای بالا بردن بهره‌وری در آن مرحله وجود دارد.
- ۲- به نظر شما، اگر میزان هزینه‌های تولید را افزایش دهیم و به همان اندازه میزان تولید افزایش یابد، باز هم می‌توانیم ادعا کنیم بهره‌وری اتفاق افتاده است؟
- ۳- آیا در محل زندگی شما مراکز خریدی وجود دارند که بتوان گفت موجب عرضه بهتر کالا یا خدمات شده‌اند و بهره‌وری در توزیع را بالا برده‌اند؟ درباره آنها توضیح دهید.
- ۴- چه کارهایی می‌توان انجام داد تا هزینه‌های آب، برق و گاز مدرسه شما (در عین تأمین نیازهای لازم دانش‌آموزان) کاهش یابد. در این باره همفکری کنید و پیشنهادهای برتر و قابل اجرای خودتان را به مدیر مدرسه تحویل دهید.

بهره‌وری سبز

در سال هفتم خواندید که از دیدگاه اسلام، طبیعت و منابع طبیعی، نشانه حکمت خداوند و نعمت‌های الهی هستند احسان حق استفاده زیاد از طبیعت و خراب کردن آن را ندارد. و همچنین از نظر اسلام اقتصاد و تولید وسیله هستند و نه هدف.

یعنی تولید وسیله‌ای است که انسان آن نیازهای خود و جامعه را رفع می‌کند و به کارهای مهم‌تر می‌پردازد.

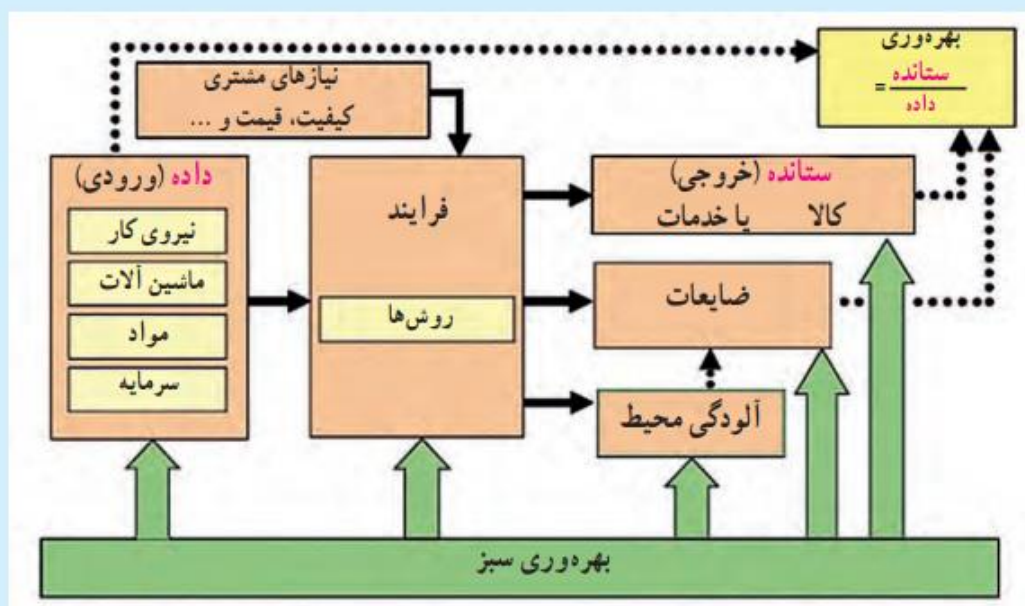
بعد از انقلاب صنعتی در غرب و مخصوصاً در ۱۵۰ سال اخیر، کشورهای صنعتی و قدرتمند به بهره‌برداری زیاد از منابع طبیعی و طبیعت دست دادند تا بتوانند کالاهای بیشتری تولید کنند. کشورهای صنعتی امروز تلاش می‌کنند از طبیعت و منابع طبیعی خود محافظت کنند اما با تبلیغات و تحت تأثیر قرار دادن مردم در دیگر کشورها، مصرف‌گرایی را که باعث خراب شدن محیط زیست می‌شود، تشویق می‌کند. اما افزایش تولید به هر روش و به هر قیمتی درست نیست.

افزایش تولید و فعالیت اقتصادی اگر محیط زیست را خراب کند، هزینه‌های زیاد و مشکلات بزرگی برای ما به وجود می‌آورد.

برای مثال، در سال‌های اخیر در نواحی داخلی کشور ما چاه‌های بسیار زیادی درست کردن. این چاه‌ها و سفره‌های آب زیرزمینی برای تولید محصولاتی مثل پسته استفاده می‌شود. اما کندن چاه به صورت زیاد مشکلات بزرگی را چون کم‌آبی شدید در منطقه، خشک شدن مزارع و خالی شدن روستاها و یا افزایش زمین‌لرزه را به دنبال دارد که جبران آن بسیار دشوار است. مثال دیگر در این مورد، استفاده زیاد از کودهای شیمیایی و سم‌های کشاورزی است. مصرف این مواد میزان تولید سبزیجات و

افزایش می دهد اما به دلیل انتقال سموم به آب و خاک و بدن انسان، موجب زیاد شدن بیماری های خطرناک می شود پس از آن باید هزینه های زیادی برای درمان مردم داد. آموزش کشاورزان در این زمینه و نظارت بر میزان مصرف سموم و کودهای شیمیایی و زیاد شدن شیوه های جدید کشاورزی از کارهای وزارت جهاد کشاورزی است.

پس باید با توجه به اهمیت حفظ محیط زیست، به جای کلمه بهره وری از «بهره وری سبز» استفاده شود. منظور از بهره وری سبز این است که از ابزارها، روشها و فناوری های مختلف در همه جای تولید، مصرف به صورتی استفاده شود که تأثیرات مضر و منفی کارها بر محیط زیست به کمترین حد ممکن برسد

اصول بهره وری سبز باید در همه مراحل رعایت شود.

بهره وری در کشور ما

به قسمتی از اخبار روزنامه ها توجه کنید. متأسفانه کشور در مقایسه با بعضی کشورها از نظر بهره وری وضعیت خوبی ندارد. پس همه باید با برنامه ریزی صحیح، فکر بهره وری را در همه فعالیت های بخش های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) گسترش دهیم و استفاده کنیم.

اقتصاد مقاومتی

پس از انقلاب اسلامی، کشورهای سلطه‌گر و قدرت‌های بزرگ اقتصادی که با وقوع انقلاب، منافع خود را در خطر می‌دیدند مشکلاتی مانند جنگ تحمیلی، تحریم اقتصادی* و... را بر سر راه ما قرار دادند تا از پیشرفت کشورمان جلوگیری کنند. این مخالفت‌ها تا امروز نیز ادامه دارد و آنها سعی می‌کنند ایران را از نظر اقتصادی شکست بدهند. به همین دلیل، جمهوری اسلامی ایران بنا به توصیه‌ها و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت الله خامنه‌ای، سیاست اقتصاد مقاومتی را طراحی و در پیش گرفته است.

اقتصاد مقاومتی یعنی در شرایط سخت بتوانیم کمترین اتلاف هزینه را داشته باشیم، روی پای خود بایستیم، از تولید ملی حمایت کنیم، از اسراف بپرهیزیم و از منابع و امکانات حداکثر استفاده را بکنیم.

به عبارت دیگر، می‌توانیم بگوییم محور اصلی اقتصاد مقاومتی، «بهره‌وری» است.

در کشور ما سازمان ملی بهره‌وری ایران در زمینه وضعیت بهره‌وری و چگونگی راه‌های افزایش آن در بخش‌های مختلف اقتصادی کشور مطالعه، سیاست‌گذاری و نظارت می‌کند.

فعالیت

- ۵- مسعود و پسر عموش با هم به مسافرت رفته و در مهمانسرای اقامت داشتند. یک روز برای گردش در شهر از مهمانسرا بیرون رفتند. هنوز چند قدمی بیشتر از آنجا دور نشده بودند که مسعود گفت: «فراموش کردم لامپ‌ها و کولر (خنک‌کن) اتاق را خاموش کنم. باید برگردم و این کار را انجام دهم»، ولی پسر عموش گفت: «لازم نیست. ما برای اقامتمان و چیزهایی که مصرف می‌کنیم به صاحب مهمانسرا پول می‌دهیم!» شما کدام نظر را درست می‌دانید؟ چرا؟
- ۶- کاربرگ شماره (۱۸) را با همفکری یکدیگر در کلاس انجام دهید.
- ۷- همفکری کنید و بگویید شما دانش‌آموزان از چه راه‌هایی می‌توانید به تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در کشور کمک کنید. دست‌کم سه راه پیشنهاد کنید.

بیشتر بدانیم

استاندارد و بهره‌وری

یکی از راه‌های مهم افزایش بهره‌وری، بالا بردن کیفیت محصولات و استفاده درست از منابع است که با به‌کارگیری استانداردها تحقق می‌یابد. برای آنکه بهره‌وری افزایش یابد، باید نهاده‌ها، فرایندها و بالاخره ستانده‌ها (کالاها و خدمات) استاندارد باشند.

برای مثال، در تولید بیسکویت، آب و آرد و سایر مواد افزودنی با هم مخلوط می‌شوند و از خمیر به‌دست آمده بیسکویت تهیه می‌شود. حال اگر آب و آرد و سایر مواد افزودنی (داده یا ورودی) مطابق استاندارد باشند و پختن آن (فرایند) نیز براساس استاندارد صورت بگیرد، در نهایت بیسکویت تولید شده (ستانده) نیز استاندارد بوده و مصرف‌کننده بیسکویت سالمی را مصرف می‌کند.

حال اتومبیلی را در نظر بگیرید که قطعات آن براساس استاندارد، ساخته نشده باشد. این اتومبیل می‌تواند سبب آلودگی هوا شود و یا در اثر درست کار نکردن قطعات آن، موجب تصادف شده و به سرنشینان آن صدمه وارد کند. روشن است که آلودگی هوا و تصادف، هزینه‌ها و مشکلات زیادی را به جامعه تحمیل می‌کند. به‌علاوه منابع، انرژی و سرمایه‌هایی که برای تولید آن اتومبیل با قطعات غیراستاندارد، صرف شده، به هدر می‌رود.

مثال دیگر در این زمینه، کودهای شیمیایی و آفت‌کش‌ها است که اگر به‌طور غیراستاندارد تولید شده باشند و یا روش استفاده از آنها در مزارع براساس استاندارد نباشد، موجب آلودگی آب و خاک و محصولات کشاورزی می‌شوند و انسان‌ها و جانوران را بیمار می‌کنند و باید هزینه‌های زیادی برای درمان بیماری‌ها و جبران خسارت، صرف شود.

اهمیت استانداردها برای افزایش بهره‌وری آن قدر زیاد است که در بند ۲۴ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی این جمله آمده است: «افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات تولید داخلی و ترویج آن».

در کشور ما وظیفه تهیه استانداردهای کالاها و خدمات و فرایندهای تولید، برعهده سازمان ملی استاندارد ایران است.

واژه‌ها

بیشتر بدانیم

کارایی: درست انجام دادن کار، به حداکثر رساندن نسبت ستانده‌ها به نهاده‌ها

اثر بخشی: کار درست را انتخاب کردن و انجام دادن، استفاده از خلاقیت و نوآوری برای رسیدن به وضعیت بهتر

نهاده: عواملی که در تولید یک کالا یا خدمت به کار می‌روند (ورودی).

ستانده: کالا یا خدمتی که تولید می‌شود؛ محصول (خروجی).

تحریم اقتصادی: اقدامی است که یک یا چند قدرت بین‌المللی با هدف مجازات یک یا چند کشور دیگر انجام می‌دهند و آن کشور را از مبادلات اقتصادی و روابط تجاری با دیگر کشورهای جهان محروم می‌کنند تا به پذیرش هنجارها و خواسته‌های کشورهای سلطه‌جو مجبور شود.

عرضه: عبارت است از مقدار کالا و یا خدمتی که برای فروش با قیمتی معین در دسترس خریدار قرار می‌گیرد.

به کار ببندیم

جایزه بهره‌وری: روز اول خرداد روز بهره‌وری و مصرف بهینه نام‌گذاری شده است.

به کمک معلم، یک جایزه بهره‌وری برای شرکت در مسابقه تعیین کنید: مدت یک هفته در زندگی روزانه خود و خانواده و یا محیط پیرامونتان دقت کنید و مواردی را که موجب پایین آمدن بهره‌وری یا اتلاف هزینه و منابع، زمان و... می‌شود، یادداشت کنید. سپس هر یک از شما یک نظر یا طرح پیشنهادی را که موجب بازدهی بیشتر یک کار و بهره‌وری در محیط زندگی (خانه، مدرسه، محله و...) شما می‌شود، بنویسید و در مسابقه شرکت کنید. قبل از انتخاب برنده‌های مسابقه، طرح‌ها و پیشنهادهای دانش‌آموزان را در مدرسه به نمایش بگذارید.

کاربرگه فعالیت

کاربرگه شماره ۱

طول و عرض جغرافیایی

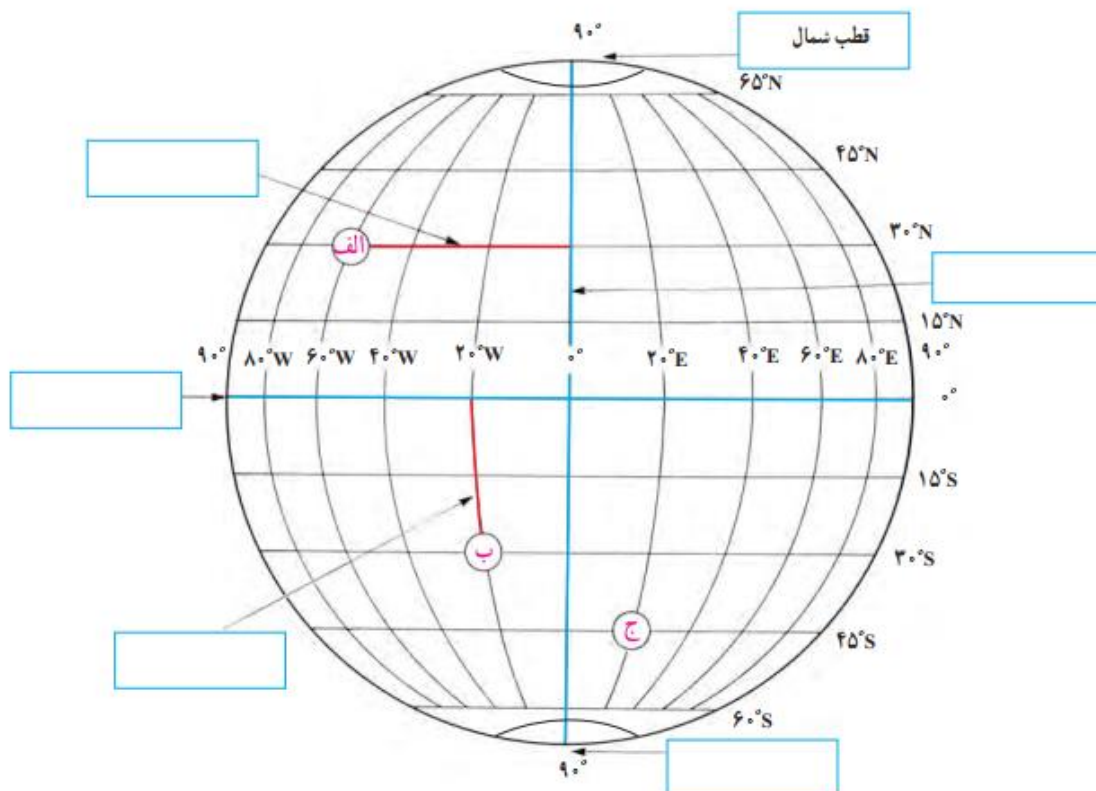
به شکل کره زمین که خط‌های فرضی نصف‌النهار و مدار از آن عبور کرده‌اند، دقت کنید. این خط‌ها با قطع کردن یکدیگر، شبکه‌هایی را به وجود آورده‌اند.

۱- هر یک از عبارت‌های زیر را مانند مثال در جای مربوط بنویسید.

نصف‌النهار مبدأ قطب جنوب استوا عرض جغرافیایی طول جغرافیایی

۲- با توجه به شکل زیر طول و عرض جغرافیایی مکان‌های زیر را بنویسید.

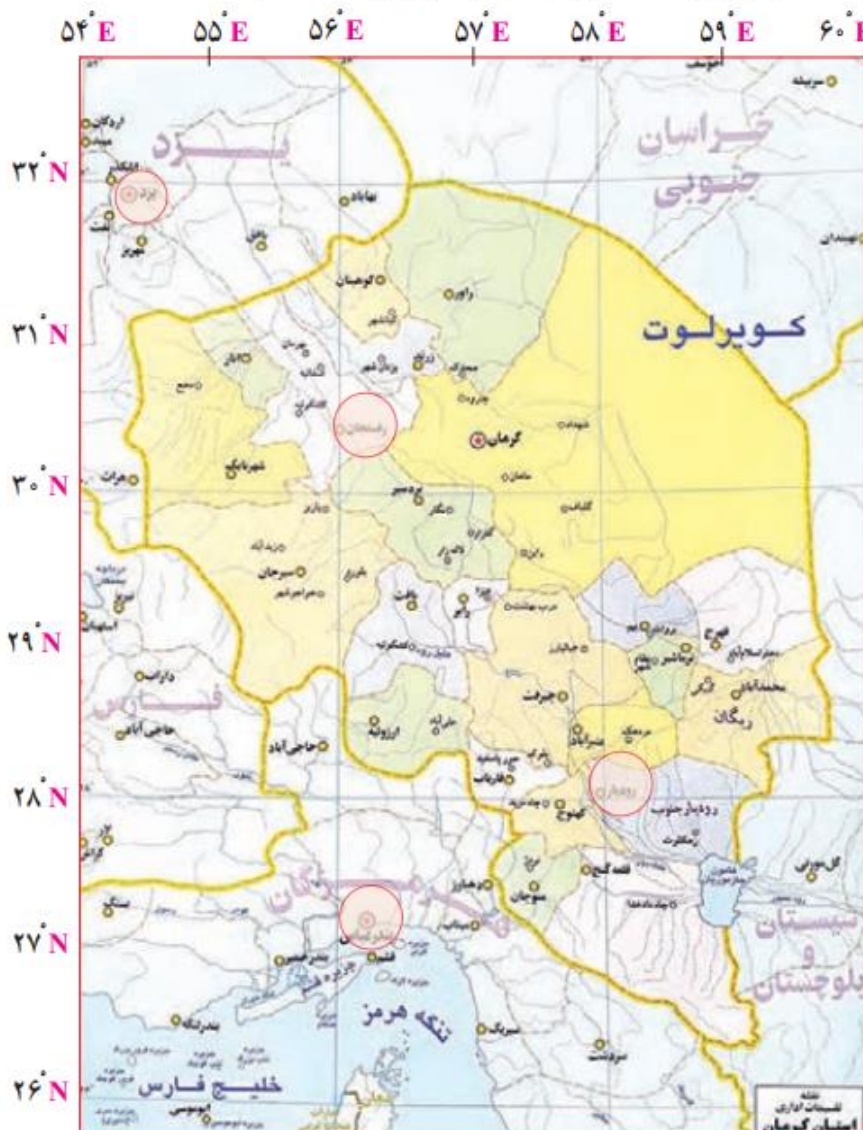
مکان	طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی
الف	60°W	
ب		
ج		

کاربرگه شماره ۲

طول و عرض جغرافیایی بر روی نقشه

در این تصویر، نقشه استان کرمان را مشاهده می‌کنید. (توجه: هر درجه (°) ۶۰ دقیقه (′) است)

۱- نزدیک‌ترین طول و عرض جغرافیایی به هر یک از مکان‌های زیر را بنویسید.

← (رودبار) و ← (رفسنجان) و

← (یزد) و ← (بندرعباس) و

۲- نام شهر یا روستایی را که در نقاط زیر واقع شده است، به‌طور تقریبی بنویسید.

(26°N , 58°E) و (30°N , 56°E) (31°N , 55°E) و (30°N , 54°E)

۳- به نظر شما، آیا ممکن است برای نشان دادن طول و عرض جغرافیایی مکانی در کشور ایران از علامت‌های W (غرب) و S (جنوب)

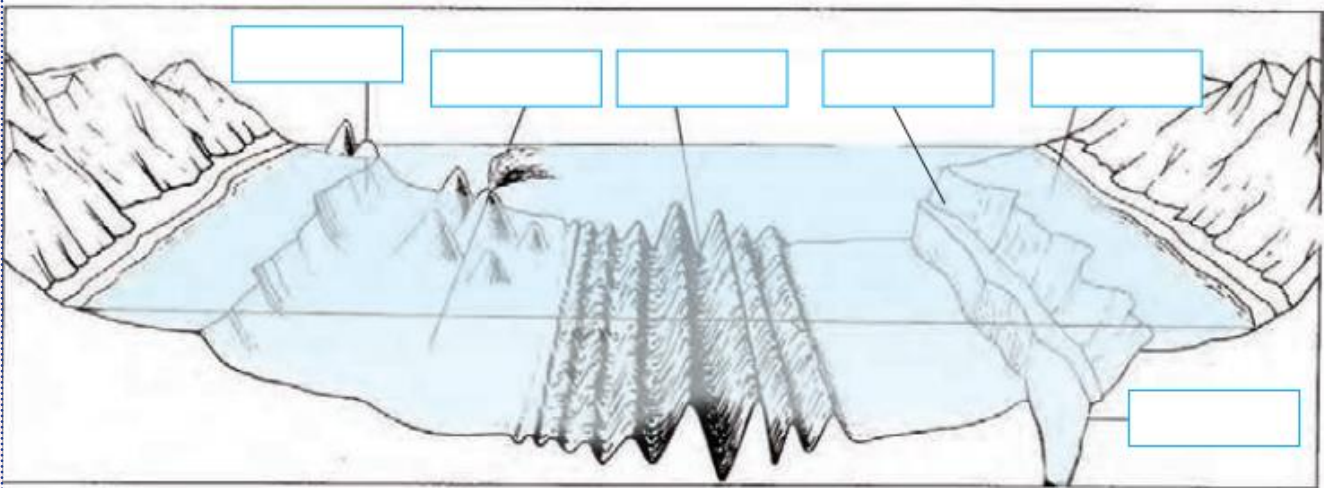
استفاده کنیم؟ چرا؟

کاربرگ شماره ۳

انواع ناهمواری‌ها

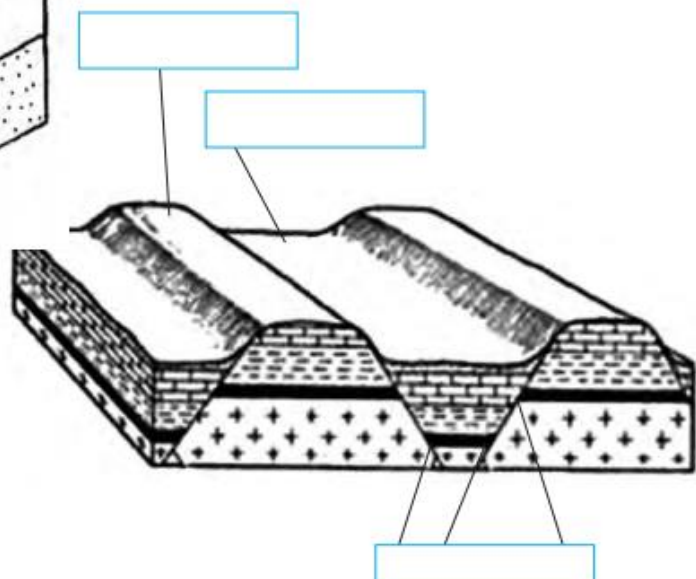
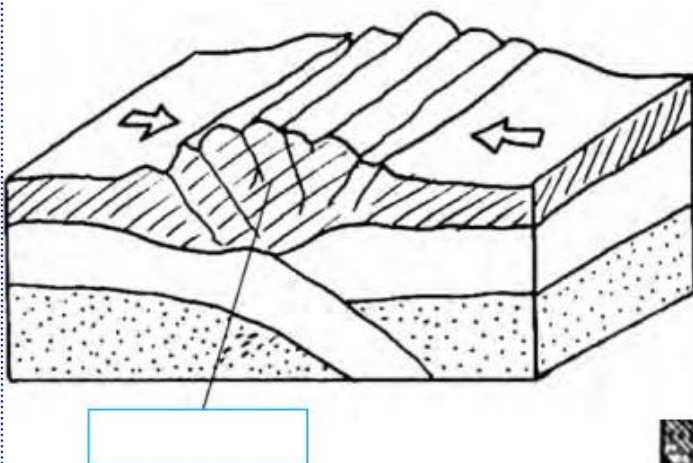
الف) این مدل، ناهمواری‌های بستر اقیانوس‌ها را نشان می‌دهد. موارد زیر را روی مدل در جای خالی بنویسید.

فلات قاره شیب قاره چین خوردگی‌های کف اقیانوس جزیره گودال اقیانوسی جزیره آتشفشانی

ب) روی مدل‌ها، موارد را در جای خالی بنویسید.

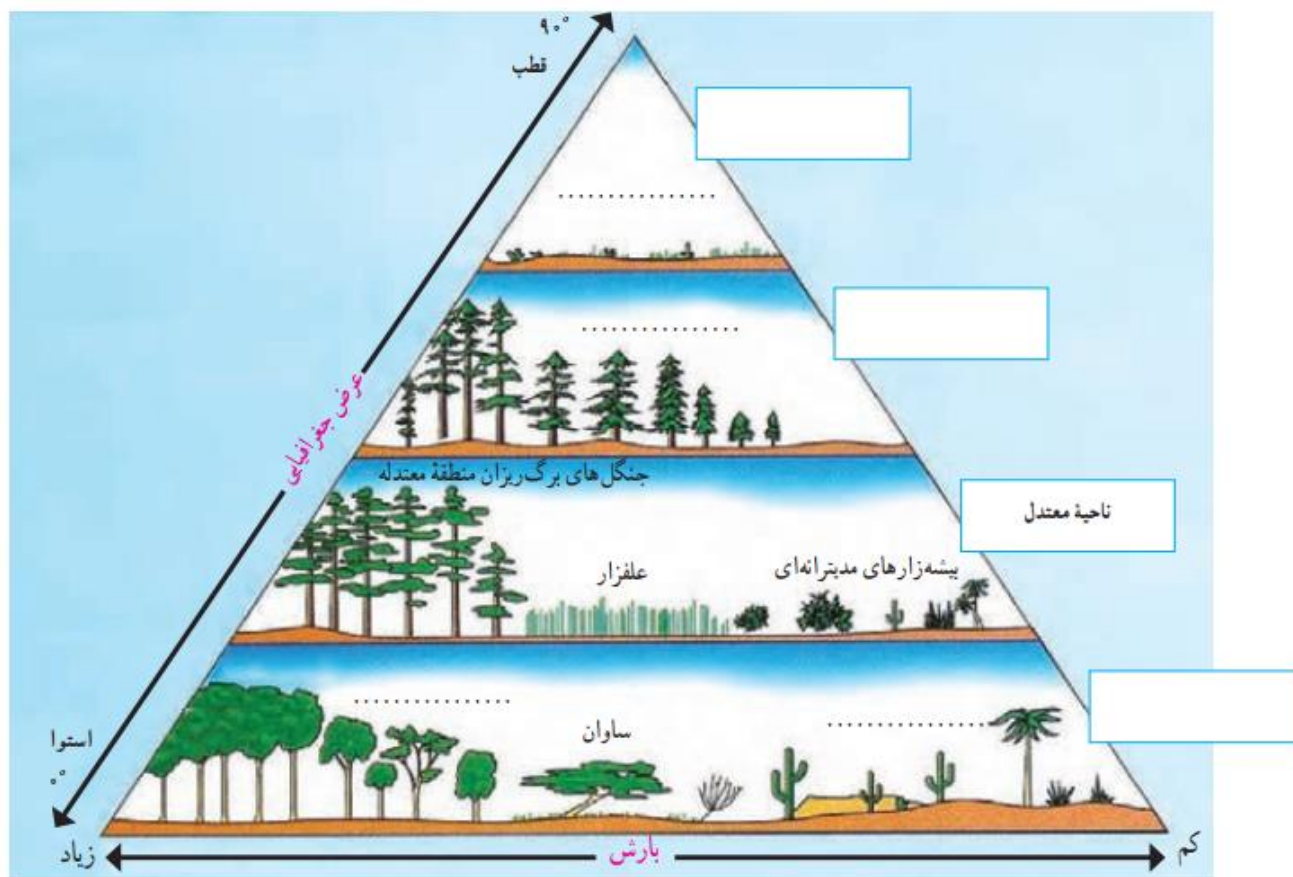
شکستگی (گسل) بالاآمدگی
دره چین خوردگی رسوبات

کاربرگه شماره ۴

رابطه پراکندگی زیست بوم‌های جهان با عرض جغرافیایی و بارش

- ۱- در خانه‌های مستطیل شکل، واژه‌های مناسب بگذارید: ناحیه قطبی، ناحیه جنب قطبی، ناحیه معتدل و ناحیه بین‌المدارین (بین مدار رأس السرطان و رأس الجدی)
- ۲- در نقطه چین‌ها واژه‌های مناسب بنویسید: توندرا، تایگا (مخروطیان)، بیابان، جنگل‌های استوایی.
- ۳- زیست‌بوم ساوان بین کدام زیست‌بوم‌ها، قرار گرفته است؟
- ۴- بین عرض جغرافیایی و میزان پوشش گیاهی چه رابطه‌ای وجود دارد؟ با ذکر علت از روی نمودار، توضیح دهید و مثال بزنید.
- ۵- بین میزان بارش و میزان پوشش گیاهی چه رابطه‌ای وجود دارد؟ با توجه به نمودار مثال بزنید.

کاربرگ شمارهٔ ۵

زیست بوم‌های جهان

با توجه به نقشه‌ای که در سمت راست مشاهده می‌کنید، نوع زیست‌بوم را حدس بزنید و بنویسید. سپس با استفاده از دانسته‌های قبلی خود و آنچه در کتاب خوانده‌اید، جدول را کامل کنید.

نقشه	نام زیست‌بوم	آب و هوا	دو نمونه جانور و یک نمونه گیاه غالب
			
			
			
			
	ساوان		

کاربرگ شماره ۶

شگفتی‌های آفریقا

یک گروه پژوهشگر قصد دارند درباره زیست بوم‌های قاره آفریقا تحقیق کنند. آنها می‌خواهند از بندر مائادی در کشور کنگو به بندر اسکندریه مصر در کناره دریای مدیترانه بروند. این گروه به ترتیب از سه نوع زیست بوم عبور می‌کنند. این سه زیست بوم را نام ببرید. فرض کنید شما سرپرست این گروه هستید. نامه‌ای کوتاه به دوستان خود بنویسید و در آن، نکات جالب و شگفتی‌هایی را که مشاهده کرده‌اید و یا گونه‌های در معرض خطر را شرح دهید.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ادامه کاربرگه شماره ۷

به نقشه دقت کنید و به پرسش‌ها پاسخ دهید.

- ۱- در آستانه شکل‌گیری حکومت صفویه، تقریباً چند حکومت محلی در ایران وجود داشت؟
- ۲- در آستانه شکل‌گیری حکومت صفویه، کدام کشورها ایران را تهدید می‌کردند؟ روی نقشه مشخص کنید.
- ۳- جدول را کامل کنید.

تهدیدهای داخلی	تهدیدهای خارجی	پیامدها و مشکلات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی
		• از رونق افتادن تجارت • • •

کاربرگه شماره ۸

اداره شهرها و روستاها در عصر صفوی

در عهد صفویه شهرها و روستاها را تعدادی از صاحب‌منصبان اداری و نظامی اداره می‌کردند که تحت فرمان والی یا حاکم ولایت بودند. این صاحب‌منصبان عبارت بودند از :

داروغه : مسئول برقراری نظم و امنیت و جلوگیری از دزدی، غارت و نزاع در شهر و حومه آن بود.
حاکم شرع : قاضی شهر که به اختلافات و دعاوی حقوقی افراد براساس احکام شرعی رسیدگی می‌کرد.
محتسب : وظیفه داشت بر وزن و نرخ کالاها نظارت کند و از کارهای خلاف شرع جلوگیری نماید.
کلانتر : رابط میان اهالی شهر و اصناف با مقام‌های حکومتی بود و وظیفه داشت مراقبت کند که مالیات‌ها منصفانه میان مالیات‌دهندگان تقسیم شوند و مأموران حکومتی به مردم اجحاف و ستم نکنند.
کدخدا : وظایف کلانتر را در روستا انجام می‌داد.

از طریق وصل کردن عبارت‌های دو ستون، مشخص کنید که در زمان کنونی چه نهادهایی، وظایف صاحب‌منصبان دوره صفویه را انجام می‌دهند؟

دادگستری

داروغه

شورای روستا

حاکم شرع

سازمان تعزیرات حکومتی

محتسب

نیروی انتظامی

کلانتر

سازمان امور مالیاتی

کدخدا

کاربرگه شماره ۹

جدایی سرزمین‌های ایرانی در دوره قاجار

قرارداد گلداسمیت

عهدنامه آخال

عهدنامه گلستان

عهدنامه پاریس

عهدنامه ترکمان‌چای

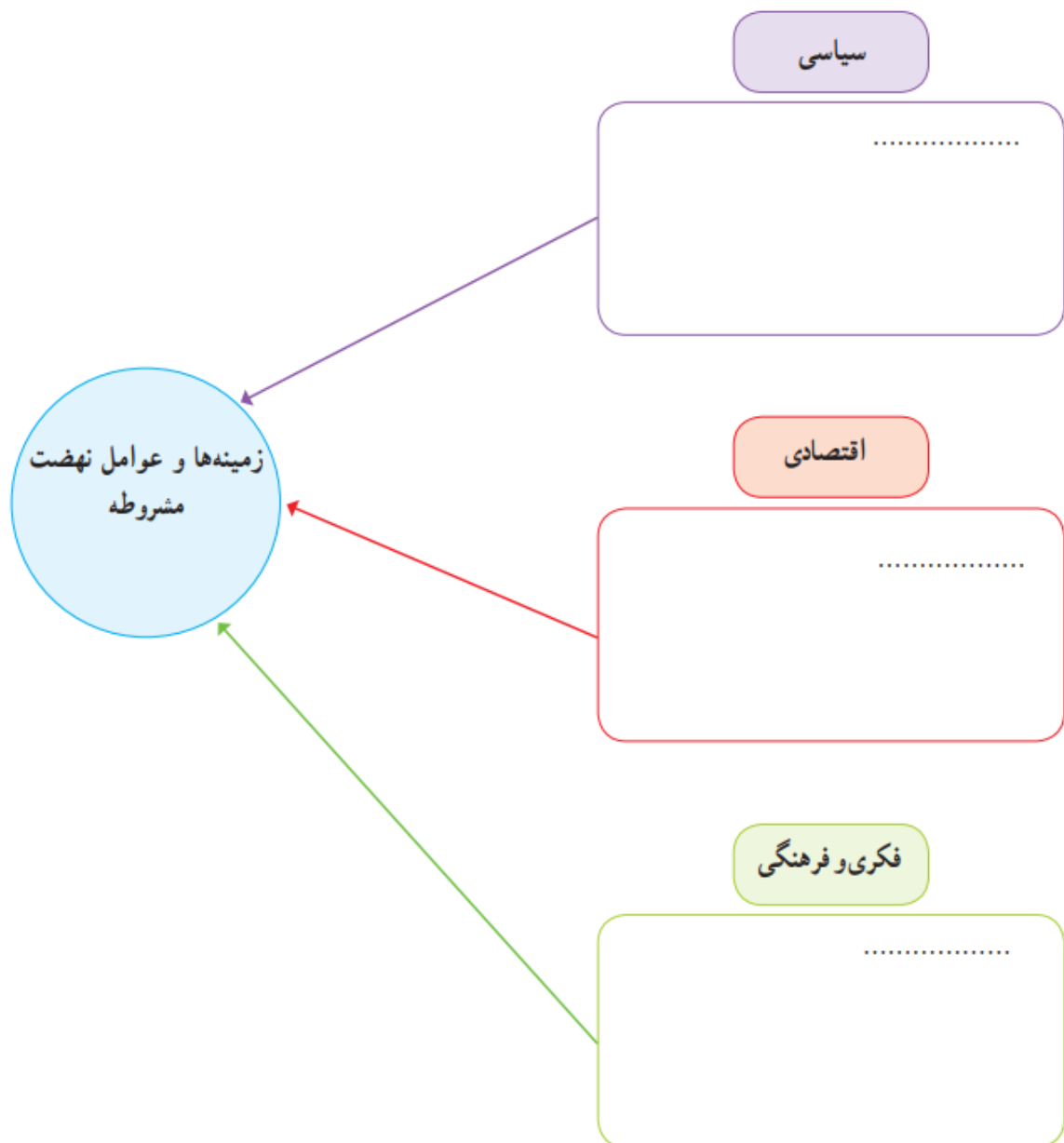
با توجه به نقشه، بگویید شهرها یا مناطق زیر توسط کدام کشور، در زمان کدام شاه قاجار و با چه عهدنامه و قراردادی از ایران جدا شدند.

عنوان عهدنامه و قرارداد	کشور استعمارگر	
		۱- تفلیس و گنجه :
		۲- هرات :
		۳- مرو و خیوه :
		۴- ایروان و قره‌باغ :
		۵- بلوچستان و سیستان شرقی :

کاربرگه شماره ۱۰

زمینه‌ها و عوامل نهضت مشروطه

با مطالعه دقیق متن کتاب و اطلاعاتی که از منابع دیگر دارید، نمودار زیر را کامل کنید.

کاربرگه شماره ۱۱

سخنرانی تاریخی امام خمینی در عصر عاشورا

بخش‌های مهمی از سخنان امام در عصر عاشورای ۱۳۴۲ را به دقت بخوانید و به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

«اگر دستگاه جبار با مراجع سر جنگ داشت و با علمای اسلام مخالف بود، به قرآن چه کار داشت؟ به مدرسه فیضیه چه کار داشت؟ به طلاب علوم دینی چه کار داشت؟ ... اینها با اساس اسلام و روحانیت مخالف‌اند؛ اینها نمی‌خواهند این اساس موجود باشد... اسرائیل نمی‌خواهد در این مملکت قرآن باشد، اسرائیل نمی‌خواهد در این مملکت علمای اسلام باشند. اسرائیل نمی‌خواهد در این مملکت احکام اسلام باشد، اسرائیل نمی‌خواهد در این مملکت دانشمند باشد. اسرائیل به دست غمّال سیاه خود مدرسه فیضیه را کوبید، ما را می‌کوبد، شما ملت را می‌کوبد، می‌خواهد اقتصاد شما را قبضه کند. می‌خواهد تجارت و زراعت را از بین ببرد، می‌خواهد ثروت شما را تصاحب کند.

ای آقای شاه، ای جناب شاه، بدبخت، بیچاره، ... به تو نصیحت می‌کنم. دست از این اعمال و رویه بردار! من میل ندارم که اگر روزی ارباب‌ها بخواهند تو بروی، مردم شکرگزاری کنند! من نمی‌خواهم تو مثل پدرت باشی ... کمی تأمل کن! ... کمی عبرت بگیر! عبرت از پدرت بگیر!

«امروز به من خبر دادند که عده‌ای از وعاظ و خطبای تهران را برده‌اند سازمان امنیت و تهدید کرده‌اند که از سه موضوع حرف نزنند: از شاه بدگویی نکنند. به اسرائیل حمله نکنند و نگویند که اسلام در خطر است و دیگر هرچه بگویند آزادند. تمام گرفتاری‌ها و اختلافات ما در همین سه موضوع نهفته است. اگر از این سه موضوع بگذریم دیگر اختلافی نداریم.»

- ۱- انگیزه اصلی امام از مخالفت و مبارزه با حکومت شاه چه بوده است؟
- ۲- از نظر امام خمینی، چه خطرهای و تهدیداتی از جانب اسرائیل متوجه ایران بود؟ آیا این تهدیدها هم اکنون نیز وجود دارد؟
- ۳- در سطر دوم بند دوم منظور امام از ارباب‌ها کیست؟
- ۴- اینکه امام به شاه نصیحت می‌کند که «از پدرت عبرت بگیر»، به کدام واقعه تاریخی اشاره دارد؟

کاربرگه شماره ۱۲

رویدادهای مهم انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷

به بریده روزنامه‌های دوران انقلاب اسلامی دقت کنید و به پرسش‌ها پاسخ دهید.

۱۳ مهر ۱۳۵۷

(۲)

۱۸ شهریور ۱۳۵۷

(۱)

۲۳ بهمن ۱۳۵۷

(۴)

۱۲ بهمن ۱۳۵۷

(۳)

- ۱- عنوان اصلی بریده شماره ۱، مربوط به چه رویدادی است؟
- ۲- بر اساس خبر بریده شماره ۲، چرا امام عراق را ترک کردند؟
- ۳- به بریده شماره ۲ دقت کنید و بگویید حکومت شاه برای آرام کردن مردم، چه قول‌هایی داد؟
- ۴- در بریده شماره ۳، منظور امام از «مملکت دو دولت ندارد، تو غیر قانونی هستی، برو» کدام دولت است؟
- ۵- در بریده شماره ۴، منظور از «کاخ ۵۷ ساله ظلم» چیست؟
- ۶- به بریده شماره ۴ دقت کنید و بگویید با فرو ریختن کدام سنگ‌های رژیم پهلوی، انقلاب پیروز شد.

کاربرگ شماره ۱۳

لایه‌های فرهنگ

متن زیر درباره روستای خان‌آباد نوشته شده است. خان‌آباد (محمدیه) روستایی کوهستانی در بخش جنوبی استان مرکزی و در ۳۵ کیلومتری غرب شهرستان خمین است و حدود ۵۰۰ نفر جمعیت دارد. متن زیر را بخوانید و چند مورد از نمادها، هنجارها، ارزش‌ها و عقاید مردم این روستا را از متن استخراج و دسته‌بندی کنید و در جدولی بنویسید.

...روستای خان‌آباد با توجه به قدمت باستانی و داشتن آثار تاریخی و آب و هوای مناسب و جاذبه‌های طبیعی، قابلیت زیادی برای گردشگری دارد. با توجه به تحقیقات باستان‌شناسی، قدمت سکونت در این منطقه به حدود ۳۰۰۰ سال پیش برمی‌گردد. از دیدنی‌های روستا یکی حفره‌ای در بلندترین نقطه کوه گره است که مردم منطقه آن را به نام «سوراخ بند باز» می‌شناسند و بنابر روایاتی که سینه به سینه نقل شده، این حفره محل کمین و پناهگاه شخصی به نام بند باز بوده که البته قسمت‌هایی از آن تخریب شده است. «سنگ گینه» نیز از آثار قدیمی روستاست. در گذشته مردم روستا برای تعیین زمان نقل و انتقال آب قنات از یک کشاورز به کشاورز دیگر جهت آبیاری زمین‌ها و باغ‌ها از این سنگ به عنوان ساعت استفاده می‌کردند. تعیین زمان به این صورت بوده که در هنگام غروب که سایه کوه به این سنگ می‌رسیده، نقل و انتقال آب آغاز می‌شده است. شغل اصلی اهالی روستای خان‌آباد کشاورزی و دامداری است.

...زنان روستا در گذشته (حدود نیم قرن پیش) پیراهن‌های بلند چیت و شلوار گشاد می‌پوشیدند. همه زنان نوعی پوشش در روی سر داشتند که آن را چارقد می‌نامیدند. آنها از کفش‌های لاستیکی به نام گالش و در هنگام انجام فعالیت‌های روزانه از نوعی دمپایی رو بسته به نام اروسی استفاده می‌کردند و فایده آن این بود که خار و خاشاک کمتری با پاها تماس پیدا می‌کرد. لباس مردها یک پیراهن بلند با دو جاک در طرفین و یک شلوار و یک کمر بند (شال دور کمر) و کفش‌های لاستیکی بود که عمدتاً جنس آنها از پارچه‌های ارزان قیمت چیت و کرباس بود. از نظر اجتماعی، داشتن کلاه بین مردان مسن تر ده بسیار اهمیت داشته است. در حال حاضر، مردان ده لباس‌های متداول مانند کت و شلوار و پیراهن و زن‌ها پیراهن و بلوز و دامن و شلوار و روسری می‌پوشند اما نسل جدید لباس‌هایی با رنگ‌های شاد و مدل‌های روز را می‌پوشند. به علت هم‌جواری روستای خان‌آباد با استان لرستان لهجه محلی روستا فارسی آمیخته با لری است و در کلمات فارسی، حرکات آن تغییر کرده است و به حالتی بسیار شیرین تکلم می‌شود. متأسفانه با نفوذ فرهنگ شهرنشینی در بین اهالی این گویش محلی شیرین کم‌کم رو به فراموشی می‌رود.

خواهر = خو آر	برادر = برار، کاکا	شب = شو	پشه = پخشه
سرفه = کوو	صورت = توررو	عطسه = پشکه	خواب = خو
آستین = انگله	تاب بازی = قوقو	دیزی = دیگیله	آنطرف = اولا
زبان = زوان			

روستای خان‌آباد، مسجد جامع و چند حسینیه دارد. از زیباترین و باشکوه‌ترین مراسم مذهبی که در روستای خان‌آباد اجرا می‌شود

ادامه کاربرگه شماره ۱۳

عزاداری دهه محرم است. یادواره شهدای روستانیز به همت دهیاری، شورای اسلامی، انجمن جوانان، هیئت امناء و کانون فرهنگی هنری شفق و مسجد خاتم الانبیاء در روستا برگزار می‌شود و طی مراسمی افراد به دیدار خانواده شهدای روستا می‌روند و یاد و خاطره آنها را گرامی می‌دارند.

در روستای خان‌آباد رسم بر این است که هر سال بعد از پایان بارندگی‌های فصل بهار زن‌های روستا با همکاری و کمک همدیگر آتش نذری گریز می‌پزند که به نیت زیاد شدن آب گریز (قنات اصلی روستا) و یا کم نشدن آب آن است. آنها نذر می‌کنند که سال پر برکتی برایشان باشد و بعد از بختن آتش، آن را بین همه اهالی تقسیم می‌کنند.

با گذشت زمان، برخی آداب و رسوم که در روستا با تشریفات خاصی انجام می‌شده از خاطر رفته است اما برخی نیز با کمی تغییر، هر ساله اجرا می‌شود. شامگاه چهلمین روز پس از جشن شب چله، در چله زمستان، جشن ناقالی «کردعلی کوه» «سده» یا «سده سوزی» برگزار می‌شود. اهالی روستای خان‌آباد بر این باورند که سرمای زمستان در این هشت روز، که برابر با چهار روز آخر چله بزرگ و چهار روز اول چله کوچک است، به اوج خود می‌رسد. بعد از پایان این هشت روز زمین نفس می‌کشد و زندگی را از سر می‌گیرد.

... رفتن به مهمانی‌های شبانه یا شب نشینی و خوردن شب چره از کارهای متداول اهالی خان‌آباد است. شب نشینی در اواخر پاییز و فصل زمستان بیشتر صورت می‌گیرد، زیرا در روستاها بعد از برداشت محصول در فصل پاییز، اوقات فراغت و بیکاری روستاییان آغاز می‌شود و تا پایان زمستان ادامه پیدا می‌کند. در شب‌های بلند زمستان، خانواده‌ها به دیدار اقوام، آشنایان و دوستان می‌روند. زنان در یک طرف کرسی، کودکان در کنار هم و مردان خانواده نیز در طرف دیگر کرسی نشسته و با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند. افراد ابتدا از کارهای روزانه خود صحبت می‌کنند و خاطراتی نیز از گذشتگان بیان می‌کنند. بیان داستان‌ها و یا حوادث تاریخی – که به آن مثل می‌گویند و معمولاً توسط بزرگ‌ترها و باسوادترها بیان می‌شود – بسیار جذاب و شیرین است، به طوری که در هنگام بیان آنها سکوت مطلق حاکم می‌شود و همگی سراپا گوش می‌شوند. از ضروریات شب نشینی‌ها در خان‌آباد، خوردن «شَب چَرِه» است که در لهجه خان‌آبادی به آن «شوچَر» می‌گویند. بعد از خوردن چای و کمی گفت‌وگو، زن میزبان به اندرونی می‌رود و با یک مَجْمَعَه بزرگ که حاوی بشقاب‌هایی از تنقلات رنگارنگ مانند مغز گردو، مغز بادام، مغز هسته زردآلو، شاهدانه، نخودچی، کشمش، برگه، آلو، سنجد و گندم بوداده است وارد اتاق مهمانان می‌شود و بشقاب‌ها را به طرز مناسب بر روی کرسی و در مقابل مهمانان و سایر افراد قرار می‌دهد.

جشن خرمن زمانی برگزار می‌شود که محصولات در حال برداشت است. در این زمان، جوانان و بچه‌ها شادمانی خاصی دارند و با این شادمانی به محل خرمن می‌روند و از صاحب خرمن درخواست می‌کنند مقداری از محصول را به صورت پاداش به آنها بدهد که در اصطلاح به آن کوکوله می‌گویند. اعتقاد بر این است که این عمل موجب برکت محصولات می‌شود.

... از مراسمی که در شب عید برگزار می‌شده و هنوز هم کم و بیش به قوت خود باقی است «تغ تخی» است. جوانان روستا در شب عید بر پشت بام‌ها می‌روند و پارچه‌ای را که معمولاً چادر خانم‌ها است از پشت بام خانه اهالی طوری آویزان می‌کنند که جلوی در ورودی خانه باشد و از اهل خانه طلب عیدی می‌کنند که معمولاً سکه یا تخم مرغ رنگی است، سپس اهل خانه عیدی را به چادر گره می‌زنند و چادر بالا کشیده می‌شود.

ادامه کاربرگه شماره ۱۳

در نواحی روستای خان‌آباد، به مناسبت عید نوروز نان شیرمال و فتیر محلی پخته و عرضه می‌شود. متأسفانه با ورود فرهنگ شهرنشینی بسیاری از مراسم‌ها فراموش شده‌اند که از جمله می‌توان به مراسم پخت نان اشاره کرد. دیگر در روستا از تنورهایی که با ملاتی از گل و موی بز ساخته می‌شد، خبری نیست. همچنین از بوی دود تنور که هنگام صبح قبل از طلوع آفتاب به مشام می‌خورد و انسان را از خواب بیدار می‌کرد.

... مردم خان‌آباد به چشم کردن اعتقاد زیادی دارند و برای جلوگیری از چشم‌زخم، مهره‌هایی آبی رنگ به نام مُرْکُو آویزان می‌کنند. نیز آیه «وَإِنْ يَكَادُ» و ادعیه را با سنجاق پر شانه چپ افراد نصب می‌کنند. ریختن اسپند بر آتش و به اصطلاح اسفند دود کردن نیز همچون سایر مناطق ایران برای رفع چشم‌زخم مرسوم است. اهالی روستای خان‌آباد همچنین برای باورند، که نوزادی که در هنگام سپیده دم به دنیا آمده باشد موجب برکت است. رسم برای این است که اگر کسی بخواهد کاری را شروع کند - مثلاً دار کردن قالی یا پخت نان و... - انتظار دارند چنین فردی در ابتدای کار حضور داشته باشد و یا او را دعوت می‌کنند تا موجب برکت در آن کار شود و در اصطلاح می‌گویند فلان شخص پای سبکی دارد.

برگرفته از تارنمای روستای خان‌آباد

با تصرف و تلخیص

نمادها	هنجارها	ارزش‌ها و عقاید
سنگ گز	رفتن به مهمانی شبانه یا شب نشینی	دیدار با خانواده شهیدای روستا
.....		
.....		
.....		

کاربرگ شماره ۱۵

سازگاری والدین و فرزندان

۱- الف - جدول زیر را کامل کنید. چند مورد از انتظارات مهمی را که والدین از شما و شما از والدین خود دارید، بنویسید.

انتظارات والدین از من	انتظارات من از والدین
* آنها از من می‌خواهند	* من انتظار دارم
*	*
*	*
*	*
*	*

ب - جدولی را که کامل کرده‌اید، به پدر و مادرتان نشان دهید. آیا انتظارات والدین را درست نوشته‌اید؟ درباره انتظارات متقابل با خانواده گفت‌وگو کنید.

۲- ایلیا دوست دارد روزهای تعطیل با دوستانش به گردش برود. والدین ایلیا نگران سلامت اخلاقی این معاشرت‌ها و مواجه شدن او با محیط‌ها و عقاید و ارزش‌های مخالف ارزش‌های خانواده هستند. پیشنهاد شما برای حل این مسئله به طوری که انتظارات هر دو طرف برآورده و رعایت شود، چیست؟

کاربرگه شماره ۱۶

حقوق و تکالیف شهروندی

حکومت و شهروندان در قبال یکدیگر از حقوقی برخوردارند و تکالیفی برعهده دارند. با توجه به آنچه در فصل یازدهم آموخته‌اید، جدول زیر را کامل کنید.

شهروندان/ ملت	حکومت/ دولت
شهروندان وظیفه دارند مالیات بپردازند.	حکومت وظیفه دارد
شهروندان وظیفه دارند	حکومت وظیفه دارد امنیت را برقرار کند و از سرزمین و مرزهای کشور دفاع کند.
شهروندان حق دارند در امور سیاسی کشور و انتخاب مسئولان توانمند و شایسته مشارکت کنند.	حکومت وظیفه دارد
شهروندان وظیفه دارند	حکومت وظیفه دارد قوانین مناسب و عادلانه‌ای تدوین و تصویب کند.
شهروندان حق دارند از تأمین اجتماعی برخوردار شوند.	حکومت وظیفه دارد

کاربرگه شماره ۱۸

حل مسئله

سال گذشته، برگزاری جشنواره مقاله‌های برتر به مؤسسه‌ای واگذار شد. افراد مؤسسه می‌بایست ۲۰۰ مقاله را که پژوهشگرانی از سراسر کشور پراشان فرستاده بودند، به ۲۵ نفر از استادان رشته‌های مختلف می‌دادند تا آنها را بخوانند و بررسی کنند. سپس، روی فرم‌های مخصوص به آن مقاله‌ها امتیاز بدهند، ده مقاله برتر را انتخاب کنند و به آنها جایزه بدهند. هر مقاله را سه استاد (داور) بررسی و امتیازدهی می‌کردند. بعضی از استادان در شهر محل برگزاری جشنواره و بعضی دیگر در شهرهای اطراف ساکن بودند. مؤسسه مدت دو هفته هر روز از چند تن از استادان دعوت می‌کرد که در محل موردنظر حاضر شوند و مقاله‌ها را بررسی کنند. هزینه‌های این کار به شرح زیر بود:

ردیف	موارد	هزینه (تومان)
۱	اجاره محل بررسی مقالات	۱,۵۰۰,۰۰۰
۲	دستمزد یک نفر خدمه برای پذیرایی (چای و ناهار)	۶۰۰,۰۰۰
۳	هزینه آمد و رفت استادان به محل (تاکسی، آژانس و ...)	۱,۰۰۰,۰۰۰
۴	ناهار و پذیرایی	۶۵۰,۰۰۰
۵	دستمزد استادان بابت بررسی مقالات	۲۰,۰۰۰,۰۰۰
۶	هزینه تکثیر مقاله و پیک	۴۵۰,۰۰۰
	جمع کل	۲۴,۲۰۰,۰۰۰

سؤال: اگر قرار باشد امسال دوباره همین جشنواره برگزار شود، به نظر شما این مؤسسه چگونه می‌تواند برخی هزینه‌ها را کاهش دهد یا حذف کند؟ (توجه کنید که تعداد استادان و دستمزد آنها (ردیف ۵) را نمی‌توان کاهش داد.)

.....

.....

..... با راه حل پیشنهادی شما «هزینه کل» چقدر کاهش می‌یابد؟

ردیف	واژه بیگانه	معادل در کتاب	معادل مصوب فرهنگستان
۱	cliché	کلیشه	قالبی
۲	maquette	ماکت	نمونک
۳	checklist	چک لیست	بازبینه
۴	bareme scale, barém	بارم	شمارک
۵	global positioning system, GPS	سامانه موقعیت یاب جهانی	سامانه موقعیت یابی جهانی
۶	conference	کنفرانس	اجلاس، فراهمایی
۷	atmosphere	هواکره (اتمسفر)	جو
۸	control	کنترل	(در اینجا) واپایش
۹	thermosphere	دماسپهر	گرم سپهر
۱۰	radioactivity	رادیواکتیویته	پرتوزایی
۱۱	spray	اسپری	افشانه
۱۲	brochure	برگه تبلیغاتی (بروشور)	دفترک
۱۳	bulldozer	بولدوزر	هموارساز
۱۴	carbon dioxide	دی اکسید کربن	کربن دی اکسید
۱۵	control	کنترل	(در اینجا) مهار
۱۶	antibiotic	آنتی بیوتیک	پادزیست، آنتی بیوتیک
۱۷	terrorist	تروریست	وحشت افکن
۱۸	traffic	ترافیک	شد آمد
۱۹	dictatorial	دیکتاتوری	استبدادی
۲۰	cabinet	کابینه	دولت
۲۱	capitulation	کاپیتولاسیون	قضاوت سپاری
۲۲	apartment	آپارتمان	کاشانه
۲۳	thyrorid	تیروئید	سیردیس، تیروئید
۲۴	counter	کنتور	شمارگر
۲۵	cooler	کولر	خنک کن
۲۶	freezer	فریزر	یخزن
۲۷	idea	ایده	اندیشه، فکر، آرمان، نظر، عقیده (بنا به مورد می‌تواند یکی از این گزینه‌ها را در بافت به کار ببرند)

ایران افتخار من

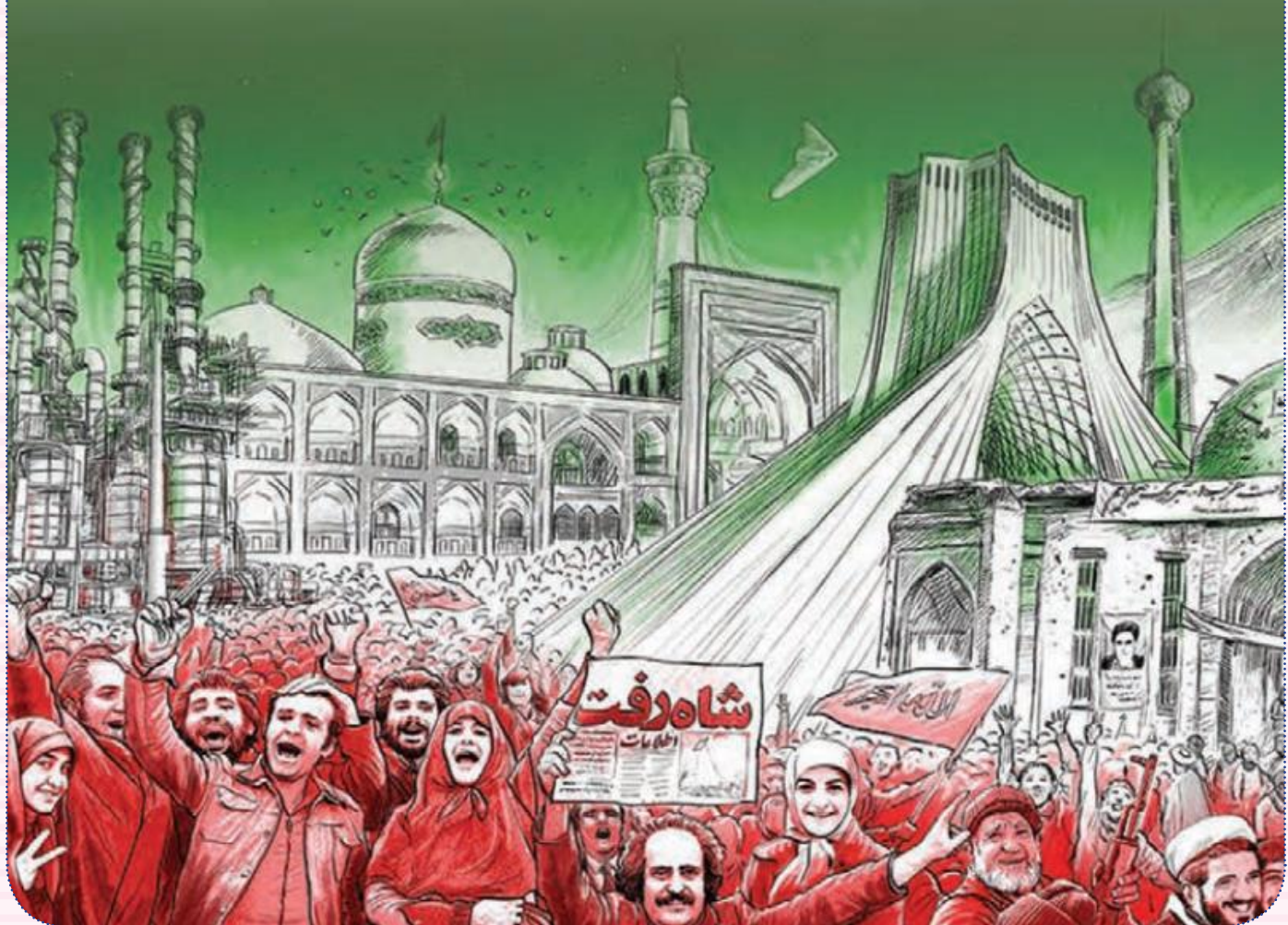
دست در دست هم، برای وطن

انقلاب زنده است و ما در نیمه راه انقلابیم

عزیزان من! انقلاب یک حادثه دفعی نیست؛ انقلاب یک دگرگونی است؛ این دگرگونی به تدریج انجام می‌گیرد. بله، حرکت انقلابی در اول لازم است، تشکیل نظام انقلابی لازم است، اما تا وقتی که این انقلاب بتواند پایه‌های خود را محکم کند و اهداف خود را تحقق ببخشد، مرور زمان لازم دارد.... [اما] هدف‌ها بایستی باقی بمانند؛ هدف عدالت اجتماعی، هدف تحقق زندگی اسلامی به معنای واقعی - که عزت دنیا و آخرت در زندگی اسلامی است - هدف تشکیل یک جامعه اسلامی که در آن جامعه، هم علم هست، هم عدل هست، هم اخلاق هست، هم عزت هست، هم پیشرفت هست. هدف اینها است؛ ما در نیمه راه این هدف‌ها هستیم

آیت الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران، بهمن ۱۳۹۴

مطمان محترم، صاحب نظران، دانش‌آموزان عزیز و اولیای آنان می‌توانند نظر اصلاحی خود را درباره مطالب
این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۴۸۷۴ - گروه درسی مربوط و یا پیام‌نگار (Email)
talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفتر تألیف کتاب های درسی متوسطه نظری